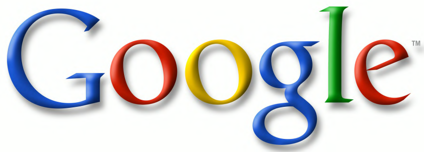
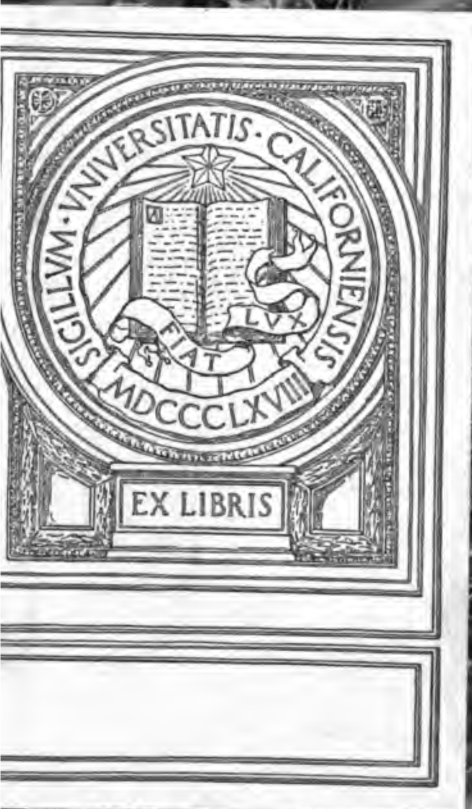
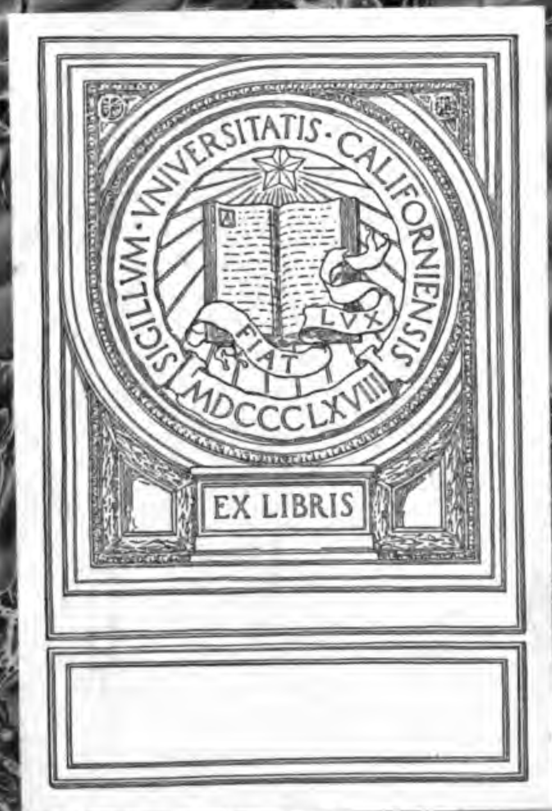

SIGILLVM · VNIVERSITATIS · CALIFORNIENSIS
LVX
FIAT
MDCCCLXVIII
EX LIBRIS

SIGILLVM · VNIVERSITATIS · CALIFORNIENSIS
FIAT LVX
MDCCCLXVIII
EX LIBRIS

KERKREDENEN

VAN

J. M. MERLE D'AUBIGNÉ.

Gedr. bij A. ZWEESAARDT, te *Amsterdam*.

KERKREDENEN

VAN

J. M. MERLE D'AUBIGNÉ,

UIT HET FRANSCH VERTAALD

EN MET VERMEERDERDE AANTEEKENINGEN

NAGELATEN DOOR

MR. WILLEM BILDERDIJK.

Te AMSTERDAM, bij

J. IMMERZEEL, JUNIOR.

MDCCCXXXIII.

VOORBERICHT.

De met recht Eerwaardige Schrijver, eerwaardig door zijn beroep als Euangelieverkondiger, eerwaardig door zijne Euangelische rechtheid van leer en gevoelens, heeft zes Kerkredenen aan zijne gemeente van Hamburg *nagelaten, wanneer hy het Fransche Hervormde Kerkgenootschap te* Brussel *ging stichten: Het genoegen waarmede ik die las, en het nut, naar mijn inzien daarin, zoowel als in de Aanteekeningen daarachter, gelegen, deed my die in ons Nederduitsch overbrengen, in verlangen dat zy meer algemeen gelezen wierden. Het eerste dezer stukken, door hem op een kersfeest voorgedragen, is afzonderlijk uitgegeven. Thands volgen de vijf overige, benevens zijn voortreffelijke voorrede of opdracht aan die van* Hamburg*; waardoor het oorspronkelijk als één Boekdeel beschouwd, volledig in het Neerlandsch is. Mijne vertaling is getrouw, en vertrouwe ik, leesbaar voor die Hollandsche ooren heeft, door geen bastaarttaal als allengs ingevoerd is, bedorven. In de Aanteekeningen heb ik geacht eenige aanmer-*

kingen by te moeten voegen, die echter zeer weinig zijn, niet dan des Schrijvers voordracht bevestigen, en voor die ze buiten dit niet onderkennen mocht door zoogenoemde texthaakjes onderscheiden. De blijde vooruitzichten des Schrijvers in zijne aanspraak van toeëigening, vervulle de Heer zijner Kerke, en bevatten ook den wensch van mijn hart, schoon ik openhartig belijden moet, nog immer grooter verdrukking bij nog volkomener afval te gemoet te zien eer de blijde dag nadert, waarop wy hopen. Elk onderzoeke zich zelven en worde bevestigd in dat onwankelbaar vertrouwen, dat staande blijft ook als alles ontvalt, en hy zij dus bemoedigd tegen den tijd der benaauwdheid, om vast te houden aan 't gene onwankelbaar is, opdat niemand zijn kroon neme; terwijl wy steeds bidden: JA, KOM HEERE JEZUS, JA KOM!

B.

INHOUD.

VOORREDE DES SCHRIJVERS.

AAN MIJNE HOORDERS.

Het is aan u, mijn geliefde Toehoorders, die het woord dat ik verkondigde, met blijdſchap gehoord en als troost en behoudenis der zielen ontfangen hebt, dat ik in deze bladen een gedachtenis mijner toegenegenheid aanbiede. Neem het aan, wie gy ook zijn moogt, 't zij uw naam my een vriendſchapsbetrekking herinnere die my dierbaar is, 't zij uw aangezicht zelf aan my onbekend is gebleven; 't zij gy tot de Kerkgemeente behoort, waar mijn dienst in 't byzonder aan toegewijd was, 't zij tot eenige andere. Daar ik op het punt van u te verlaten, uw geloof wel gevestigd, en daardoor uwe vrede voor altijd verzekerd wensch te laten, gevoel ik al mijn onvermogen tot iets zoodanigs, en werp deze last op Dengene die onze Kracht is. Echter kan dit mijn vertrouwen op Hem dat geene te loorſtelling vreest, my geenzins ontſlaan van 't geringe

te doen dat ik vermag; en dit besef is het, dat my bewoog om den wensch my door eenigen uwer getoond, te voldoen, en u dit aandenken na te laten, in de hoop dat God het met zijnen zegen verwáardige!

Daar zijn geen twee wegen die ons tot den Vader brengen. Daar is geen andere, dan Hy, die gezegd heeft: *Ik ben de Weg*, *de Waarheid*, *en het Leven; niemand koomt tot den Vader dan door my* (*). Een weg voor allen geopend, en tot welken de verkondigers van het Euangelie op de aarde alle menschen noodigen hunne schreden te richten, *opdat zy het leven hebben en* ('t in) *overvloed hebben* (†).

Aangespoord door de hoop dat gy u in dezen waarachtigen weg der zaligheid vindt, richt ik deze vermaning van Paulus tot u: „Dewijl gy „zoo groot eene wolke der getuigen om u hebt „liggen, laat ons afleggen alle last en de zonde „die ons lichtelijk omringt (en verwikkelt,) „en laat ons met Lijdzaamheid (en Volstandig„heid) *loopen de loopbane die ons voorgesteld* „*is*, ziende op den oversten Leidsman en Vol„einder des geloofs JEZUS (§)!"

Ja, mijne geliefde Broeders, loopt zonder eenige

(*) *Joann.* XIV: 6. (†) *Joann.* X: 10.

(§) *Hebr.* XII: 1, 2.

vreeze; gy wandelt in geen nieuwen weg, maar in eene loopbaan die alle de Geloovigen der oude tijden doorliepen; en zy maken thands deze wolke van getuigen uit, waar Paulus van spreekt. De waarheid, die ik u gepredikt heb, is de altijd oude en altijd nieuwe (de onveranderlijke) waarheid, zoo lang door de Profeeten en Oudvaders aangekondigd en geloofd, en sedert de verschijning in 't vleesch van Hem die er 't doel en voorwerp van is, zoo veel eeuwen lang verbreid en gemeen gemaakt; t' allen tijde dwaasheid of ergernis voor velen (*) maar t'allen tijde ook „*een kracht Gods*" *tot zaligheid een' iegelijk die gelooft* (†). Het is die waarheid, welke wy inzonderheid in twee tijdpunten aantreffen, die de heerlijkste en heilrijkste voor het menschdom geweest zijn. — Wy vinden haar in de schriften der *Apostelen*. 't Is die waarheid, welke zy verkondigden, als de tijd dáár was, dat hetgeen lang onder voorbeelden verborgen was geweest, ten volle geopenbaard moest worden tot onze heerlijkheid; en het is door die zelfde waarheid, dat zy die zoo wondere omkeering werkten, die uit de verrotting waar de oude wareld toe verviel, eene geheel nieuwe vol van leven ontstaan deed. — Wy vinden haar

(*) I *Cor.* I: 23. (†) *Rom.* I: 16.

(even zoo) in de ſchriften der *Hervormers.* Het is deze waarheid, 't is *dit licht der wareld*, hetgeen zy met kracht van onder de korenmaat, waar men 't onder verborgen had, wederom haalden en den volken te rug gaven; en het is door haar dat zy het Christendom van een ſlavernij verlosten, waar het in begon te verouden. Altijd groot, altijd van onwederſtaanbare kracht; terwijl in het tegendeel die valſche wijsheid naar menſchen-grondbeginſelen, nooit iets te weeg gebracht, nooit iets voortgebracht heeft. Tot tweemaal toe, bevrijdſter der wareld, is het van deze waarheid alleen, dat alle heilzame verandering verwacht worden mag. Zy is inderdaad *die boom des levens, wiens bladeren tot genezing der Heidenen (der volkeren) zijn* (*) In hare paden wandelende, haar licht volgende, en niet op een zandgrond van gisteren gevest, maar op den grondſlag welke ook die der Apostelen en der Hervormers was, mogen onze zielen gerust en zeker zijn, en kunnen wy moedig dien goeden ſtrijd ſtrijden, waaruit onze voorgangers reeds de zegepalmen wegdroegen.

En zonder onze oogen in de hoogte te heffen, is het dit oogenblik genoeg dat wy ze om ons op de aarde rond laten gaan, om de

(*) *Openb.* XXII: 2.

wolk van getuigen te vinden waar Paulus van ſpreekt. Eene nieuwe beweging in de wareld die zich hedendaags doet opmerken, kondigt buiten twijfel der menschlijke maatſchappij eene nieuwe ontwikkeling aan. En gelijk de bekwame ſtuurman wanneer zijn hulk zich in ruimer zee waagt, het ook met een meerdere zwaarte belast, zoo is 't ook dat de Goddelijke Voorzienigheid die het roer der wareld houdt, thands alomme dat krachtig geloof in den Zoon Gods opwekt, dat alleen den mensch in een veilige en zekere haven kan doen aanlanden. — De twee groote tijdpunten, dat van de invoering des Christendoms in de wareld, en dat van de Hervorming, zijn by het Nageſlacht gezegend; thands voegt zich een derde perk daartoe. En hoe vele zaken mogen ons doen hopen, dat dit het zal zijn, waarin het Christendom, zoo lang ingebonden en verlamd, zijn volkomen kracht zal ontwikkelen over 't algemeen der bewoneren van deze aarde, hier omlaag een eenig menſchenhuisgezin ſtichten, en de wareld met de kennis des *Allerhoogſten* vervullen, gelijk de wateren den bodem der zee bedekken (*). De beginſels der Christelijke Godsdienst, nooit ten eenenmaal uitgedoofd, ontglimmen, na een tijdkring van

(*) *Jeſaj.* XI: 9.

twijfelary, ongeloovigheid, onverschilligheid, wederom in de verst van elkander afgelegen gewesten. De tijden eener betere wijsheid, eener wijsheid uit God, die niet verdort maar die levend maakt, die niet bedroeft maar vertroost, die niet verblindt maar verlicht, die niet opblaast maar nederig maakt, die niet afbreekt en verwoest maar opbouwt, naderen. Op vele plaatsen zijn de menschen 't bygeloof en het ongeloof evenzeer moede; en hun lang ter neder gedrukte en neder gezonken ziel verheft zich en zoekt de kracht en het leven in 't Euangelie van Jezus Christus. Is des menschen geest na een lange nacht van duisterheid somtijds om zijn weg te vinden, verplicht in het rond te tasten; de Eeuwige en Hoogste wijsheid waakt, en zal hem op een veilig en zeker pad geleiden. Het oude bevel onzes Heilands: „*gaat henen tot alle Volken*", 't geen nu achttien eeuwen omtrent schijnt gerust te hebben, wordt vervuld. Het woord Gods, 't boek der volken, wordt alomme verspreid. Overal op de aarde wordt een zaad gestrooid, dat voor ons nakroost heerlijke vruchten zal voortbrengen. Overal groeien de krijgslieden van Christus in aantal. En zoo vele zielen mogende zien die het eeuwige leven aangrijpen en tegen de zonde worstelen, moeten wy ons bemoedigd gevoelen om nevens hen te worstelen,

om zelven aan onze heiligmaking te arbeiden met blijdſchap en vreeze, en om met éénen geest en éénen moed voor het Euangelie-geloof te ſtrijden, zonder eenigzins verſchrikt te worden (*); en om ons dus voor te bereiden tot de verſchijning der heerlijkheid onzes grooten Gods en Zaligmakers Jezus Christus (†).

Ik loof en dank God, geroepen te zijn geworden, mijne Broeders, om u eenige jaren lang dit heérlijk Euangelie te prediken. Ik loof en dank Hem, dat Zijn oude Godsſpraak ook by ons vervuld is: *Mijn woord zal niet ledig tot my wederkeeren* (§). Daar is er, ik heb daar de verzekering van, die in ons heiligdom de gerechtigheid vonden, die by God aangenomen wordt, de heiligmaking, de troost. En voor zoo verr' de prediking des Woords niet evenzeer van allen is aangenomen geworden, zal ik Hem, van Wien alle genade koomt, ſmeeken dat de onvolkomenheid waar de waarheid meê verkondigd werd, geene oorzaak moog zijn dat eenige ziel daar van verwijderd blijve, maar dat allen integendeel, aan wie mijne Dienst haar heeft moeten aanbieden en voorſtellen, éénmaal in 't bezit van die heilige kennis bevonden mogen worden, die *de boom*

(*) *Filipp.* I: 27. (†) *Tit.* II: 13.
(§) *Jeſaj.* LV: 11.

des levens is dengenen die hem aangrijpen (*).

Ten aanzien dezer kerkredenen die ik u nalate, heb ik weinig te herinneren.

Twee redenen hebben my bewogen om ze den Druk over te geven. — Voor eerst, als ik reeds te kennen gaf, de zucht om u een blijk mijner liefde te laten, in eenige bladen die u nuttig konden zijn. — Bovendien, de wensch om dus op eene nog kennelijker wijze en voor geheel de wareld, deze hoogst gewichtige en Godverheerlijkende waarheden der zaligheid te belijden, die ik u gepredikt heb, en mocht het zijn, dat dit met meer kracht door my verricht ware!

Wat de keuze betreft: Om de talrijke kerkredenen die ik in de vijf jaren van mijn verblijf onder u opſtelde, te herlezen, werd een moed vereischt dien ik my niet gevoelde. Ik heb my dus vergenoegd met eerst een klein getal af te zonderen van die waaraan ik my 't best herinnerde, of die gy my hadt aangewezen; en in de nadere keus ben ik geleid geworden door de zucht om, by het begeven van u, getuigenis te geven aan twee hoog belangrijke grondbeginſels die my ter harte gaan, en die ik evenzeer in uwe zielen ingegrift wenschte. Het eerste is: Dat de mensch zijne zaligheid op geen vasten grond vestigt, dan wanneer hy aan-

(*) *Spreuken* III: 18.

neemt (en dit met een oprecht, waarachtig geloof en onbedingd), 't geen de grondwaarheden der Christelijke Openbaring zijn, de verschijning van God in het vleesch, de verlosfing door Christus verzoenende dood enz. Het andere is: Dat er geen waarachtig Christendom is, dat niet werkzaam is in de liefde, en dat deze werkzame ftrekking aan 't geloof te geven, het beste middel is om alle verkeerde richtingen voor te komen, die het aannemen mocht.

Wat de waardy dezer Predikaatfien aangaat; hoe dikwijls ben ik in het doorlezen daarvan onbeslist en verlegen geweest of ik ze wel in druk zou geven, daar ik hare zwakheid in allen opzichte gevoelde! Echter geloofde ik deze bedenkingen niet genoegzaam om my te rug te moeten houden. Het was my niet te doen om als Prediker redevoeringen uit te geven, maar om als Herder aan zijn toehoorders, als vriend aan zijn vrienden een aandenken te laten.

Thands, mijne Broeders, verlaat ik u. Hoe verzekerd ik ben dat mijn genomen befluit om van u te fcheiden naar den wil dier Voorzienigheid is die alle onze levensdraden in Hare hand houdt, — ik gevoel, wat ik verlieze. Ik breng my dit oogenblik die fchoone jaren op nieuw voor den geest die ik in uw midden heb doorgebracht, en ik loof en dank God die ze my gaf te beleven.

Ik vernieuw my de goedwilligheid en de hartlijkheid die ik in deze my vreemde muren gevonden heb, en ik bid God te vergelden, 't geen ik niet naar eisch zal kunnen beandwoorden. Hamburg zal in mijne herinneringen ſteeds geene geringe plaats bekleeden; en my die blinkende beelden die zijn koophandel, zijn rijkdom, zijn ſcheepvaart my aanboden, herinnerende, zal ik menigwerf Hem die ons lot regelt, ſmeeken, die ſtad in haar bloei te behouden, en vooral in haar boezem die zekerer en heerlijker rijkdommen uit te ſtorten die het woord van God aanbrengt. Ik zend u in deze bladen den afſcheidsgroet aan verſcheiden vrienden die ik het geluk gehad heb in Duitschland te bezitten, 't zij verre of naby. Schenke de Heer des Vredes zelf hun den vrede in allerlei wijze (*)! Dezen gastvrijen grond-zelven zeg ik vaarwel, dien ik zes jaren lang betreden en bewoond heb, en aan wie ik veel verſchuldigd ben. Duitschland is het tweede Vaderland van elken Protestant, en als zoodanig is 't ook het mijne. Hy die reeds in Luthers tijd zijn *Sterke burcht* was, bevestige en behoede 't; en na het voor drie eeuwen verkoren te hebbeh om aan 't Bygeloof den ſlag toe te brengen die 't ontwapende, verkieze Hy het thands, om alomme eene

(*) II *Theſſ.* III: 16.

kennis van God te verſpreiden, die gezond, krachtig, alleen uit *Zijn* woord geput, en dus even verr' af zij, van de dorre beſpiegelingen eener trotſche maat onmachtige reden, van de letter der menſchelijke inſtellingen, en van de droomen eener mijmerende inbeelding!

Ach! hoe ernstig, hoe vurig, ſmeeke ik voor u, mijne waarde toehoorders, om die zegeningen, die ik voor andere ſmeeke. Moogt gy, de waarheid in de liefde najagende, in alle zaken aanwasſen, in Hem die het Hoofd is, naamlijk Christus! Zij God de Vader onzes Heeren Jezus Christus altijd en ieder oogenblik uw licht, uwe ſtrekte, uwe troost, uwe blijdschap, uwe hoop! Verhoore Hy u, eer gy roept! — *Ik zal u tot een Vader zijn, en gy zult my tot Zonen en Dochteren zijn, zegt de Heer de Almachtige* (*). — Ik zal dikwijls aan u gedenken voor 't aangezichte van Hem, dien Jezus Christus ons 't recht gegeven heeft om Vader te noemen; en ik beveel my aan uw aandenken. — Laten wy 't geen wy leven den Heere leven; en ſtervende den Heere ſterven (†), zoo zal het leven niet ſcheiden, en de dood hereenigen.

Nog een woord, mijne waarde Toehoorders! — Ik laat u dit boek; maar bovenal laat ik u een

---

(*) II *Cor.* VI: 18. (†) *Rom.* XIV: 8.

ander, naamlijk dat *woord van God* dat levendig en krachtig is (*), en waardoor de mensch, die Gods eigendom geworden is, volmaakt wordt en tot alle goed werk volmaaktelijk toegerust (†).

Nudan, mijne broeders, bevele ik u Gode en 't woord zijner genade, die machtig is u op te bouwen, en u een erfdeel te geven onder de geheiligde.

(*) *Hebr.* IV, 12. (†) II *Timoth.* III, 17.

Hamburg, den 30 Junij, 1823.

KERKREDEN

OVER

HET LIJDEN.

I.

HET LIJDEN.

Het zij verre van my dat ik zoude roemen anders dan in 't kruis onzes Heeren Jezus Christus!
Galaten VI : 14.

God heeft den mensche niet van allen roem willen ontbloten. Het roemdragen is eene onzer eigenaartigste neigingen, en in alle klassen en rangen der samenleving, in alle geslachten des menschdoms ontmoet men 't. Van diengene af die in den hoogsten stand dezer wareld uitschittert, tot den onaanzienlijksten; van den stedeling wien zijn geest en kennis aanmerklijk verheft tot den ruwer landbouwer, ja den wilde zelven wiens reden als naauwlijks te voorschijn koomt; elk vindt iets, waarop hy meent roem te mogen dragen. — En waarop dan toch, mijne Broeders? — Belachlijke nietigheden, waarover zy zich-zelven te schamen hadden, in plaats van ze hunnen hoogmoed ten grond te leggen. ó Jammerlijk schouwspel van de ijdelheid onzes geslachts; overtuigend bewijs, dat het menschdom datgene verloren heeft, waar het op roemen mocht, en *de heerlijkheid Gods dervende* (*), in deze zoo diepe vernedering en behoefte slechts het

(*) *Rom.* III: 22.

eerste het beste speeltuigjen aangrijpt dat zich aanbiedt, om aan hetgeen het ontbeert in de plaats te stellen. Dus is het, dat in den afgrijslijksten hongersnood, de noodlijdende gretig op 't walgelijkst voedsel valt, waarvan 't bloot gezicht in gewone tijden geheel zijn gevoel had doen schokken. Maar God heeft den mensch iets geschonken waarop hy met recht roemen mocht. Hy heeft hem het *kruis van Jezus Christus* gegeven. *Verre van my*, zegt de Apostel in onzen text, *dat ik zoude roemen anders dan in het kruis onzes Heeren!* En in deze woorden veroordeelt, ja spreekt hy het doemvonnis uit over alle die bedrieglijke voorwerpen, die gewoonlijk onze afgoden zijn; beveelt hy ons-allen onze ijdele bemoeiingen op te geven, en verheft Jezus kruis als den eenigen roem voor elk redelijk schepsel, tot het einde der dagen. En wanneer Paulus hier 't *kruis* noemt, geloove men niet, dat hy 't *hout* of den *staak*, dat hy 't uiterlijk teeken daarmede verstaat, 't geen men in zoo menige Christenlanden vindt afgebeeld, en door 't Bygeloof al te dikwijls misbruikt is. Hy beteekent er de dood van Gods zoon mede, ten bestemden tijde gebeurd tot vergeving van onze overtredingen. Maar hy maakt gebruik van deze uitdrukking, *het kruis*, om ons door het denkbeeld van deze by alle volken voor schandelijk gerekende doodstraf, voor den geest te brengen, dat die dood, waar hy roem op gedragen wil hebben, een dood vol van diepe vernedering, verachting, schande, ja zelfs — van Gode vervloekt was (*). — Ziet daar, mijne Broeders, ziet

(*) *Gal.* III: 13.

daar wat de *roem* zij, dien God onze Schepper u toestaat, dien Hy zelf gewild heeft dat de uwe zou zijn. De dag dien wy heden gedenken, is de eenige grondslag van grootheid die voor een mensch, voor een menschdom, bestaan kan. Nooit had eenig sterveling, nooit een uit de menschen zich met eenige redelijkheid kunnen beroemen, zoo de heuvel van Golgotha voor omtrent achttien eeuwen dat tooneel van die dood niet geweest ware; zoo die Jezus, van Pilatus naar Herodes en van Herodes naar Pilatus gesleept, daar niet gekruist waar geworden; zoo Hy daar niet aan het hout genageld, *een smaad van menschen en veracht van den volke* geweest was (*); en zoo het ontzachlijkste oordeel het eenige schuldlooze hoofd niet getroffen had dat ooit op aarde bestond. 't Is de Lijdensdag waar de groote strijd op gestreden, de beslissende slag geleverd is die ons de eer en de onsterflijkheid aan moest brengen. Deze dag is die van de inschrijving onzer adelbrieven in het Boek des levens. *Verre van my, dat ik zoude roemen anders dan in 't kruis onzes Heeren Jezus Christus!*

De overdenking van dezen dag, mijne Broeders, moet bestemd zijn om deze verkregen *aanspraak op roem* te onderzoeken. Daar is tweederlei gevoelen omtrent dit stuk.

Het gevoelen des Apostels, 't geen wy handhaven zullen: En

't Gevoelen der Wareld, 't geen wy te bestrijden hebben.

Met andere woorden: Eerst, zullen wy de heer-

(*) *Psalm* XXII: 7.

lijkheid van het kruis van Christus verklaren, en vervolgens zullen wy uwe begrippen daaromtrent onderzoeken. Na het voorſtaan der waarheid, na 't beſtrijden der dwaling, zullen wy ons gekweten hebben van 't geen ons was opgelègd. — En gy, Heer onze God! doe Gy 't geen U toekoomt te doen! dat is: wees ons begin en ons einde; dat is, alles! Toon ons, hoe in het kruis van Jezus Christus geheel Uwe *Wijsheid*, geheel Uwe *Kracht* (*) beſloten is! — Zoo zij het!

Het gevoelen des Apostels.

De Apostel der Heidenen (dit zagen wy, mijne Broeders) kondigt het kruis van Christus aan als zijn eenigen grond van roem. En de eerſte reden, die hem daartoe beweegt, is zekerlijk, dat hy daar het blijkbare kenmerk en heerlijkheid van de Godheid in haar vollen luister in ziet. Paulus had ook in zijn vroege jeugd God leeren kennen. Maar de ijver die hem vóór zijne bekeering zoo geweldig vervoerde, om den Nazareër in zijne discipelen te vervolgen, toont genoeg, van wat aart deze kennis was. Nu was hem het kruis van Jezus Christus geopenbaard geworden, en had hem een God leeren kennen, waarvan hy niets in de ſchool van Gamaliël had vernomen, en hy roemt wat hem deze wonderbaarlijke kennis gegeven heeft. Ja, mijne Broeders, dat kruis

(*) 1 *Cor.* I: 23, 24.

is de eenige leermeester die ons *den levenden God* openbaart. Waar wy onze kennis, ons weten, uit halen mochten, nooit kennen wy God in der daad, indien ons het kruis van Christus niet onderwijst. Zonder dit ſpreekt ons de natuur, ſpreekt ons het geweten zelf, niet dan in eene duiſtere, en ſlechts ten halve verſtaanbare taal; en hetgeen ons het meest belangde te ervaren, blijft voor ons verholen. Waar zult gy *Gods heiligheid* leeren kennen; dezen zijnen hoogſten afſchuw van de zonde, en die u zoo ernſtig vermaant! Het geweten (ja) zal u wel toeſpreken en daar iets van herinneren. Maar wilt gy er het rechte, 't vereischte denkbeeld van verkrijgen, koom tot het kruis van den Heiland. Ziet Hem in wien alle de volheid der Godheid woont, om de zonde aan het kruis genageld! Om de zonde, en omdat de ongerechtigheid op het aardrijk is. Zult gy na dit gezicht nog *onbeſtemde en vluchtige* denkbeelden van Gods heiligheid hebben? Zult gy denken, dat God haar niet blijkbaar genoeg voor de wareld betuigd heeft? — Waar zult gy Gods *liefde* leeren kennen, deze oneindige barmhartigheid, die de grondſlag van al uwe blijdſchap moet zijn? De Natuur zal zich voor u opdoen en daar iets van betoonen. Maar wilt gy haar met een kracht en een nadruk hooren vermelden, waarby de natuur niets anders dan ſtamelen doet, koomt tot het kruis des Heeren. — Ziet 's Vaders geliefden Zoon zich ter dood vernederen, en aan 't kruis nagelen, om de wareld het leven te ſchenken. Of is dit geene daad van Liefde? *Naauwlijks zal iemand voor eenen rechtvaardigen ſterven;* (naauwlijks) *want voor den goeden* (voor een wel-

doener misschien) *zal mogelijk iemand nog bestaan te sterven. Maar God bevestigt zijne liefde jegens ons* (daarin) *dat Christus voor ons gestorven is als wy nog zondaars waren* (*). Waar zult gy Gods *heerlijkheid* leeren kennen? — Waar is het, mijn Heer en mijn God, dat ik U in alle Uwe heerlijkheid vinden kan? — Zal ik me U verbeelden in 't midden van alle die warelden die Gy geschapen hebt? — Zal ik me U voorstellen in eenig ontoeganklijk licht, omringd van de op verren afstand om U nedergeknielde Engelen die op 't aangezicht vallen? — In het gantsche Heelal weet ik geene plaats, geenen plek te vinden die aan Uwe majesteit, aan Uwe grootheid beantwoordt. Alles is zoo klein by U, alles zoo weinig overeenstemmende met Uwe oneindigheid! Maar neen — ik weet ééne plaats die aan Uwe glorie beantwoordt — en dit is het schandhout waaraan Gy verhoogd zijt. Daar is het, dat ik U kennen leer in al Uwe verhevenheid; veel, ja oneindig beter dan door al die tien duizend tien duizenden, die Uwe throonwacht uitmaken, omgeven (†). Alle die voorschilderingen van Engelen, van Archangelen, en van Cherubijnen, die voor U neêrvallen, zijn niet dan geringe verbeeldingen, van 't geen wy menschen groot noemen, ontleend. Maar om onze jammeren aan een Kruis gehecht, gaat Uwe heerlijkheid alles te boven. Daar zie ik geenerlei spoor meer van 't menschelijke. Daar blinkt Ge, daar schittert Ge, in een luister die U alleen toebehoort; een ten eenenmaal Godlijke glans. Ach, ik benij geenen Engelen,

---

(*) *Rom.* V: 7, 8. (†) *Daniël* VII: 10.

geenen Archangelen meer, dat zy U hunne hulde op den Hemelthroon toe brengen. 't Is ons *menschen* gegeven, U op eenen bewonderingswaardiger throon — aan het kruis, aan te bidden. 'Zy, uwe Engelen, verlieten den Hemel, ô Heer, wanneer Gy daaraan genageld hingt, omdat er op de aarde toen te zien was, 't geen de Hemelen nooit getoond hadden. Aan den voet van dat kruis wil ik ſtaan, wil ik nedervallen, ô mijn God en mijn Heiland, om U te kennen en U te verheerlijken. *Verre van my dat ik zoude roemen anders dan in het kruis onzes Heeren Jezus Christus!*

Maar roemt Paulus in Christus kruis, omdat het hem al de Heerlijkheid Gods openbaart, niet minder roemt hy daar in, omdat het hem geheel zijne eigen ellende doet kennen. In welk eenen toeſtand moest hy zijn, dat zulk eene zaak noodig was om hem daaruit te verlosſen! Daar verheffen zich in der daad ſtemmen genoeg in ons binnenst en buiten ons, die ons onze nietigheid toeroepen; doch hoe weten wy hare heilſpraken, hare orakels, te verijdelen, en ons aan hare voorſtellingen te onttrekken! Met welke bedrieglijke gerechtigheid omhangt zich de mensch niet, zoolang hy het kruis van Jezus niet in 't oog heeft! En op welk eene hoogte plaatst hy zich zelven niet, zoo lang hem het kruis daar niet afwerpt! Het kruïs des Heeren is de groote aanklacht, die God aan 't gezicht van geheel de aarde heeſt blootgeſteld. Niemand kan er de oogen op vestigen, zonder oogenbliklijk overtuigd te zijn. Het is eene waarachtige dwaasheid, dat men zich nog onſchuldig, nog onſtrafbaar waant, nu Gods Zoon opgeofferd is voor

onze schuld. Koomt, mijne Broeders; niet ten halve zal het kruis van den Zaligmaker u de wonden uwer ziel ontblooten. Het zal u geheel uwe doemenis ontdekken. Het zal u de grootheid uwer zonde doen kennen. Het zal tot den laatsten glinster van hoogmoed in u uitdoven. ô Gy die u zelven van zoo veel eigenwaardy by God en in Zijne allerheiligste oogen gelooft, koom; dezen waan by het kruis van Jezus afleggen, en daar uwe eigenwaarde recht kennen: het bloed van Gods Zoon werd vereischt om van de dood vrij te koopen. ô Gy die u op het denkbeeld van uwe deugden verheft, koom ze slechts by het licht van dit kruis beschouwen, en haar glans zal verbleeken, verdwijnen, en gy zult ze geheel met vlekken van zelfzucht en hoogmoed overdekt zien, die ze tot een voorwerp van afschuw voor God maken. Laat de trotschste, de vermetelste der stervelingen slechts toetreden, 't is aan den voet van den kruisstaak hem ter behoudeniss' opgerecht, dat ik hem plaatsen wil; en wat wordt van al zijnen hoogmoed? Het kruis verbrijzelt dat logenachtige glas, dat ons in onze oogen vergroot; ja 't vernietigt ons. En 't is hierom dat Paulus in dat kruis roemt: want hy weet dat het hem in zijnen toestand de hoogste van alle verheffing is, zijne ellendigheid te gevoelen. En 't is ons niet gegeven, mijne Broeders, eenen anderen roem te hebben dan Paulus had. Niemand onzer zal groot voor God zijn, dan als hy zich voor Hem vernietigd zal voelen. ô, Gezegend zij dat kruis dat ons op onze plaats stelde, en in het gevoel onzer nietigheid den AANVANG onzer heerlijkheid vinden doet!

Maar roemt Paulus in het kruis van Christus, als

't geen hem uit zijne valsche verheffing heeft nedergestoten; 't is vooral, als hetgeen hem tot de ware grootheid verhoogt. Zijn groot onderwerp van roem is, dat voor 't behoud zijner ziel zoodanig een prijs is betaald: het is, dat Gods Zoon zelf voor de zonde die hy begaan had, gestorven is; het is, dat het bloed aan het kruis gestort, volkomen en t' eenen maal alle zijne overtredingen uit heeft gewischt, en hem de onsterflijkheid weder gewonnen. En gy, ô mijn Toehoorders, gy! wat roem is de uwe, indien 't niet de vergeving uwer zonden is? en waarom durft gy het hoofd opheffen, zoo het niet is, dat *één voor allen gestorven is* (*), en dat Hy die stierf, De Gene is *door wien alle dingen gemaakt zijn*, en die alles door de kracht van Zijn woord onderhoudt, als *door wien alles tesamen bestaat* (†). — Hoe gy — gy roemt en verheft met zoodanig een drift ook de minste opoffering die een sterflijk mensch voor u doet, de geringste moeite die hy voor u neemt, en gy zoudt het onschatbare offer niet roemen, dat de Heer der heerlijkheid in het vleesch gekomen, voor u in 't uitstorten van zijn bloed op het kruis, gebracht heeft? — Het is toch voor zijne eigene overtredingen, voor zijn eigen misgrepen niet, dat Hy die gestorven is, doorboord is geworden, want *in hem was geen schuld*, naar des Richters verklaring-zelve (§). Het is uit hoofde van menschelijke kracht die hem overmocht, want *kon Hy zijnen Vader niet bidden, die hem*

(*) 2 *Cor.* V: 15.

(†) *Joann.* I: 3. *Colosf.* I: 16, 17. *Hebr.* I: 2; II: 10. *Efez.* III: 9.

(§) *Joann.* XIX: 4.

meer dan twaalf legioenen Engelen zou byzetten (*)? Waarom dan is Hy gekruist? — Het moet wel voor u, het moet om uwentwil geweest zijn, mijn Broeder; dat is de eenige reden die tot oplossing van deze vraag overblijft. Ja, de eenige reden waarom zich Gods Zoon aan den kruisboom liet nagelen, is Zijn liefde voor uwe ziel, Zijn besluit om haar te redden. Heeft Hy zijn voornemen uitgevoerd, heeft Hy zich door de pijnen niet laten afschrikken, heeft Hy zich het hoogst ontzachlijk uur niet onttrokken; het was om uw ziel te behouden. Heeft Hy voor u al zijn bloed uitgegoten, is Hy van zijn God verlaten geweest (†), heeft Hy angsten verduurd die het buiten ons vermogen is te bevatten; alles was om uw ziel te bevrijden. Heeft Hy een bitteren strijd aan het kruis gestreden, heeft Hy de zonde, de wareld, de dood en de Hel overwonnen, het was om uw ziel te verlossen. Hy is gestorven, alles is vervuld. Met zijn eigen bloed heeft Hy de schuld betaald, waar gy eeuwig aanspraaklijk voor blijven moest. Gy zijt thans verzoend, uwe ongerechtigheden zijn uitgewischt. Hy is thands voor al wie Hem hooren de *oorzaak der eeuwige zaligheid* (§). ô Wonder-gebeurtenis, de dood van den eenigen Zoon des Vaders! geschiedenis die in heel de Eeuwgeschiedenis van 't heelal ontwijfelbaar eenig en zonder weêrga zal blijven! Afgrond waar voor de Engelen zuizelen; waarvan zy de diepte niet weten te peilen! En gy, ô mijn Broeder, gy voor en om wien dit gebeurde, zoudt gy de eenige zijn,

(*) *Matth.* XXVI: 53. (†) *Matth.* XXVII: 46.
(§) *Hebr.* V: 9.

wien het met geene verbazing trof? Zoudt gy er niets in te roemen zien? Wat kan er dan toch wonderenswaardiger uit den Hemel op de aarde nederkomen? Tot welken prijs wildet gy vrijgekocht zijn, zoo gy deze die voor u betaald is, te gering acht? En welk een gefchenk moest gy ontfangen, zoo een eeuwig genot van Heerlijkheid u te weinig is? Ach, wanneer gy voor Gods rechterftoel ftaat, en zijn oog de ongerechtigheden in uw' boezem doorgrondt, wat zal dan uw hoop zijn? Wat uw roem? Wat alleen zal u 't hart fterken, zoo 't niet is dat gy luid op, voor 't aangezicht des Rechters en van allen die voor hem ftaan zullen, (*), zeggen kunt: *„Christus is geftorven voor mijne zonden"?* (†) Ja, mijne Broeders, de ongeloovige alleen kan op dat kruis zijn oogen flaan, zonder daar zijne verheerlijking, zijn roem, in te zien; en dit is omdat ze er voor hem niet in is, niet in zijn kan. Maar hy die gelooft, ontdekt er eene oneindige heerlijkheid in. — Ja HEER! het is zoo, en hoe meer vernederend uw kruis is, hoe meer we in dat kruis roemen; want hoedanige grootheid wordt ons in die verlaging aangekondigd, en welk eene glorie belooft ons die vernedering!

Maar let, mijne Broeders, op de beweegreden die de Apostel-zelf hier by brengt? *Het zij verre van my*, zegt hy, *dat ik zoude roemen anders dan in 't kruis onzes Heeren Jezus Christus: Door 't welke de* WARELD *my gekruist is en* IK DER WARELD. Dit is voorzeker, mijne Broeders, een overheerlijk voorrecht van Jezus kruisfiging. Het groote ongeluk

---

(*) *Openb.* XX: 12. (†) 1 *Cor.* XV: 3.

van den mensch is, zich niet van de tegenwoordige wareld te kunnen losmaken om Burger van de toekomende te worden. Het kruis onzes Heeren brengt dit wonder tot ſtand. Het heeft *hem der wareld gekruist*, en kruist *de wareld ten aanzien van Hem*. Eene uitdrukking vol van kracht! — Het zal u ten aanzien der wareld kruisſen, mijne Broeders, dat is: het zal in u de zonde kruisſen, die u de wareld doet liefhebben en voor de wareld leven. Erkennende dat Christus voor de zonde geſtorven is, hoe zoudt gy die zonde niet haten? Hoe zoudt gy niet ieder van die bewegingen, ieder van die aandriften beſtrijden, waarmeê zy uw' boezem ontrust? — Ja, mijne Broeders, de dood des Verlosſers is het eenige dat ons onze booze geaartheid kan doen haten: het ware heelmiddel dat onze wonde vereischt. — Maar nog meer! Het kruis van Christus zal de wareld ten uwen aanzien kruisſigen; dat is, 't zal voor u alle de aanlokſels van de ijdelheden dezer wareld vernietigen. Gy kunt niet teffens het kruis en de wareld lief hebben. Wat zal al de praal dezer eeuw zijn voor hem wien het kruis van Christus alle de ſchatten der toekomſtige eeuw verkregen heeft? Ja zelfs, hoe zal hy noodwendig de wareld haten, dewijl, zoo de zonde de oorzaak van de dood zijns Verlosſers is, de wareld het is, de wareldſche driften, bewegingen, en vervoeringen, die daar het werktuig van was. — En door den mensch ten aanzien der wareld te kruisſen, zal het kruis hem tot Burger der eeuwigheid maken. Door den ouden mensch, die uit de aarde is, in hem te dooden, zal het den nieuwen mensch in hem vormen die van den Hemel is. Daar waar Christus, daar is

ook zijn schat en zijn hart. Hy zal *met Christus opgewekt* zijn (*). — Dus is het, dat het kruis de groote hervorming verwekt, die den mensch noodig is, en den genen die in het stof lag, ten Hemelbewoner maakt. Dus is het, dat de kracht van het kruis dat te weeg brengt, wat geen wet of bevel, noch eenige menschelijke wijsheid had kunnen uitrichten. Ach, *verre zij het van my, dat ik zoude roemen anders dan in 't kruis onzes Heeren!*

Dan een laatste beweegreden die Paulus, in het doortrekken van Azië, Griekenland, en Italië, en in 't oversteken van alle zeeën, deed uitroepen, dat hy geenen anderen roem wilde, is zijne gedachte aan de kracht van dat kruis, en aan de overwinningen die het verbeiden. Hy weet, deze groote Apostel, dat dit kruis genoeg is om dien genen zelven de onsterflijkheid te geven die in den diepsten afgrond gevallen zijn. Hy weet, dat het reeds een groot volk behouden heeft, zoo wel in de steden van dat Galatie aan welke hy schrijft als in die van Griekenland, en in Rome en Jeruzalem. Hy weet wat dit kruis te wachten staat dat de koningen en de volkeren zich daarvoor neêrwerpen zullen, dat de geslachten der wareld 't *hunne kinderen in de armen zullen brengen* (†), en dat het al de einden der aarde ten erfdeel ontfangen heeft. En wat ons betreft, mijne Broeders, hetgeen de Apostel voorzien mocht, mogen wy ten deele áánschouwen. Het is opgerecht, dat verachte kruis van den Hoofdscheelberg, en beheerscht reeds de halve wareld. De Godspraak van Hem die

---

(*) *Coloss.* III: 1. (†) *Jesaja* XLIX: 22.

er aan genageld werd, heeft niet opgehouden zich te vervullen: *zoo wanneer ik van de aarde zal verhoogd zijn, zal ik ze alle tot my trekken* (*). Hoe veel duizenden zielen in alle eeuwen, hebben 't (als de kinderen Israëls eertijds de koperen ſlang) aangezien, en zijn behouden geworden (†)! Hoe groot eene menigte, door dit kruis aan het Rijk der duiſternisſe ontrukt, *roept thands voor den throon, de zaligheid uit*, die van 't Lam is (§)! Al het oude is voorby, alles is nieuw gemaakt. Eene nieuwe adem des levens zweeft ſedert achttien eeuwen door het Heelal. Het kruis van Jezus Christus heeft reeds talrijke tegenſtanders geveld. De ſlavernij, de barbaarschheid, de zedenloosheid is er voor geweken; derwijze, dat de zaligmaking der byzondere leden de waarachtige macht der volken geworden is; en 't gaat voort de bevrijding der wareld te bewerken. De machten der duiſternis vlieden voor 't kruisgeloof, en laten ons vrij. In worſteling teſſens tegen het Bygeloof dat menſchelijke ellendige vonden in de plaats daar nevens wilden ſtellen, en tegen het Ongeloof dat het uit wilde roeiien en den mensch opſtrijden, dat de Hemel zich niet tot behoudenis der wareld geopend heeft, ſlaat het by aanhoudendheid beide ter rechteren ſlinkerzijde deze afſchuwelijke vijanden af. Niet te vreden, zijn zegeningen over die het zich lang te voren veroverde, ſtreeft het thands den Hemel door om nieuwe volken te winnen. Dit is *de banier die de Allerhoogſte tot de volkeren opſteekt* (**), en Hare

(*) *Joann.* XII: 32. (†) *Numeri* XXI: 5—9.
(§) *Openb.* VII: 9, 10. (**) *Jeſaja* XLIX: 22.

veroveringen vermenigvuldigen. Zy vergadert de volken van alle kanten, wier verſtrooiing uit hunne zonde is. En het is vertrouwen op hare alvermogende kracht dat wy den tijd alreeds mogen vooruit zien, als men zeggen zal: „*Thands is de geheele aarde Gods en zijns Gezalfden geworden*"! Ach, *verre van my dat ik zoude roemen anders dan in 't kruis van onzen Heere Jezus Christus!* Laat de wareld het vrij vertreden, het is door Hem, door Zijn kruis dat de wareld behouden is. Een droppel van Uw bloed, ô Verlosſer, is ons meer dan al de ſchat van 't Heelal.

Het gevoelen der wareld.

Is dit uwe taal ook, mijn Broeders? — Indien dit des Apoſtels gevoelen was, wat is het uwe? — Daar is naauwlijks éénige waarheid, die grooter tegenſtand in de wareld vindt, dan deze welke ons de dag van heden vernieuwt. Hoe velen zijn er niet, die in tegendeel zeggen: Ik roem op alles veel eer dan op 't kruis van Christus. Behoort gy niet onder dit aantal, mijn Broeders? Laat uw geweten u getuigenis geven, of gy dezen dag zelfs welke die van den zegepraal van het kruis is; of er zelfs ſedert dat gy dit kerkgebouw in tradt en ons 't oor hebt beginnen te leenen, hetzij in uw geest, hetzij in uw hart, niet eenige gedachte, niet eenig gevoel is geweest, dat met Paulus gevoelen gants ſtrijdig was?

En wat is de reden daarvan?

Misſchien zegt gy wel: Is het dan noodig zoo zeer

aan dat kruis te denken! Daar is in de Godsdienst zoo veel meer dat gewichtiger is! — Gewichtiger dan het kruis, mijn Hoorders? — Wy zouden u hier te rug kunnen wijzen op hetgeen wy reeds gezegd hebben, maar wy willen u liever door u-zelven weêrleggen. — Gy wilt dan het kruis ter zijde ſchuiven als van weinig belang, en nogthans zegt gy, genoegzaam in 't eigenſte oogenblik: Dat kruis, de zoendood van Gods eeniggeboren Zoon is iets onbegrijplijks, en niet met ons verſtand te vereffenen. — Hoe zal ik dit te ſamen overéénbrengen? Hoe zal ik in één adem van het kruis iets zoo weinig beduidende, en iets zoo verheven maken? Gaat het uw begrippen zoodaniger wijze te boven, hoe kunt gy er zoo weinig belang in ſtellen? Ik moet u dit ophelderen. Het kruis van Gods Zoon kan niet wezendlijk zijn, en toch weinig opmerking waardig. Het is of waarachtig of valsch. Is 't waarachtig, het is 't allergrootst en gewichtigst ding dat er in de wareld beſtaan kon, en gy moet het erkennen, omhelzen, en in den geest daar voor nedervallen. Is het valsch, gy moet het voor de alleruitſtekendſte bedriegery houden en zoo ook alle onze gewijde Boeken die 't ons aankondigen, en geheel het Christendom, dat er in beſloten is. Gy moet het dan als die eerſte afvalligen uit het geloof met den voet ſchoppen, en by de goden der wareld zweeren. Het kruis moet voor u of de wijsheid Gods of een logen des Duivels zijn. Het moet u of verdoemen of behouden. Geen middelweg is daar tusſchen. Gy kunt noch moogt er onverſchillig voor zijn.

Maar dit is juist hetgeen ons belemmert, zult gy zeggen. Indien het kruis waarachtig is, is het uit-

gemaakt, dat geheel de ſtellaadje van wat wy ons laten voorſtaan moest inſtorten, en wy niet dan in dat kruis onzen roem zoeken. Maar is het wel waarachtig? Is 't waarachtig, dat Gods Zoon om ons 't eeuwige leven te verwerven, zijn bloed aan het kruishout geſtort heeft? — Ja, mijne Broeders, en de getuige, die u des gerust ſtellen moet, is God-zelf; Hy, de Waarachtige, die door Zijne gezanten verklaart, dat Christus, Joden en Heidenen *beide met Hem in één lichaam verzoend heeft door het kruis* (*). Doch zonder getuigen hier boven in den Hemel te zoeken, is de aarde ons niet genoeg ten bewijs? Herroept u de grootſte bedrijven der oudheid, geen ſpoor is daarvan overig, en alleen door de oude kronijken die ze tot ons overbrachten, weet men daarvan. Maar het is geheel anders met Christus zoendood: dit leeft en blijft levendig in de wareld. De tegenwoordige toeſtand des aardrijks geeft er getuigenis van. Uit het bloed van dat kruis afgedropen, zijn alle die volken geſproten die dien ſtandaart des heils op den grond dien zy beheerſchen, geplant hebben. Alles by hen vermeldt het ons. Ja gewis, Christus kruis is buiten uw bereik en gy kunt het nooit verwrikken. Deze waarheid waar achttien eeuwen op rusten, is zoo lichtelijk niet ter zijde te ſchaffen als eenig ijdel redenbegrip, zoo in de herſens geſmeed en zoo uitgevent. Te allen tijden, met alle menſchelijke krachten aangerand en beſtreden, heeft zy alle tijden doorgeſtaan en is ſtaande gebleven. Zy ſtaat vast door haar eigen kracht en weêrſtaat en het

(*) *Efezen* II: 16.

Ongeloof en het Bygeloof. En deze waarheid van 't ſlachtoffer eenmaal voor de zonde van allen opgeofferd, beſtaat altijd in de wareld en wordt in het midden der volkeren verkondigd als de grootſte gebeurtenis voor de menschheid.

Maar heeft zoo iets kunnen zijn? In welk eene verbazing, in welke verbijstering brengt ons die leer! En waarvoor kunnen wy 't anders aanzien dan voor *eene dwaasheid*? — Waarde Broeders! vragen wy niet of zoo iets heeft kunnen zijn, want wy weten dat het zoo is. Te redentwisten of hetgeen is, zijn kan, is een ſpelletjen van belachlijke ſofistery, en de ſofistery moet zwijgen, waar 't het kruis van Gods Zoon geldt. — Het verbaast en verbijstert u, zegt gy? — Uit welken hoofde, of naar welke grondbeginſels moet het peillood van ons verſtand den grond van de diepten der Godheid bereiken? Indien een God als Hy aan een plantgewas leven geeft, uw verſtand te leur ſtelt, hoe meent gy dan dat Hy in het hereenigen van de zondige wareld met Hem, niets zou moeten doen dat uwe begrippen te boven ging? De mensch ſtaat verbaasd, om dat hy zich niets dergelijks had kunnen voorſtellen. Voor 't overige, weet, dat God het in dit ſtuk eens met u is, en dat Hy Zijn kruis voor dat gene uitgeeft waarvoor gy het aannemen wilt, want Hy noemt het *eene dwaasheid* (*). Doch zou dit niet zijn om ons te leeren, dat, wanneer wy ons aanmatigen, met Hem te redentwisten, het gene wy *wijsheid* noemen, *dwaasheid* bevonden wordt, en hetgene wy *dwaasheid* heeten, *wijsheid*

(*) 1 *Cor.* I: 21.

is. Weinige dwaasheid van 't kruis is genoeg om geheel onze Filozofie te verbijsteren. Dat kruis, dat alleen en op zich zelf, *alle* Gods eigenschappen ten toon spreidt; dat alleen en op zich-zelf *alle* 's menschen behoeften vervult, is het ware *wijsheidsboek* van dit Heelal. Alle de stelsels van menschelijken hoogmoed zullen voor en na door dit kruis te loor gesteld worden. Het heeft er reeds velen van doen instorten, en zal dit nog meerderen doen. Die het niet kent, bedriegt zich. Daar zal een tijd komen, dat allen zich verwonderen zullen, het voorby gegaan te zijn zonder er acht op te geven; en dat Christus *de overheden en machten* der menschelijke wijsheid, die nog in de tegenwoordige eeuw gezag voeren, *uitgetogen* en uitgeschud *hebbende, die in 't openbaar ten toon stellen en door dat kruis over hen triomfeeren zal* (*).

Maar indien dit kruis van Christus thands uwe wijsheid en uw roem niet is, wat zijt gy op den aardbodem? En welke Godsdienst behoort gy toe? Zijt gy Christenen? — Christenen zonder het kruis! — Wat nieuw en vreemd Christendom is dat, en in welke school wordt het geleerd? Waarlijk, van den ongeloovigen zelven kunt gy leeren 't geen gy blijkt niet te weten. Gaat by Jacobs nakroost, gaat by de aanhangers van den valschen profeet, en vraagt by den eenen en by den anderen, wat het Christendom is dat gy belijdt? Zekerlijk, hy die er niet aan gelooft maar daardoor zelfs buiten 't vooroordeel is; hy zal u zeggen, dat de Christenvolken, Jezus van

(*) *Colosf.* II: 15.

Nazareth, geboren te Bethlehem, als Gods eeniggeboren Zoon belijden, en de dood die deze Jezus onderging als de offerhande aannemen die het zondig en wederhoorig menschdom met God verzoent. Wel hoe! kent gy uwe Godsdienst zoo wel niet als zy die buiten haar zijn? Zy bespotten het kruis van onzen Jezus, maar doen zich niet voor, 't te gelooven; doch gy, gy doet u voor als 't geloovende, en zult het u schamen als zy! Niet in het kruis te roemen, is, niet van de Christenkerk te zijn. In haar roemden (alle eeuwen door) alle de genen, die in Paulus voetstappen gewandeld hebben en wier namen in 't boek des levens geschreven zijn. In 't kruis hebben vooral Helden der Hervorming geroemd, die wy als onze Vaders in het geloof vereeren. Verhoede God, dat gy uit hun spoor tredende, in iets anders zoudt roemen dan in 't kruis onzes Heeren Jezus Christus!

Ach, mijne Broeders! moeten wy 't bloot leggen, waarom gy roemt anders dan in dat kruis? Het is, omdat gy er niet aan gelooft. — Moeten wy ook melden waarom gy er niet aan gelooft? Het is, omdat gy 't niet kent. Moeten wy nog bovendien verklaren waarom gy 't niet kent? Het is, omdat gy 't niet kennen wilt. Moeten wy eindelijk nog ontdekken waarom gy 't niet kennen wilt? Het is, omdat gy 't niet gevoelt hoe gy 't noodig hebt. Het is dus op dit laatste punt dat alles ten laatste nederkoomt. Met blijdschap zouden wy eene hulp aangrijpen die wy ons noodig achten; maar wy verachten ze, zoo dra wy haar overtollig gelooven. Het kruis van Jezus Christus wil gants alleen ons de eeuwige zaligheid schenken; maar gy laat u voorstaan haar door u-zelv'

te verkrijgen. Wat hebt gy er derhalve meê te doen? Verwerpt gy 't, ik vind dit natuurlijk. 't Koomt er slechts op aan, wie gelijk heeft, het kruis van Jezus, dat de zaligheid in zich stelt, of gy die haar in uzelven plaatst? — Dit is de vraag. En dit zoo het niet bevorens by u beandwoord is, is het vraagstuk dat die dag op zal losfen, die alles oplosfen en openbaar maken zal.

Doch welligt zegt gy, en zekerlijk is er meer dan één die dit zeggen kan: „Ik ontken 't kruis van Christus niet." — Het is zoo, gy gelooft het zelfs, maar — ten halve. Gy ontkent de zaak niet, als gebeurtenis, maar ontwijkt ze. Gy durft niet met een volkomen, een ruim en vrijmoedig geloof aannemen, dat Gods Zoon voor u aan het hout genageld is; en van daar is ten aanzien van den invloed die 't op uw hart heeft, die gebeurtenis niets. Ach! Leg die kleinmoedigheid in het gelooven af. Laat dit halve Christendom (zoo het zelfs zoo veel is) hetgeen ten verderve voert, varen. Alle (zoogenaamd) Christendom, waar in Christus gekruist, niet het middelpunt is waarom alles draait, en waar alles van uitgaat en op neêrkoomt, is een vervalscht Christendom. Waarom niet geloofd gelijk Paulus geloofde? Het kruis van Jezus Christus is u zoo na als het hem was. Wy prediken u *Christus voor u gekruist*, gelijk Paulus het predikte aan die genen-zelven die hem aan 't hout genageld hadden (*). Zijn bloed ligt voor u, gelijk het voor hen lag gestort, en gy moogt daar uw zonde in afwasfchen, even als zy er de hunnen in afwies-

(*) *Hand.* III: 15.

ſchen. Ach, welke dag zal u daartoe roepen zoo 't deze niet is, dien wy heden zien. En welk oogenblik zult gy kiezen, zoo 't niet dat plechtig oogenblik is, waar in de Zoon Gods voor u doorboord werd op Golgotha?

Ja, Heer! Ik ſta heden op, en bied my aan voor uw kruis! Gy bracht daar u-zelf op ten offer voor my; ik breng er het mijne. Ik koom, Heer, my van alles uitſchudden, en U verklaren dat er niets in de wareld is, waar ik in roem, dan in dit kruis, waar ik U aan gehecht zie. Ik werp voor Uw aanzicht alle mijne grootheden, allen roem weg: Uw kruis verduiſtert en vernietigt ze; ik offer alle deze ſmetten waarop ik mij vermat trotsch te zijn. Ik verſchop mijne gerechtigheid met den voet. Ik weet, Heer! dat hetgeen ik mijne gerechtigheid heette niets dan ongerechtigheid was. Ik vertreed mijne heiligheid; ik weet dat die heiligheid niets dan ſmet en onreinheid was. Ik vertrap mijne goede werken; ik weet dat er niets zuivers onder is, en dat 't geen ik meende dat my het leven verdienen moest, my niets dan de doemenis kan verdienen. Ik heb niets meer overig, Heer! Ziedaar my thands gelijk Gy my wilt! Ziedaar my in 't ſtof neêrgebogen! Ziedaar my ellendig, arm, blind en naakt voor U! Geef my Uw in het vuur beproefde goud, dat ik rijk worde! Geef my het ſneeuwwitte gewaad Uwer gerechtigheid op dat ik gekleed moge zijn, en de ſchaamte mijner naaktheid gedekt worde (*)! — Ach, Uw kruis geeft al wat ik verloren heb, weder; en

(*) *Openb.* III: 18.

geeft het my weder in gants andere maat. Het is voor my, Heer! het is voor my-zelf dat Gy dus aan het vloekhout doornageld zijt. In het bloed dat Gy ftort, is mijne vrede, en ik ken geene andere. In dit bloed wasch ik zorgvuldig alle mijne fmetten. Het wischt voor den Richter alle mijne misdaden uit. Het herenigt, het verzoent my. Het fpreekt over my *beter dingen dan Abel* (*) uit. Uw kruis wordt mijne wijsheid, Uw kruis wordt mijne gerechtigheid, Uw kruis wordt mijn heiligmaking, Uw kruis wordt mijne verlosfing. Nu ben ik rijk, Heer! Ik heb deze glorietitel gevonden die my de poorten der Hemelen openen en op eenen eeuwigen throon plaatfen zal. Verre van my, dat ik zoude roemen, anders dan in het kruis onzes Heeren Jezus Christus.

Ach! laten zy nu voor den dag komen, laten zy zich nu voor ons op doen, alle die famenfcholingen van het ongeloof, die in alle eeuwen hunne lasteringen tegen het kruis onzes Heeren uitbraakten! Wy vreezen hen in geenerlei wijze. Wy zeggen 't en herhalen het hun: Het is dit kruis van Jezus Christus, het is deze *gekruiste God*, het is Deze, Wien wy áánbidden, en het is in Dezen dat wy roemen. — o IJdelzinnige en trotfche wareld! o wijsheid, grootheid en dwaasheid der tegenwoordige Eeuw! Wy weten wel dat wy aan den voet van het kruis van Jezus Christus uwen fmaad te wachten hebben! Maar met dien fmaad overdekt, braveeren wy al uwen roem, belachen uwe heerlijkheid, en wijzen alle uwe grootheden met de vingeren. Wy achten de ver-

(*) *Hebr.* XII: 24.

ſmaadheid van Christus meerderen rijkdom dan alle de ſchatten in Egypten (*). Ieder woord van verachting van u is een titel van onze heerlijkheid. En onder onze voeten vergruizelend al wat uwe trotschheid uitmaakt, herhalen wy met den Apostel: *verre van ons dat wy zouden roemen anders dan in het kruis onzes Heeren!*

Slechts een enkel woord nog! Blijft by dit kruis. — Gy hebt aan onze roepſtem beandwoord, mijn geliefde Broeders; gy zijt aan het kruis onzes Heeren komen nederzitten; dank zij daarvoor aan Hem gegeven, die u daar heen geleid heeft! Maar dit 's nog niet genoeg. Gy moet het nu in het vervolg niet loslaten. Laat niets in de wareld voortaan in ſtaat zijn u daar van af te ſcheiden.

Blijft by dit kruis! Beſchreit daar de tijden uwer onwetendheid. Laat elk oogenblik u op 't bitterst berouwen, 't geen gy ooit verloort zonder zijn kracht en zijn heerlijkheid te erkennen. En na zoo vele jaren, verre daarvan af en zonder God in de wareld geſleten, herhaal u in het vol gevoel van uw zaligheid deze woorden van een zijner oude dienaren: Te laat heb ik U gekend! Te laat heb ik U lief gekregen (†).

Blijft by dit kruis! — Dewijl gy daar de ware grootheid by vindt, offer daar allen valſchen roem aan op. Offer daar met vreugde dien hoogmoed aan op die u overheerschte; — gy, de vlugheid en hoogheid

(*) *Hebr.* XI: 26. (†) *Augustinus.*

van uw geest, of die kennisfen, die u onderfcheiden; — gy, dien in de Maatfchappy beroemden en benijdden naam, of die achting in de wareld verkregen; gy, — die rijkdommen die gy in uw vermogen hebt, of die ftatelijke levenswijs die u boven anderen verheft; — gy, die verwondering waarmeê men u aanziet, die luister die gy om u verfpreid hebt, of dien belachlijken wierook dien men u toebrengt. Hoe weet ik, hoe ben ik in ftaat op te noemen alle de bronnen van dien kinderlijken hoogmoed, die gy voor het kruis op moet offeren!

Blijft by dit kruis! Houdt daar vast aan in uwe beproevingen. Weest getroost: het kruis heeft u behouden en zalig gemaakt; de behoudenis is volwrocht; het eeuwige leven wacht u; en alle de ftormen en onweders van de tegenwoordige wareld kunnen de vrede die u verkregen is, niet verftooren. Laat het gezicht der kastijding die voor u, den Heiligen en Rechtvaardigen trof, u de moeilijkheden u te dragen gegeven, licht doen vinden. En verheugt u, dezen weg der fmarten doorgeleid te worden, die Jezus ter heerlijkheid heeft gevoerd.

Blijft by dit kruis! En wanneer de zonde in uw vleesch wakker wordt, wanneer de wareld u tot zich roept, wanneer de Booze zijn netten uitwerpt, wanneer uwe ziel begint te wankelen als iemand die van den wijn bevangen is, ziet op tot Jezus. Laat het gezicht van al 't geen Hy voor uwe zonde geleden heeft, uwe ziel met een heilige ijzing vervullen, en in uw hart de verflaauwende vlammen der liefde herleven doen!

Blijft by dit kruis! En wanneer zelfs het heelal zich daar tegen vereenigen mocht, wanneer men 't

op nieuw omringde om er lasteringen tegen uit te ſpuwen, en om 't hoofd te ſchudden (*), laat al uw roem beſtaan in 't openlijk en voor allen en ieder te belijden; want, zegt de Heer: *een iegelijk die my voor de menſchen belijden zal, dien zal ik ook belijden voor mijnen Vader die in de Hemelen is; maar zoo wie my verloochend zal hebben voor de menſchen, dien zal ik ook verloochenen voor mijnen Vader die in de Hemelen is* (†). De dag zal komen, dat de ſluijer die 't overdekt ten eenenmaal weggenomen zal zijn, en het licht en de heerlijkheid zal doen ſchijnen op ieder die 't zich niet geſchaamd zal hebben. — God doe u de genade van een belijder van Christus kruis in uw leven te zijn! God doe u de genade van een belijder van Christus kruis in uw ſterven te zijn! *Ik zal zijnen naam geenzins uitdoen uit het boek des levens* (§) zegt de Heer. *AMEN!*

(*) *Matth.* XXVII: 39. (†) *Matth.* X: 32, 33.
(§) *Openb.* III: 5.

AANTEEKENINGEN.

I.

Bladz. 24.

Hy is gestorven, alles is vervuld.

Christus aan 't kruis, zegt Luther, tot eene offerande voor de zonde van geheel de wareld, is degeen, die de zonde draagt: De zonden van *Paulus* die een godslasteraar, een vervolger, een geweldenaar was, — van *Petrus* die zijn meester verloochende, — van *David* die een overspeler en moorder, ja een oorzaak was dat de naam des Heeren onder de volken gelasterd werd; enz. enz. — Met één woord, Hy is het, die op zich, op zijn menschheid, alle de zonden aller menschen der geheele wareld, aller dergenen die ooit bestonden, die werklijk bestaan en bestaan zullen, heeft opgeladen. — De wet is dáár en spreekt. Zie hier, zegt zy, hier is Hy die de zonde van alle menschen op zich nam, en ik kan in geheel de wareld geen zonde meer vinden dan in Hem. — Door dit onschuldig sterven van Christus is de wareld ten eenenmaal van zondên ontlast en bevrijd, en hierdoor

van de dood en den vloek verlost. De geheele wareld zou derhalve volkomen *zuiver en vlekkeloos* zijn, in voege dat God onze Heer daar niets dan gerechtigheid en heiligheid in zou kunnen vinden, indien wy slechts konden *gelooven*. En wanneer er zelfs ook nog eenige overblijfsels van zonde in ons waren, God zou ze niet zien by de overschittering van die blinkende Zon der gerechtigheid, Jezus Christus. Van de zijde van God hapert er niets, 't schort aan onzen kant, omdat wy nog zoo flaauw en zoo zwak gelooven. (II• *Verklaring van Luther over den Brief aan de Galaten*, III: 13.)

II.

Aldaar.

ô Wondergebeurtenis! enz.

Het is in de beschouwing van deze dood des Verlossers, dat Augustinus na zijne bekeering in verrukking van blijdschap uitriep: „Tot hoe verre hebt Gy ons lief gehad, ô Barmhartige Vader! dat Gy Uwen eenigen Zoon niet gespaard hebt, maar Hem overgegeven voor ons die godloozen waren! Tot hoe verr' hebt Gy ons lief gehad, dat Hy die 't geen roof (geene aanmatiging) geacht heeft, U gelijk te zijn, zich gehoorzaam heeft gesteld tot de dood aan het kruis! — de eenige vrije onder de gebondenen des doods; de Macht hebbende zijn leven te verlaten en weêr te nemen; die zich U voor ons aanbood en als overwinnaar en als slachtoffer; en zelfs slechts verwinnaar omdat Hy slachtoffer was; die zich U voor ons aanbood als priester en als offerand, en zelfs slechts priester, omdat Hy offerand was; die ons van slaven

tot Uwe kinderen gemaakt heeft, door uit U geboren, zich aan ons (onze menschheid) te onderwerpen! Met recht vestig ik op Hem die onwrikbare hoop, dat Gy door Hem die aan Uwe rechterhand is gezeten, en onze Voorspraak en Middelaar is, alle mijne kranktten genezen zult. Zonder dit moest ik wanhopen; want zy zijn zwaar en in groot aantal. Zwaar en veelvuldig zijn zy, maar Uw heelmiddel is nog sterker en machtiger. Wy konden gelooven, dat Uw Woord te verr' van den mensch ware om zich met hem te vereenigen, en dus aan ons-zelven wanhopen, indien Hetzelve geen vleesch ware geworden en niet onder ons gewoond hadde. Verschrikt door mijne zonden, door 't gewicht mijner zonden en mijner ellendigheid, had ik in mijn hart overlegd in de eenzaamheid weg te vlieden. Maar Gy hebt het my verboden, en Gy hebt my versterkt met my aan te kondigen, dat *Christus voor allen gestorven is*, *opdat allen die leven*, *zich-zelven niet meer*, *maar Hem leven die voor ons stierf* (*). Zie Heer! Op U werp ik derhalve alle mijne kwellingen, opdat ik leven moge en de wonderen Uwer wet aanschouwe. Gy kent mijne

(*) Heerlijke les die de voorstanders van het monnikenleven zich ten nut konden maken, en allen wie meenen de wareld te moeten verlaten. [Doch ook hierin koomt het aan op byzondere zielsgesteldheid en innerlijke roeping of overtuiging. Waarom altijd *gegeneralifeerd*? Daar bestaat niets dat algemeen is; wat is, is *individueel*, en het *generale* is slechts in onze beschouwing by aftrekking en vergelijking. Eens zullen wy kennen by God, thands verwarren wy onze bevatting met de zaken-zelve.]

onwetenheid en mijne krankte, onderwijs en genees my! Hy, Uw eeniggeboren Zoon, in wien alle de rijkdom der wijsheid en kennisfe verborgen is, heeft my door Zijn bloed vrijgekocht. Ik vrees of ontzie geene lastering des hoogmoeds meer, want ik heb den prijs waarvoor ik verlost ben, voor oogen. enz. (*Confessionum Lib.* X.)

III.

Aldaar.

Afgrond, waarvoor de Engelen zuizelen, enz.

„Hoe heeft Jezus den mensch kunnen herordenen (vraagt Cellerier) en aan zijne broze en bedorven ziel deze Goddelijke eigenfchap geven?"

„Christenen (dus andwoordt hy)! het is door het wonder der verlosfing. Deze verlosfing is nieuwe fchepping van een hooger ordening. Zy is niet, gelijk de eerfte, eene eenvoudige gift van het Wezen, dat in aard en beftaan weldadigheid is en Zijne volmaaktheden geniet. Gy zijt dier gekocht, zegt ons de Apostel".

„ô Aarde! wees aandachtig. Het is met fmarte dat de Hemel den mensch ten tweeden maal baarde. Hy, voor wien de onbegrijpLijkfte wonderen flechts een fpel zijn; Hy, aan wien duizenden van wareldbollen en fchitterende ftarren door de ruimte verfpreid, niets gekost hebben; Hy heeft den mensch tot een duren prijs moeten wederkoopen. De Heilige en Rechtvaardige God, Gods eeniggeboren Zoon, die alleen door de opperfte verhevenheid zijner natuur een oneindigen prijs aan zijn lijden kon geven, en voor ons aan de rechtvaardigheid des Oneindigen kon voldoen,

die eeniggeboren Zoon is op de aarde nedergedaald; en om 't menschlijk geslacht te behouden, heeft Hy zich gewillig en zonder wederzin, met alle ellendigheid beladen. Het is de uiterste overmaat zijner liefde alleen, en niets anders meer, waaraan men in Hem, den God in het vleesch nog erkennen kan. Hy stort zijn bloed om onze misdaden te verzoenen, en het is in den naam van dat bloed, het is door de roepende stem van dat bloed, dat Hy ons hart van ons vraagt.

„ô God! de verbeelding verbijstert, bezwijkt, en verliest zich in deze grondlooze diepte van barmhartigheid; en wanneer de ziel zich daar in stort en dompelt, zoo wordt haar de verrukking, de hoogste vervoering der dankbaarheid een natuurlijk gevoel en behoefte. — 't Is dan dus, ô Oneindige Wijsheid, dat Gy ons U terug wilde brengen, door de dwaasheid van 't Euangelie! 't Is aldus, Heer, dat Gy in de schatkamer Uwer gaven het middel hebt gevonden om Uwe rechten op ons te hernemen, te vermenigvuldigen, en onweêrstaanbaar te maken; het geheim om in ons de neigingen der verdorvenheid te doen sterven, en geene plaats in ons over te laten dan voor Uwe Liefde!" (*Kerkredenen van Cellerier*, I *Deel*).

IV.

Bladz. 25.

Ach! wanneer gy voor Gods rechterstoel staat, enz.

J. George Müller, Professor te Schaffhousen, wiens schriften de oprechte Godvrucht ademen die het onderpand der ware wijsheid en verlichting is; Müller, na aan te merken dat alle de beeltenissen en alle de woorden, eens aan ons geheugen toebetrouwd, daar

zekerlijk eeuwig in blijven, offchoon we ze ons in de ftaâge verftrooiing waarin wy leven, juist niet herinneren; en als bewijzen hier van de droomen aan te voeren, die ons foms de eerfte indrukken der jeugd, lang reeds vergeten, te binnen brengen, voegt hierby: „Op gelijke wijze laten onze zedelijke gevoelens zekerlijk *overganklijke indrukken* in de ziel, welke met haar in de Eeuwigheid over gaan: Want daar 't lichaam flechts werktuig was, is 't *de wil* die gezondigd of welgedaan heeft. Men befchouwt gewoonlijk zijn toekomende verantwoordelijkheid veel te lichtzinnig. Elke overtreding verwekt ons verwijtingen van 't geweten; en zelfs deze verwijtingen, wroegen fomtijds onze innige aandoenlijkheid dat men naauwlijks aan God denken kan uit *vreeze* voor Hem! Doch allengs vergeet men ze en ftelt zich gerust, met eenig goeds dat men in zich gelooft te bemerken. Niet te min alle die indrukken blijven in de ziel. En wie blijft ons borg, dat zy in de diepe ftilte der Eeuwigheid als de ziel aan zich-zelve overgelaten wordt, niet allen en ieder in al zijn kracht ontwaken zullen?

„Hoe worden dan alle deugden vernederd, hoe klein worden zy! hoe vervliegt haar geheele wezen in ijdele lucht!" (*Van 't Christengeloof. Voorlezingen van J. G. Müller*, II. *D.* 7 *Boek.*)

V.

Bladz. 26.

De wareld — die daar 't werktuig van was.

Dit is met byzonder veel kracht door Pascal uitgedrukt.

„Laat niet toe, Heer, dat ik tot zoo verre van u

verwijderd worde, dat ik aan Uwe ziel tot de dood bedroefd, en Uw ligchaam door de dood neêrgeslagen voor mijne eigen zonden, denken zou kunnen, zonder my te verheugen dat ik lijden mag beide in lichaam en ziel! Wat toch is er beschamender en, echter, gewoner by Christenen en by my-zelven, dan dat, terwijl Gy bloedig zweet plengt tot verzoening van onze overtredingen, wy in weelderigheid leven; en dat Christenen die zich naar Uw' naam noemen, die in den doop de wareld afstonden om de Uwen te zijn, die plechtig voor 't aangezicht Uwer gemeente gezworen hebben met U te leven en te sterven, die belijdenis doen dat de wareld U vervolgd en gekruist heeft, dat Gy U aan den toorn van God en de wreedheid der menschen niet blootgesteld hebt, dan om hen van hun misdrijven vrij te koopen, — dat zy (zeg ik) die alle deze waarheden gelooven, die uw lichaam als de offerande aanmerken die zich voor hun behoud over gaf, die de vermaken en de zonden der wareld als de eenige reden en oorzaak Uwer folteringen, en de wareld-zelve als Uwen beul; dat zy na dit al hunne lichamen trachten te streelen door die zelfde lusten in die zelfde wareld; en dat zy die niet in staat zouden zijn om zonder afgrijzen iemand den moorder van zijn' Vader die hem 't leven gaf, te zien liefkozen en liefhebben, met een volle vreugd (als ik zelf gedaan heb) in die wareld leven konnen, dien ik waarlijk den moorder weet geweest te zijn van Hem wien ik voor mijn God en Verlosser erken, die zich-zelven voor mijn eigen heil over gaf en in zich de straf mijner ongerechtigheden droeg? Het is billijk, Heer, dat Gy eene blijdschap gestoord hebt, zoo

misdadig als die waar ik in rustte en insliep, midden in de schaduw des doods. (*Pascal*, *gedachten* II. D. 19.)

VI.

Bladz. 27.

Dus is het dat de kracht van het kruis dat te weeg brengt, enz.

Een man op ons Vaste Land, gelijk in zijn Vaderland (Grootbrittanje) geacht, *Wilberforce*, doet den krachtigen invloed van den grondleer des Christendoms op het menschelijk hart, opmerken. Men ontmoet somtijds nog zulke groote dwalingen hier omtrent, dat ik eenige woorden wil aanhalen uit deze plaats by hem: „Geheel het gebouw der zedelijke voorschriften van 't Christendom rust op den uitgebreiden en diepgelegden grondslag zijner hoofdplichten".

„*Ziet op Jezus*" naar *Hebr.* XII, 2. Hier is het dat het schuldige der zonde in haar levendigste kleuren wordt voorgesteld, met den afschuw van Gods heiligheid daarvan: want liever dan de zonde ongestraft te laten, heeft God *zijnen* eigenen, zijnen *eeniggeboren Zoon niet gespaard*, enz.

En wat de liefde der menschen betreft; zy kan nergens zoo wel, zoo volkomen gekweekt worden dan aan den voet van het kruis. Zien wy daar 't menschelijk geslacht naar één algemeenen ondergang gesleept, en hooren wy 't aanbod der verlossing, zoo gevoelen wy voor de menschen dat deelhebbende medelijden, dat naar de gesteltenis onzer natuur niet nalaten kan het gewrocht te zijn van eene gemeenschap van belanghebbing en gelijkheid van lot; onze harten verliezen hunne hardheid, in 't aanzien van

dit uitſtekend liefdebewijs. Een vermogend beginſel van eene zich uitbreidende en werkzame liefde wordt in ons ontwikkeld, enz.

Hier leeren wy nederig zijn. Het werk der verlosſing beſchouwende, zullen wy ſteeds al dieper gevoel krijgen van die natuurlijke duiſternis en ellendigheid, waaruit wy moesten verlost worden. Wy zullen ons meer en meer ſchamen over onze flaauwheid in ons tederst gevoelen, en de jammerlijke te rug val van onzen werkzaamſten ijver; wy zullen ons de beleedigingen minder ter harte nemen; wy zullen zachtmoediger, lichter te bevredigen zijn, enz.

„ Dit treffend en ontzachlijk tooneel beſchouwende, zal die geest van matig- en gematigdheid die den Christen krijgsknecht op aarde best voegt, zich in onze ziel vestigen. En deze zal ons bedaardheid en bezadigdheid ſchenken in 't najagen van 't aardſche, en blijdſchap in 't midden van 't lijden." — (*Overzicht van het veldwinnend Godsdienstſtelſel van Christenbelijders, in tegenſtelling des waren Christendoms, door William Wilberforce.*)

VII.

Aldaar.

Dus is het dat de kracht van het kruis dat te weeg brengt, wat geen wet, enz.

Cellérier zegt omtrent dit punt: „ Wat zijn de begrippen der wijsgeerte onzer Eeuw armhartig! Zy tracht de leerſtukken van de zedekunde af te ſcheiden; zy verheft zich inzonderheid tegen de groote verborgenheid van het kruis: zy ziet niet dat dit het is, dat de kracht der Godsdienst maakt; zy ziet niet

dat het deze verheven en aandoenlijke, diepe en ontzachlijke leerſtukken zijn die 's menſchen verbeelding treffen, die zijn hart ſchokken en omkeeren! Zy ziet niet, dat dit de hefboomen zijn, welke die groote uitwerkſels voortbrengen, door geene vereeniging van alle menſchelijke krachten ooit verkrijgbaar. Zy ziet niet, dat zedekunde zonder leerſtukken, niet meer dan een ſamenraapſel van lesſen is zonder kracht en ontbloot van verbindenskracht, dat het eene ſchaduw zonder omtrek of kleur is."

„Laat de welſprekendſte Zedeleeraar my de ſchoonheid der deugd voorſchilderen; laat hy de verplichting tot wat men plicht noemt, vrij aandringen; zijne redenen zullen my niet bewegen, dan voor zoo verre zy met mijne heimelijke neigingen ſamenſtemmen. Zy overreden my niet dan voor zoo verr' ik reeds vooraf overreed ben; hy heeft het vermogen niet om iets anders van my te maken dan 't geen ik reeds ben: ik hoor hem zoo lang hy mijn hart en gehoor ſtreelt; maar ſchrijft hy my eene moeilijke poging voor, zoo ben ik veel meer gezind om hem te beoordeelen dan om hem te gehoorzamen, om mijne redenen tegen de zijne te ſtellen dan om voor hem onder te doen: en 't is veel zoo mijn geest zich niet in het heimlijk verzet tegen iemand die geenerlei recht heeft om my harde wetten voor te ſchrijven, en wiens woorden zoo min liefde als gezag meê brengen."

„Maar laat de Dienaar van Jezus ſpreken! Laat die my herinneren welke rechten die Zaligmaker op my heeft, die dubbel mijn Schepper is, en aan wien mijn lichaam en ziel behooren als aan dengene die my geſchapen, en die my vrijgekocht heeft; laat deze,

vervuld van den Geest zijns Meesters, en met den toon van ſtem die uit de ingewanden der liefde opkoomt, my eene opoffering vragen in den naam van die (*) *onze krankheden op zich genomen heeft, en om onze overtredingen verbrijzeld en om onze ongerechtigheden verwond is;* laat hy my op dien gene wijzen, *door wien en om wien alle dingen geſchapen zijn* (†), en dezen my toonen, aan doodlijke angſten ten prooi, de aarde met zijn bloedig zweet beſproeiende, door de beweging der natuur zelve, voor den kelk der bitterheid ſidderend dien verbidden, zeggende: *Indien het mogelijk is, laat deze drinkbeker van my voorbygaan*, maar echter hem aan den mond zettende en tot de heffe toe uitdrinkende, tot der menſchen behoudenis, tot de mijne; dan, ach dan, is mijn hart niet van ſteen, heeft het iets menſchelijks, wordt het week, dan barst het in my; en, my-zelven niet meer, op het aanzicht vallende, offer ik dezen edelmoedigen Zaligmaker alles op, wat in mijne ziel zich verzette; ik heilig Hem al wat ik ben, al wat ik vermag; ik geef heel mijn hart aan Hem over, en beſchrei dat ik Hem niet meer aanbieden, niet meer opdragen kan." (*Kerkredenen van Cellérier.*)

VIII.

Aldaar.

Wat geene — menſchelijke wijsheid had kunnen uitrichten.

Chalmers, wien wy door zijne doorwrochte ſchriften, als een der voornaamſte fieraden der Schotſche

(*) *Jeſaja* LIII: 4, 5. (†) *Coloſſ.* I: 16.

kerk, en een der helderste lichten onzer Euangelische kerken kennen, Chalmers heeft zeer wel aangetoond, niet alleen dat de Leer der verzoening door Christus dood, den nadeeligen invloed niet heeft op de zedelijkheid, waarvan lieden die haar volstrekt niet kennen, zich vermeten hebben haar te beschuldigen; niet alleen ook, dat deze leer juist in tegendeel het beginsel, en wel het eenig beginsel, van alle zedelijke herschepping is; maar dat bovendien 't stelsel hetgeen men daarvoor in de plaats wilde stellen, de bron is van de losheid en 't verval aller zedelijkheid en de oorsprong van alle de wanorde en beroeringen, die men in de wareld vindt. Ik verwijs hieromtrent tot Chalmer's Kerkredenen, te Glasgow gehouden. Ik zal er nogthands eenige uittreksels van aanvoeren, die volstaan mogen om verlichte verstanden te overtuigen.

Chalmers beschrijft de dwaling van hen die hy bestrijden wil. (XV. Kerkrede over *Jeremia* VI: 14.) Na te hebben doen opmerken, dat de menschen, terwijl zy allerlei voorzorgen nemen om zich van den uitslag eener wareldsche onderneming te verzekeren, zich met een veel minder vastgaande zekerheid vergenoegen, wanneer het hun welzijn in eene andere wareld geldt; voegt hy er het volgende by:

„Laten wy intusschen aanmerken, dat de lieden waarvan wy hier spreken, hoezeer weinig denkende aan hetgeen hunne ziel aangaat, echter omtrent dit punt niet nalaten een meening te hebben. Ook is het by deze meening, dat zich meest gewoonlijk al hun Godgeleerdheid bepaalt. Doch indien wy in onderzoek treden, waarop hunne gerustheid zich steunt, zoo kunnen wy in hen niet een eenig beginsel ont-

dekken van die vrede en vreugde des geloofs, waarvan wy by de Christenen des Nieuwen Verbonds zoo veel voorbeelden zien. Zoo zy niet ontrust zijn, het is niet omdat Christus voor hunne zonden verzoening gedaan heeft, het is niet dat zy gevoel hebben van in gelijkenis met Christus beeld toe te nemen, enz. In velen uit hun midden is niet alleen eene onwetendheid, maar ook een afkeer ten dien aanzien. — Langs wat weg derhalve ſtellen zulke lieden hun ziel gerust? Vooreerst, bekennen zy in algemeene bewoordingen, dat wy zondaars zijn, hoewel zy zich ter zelfder tijd wel geſtemd toonen om 't gewicht der zonde te bewimpelen, en er den lieven naam van *zwakheid* aan te geven. Zy ſtaan derhalve toe, dat wy onze zwakheden hebben, maar om zich dan en te vertroosten en gerust te ſtellen, voegen zy daarby dat God een barmhartig God is, en ons die niet toe zal rekenen. Dit onbeſtemd, algemeen, en verward denkbeeld van Gods barmhartigheid, is het anker hunner hoop. Een zeer onzeker en onvast anker, maar zeker en vast genoeg voor hun kalmen toeſtand van onverſchilligheid! Een ſchip in ſtil water, heeft geen zeer ſterk treil en touwen noodig, en inderdaad worden zy door al de overtuiging van zonden die zy hebben mogen, zoo flaauwtjens aangedaan, dat eenig niets afdoend grondbeginſel, 't geen naar de gelegenheid die meêbrengt, over de lippen gaat en zonder eenige duidelijkheid van beſef aangenomen werd, hun genoeg is om alle vrees in hun hart weg te ruimen.''

„Het is waar, zeggen zy, dat men in 't gene de heffe en 't uitſchot der Maatſchappy uitmaakt, een

graad van losbandige zedenloosheid vinden kan, ten aanzien waarvan het te veel zou zijn vergeving te wachten. Zoo buitenſporig eene verbastering moet ſtraf verwachten. Maar die lieden zijn oneindig beneden den graad van zedelijkheid waar wy ons in bevinden. Met zoo veel beminnelijke, brave, en gezellige hoedanigheden en volmaaktheden toegerust, zijn wy zekerlijk voorwerpen die de goedheid van God mogen hopen," enz.

Na dit tafereel toont de ſchrijver met groote kracht van reden en ſchriftuurlijk bewijs, al de valschheid van zoodanige aangenomen gronden van gerustheid, en bewijst op de blijkbaarſte wijze, dat er geen andere God is, tot wien wy, ter verwerving van barmhartigheid, toevlucht kunnen nemen, dan *God, in Christus de wareld met zich verzoenende.* Hy legt vervolgens de gevaren bloot van zoodanig eene gerustheid; en na getoond te hebben dat zy inbreuk doet op Gods natuur en Hem verlaagt, doet hy tevens zien hoe nadeelig en ſchadelijk zy is voor de rechtsoefening onder de menſchen. Het is deze laatſte afdeeling die ik hier ten deele wil afſchrijven, na een plaats uit de voorgaande bygebracht te hebben, als noodig om haar beter te bevatten.

„Dit ſtelſel van Godsdient" (zegt hy, ſprekende van de denkbeelden dergenen wier karakter hy geſchetst heeft,) „geeft een lijst op van Gods eigenſchappen; de rechtvaardigheid is daar een van, de barmhartigheid een andere. Men ſtelt daar, dat God uit krachte van de eerſte dezer twee eigenſchappen, dengenen doet neêrvallen die zijn wet geſchonden hebben, de ſtraf op het hoofd ſtort; en dat Hy uit

hoofde dier tweede, zoodanige overtredingen vergeeft. Maar hetgeen de voorstanders van dit stelsel nooit gedaan hebben, is, den geheimzinnigen nevel weg te nemen, die de *lijn van afperking*, waar de eene dier eigenschappen ophoudt en de andere in werking treedt, overdekt. Tot hoe verr' doet Gods rechtvaardigheid hare aanspraken gelden? en tot welk eenen graad van ongehoorzaamheid vergeeft Zijne barmhartigheid? — Op deze vraag weten zy geen ander andwoord te geven, dan een veeluitdrukkend stilzwijgen. En zoo zy dit kunnen zeggen, zoo kunnen zy niets zeggen, dat, hetzij tot troost van den mensch, hetzij tot de regeling van zijn gedrag van eenig belang is. De zondaar wenscht te weten, aan welke zijde van deze onbekende grensscheiding hy zich bevindt. — Ydel en ledig stelsel, dat, terwijl het de Godheid mismaakt, den mensch zonder God, en zonder eenige bestaanbare hoop laat!

Doch wat is het wezendlijk en door de ondervinding gebleken uitwerksel, 't welk die duisterheid op des menschen gedrag heeft? — Geen punt van die grensscheiding kunnende vinden, stelt hy zich op een willekeurig standpunt gerust, hoe verr' of verder hy daar af mag zijn, in zoodanigen graad van zedelijkheid als hem behaagt, en met zijn karakter best overeenkoomt.

Men vrage slechts: wat is de laagste graad van zedelijkheid, waartoe zich dat stelsel van gerustheid kan uitstrekken! En waar is de afpaling tusschen de zonden waarvoor men de vergeving kan wachten, en die waar geene vergeving gehoopt mag worden? Niet licht zult gy eenig mensch vinden, die u tot zijn

eigen nadeel en tegen zich-zelven andwoorden zal. — De natuurlijke mensch heeft geen lust om de rust die hy thands geniet, tegen de toekomende voordeelen te verruilen die nog zoo verr' af zijn, als hy die der Eeuwigheid aanmerkt. De vraag boezemt hem niet dan een zwak belang in, en een andwoord lichtzinnig bedacht en lichtzinnig gegeven, zal hem ter geruststelling genoeg zijn. Gaat naar diengene, wien onberispelijke en allerbeminnelijkfte hoedanigheden tot een voorwerp van de verwondering maken der genen die om hem zijn, hy zal echter erkennen dat hy zijne zwakheden heeft: maar hy kan alle vrees verfmooren en zijne verbeelding ftreelen met het toelachen van een toegevend God. Treed nu een ftap lager in 't zedelijke; denk niet dat gy er dezelfde ijdele, onbeftemde, en waarlijk wanhopige gerustheid niet vinden zult.

En waar, in den naam der waarheid en gerechtigheid vraag ik het u, waar zal dit ophouden? — Wy zijn in ftaat te andwoorden. Nergens! — Die doodelijke gerustheid zal alle rijen van menfchen-karakters en geaardheden doorloopen; en wy dagen u uit den vinger te ftellen op 't punt waar zy ophoudt, of de plaats aan te wijzen waar tegen haar verfchriklijken voortgang een fcheidsboom is opgerecht. Lager en altijd nog lager zal zy afdalen, tot dat zy aan de deur der gevangenis ophoud', waar de fnoodmisdadige in opgefloten is. Maar neen — zy zal ook die binnen zich bevatten; en wy twijfelen niet, of een verlicht waarnemer zal ons verklaren, dat hy zelfs in dit kelderhol van het uitvaagfel des menschdoms de uitwerkfels van die zelfde gevoelens gevonden heeft, die zoo vele rust geven en zoo aangenaam hem in

ſlaap wiegen, wiens zedelijke volmaaktheden de glans eener onderſcheidende achting verſpreiden (*).

Maar deze glans zal Gods oog niet bedriegen. De doorzoeker der harten ziet dat ieder van ons in 't byzonder, en wy ons allen in 't algemeen van Hem afgewend hebben en de plichten van Zijne heilige en groote vorderingen afgeſchud. Hy verklaart dat de naam van Christus de eenige onder den Hemel is, waardoor de menſchen behouden kunnen worden, en dienvolgende is alle daad van gerustſtelling, die niet op dezen naam ſteunt, de uitdrukking van de godslasterlijkſte godloosheid. Achtervolgens dat ſtelſel van algemeene gerustſtelling, is ieder mensch juist *zoo verr'* aan de zonde overgegeven, *als ze hem lust*, en hy kan zich troosten naar de mate van de kracht der zelfverblinding en begoocheling die hy aanwendt. Tot dezen prijs wordt Gods albeſtuur ontkramd en omverr' geworpen, — de geheele aarde aan Zijne beheering onttrokken, — Hy geheel uit Zijn Oppergezag gezet, — de vrede waar geen vrede is, verſpreidt hare doodelijke vergiften door den boezem der ſamenleving, — en 't gevoel eener jammerlijke en diepe gerustheid omtrent het geen God betreft, vestigt zich in eene wareld, die van het eene eind tot het andere den kreet des opſtands tegen Hem opheft. Dit is een kwaadaartige inzweering. —"

(*Kerkredenen in de Tronchurch gepredikt te Glasgow, door Thomas Chalmers, Doctor in de Godgeleerdheid.*)

(*) Treffende waarheid, die elk, die eenigzins met het inwendige der gevangenisſen bekend is, met vrij wat voorbeelden zou kunnen bevestigen.

IX.

Bladz. 28.

Hoe vele duizenden zielen in alle eeuwen enz.

„Dit Euangelie van Jezus ſterven ter liefde van ons, en Gods algemeene genade, die door Jezus Christus de zonde vergeeft, in voege, dat al wie aan deze genade gelooft, zich die toepasſen mag, is het middelpunt en de krachtvolle kern van 't Christlijk geloof, dat, *door alle tijden heen*, de rijkſte vruchten gedragen heeft. — Dit is eene waarheid, die, na in alle eeuwen haar kracht ten toon geſpreid te hebben, dit ook in de vorige eeuw gedaan heeft. En zelfs tegenwoordig nog, na deze kortſtondige verduistering, die het ongeloof of het bygeloof te weeg gebracht hebben, wekt zy niet alleenlijk eene groote menigte Christenen op, die door eene geestelijke dood koud en roerloos lagen, maar zy werkt ook krachtig op de harten van verſcheiden duizenden der onwetendſte en onbeſchaafdſte Heidenen. Zy vergenoegt zich niet met hen tot de mondelijke belijdenis van de Euangelieleer te brengen, maar maakt zich ook meester van hunne harten, en in hen eene overwinnende kracht toonende, geleidt zy hen om dien oprechtelijk te gelooven, en vervult ze met een blijdſchap des geestes, en een dorſtenden ijver naar de ware heiligmaking, die ons half ingeſluimerde Christenen inderdaad met ſchaamte moeten bedekken. Het woord is waarachtig: Indien zy zwijgen die ſpreken moeten, de ſteenen zullen ſpreken." (*Van het gelooven der Christenen. Voorlezingen van Johan George Müller*, 1816.)

X.

Aldaar.

De ſlaverny, enz.

Stapfer, van de ſlaverny vóór de invoering des Christendoms in de wareld geſproken hebbende, vervolgt: „Het is waar, dat onder de keizers de wetgeving zich met de ſlaven begon te bemoeien, en de ijslijkheid van hun lot ſcheen te willen verzachten, door de volſtrekte macht van onmeêdogende en eigenzinnige meesters te beteugelen. Maar ik vraag het aan elk, die ter goeder trouw en in de kennis van dit vak der Historie ervaren is, was het niet het zachte windtjen uit het Oosten, de Goddelijde adem der broederliefde van Jezus discipelen, die door de lucht dringt, die de ſteenen harten doorweekt, de bevrozen zielen ontdooit, en waarvan de hemelſche geuren zich van den hoogſten tot den laagſten graad, tot aan de beide uiterſten der zedelijkheid doen ontwaren; zoo wel in de edelſte voortbrengſels van het menſchelijk hart en verſtand, als in den beſmettenden modder eener verbasterende maatſchappy, die tot het uiterſte van verderving gekomen is? De kreet van *vrede op de aarde en welbehagen onder de menſchen*, heeft zich doen hooren, en de Senekaas, de Markus Aureliusſen mengen, zonder dat zy het weten, in hun klinkende lesſen der Stoa, hemelſche klanken uit veel hooger oorden afkomſtig en uit ſtreken oorſpronklijk, die Zeno of Kleanthes nooit gekend hebben, en waarvan ons een veel beter onderrichte boodſchapper de goede tijding en blijmaar bracht." (*Dagboek van de Maatſchappy der Christelijke zedekunde.* IIe Aflevering, 1822.)

XI.

Aldaar.

De waarachtige macht der volken geworden.

Een man, wiens gevoelen in een der aanzienlijkste Staatsvergaderingen op hoogen prijs wordt gesteld, zegt: „Men heeft niet genoeg opgemerkt hoezeer het waarachtige Christendom, naar zijn aart en wezen, geschikt is om de Staats-Maatschappyen in een gezonden stand te behouden. Wat is inderdaad hare groote kwaal? Het andwoord is gereed: *de zelfzucht* der menschen (*het Egoïsmus*), terwijl in het tegendeel de ware vaderlandsliefde, (de echte volksgeest, *the public spirit*) de waarachtige levensadem der Staten is. — En men zou mogen zeggen dat het Hoofddoel des Christendoms is, deze natuurlijke afgodsliefde voor ons zelven te ontwortelen. — Zelfs wanneer men zich wijs wilde maken dat een stelsel van zedekunde in staat ware het gedrag der hoogere klassen te regelen (*), het kan van de overige niet gesteld worden. De Ouden, wijzer dan wy, hebben er nooit aan gedacht, om het volk door middel hunner filozofische lessen te bestieren. Laat de zedenprediker ons eens zeggen welke uitwerksels hy op de lagere klassen heeft voortgebracht. Ter naauwernood zal hy de volstrekte vruchteloosheid zijner onderrechtingen durven ontkennen. Maar, Gode zij dank! de Godsdienst die wy belijden, heeft bewezen dat zy het oorspronklijke kenmerk des Christendoms draagt, namelijk, dat zy voor de armen, de

(*) Men behoeft hier niet aan te merken, dat Wilberforce dit niet als waar of gegrond toestaat, daar de ondervinding het dagelijks logenstraft.

geringen, is. Zy heeft het bewezen door den geheelen zedelijken toeſtand van den gantſchen omvang der Maatſchappelijke gemeenſchap te veranderen, (nu zelfs op nieuw) in verſcheiden der volkrijkſte ſtreken van dit land en elders; en door ze van tooneelen eener byna onvoorbeeldige verbastering en barbaarschheid te doen overgaan tot een ſtaat, die ze als voorbeelden doet aanhalen van matigheid, zedigheid, werkzaamheid, en met één woord gezegd, van alles wat menſchen tot nuttige leden des Burgerſtaats maken kon." (*Wilberforce*, *overzicht des Christendoms*, *Hoofdſt.* VI.)

Hy beſluit zijn werk met te verklaren (bl. 500), dat in den bedenkelijken en hachlijken toeſtand waar Engeland by zijn ſchrijven zich in bevindt (de eerſte jaren dezer Eeuw) zijn hoop op 't behoud zijns Vaderlands in geen vloten en legers, in geene wijsheid van die hen regeeren, noch ook in den volksgeest beſtaat, maar eenig en alleen in den invloed van het Euangelie van Jezus Christus, en de voorrechten die dit een volk verwerft. — Twintig jaren zijn ſedert verloopen, en twee groote zaken treffen en moeten ons treffen: Een godsdienſtig leven, waarvan vorige eeuwen geen voorbeelden toonen, in Engeland uitgebreid: en — dat land hooger geſtegen dan ooit!

[Of de algemeene Modegeest van verwondering voor dat Engeland, dat men niet dan uit navolgingszucht voor de Franſchen thands ſchijnt gezworen te hebben, zich in alles ten voorbeeld te nemen, en waar van men de dwaasheden zelve, met verwerping van zijn eigen gezond verſtand, lafhartig aanbidt, op den Schrijver van het ſlot dezer aanteekening

veel of weinig ingevloeid moge hebben; ieder Christen (zeker) moet zich verheugen in den adem des levens, die daar onder een groote schare van menschen kennelijk ombruischt. De Almachtige zegene dien, en behoude zijne duizenden en duizend-duizenden daar en elders, wat dan ook in zijn aanbiddelijk Raadsbesluit over dat Land en Volk besloten zij, uit hetwelk de verfoeilijke geest dier ziel- en verstand verpestende filozofie is opgegaan, die aan geheel Europa, by de reeds doorgestane jammeren, den naderenden val bereidt. B.]

XII.

Bladz. 29.

Ach! *verre van my dat ik zoude roemen*, enz.

Niemand misschien heeft de glorie van Christus kruis met meer kracht van welsprekendheid voorgesteld dan Du Plessis Mornay, in de opdracht van zijn werk over de *Waarheid der Christelijke Godsdienst*, aan zijnen Vriend en Koning (Hendrik den IV.) gericht. — „Één ding is er," zegt hy, „'t geen ik wel weet dat ons ergert; dat is; dat wy, na zoo vele trompetten en klaroenen, een mensch van gering aanzien zien optreden, verachtelijk in onze vleeschelijke oogen, terwijl wy nogthands, indien wy ons geestelijk gezicht openden, door deze geringheid heen zijne Godheid zien zouden. — Hy werd gekruist, en verkeerde de smaadheid van 't kruis in heerlijkheid, den vloek van 't kruis in zegening. Met doornen werd Hy gekroond, en Koningen en Keizers werpen kroonen en hulsels voor Zijne voeten ter neder. Welk een doode, die doet wat alle de levenden

niet vermogen! Door de eenvoudige onwetendheid onderwerpt Hy de kennis en geleerdheid; door de dwaasheid, de wijsheid; door de zwakheid, de kracht; door de nederlagen, de overwinningen; door de ſmaadheid, den luister der zege; door hetgeen niet zichtbaar was en niets ſcheen te zijn, hetgeen waarachtig beſtaande was en voor alles in 't oog ſtak! Twaalf visſchers in 't geheel, onderwerpen Hem de wareld, al lijdende en bevelende te lijden, ſtervende en noodigende om te ſterven: en deze groote Christen Rijken die wy zien en zoo hoog verheffen, zijn niet dan geringe overblijfſels van hunne overwinningen, en kleine gewesten van hunne veroveringen. Indien de geboorte u ergert, zoo zie op de herauten die deze overwinningen voorgaan, de trompetten die haar aankondigen van den ingang der wareld af: Hoe, dan door wien de wareld gemaakt is? en waar om, alle eeuwen door, dan tot zaligheid der wareld? — Is't het kruis, dat u tegenſtaat: zie de Keizers en Koningen al te ſamen aan de voeten van dezen Gekruiste op 't aanzicht gevallen, de afgoden die zy aanbaden, verbrijzeld, de duivelen die zy dienden, gekneveld en gebonden. Hoe, dan door een kracht boven 't menſchelijke, boven die van Koningen, boven die der Engelen, boven die van alle ſchepſelen met elkander? — Is 't het geringe voorkomen der Apostelen: verbeeld u dan den hoogmoed der wareld gevangen, de wijsheid der Filozofen, de ſcherpzinnigheid der Redenaars. Verbeeld u dezen door den onwetenden eenvoud in de netten dezer Visſchers geſleept om te gelooven; door het onverſtand om te ſterven ten einde te gelooven. En wat te gelooven?

Zaken die tegen de wet van het wareldbeloop, en het menfchengevoel ftrijden: dat deze gekruiste Jezus God is; dat alle ramp en leed, om zijnent wil door te ftaan, heil is. — Doch, wat meer is, zie deze overwinnaars, deze met zoo veel overwinningen verrijkte veroveraars, voor een geftorvene fterven, voor een Gekruiste zich laten kruisfen, en hunne leerlingen en volgelingen by hoopen, als zy. Waarom? Waarom anders, dan dat zy weten, dat hun kracht van Hem kwam: dat zy niets zijn, dan voor zoo veel zy Hem toebehooren? Dat is: daarom, dat Hy leeft en aan hen die in en voor Hem fterven het leven geeft, en dit zelfs voor eeuwig. Waarlijk voor dit tafereel, wel aanfchouwd, ftaan wy opgetogen, verrukt, en buiten ons-zelven en ons blijft niets over, te zeggen, dan: Hy die den mensch en de wareld uit niets gefchapen had, Hy en geen ander, heeft uit niets, het menschdom en de wareld ten fpijt, den mensch en de wareld kunnen herfcheppen en hertelen. Hy is de Verlosfer, waarachtig God en waarachtig Mensch, Gods Zoon en in 't vleesch gekomen, Jezus Christus onze Heer.

XIII.

Bladz. 32.

In welk eene verbazing, enz.

„Het kruis van Christus," zegt Chryfostomus, „dat de gantfche wareld vernieuwde, de dwaling verbande, een Hemel van de aarde maakte, de dood doodde, de Hel vernietigde, de macht des Duivels verdelgde, en alle duivelen zwijgen deed, dat de menfchen in Engelen herfchiep, de altaren en tempels der afgoden omftiet en flechtte, en in de wareld dien

geheel nieuwen en nooit gehoorden Leer invoerde, en met dezen zulke groote, verheven en heerlijke weldaden aanbracht; het kruis, zeg ik, was velen eene ergernis. Riep Paulus niet dagelijks uit: *Wy prediken Christus gekruist, die den Joden eene ergernis en den Grieken een dwaasheid is!* Had (dan) God dit oneindig dierbaar offer niet moeten aanbieden, Christus niet gekruist, en het menschdom niet met den Hemel verzoend moeten worden, omdat het kruis eene ergernis zijn moest aan hen, die toen ten verderve gingen, die nog ten verderve gaan, en die by vervolg van tijd, nog ten verdeve zullen gaan? Wie is onzinnig genoeg om dit te beweeren? Men moet hier niet zien op hen die zich ergeren, ſchoon 't getal van die groot is, maar op die behouden zijn, wier leven vlekkeloos is, en die uit deze oneindig verhevene Wijsheid baat voor hun ziel wisten te trekken. De ergernis van het kruis is niet aan eene onafſcheidelijke eigenſchap van het kruis toe te ſchrijven, maar aan de dwaasheid van hun die zich ergeren, en en het is hierom dat Paulus daarby doet: *Maar voor degenen die geroepen zijn, zoo wel Joden als Grieken, is Christus de kracht en de wijsheid Gods.* De zon pijnigt het ontſtoken oog. Moest er daarom geen zon ſchijnen? De honig ſmaakt den kranke bitter. Moesten daarom de bijën hun honig niet gaderen? enz." (Chryſoſtomus, *tegen hen, die geërgerd worden wegens de tegenſpoeden en rampen waarmede het volk en de herders bedroefd worden*).

XIV.

Bladz. 32.

Uit welken hoofde — moet het peillood van ons verſtand, enz.

Het recht van Gods Oppermacht (zegt Bacon van Verulam, hy die grondvester onzer wetenſchappen was) bevat den mensch heel en al, en heeft niet minder over zijn verſtand en *reden*, dan over zijn *wil* te bevelen; weshalve hy in alles zich-zelven verzaken en zich aan God onderwerpen moet. Hierom, gelijk wy gehouden zijn aan de *Goddelijke wet* te gehoorzamen, ſchoon onze ziel daarmeê ſtrijdt, zoo zijn wy ook verplicht aan *Gods woord* te gelooven, ſchoon onze reden daartegen ſtrijdt. — Inderdaad zoo wy niet gelooven zullen dat hetgeen met onze *reden* overéénkoomt, zoo onderwerpen wy ons aan de *zaken*, maar niet aan heur Maker en die er 't getuigenis van geeft, 't geen wy zelf plegen te doen aan getuigen wier kennis of wier goede trouw ons verdacht is. Maar dat geloof dat *Abraham tot rechtvaardigheid werd gerekend*, betrof iets van zulk eenen aart, dat het Sara tot lachen verwekte, die hier eenigermate eene afbeelding van de *natuurlijke reden* is. Hoemeer ons derhalve eene Goddelijke *verborgenheid* vreemd en ongelooflijk voorkoomt, hoe meer wy God eeren met het te *gelooven* en de *overwinning des geloofs* edeler is. En desgelijks is de eer welke zondaars Gode toebrengen, in evenredigheid met de last die op hun geweten ligt, wanneer zy hun zaligheid in 't geloof aan Zijne ontfermende barmhartigheid zoeken; maar alle *wanhoop* is God beleedigen. En zelfs zoo wanneer wy de zaak ernſtig genoeg overwegen,

gelooven is meer waardig dan *weten*, zoodaniger wijze als wy thands *weten*. In het weten ontfangt onze ziel door de zintuigen indrukken van onstoffelijke zaken; in 't geloof ontfangt zy hare indrukken van de ziel-zelve, die een werkend wezen van hooger rang is. — Besluiten wy derhalve, dat *de Heilige Godgeleerdheid uit Gods Woord en verkondiging, niet uit het licht der Natuur of het voorschrift der reden geput moet worden*" (1).

Wanneer wy den naam van Bacon zien, mogen wy ons dan niet herinneren, dat de waarheid van 't Euangelie, die van den eenen kant voor de eenvoudigen en armen van geeste is, aan den anderen kant ook voor die uitstekende verstanden is, de *Bacons*, de *Boijles*, de *Newtons*, de *Malebranches*, de *Pascals*, de *Boerhaven*, de *de Grooten*, de *Leibnitsen*, de *Hallers*, enz. enz. die tot het hoogst der menschenkundigheden opgestegen, en ons geheele weten omzwevende, erkend hebben dat er nog eene andere waarheid is? — De *Reden* dezer mannen was zekerlijk wel zoo gezond als die van vrij wat wijshoofden van onzen tijd.

XV.

Bladz. 33.

Dat kruis, dat alleen en op zich-zelf, alle Gods eigenschappen ten toon spreidt, enz.

Een der meest wijsgeerige vernuften en Christlijkste harten, die Schotland heeft voortgebracht (van

(1) Concludamus igitur *Theologiam Sacram ex verbo et Oraculo Dei, non ex lumine Naturæ, aut rationis dictamine* hauriri debére. De dignit. et Augm. Scient. Lib. IX.

beiderlei moog het verſcheidenen noemen), naamlijk Thomas Erskine, heeft in een zijner geſchriften deze waarheid verwonderlijk wel ontwikkeld. Ik moet tot het werk-zelf verwijzen, en haal hier ſlechts een afgebroken plaats aan: „De oude geſchiedenis meldt ons van een' koning die een wet tegen 't overſpel maakte, meêbrengende dat de ſchuldige met het verlies van beide oogen geſtraft zou worden. De eerſte die het gebod overtrad was zijn eigen zoon. Het geval was allerwanhopigst, want de vorst was een teêrhartig Vader zoowel als een rechtvaardig Koning. Na vele overpeinzingen en angſten beval hy eindelijk één oog aan zich-zelven en één aan zijn' zoon uit te ſteken. Beter laat het zich gevoelen dan beſchrijven wat aandoeningen dit in het hart van den zoon moest verwekken. — Indien de Koning zijne wet ter gunst' van den ſchuldige geheel werkeloos had geſteld, hy zou geenerlei achting de rechtvaardigheid getoond, en een veel minder bewijs van zijn vaderliefde gegeven hebben. — En indien wy onderſtellen, dat het geluk van des jongmans geheele leven van de uitroeiing dier misdadige neiging afhing, zoo kunnen wy ons niet voorſtellen hoe de Vorst met meer wijsheid of met meer kracht van uitwerking dit doelwit had kunnen bereiken. Het was niet alleen eene juist volkomen uitdrukking van 's Konings karakter, — het was ook een volmaaktelijk geſchikt beroep op het hart van den ſchuldige. —

Daar is eene zonderlinge overeenkomst tusſchen dit gedrag van Saleukus en de wijze waarop 't Gode behaagd heeft zich in 't Euangelie te openbaren. — De bedeeling van Gods barmhartigheid moest niet ſlechts

Gods verheven eigenschappen in 't licht stellen, maar ook ingericht zijn om indruk te doen op 't verstand en hart van den zondaar. En dus is het. — Vergeving zonder opoffering had 's menschen gevoel weinig geschokt. Het had noch het gruwelijke van de zonde bewezen noch de goedheid van God, en bygevolg den mensch noch den haat en afkeer voor de zonde, noch de liefde voor God kunnen inboezemen. enz." (*Aanmerkingen over de innerlijke blijkbaarheid van de Christelijke Godsdienst, door Th. Erskine.*) —

XVI.

Bladz. 34.

Niet in 't kruis te roemen, is, niet van de Christenkerk te zijn.

Ik hervind dit denkbeeld in de volgende plaats uit Luthers verklaring van Jesajas 4e vers van het LIIIe Hoofdstuk: *Hy is om onze overtredingen verwond, om onze ongerechtigheden verbrijzeld*, enz. — „Dewijl Christus het is die onze zonden draagt, is 't ook klaar en onbetwistbaar, dat wy door onze werken onze zonden niet kunnen uitwisschen of wegnemen. Want onze werken zijn in allen geval Christus niet; en wy zijn het niet, maar Hy is het die om onze overtredingen en ongerechtigheden verwond en verbrijzeld is. En waarom zou Christus dan gekomen zijn en zoodanige pijnen en smarten op zich genomen hebben, indien wy eenig middel hadden kunnen vinden en ons-zelven redden?

„Hierom moet gy deze Bijbelplaats onaangeroerd laten, t. w. dat het Christus is die door Zijn lijden en door Zijne verwondingen onze schulden draagt en

betaalt, of (anders) Christus verzaken, en zeggen: Hy is vruchtloos geſtorven. Doch is Hy niet vruchtloos geſtorven, zoo moet gy 't den werken niet toeſchrijven, en de plaatſen die van het goede der werken ſpreken, zoodaniger wijze uitleggen en verwringen, dat wy zouden mogen denken ons door *die* van onze zonden te kunnen ontdoen of ze uitwisſchen. Wy mogen wel lijden dat men de goede werken vermelde, dat men daarop aandringt als noodzaaklijke vruchten des Geloofs, die een groot loon hebben, ja zelfs het eeuwige leven. Maar wy mogen niet toeſtaan dat men aan die werken toeëigene wat de verdienſten van Christus lijden is; naamlijk ons de verzoening en vergeving te verkrijgen (1).

„Ik heb eene byzondere voorliefde voor dezen text, omdat hy zoo duidelijk en krachtig deze waarheid bewijst: *Christus heeft onze zonden gedragen*, en dus het geheele Nieuwe Testament bevestigt en vastſtelt. Waarheid, die het eenig fondament en de hoofdpijlaar is, waar geheel het gebouw van het Euangelie op rust en op draagt, zoodat indien deze vast ſtaat, al het overige het is. —

„Ook is er geene waarheid die de Duivel zoo zeer tracht omverr' te ſtoten. Want hy weet dat aan haar alles hangt. En het is ook dit punt, dat een groot en eeuwig verſchil tusſchen de Godsdienst (hoe ook

(1) Weinige Paragrafen lager zegt Luther: „God heeft de zondenlast niet op ons willen leggen omdat wy ze niet kosten dragen, maar daaronder hadden moeten bezwijken en omkomen. Maar hy heeft Christus tot zondendrager gemaakt; Hem, die ſterker is dan wy zijn, en Hy draagt ze op zoodanige wijze, dat ze by Hem te niet moeten gaan."

genoemd) van alle andere menfchen op de aarde, en onze Godsdienst maakt. Want de Christen-alleen gelooft dit woord, en het is uit hoofde hiervan alleen, dat zy zich *Christenen* noemen. Niet om dat zy goede werken doen als anderen; maar om dat zy deze waarheid gelooven, dat Christus voor ons geftorven is; om dat zy zich aan dit werk, dat het hunne niet is, dat niet zy, maar Christus gedaan heeft, vasthouden en het zich door 't geloof toeëigenen.

Hierom is het, dat wie deze waarheid vast en oprecht gelooft, tegen alle andere dwalingen zeker is; en God de H. Geest zekerlijk en buiten twijfel, in hem woont. Want men kan dezen leer noch prediken, noch bevatten, noch gelooven dan door den H. Geest. Doch zy, die dit Hoofdpunt verlaten en er van afwijken, loopen gevaar van door allen valfchen en logenachtigen leer verleid en gefchokt te worden, als iemand die door den wind her- en derwaart gedreven wordt." (*Luther, korte verklaring van het* LIII*e* *kapittel van den Profeet Jefaja.*)

XVII.

Bladz. 34.

In het kruis hebben vooral die Helden der Hervorming geroemd, enz.

Dit is hetgeen de beroemde Schrijver van 't leven des Schotfchen Hervormers Knox (zijnde de Doctor Mac-crie) doet opmerken. „Als men de Schriften der eerfte Hervormers leest, zegt hy, wordt men vooral van twee dingen getroffen. Het eerfte is de naauwkeurige overeenkomst in den leer dien zy omtrent de Rechtvaardigmaking des zondaars belijden en pre-

diken met dien der Apostelen. Het andere is de ontzettende overeenſtemming tusſchen hen-allen ten aanzien van dit leerſtuk. Zy verſchillen over eenige punten, rakende de Sacrementen, de Kerktucht en het uitwendige van de Kerkdienst; maar op 't ſtuk van de vrije rechtvaardiging ſpreken Luther en Zwinglius, Melanchton en Calvijn, Cranmer en Knox volſtrekt éêne en dezelfde taal. Niet, dat zy over en weder malkanders ſchriften gelezen hadden, maar omdat zy hetzelfde oorſpronklijk woord van God hebben afgeſchreven. De klaarheid en helderheid waarmeê zy deze groote waarheid gevat en ontvouwd hebben, is ook zeer aanmerklijk. Geleerder en kunſtiger verklaringen en verdedigingen van dezen Leer zijn ſedert in het licht verſchenen, maar ik twijfel zeer of hy wel ooit op ſchriftuurlijker, beſlisſender en ondubbelzinniger wijze voorgedragen zij, dan in de geſchriften der eerſte Hervormers. Eenigen hunner opvolgeren zelfs hebben door aan beſpiegelingen van hun vernuft bot te vieren, van langzamerhand dit volſtrekt onderſcheidend kenmerk der Hervorming uit het oog verloren, en zijn eindelijk tot het Arminianismus vervallen, dat niet anders dan de leer van het Pausdom is, in een Protestantsch kleed geſtoken. (*Thomas M. Crie*, *Het Leven van Knox*, I *D. aanteek.* O.)

XVIII.

Ten bewijze wil ik eene en andere plaats van onze Hervormers bybrengen.

Luther zegt op Handelingen X: 43, „Wat is al het *doen* en al het *kunnen* der menſchen op de aarde, om zoo groot eene zaak te verdienen of uit te wer-

ken (namelijk, de vergeving der zonden en de bevrijding van den vloek en de eeuwige dood), of om eenigzins vergeleken te kunnen worden met de dood en het bloed van Gods Zoon, of met de kracht Zijner opſtanding, en om met Hem den roem te deelen van ons de verlosſing uit den dood te mogen verkrijgen? Christus wil dat dit geloofd en gepredikt worde; en vernietigt hiermeê de beroeming der Joden en van al wie op eigen verdienſtelijke werken ſteunt.

„— Wy leeren hier derhalve wat de hoofdſom en Hoofdleer van geheel de H. Schrift is, waarvan alles ten lesten afhangt; t. w. dat wy de vergeving der zonden volſtrekt niet dan om Christus wille en door den geloove verkrijgen, en dat dit het geloof is geweest van alle de Profeeten en alle de Heiligen van den aanvang der wareld af; dat dit vervolgens de leer en de prediking van Christus en van de Apostelen geweest is, die 't bevel ontfingen van dien leer en dat geloof door de gantſche wareld over te brengen en te verbreiden, en dat dit eindelijk tot den huidigen dag is en tot den einde toe blijven zal de eenſtemmige belijdenis van geheel de Christelijke Kerk." Enz. enz. (*Luther, verklaring der Epistel op Paaschmaandag.*)

Hy ontvouwt de plaats van onzen text, in zijne eerſte verklaring over den Brief aan de Galaten, aldus: zie hier den zin: „Laat deze lieden van wie ik u ſpreek, roem dragen op hunne wijsheid, op hunne deugd, op hunne rechtvaardigheid, op hun goede werken, op hunne geleerdheid, op de wet of ook op u-zelven, of op allerlei menſchen, zooveel zy begeeren! voor my, ik weet my van niets te beroe-

men, dan dat ik een onzinnige, een zondaar, een zwak mensch ben, een mensch die lijdt en gevonden wordt zonder wet, zonder werken, zonder rechtvaardigheid die uit de wet spruit; met één woord, zonder iets dan Christus." — (*Luther eerste uitlegg. van den Brief aan de Galaten.*)

Calvijn spreekt volmaakt eveneens. Dus zegt hy op Efezen V: „Christus heeft zich-zelven Gode opgeofferd voor ons, als een slachtoffer en welriekende offerande. Men kan de vruchten en de kracht van Christus dood niet genoegzaam uitdrukken, om dit wel voorzeker vast te houden; namelijk dat deze dood de eenige prijs is waarvoor wy met God verzoend zijn. En dit is die leer des geloofs waar de eerste plaats aan toekoomt." *Calvinus in Epist. ad Eph.* — En op 1 Joannes II: 12. zegt hy: „Deze grondslag moet onverwrikbaar blijven, namelijk, dat de zaligheid voor ons niet gevonden wordt dan in *de eenige genade van Jezus Christus.* Men moet zekerlijk met ernst tot de heiligheid van levensgedrag aanmanen, men moet zorgvuldig de vrees voor God inboezemen, men moet met kracht tot berouwhebbing opwekken, men moet het nieuw leven met alle de vruchten die daar eigen aan zijn, aanbevelen; maar men moet altijd wel acht geven, dat men (daarmede) dezen geloofsleer niet verstikt, die Christus als de eenige bron van zaligheid en van alle die gaven ten grond legt; en vooral zoodanig eene orde houden, dat dit leerstuk altijd den eersten rang houde."

Dit is de regel welke Joannes ons voorschrijft, die na (in het begin des kapittels) ernstig van de goede werken gesproken te hebben, opdat hy niet schijne

daar meer dan behoort aan toe te fchrijven, ons zorgvuldig tot Christus genade te rug roept. — *De zonden zijn u vergeven.* Zonder deze verzekering, is alle uiterlijkheid van Godsvrucht flechts eene fchim en fchaduw, en verdwijnt. Zy derhalve die zich weinig bekommerende om de *vergeving om niet*, op de andere punten aandringen, bouwen zonder fondament. Dit toont ons, hoe ijdel de lastering der Pausgezinden is, als zy voorgeven dat deze leer 's menfchen ijver om wel te doen zou verflaauwen, terwijl, 't juist deze leer is die alleen gehoorzame kinderen vormt" (1).

Ik zal nog een fchoone plaats van Calvijn over den zegepraal van het kruis aanvoeren. Zy is over Colosf. II: 15: *De Overheden en de Machten uitgetogen hebbende, heeft hy die in 't openbaar ten toon gefteld, en heeft door dat (kruis) over haar getriomfeerd.* „Gelijk de Apostel even te voren het kruis by een heerlijk opgericht zegeteeken vergeleken had, of by een zegepraal waarin Christus zijne vijanden achter zich fleepte, vergelijkt hy het nu by een triomfwagen, waarop Christus in blinkenden luister ftaat. Want alhoewel in het kruis niet dan vervloe-

---

(1) Luther maakt dezelfde aanmerking als Calvijn: „Dat men dezen leer (zegt hy) befchuldigt van de goede werken en de deugd te verbieden en tegen te werken; dit is logentaal der verdorven wareld, en de Duivel-zelf fpreekt door den mond die dit voorgeeft. Het is deze leer en geen andere, die den Christen kracht en byftand verleent, om werken te kunnen doen die inderdaad goed en God' welbehaaglijk zijn. Zonder dien leer blijven alle de goede werken lelijk achter." (*Luther*, *verklaring* van Jefaja LIII.)

king is, de heerlijkheid van den Zoon van God heeft die derwijze verzwolgen, dat het (om het zoo te noemen) een geheel andere natuur gekregen heeft. Daar is inderdaad geen gestoelte zoo luisterrijk, geen koninklijke zetel zoo blinkend, geen zegepraal zoo vol schittering, geen zegewagen zoo prachtig, als dit opgericht hout, waaraan Christus den dood en den Duivel, die de vorst des doods is, bedwongen, en ten eenenmaal onder zijne voeten verbrijzeld heeft" (1). (*Calvin. in Ep. ad Colosf.*)

XIX.

Bladz. 37.

Het is voor my, Heer, voor my-zelf, enz.

„Merkt wel (zegt Luther op Galaten I: 4) op deze twee woordtjens: VOOR ONZE *zonden*. Want alles hangt hier aan; namelijk, dat wy deze woorden die wy in de H. bladeren ontmoeten, VOOR MY, VOOR ONS, VOOR ONZE ZONDEN, wel opmerken en ons wel toeëigenen. — Want het valt u licht, te gelooven dat Christus, de Zoon Gods, zich overgegeven heeft voor de zonden van Apostel Paulus, Apostel Petrus, of van andere Heiligen, zoodanig eene genade waar-

(1) Een schrijver onzer dagen van de Hervormde Kerk (G. Müller) zegt in den zelfden geest: „Het kruis van Christus is derhalve de standaart en 't zinnebeeld des Christendoms, en prijkt met reden op de Christen kerkgebouwen: een μωρὸν Θεοῦ, in de oogen der valsche wijzen, *een dwaasheid*, die men dwaaslijk aan het Opperwezen toeschrijft; maar — dwaasheid die wijzer dan alle menschlijke wijsheid is, — wijsheid van God, en macht van God: *In hoc signo vinces!*"

dig. Maar het is daartegen buitengewoon moeilijk, dat gy die een zondaar, een arme, onwaardige en zelfs veroordeelde zijt, van harte gelooft, voor zeker aanneemt, en belijdt dat *Christus de Zoon Gods zich heeft overgegeven voor* UWE *zonden*, zoo groot en zoo menigvuldig zy zijn, terwijl gy zoodanig eene gunst nimmer waardig geweest zijt."

XX.

Aldaar.

Het hereenigt, het verzoent my.

Daar zijn weinig Christen Schrijvers die dit denkbeeld met zoo veel kracht gevat en voorgesteld hebben als Malebranche: Dat de mensch niet dan door Jezus Christus IETS voor God is. Ik wil tot voorbeeld de volgende plaats van dezen grooten geest bybrengen, die ik denk dat wel eenigen lezer belang in zal boezemen, en misschien zelfs stichten. —

„Heer! van het eindige tot het oneindige is de afstand oneindig. Het schepsel hoe verheven en voortreffelijk het zijn moge, wordt by Uwe Majesteit vergeleken, geheellijk tot *niet*." —

„Wanneer Gy 't Heelal schiept, hebt Gy Uw werk met U-zelven vergeleken, en daar geene betrekking tot U in gevonden: Hoe dan hebt Gy het voornemen genomen van het voort te brengen? Ach, Heer! ik begrijp het. Gy dacht toen aan dien geliefden Zoon in wien Gy Uw welbehagen hebt: aan dien Godmensch die Uw werk vergodlijkt, die het uit zijn staat van onheiligheid neemt en het aan Uwen roem en heerlijkheid toewijdt; die de Engelen-zelven van de onvatbaarheid bevrijdt, die den verhevensten schep-

felen natuurlijk is om tot U in eenige betrekking te ftaan. Wanneer Gy (om het dus uit te drukken) in het voortbrengen van 't Heelal, buiten u-zelven uw eigen beftaan, uittreedt, gaat de Godmensch, de eerstgeboren der fchepping (1) alom voor in Uwe wegen (2), en rechtvaardigt alle Uw befluiten. Denkt Gy het vormen eens Tempels aan U-zelven, Hy zal er de hoekfteen van zijn (3), en, wijzer en heiliger dan Salomo, zal Hy U een heerlijker en Goddelijker gebouw ftichten. Wilt Gy een offerdienst uwer waardig, Hy zal het flachtoffer zijn, en, Hoogepriester door de grootheid Zijner verdienste en de waardigheid Zijner perfoon (4), zal Hy U niet alleen door Uw heilige Engelen, maar door zondaars in hem geheiligd en vergodlijkt (5), Godlijk eerbewijs toe doen brengen (6). Want het is in Hem en door Hem dat alles voor U aangezicht beftaat (7). Hy is het Hoofd der Engelen en der menfchen (8). Wy ontfangen de volheid der Godheid die in Hem woont, en zich over alle Zijne leden verfpreidende, ons tot kinderen van U verheft, ons recht op Zijn erfdeel geeft (9), en tusfchen U en ons eene zulke betrekking ftelt, dat Gy er, zonder Uwe oneindigheid te kort te doen, zonder Uwe majesteit te verlagen, Uw welbehagen in ftelt."

„Gy hebt gezworen (10), het zal U nooit beron-

(1) *Col.* V: 15. (2) *Spreuken* VIII: 22.
(3) 1 *Petr.* II. (4) *Hebr.* X.
(5) 1 *Joann.* III: 1, 2. (6) *Efez.* I: 20, 21.
(7) *Colosf.* I. (8) *Efez.* I: 10, 21—23. *Colosf.* II: 9, 10.
(9) *Rom.* VIII: 17. (10) *Pfalm* CX.

wen, Christus tot Uwen Hoogenpriester gesteld te hebben: Gy hebt gewild dat Uw Zoon op het niet, *niet* van het zijn, maar van de heiligheid en de gerechtigheid (1) werken zou, en van een verdorven wareld den heiligen tempel zou stichten, waar Gij eeuwig in wonen zoudt. Ach Heer! wat zal Uw werk door Jezus Christus hersteld, hetzelfde werk in zijn eersten staat overtreffen!"

„Groote God, ik geloof dat mijn geloof in Jezus Christus (2), my voor U rechtvaardigt. Ik geloof, dat ik door dit geloof, in overéénstemming met U-zelven, Uw oordeel over Uwe Godheid en mijne laagheid uitspreke, en dat alle andere Godsdienst (3), alle andere vereering U onteert en beleedigt. Ja, Heer! wanneer ik, (als ik hier doe) getuige, dat ik geene gemeenschap, geene betrekking met U kan hebben dan door Jezus Chrisrus (4), zoo geloof ik daarin te denken, te gevoelen wat Gy denkt."

„ô Jezus, zonder U kan ik niets, in U stel ik al mijn betrouwen. Zonder U kan ik noch Gode mijnen plicht bewijzen, noch Zijn welbehagen, Zijn gunst verdienen. Het is niet dan door U dat de schepsels met den Schepper eenige gemeenschap en eenige betrekking kunnen hebben. Vervloekt derhalve (5), al wie den Heere Jezus niet lief heeft, ja eeuwige vloek! Hy zal geen deel hebben aan de erfenis des Heeren, geene gemeenschap met God, geenen toegang tot het Hemelsche Jeruzalem. Buiten geworpen (6) in de

(1) *Efez.* II: 9, 10. (2) *Rom.* III: 28.
(3) *Handel.* IV: 12. (4) *Rom.* V: 1, 2.
(5) 1 *Cor.* XVI: 22. (6) *Joann.* III: 18.

diepte der Hell', zal hy eeuwig de vreeslijkheid van de Goddelijke wraak gevoelen."

„ô Jezus, ik geef my geheel aan U! Zaligmaker der zondaren (1) begeef my niet. Ik heb U lief, ja ik heb U lief. Ik ben U al wat ik ben verſchuldigd, al wat ik heb, al wat ik hoop. Wat hebt Gy niet al geleden om my met Uwen Vader te verzoenen, en my in de aanneming Zijner kinderen te brengen! U niet lief te hebben, welke ondankbaarheid! maar ook welke onzinnigheid! Gy zijt de Zoon van God-zelve. Gy-alleen zijt Zijne liefde, en Zijn welbehagen waardig. Niets is er dan Gy dat in de oogen van God beminnenswaardig kan zijn. Want niets in den Hemel of op de aarde bemint Hy dan om Uwentwil; en zou ik U mijne liefde niet toedragen! ô Jezus, ik heb U lief met al mijn macht, met geheel mijn hart, en wil niets meer liefhebben dan wat Gy liefhebt, dan gelijk Gy liefhebt. Maak alle de bewegingen van mijn hart gelijkvormig aan de Uwen." (*Malebranche, van de aanbidding in geest en waarheid*, achter *de Geſprekken*).

Malebranche behoorde nog tot diegenen die het lezen der H. Schrift zorgvuldig aanbevolen. Uit het aangevoerde ſtuk ziet men hoe hy daarvan doorvoed was, en hy verklaart zich meer dan eens over dit onderwerp. Dus zegt hy (in de Christelijke Geſprekken, V° Onderhoud): „Men kent Jêzus Christus in de wareld niet. Men denkt niet aan Zijne Grootheid. Men weet niet dat Hy het begin en het einde aller dingen is. *De Heiligen die de Heilige Schrift*

---

(1) *Matth.* I: 21.

lezen met het oogmerk om daar Jezus Christus in te vinden, misſen niet Hem daarin te vinden, want Hy is daar in alles begrepen. En lager: Ik ſpreek niet ſlechts van die valſche geleerden die de verdorvenheid der Natuur en de noodzakelijkheid der Genade, en de Godheid van Christus loochenen, en echter den naam van Christenen voeren. Ik ſpreek van diegenen die in de Kerk leven, maar zeer weinig hart voor de Godsdienst hebben. Zy kunnen niet zeer ervaren zijn in de kennis van den Heiland, dewijl zy Hem niet lief hebben, *de Schriften niet onderzoeken*, enz.

XXI.

Bladz. 37.
Uw kruis wordt mijne wijsheid, enz.

Cellérier zegt: „Merkt op, hoe dit voor de oogen van 't vleesch zoo wonderlijk middel het éenige is dat in ſtaat zij om alles overéén te brengen. Het brengt de barmhartigheid overéén met de rechtvaardigheid: beide blinken op Golgotha met gelijken glans uit. — Alles verbijstert hier mijn gedachte, maar tevens rukt alles my in aanbidding weg; alles is ongehoord, maar alles is Goddelijk. Ik zie in dit offer den uiterſten toorn, en de overmaat van ontferming. Het bloed dat er ſtroomt is dat van een ſlachtoffer oneindig in waarde, boven alles verheven in waardigheid en in zuiverheid, maar daar is ook geen vlek of dit bloed kan hem uitwasſchen. De ſchuldigſte, de meest bezoedelde der ſtervelingen, die, wien de wareld veracht, wien de wareld verſtoot, wien de wareld verwerpt en vertreedt, die by zijne medeſchuldigen geen vergeving kan vinden, ontfangt ze

van zijnen God; hy wordt toegelaten, ja genoodigd om tot den throon der genade te naderen; Jezus roept hem toe: *Koom tot my* (1). Geheel een leven vol ongerechtigheid en vol gruweldaden mag in een oogenblik ontzondigd worden door deze beweging van een ziel die zich geheel tot haren Verlosser keert; maar te gelijk (en zie daar wat waarachtig Goddelijk is!) de barmhartigheid doet geenerlei inbreuk op het recht der heiligheid. — Het Euangelie, dat de kracht Gods is, vereenigt de uiterften en fmelt ze te famen; den zondaar gerust ftellende, verfchrikt het hem; hem vergevende, zuivert het hem om hem genade te bewijzen; het grijpt den mensch in zijne diepfte verworpenheid aan, en van daar verheft hy hem tot de hoogfte deugd." (*Kerkredenen van Cellérier*, *I Deel*).

XXII.

Bladz. 39.

Weest getroost: het kruis heeft u behouden.

Joannes Jesfenius die na den veldflag van den Witten berg, als aanhanger van Koning Frederik te Praag onthoofd werd, andwoordde den Jezuiten die hem in zijn kerker tot afzweering van het hervormd geloof trachtten over te halen, en hem veel van *rechtvaardiging door de werken* voorpraatten: „Indien ik tot de uwen over wilde gaan, zoo heb ik geen tijd genoeg om alle die goede werken te bedrijven waar gy my van fpreekt; waar zal dan mijn rechtvaardiging blijven?" (*Historia persecutionum Ecclesiae Bohemiae*, 1648). Jesfenius had de vrede met God ge-

(1) *Matth.* XI: 29.

vonden in den leer van 's menfchen vrije rechtvaardigmaking door 't geloof in Gods genade in een' Verlosfer. [Inderdaad, dit andwoord mag ieder op zich toepasfen. Waar vindt ieder tijd, of wie heeft een oogenblik zekerheid van het leven, vereischt tot eenig werk; en hoe veel min tot zoo veel als de begane zonden zou opwegen?]

KERKREDEN

OVER

DE VERKONDIGING VAN HET EUANGELIE.

II.

DE VERKONDIGING VAN HET EUANGELIE.

Den armen wordt het Euangelie verkondigd.

Matth. XI: 5.

Het was eene wonderdadige omwenteling, die onder de regeering van Keizer Tiberius en zijne opvolgers in klein Azië en Griekenland tot ſtand kwam. De volken in die gewesten leefden in diepe duisternisſe gedompeld, vreemd aan God, en voor de zaligheid hunner ziel onverſchillig. De een mijmerde daar over ijdele luchtſtelſels, en verduisterden zich nog de weinige lichtſtralen, door hunne oude wijsgeeren hun achter gelaten; de ander verloor zich in de dronkenſchap van zinnelijke vermaken; een groot deel ſtak de zeën over en zettede met drift allerlei onbeſtemde uitzichten voort: allen door een nieuwsgierig verlangen gedreven, en in eene verwachting waarvan zy zichzelven geen reden wisten te geven, leenden zy gretig het oor aan de gebeurtenisſen die 't gerucht tot hen bracht. De Geſchiedſchrijver der Apostelen leert ons in het byzonder, (ook is 't ons van elders bekend,) dat *de Atheners en de vreemdelingen die zich daar*

onthielden, hunnen tijd tot niets anders besteedden dan om wat nieuws te zeggen en te hooren (1). Maar eensklaps verspreidt zich een nieuws van geheel anderen aart, dan ooit, in die streken. Klein Azië verneemt het eerst, en het breidt zich met groote snelheid tot Griekenland uit. De schepen van Troas gestevend, brengen 't naar Neapolis over, van Neapolis komt het te Filippi, van Filippi naar Thessalonica, naar Corinthen, naar Athene — 't Euangelie is aangekondigd! Een star is uit het Oosten opgegaan, en schiet een groot licht uit. Daar komt eene tijding van den Almachtigen God, die Hemel en aarde gemaakt heeft. Een Hebreër, Paulus genaamd, is verschenen, en heeft te Icone, te Derbe, te Lijstre gesproken. Hy kondigt van Godswege, een Raadsbesluit Zijner Barmhartigheid aan; hy predikt dat in de wareld een koningrijk der Hemelen gegrondsticht is; hy maant ieder één, overal waar 't ook zijn moge, aan, dat zy zich bekeeren en zich laten doopen in den naam van Jezus van Nazareth, om lid van dit koningrijk te worden. — Zonderling nieuws! moet men 't gelooven? moet men 't verwerpen? — Men onderzoekt de zaak, men hoort Paulus-zelv'. Een groot aantal erkent dat hy waarheid predikt; gevoelt, dat het tot hen is dat die boodschap zich richt; men verlaat zijne bygeloovigheden, zijn ouden levensfleur, alles, waar aan zy door langdurige gewoonten en hebbelijkheden gehecht waren geworden: men gelooft; men ontfangt het Eeuwige leven. *Zy bekeeren zich van hunne afgoden*, zegt de Apostel zelf, die er de be-

(*) *Hand.* XVII: 21.

werker en getuige van was geweest, *zy zijn van die tot God bekeerd om den levenden en waarachtigen God te dienen*, en Zijnen Zoon uit de Hemelen te verwachten, Jezus Christus die ons verlost van den toekomenden toorn (1). — Thands vragen wy u, mijne Broeders, of gy dit nieuws, deze zelfde tijding, ook eens gehoord hebt, die zich toen zoo wonderdadig door alle de Landen van 't Oosten verspreidde? Is hy tot u gekomen, die blijmaar? Hebt gy er het oor aan geleend? — Het komt ons voor dat de wareld tegenwoordig niet dan te veel dat zelfde tooneel oplevert, als Azië en Griekenland voor deze verkondiging. Men hecht zich aan ijdele beschouwingen, stelsels der menschelijke wijsheid, men jaagt vermaken na die dikwijls verderflijk worden, men wordt verzwolgen in aardsche aangelegenheden, men houdt als de Atheners zich bezig met wat nieuwstijdingen te hooren en te vertellen. — Maar heeft men *de groote nieuwstijding* gehoord? Ik weet het niet. Ik vrees dat er velen zijn die nog niet weten dat *het Euangelie verkondigd wordt*, en dat het *aan de armen* verkondigd wordt. — Onze tegenwoordige overdenking moet bestemd zijn om het dien genen te melden die het niet weten.

Wy hebben dus in het eerste deel onzer Rede, het verkondigen des Euangeliums als gebeurtenis te bewijzen; in het tweede de gesteldheid aan te toonen, waar men in zijn moet om van die verkondiging baat te hebben.

---

(1) 1 *Thess.* I: 9, 10.

Het Euangelie *wordt verkondigd;*
Het wordt *den armen verkondigd;*
Dit zijn de twee waarheden die wy zullen ontwikkelen. En Gy, Heer! *wiens hand met de Apostelen was* (1), wanneer deze blijmaar het eerst in de wareld bekend werd gemaakt, wees nog thands met ons! geef kracht en werking aan Uw Woord, opdat het U de harten onderwerpe, en alle gedachten onder Uwe gehoorzaamheid gevangen neme en met zich voere! Amen.

Het Euangelie wordt verkondigd. Wat is deze tijding? Ach! wisten de menſchen 't, hoe zou men ze uit hunne laauwheid ontgloeien zien, hunne woeligheid opſchorten, en ſtaande blijven om het aan te hooren en te verſtaan. De tijding die zy zoo weinig waardeeren, is de ontzettendſte, de heuchelijkſte, die hier beneden verkondigd zou kunnen worden. Het is de tijding van eene verleende *vergiffenis*, van eene *verzoening* die gemaakt werd. Het is eene tijding van *Vrede.* Zy maakt ons bekend, en met volle zekerheid, dat de God die in den Hemel zetelt, in genade tot het menschdom afdaalt, dat Hy alle onze ongerechtigheden achter zich en uit het oog werpt, en met elk van hun, die Zijne aangekondigde vergiffenis aannemen, een verbond maakt dat nooit einde zal hebben. Wonderdadige zaken, die alle vrees en beduchtheid uit onze harten verdrijven moeten, worden ons tevens aangekondigd.

---

(1) *Hand.* XI: 21.

De Zoon van God, die Verlosser, van den aanvang der wareld af beloofd en verwacht, in Israël door zoo vele Voorbeeldingen aangekondigd, by de Heidenen in zoo vele ijdele bygeloovigheden gezocht, is in 't vleesch verschenen. Hy heeft voor hen, die behouden moesten worden, Zijn leven weggeschonken; Zijn vergoten bloed wischt alle hunne misslagen uit. En thands voeren de Euangelieherauten jegens allen en een iegelijk een verwonderlijke taal: „Gy waart eertijds *zonder hoop of verwachting*, *zonder God in de wareld* (zeggen zy); *maar* thands *zijt gy die eertijds verre waart*, *naby geworden door het bloed van Christus*. Hy is *de vrede komen verkondigen*, *Hy die onze Vrede is; aan u die verre af waart*, *en aan hen die naby waren*, *en verzoent die beide in één lichaam met God door het kruis. Zoo zijt gy dan niet meer vreemdelingen en* (slechts) *bywoners*, *maar medeburgers der Heiligen en huisgenooten Gods*" (1).

Geene der behoeften van de aarde bestaat er, of deze blijmaar bevredigt haar. God zendt ons dien om een eind te maken aan alle onze jammeren. Thands is het kwade voor den mensch over en voorby gegaan. Met de vergeving der zonden schenkt God hem ook alles. Gevoelt zich de mensch vreemd aan God, of vervreemd van Hem, en kwijnt hy over deze zijne verwijdering? deze tijding kondigt aan, dat hy tot *kind* is aangenomen den geliefden Zoon ter liefde (2). Is de mensch zonder hoop, en ontbloot van al wat hem in het jammer des tegen-

---

(1) *Efez.* II: 13. (2) *Joann.* I: 12.

woordigen tijds verblijden kan? Deze tijding kondigt aan, dat hy *erfgenaam is gemaakt van het Eeuwige leven, erfgenaam Gods, medeerfgenaam van Christus* (1). Wanhoopt de mensch aan het overwinnen der zonde die in zijn vleesch machtig is? Deze tijding kondigt aan, dat hy *alles vermag door Christus die hem kracht geeft* (2). Ducht de mensch voor de aanvallen en ſtrikken der wareld, der menigte van vijanden zijner zaligheid? Deze tijding kondigt aan, dat Hy wien hy dient, *alle macht in hemel en op aarde ontfangen heeft, en voor hem ter regterhand Gods zit* (3). Deze tijding voorziet in alles. Christus brengt den mensch al wat hem ontbreekt. Iets geheel nieuws vangt aan voor het menſchengeſlacht. Die zwak waren zijn ſterk geworden (4). De zaligmakende genade Gods is waarlijk en inderdaad verſchenen aan alle menſchen (5).

Welke dingen zijn het die de menſchen groot noemen waarmeê hunne zorgen en hunne geſprekken vervuld zijn? Het Euangelie is meer dan die alle. Al wat de menſchelijke taal prachtigst heeft, al wat eenig voorwerp van der menſchen belangſtelling, achting of eerbied voorſtelt — durf ik naauwlijks gebruiken als 't het Euangelie van Christus geldt. Het Euangelie is *een verbond*, maar geen verbond tusſchen mensch en mensch; het is een verbond waardoor God den vrede ſluit met den *mensch*, het geen God van zijne zijde op zich neemt, is de vergeving der zonde en

(1) *Rom.* VIII: 17. (2) *Filipp.* IV: 13.
(3) *Matth.* XXVIII: 18. *Rom.* VIII: 34. *Efez.* I: 20.
(4) *Rom.* V: 6. (5) *Tit.* II: 11.

't geschenk des Eeuwigen levens; van 's menschen zijde belooft deze de berouwhebbing en het geloof in onzen Heer Jezus Christus. Het Euangelie is eene *afkondiging van vergiffenis;* maar van Hem uitgegaan die *van eeuwigheid tot eeuwigheid de sterke God is*, en houdende de herroeping van Adams kroost uit hun ballingschap, en, hun herstel in hunne eerste heerlijkheid in. 't Euangelie is een *vrijheidsbrief*, maar van de waarachtige vrijheid aan Adams geslacht verleend; waarmeê de eenige waarachtige dienstbaarheid ophoudt, en die uit Gods loutere genade geschonken wordt zonder eenig recht van den mensch. 't Euangelie is de werking van Gods barmhartigheid, die zich-zelven vernedert om den in de ongerechtigheid neêrgestrekten mensch op te heffen en in zijne armen te ontfangen.

Is dit nu de inhoud van 't Euangelie, van welk een belang is 't dan niet dat die blijmaar alomme verspreid worde! Aan die verkondiging hangt 's menschen behoudenis. *Een iegelijk die den naam des Heeren zal aanroepen zal zalig worden. Maar hoe zullen zy Hem aanroepen, in wien zy niet geloofd hebben? En hoe zullen zy in Hem gelooven, van wien zy niet gehoord hebben* (1)?

Mijn Broeders, wy mogen ons niet beklagen: het Euangelie is verkondigd. God heeft zijne maatregelen genomen. Hy heeft instellingen gevestigd om zijne vergiffenis uit te roepen; instellingen, die zoo lang bestaan zullen als Adams schuldig nakroost bestaan zal.

Ach! op hoe velerlei wijzen, langs hoe vele we-

---

(1) *Rom.* X: 13, 14.

gen kunnen wy niet vernemen dat God met den mensch den vrede gemaakt heeft, dat God en de mensch thands vertrouwde *vrienden* moeten zijn. God doet dit door Zijn Woord te verkondigen. 't Is eene Bekendmaking die Hy zendt, aan ieder gericht, ieder over geheel de wareld toegezonden; en waar in Hy op ieder bladzijde aan elk ſchepſel bericht, dat *Hy de wareld zoo lief heeft gehad, dat Hy haar zijnen eeniggeboren Zoon gegeven heeft* (1). God doet deze bekendmaking door zijne Dienaars aflezen. *Recht u op, en ſtaat op uw voeten* zegt Hy hen, *Ik ſtel u tot dienaars en getuigen, en Ik zende u tot de Heidenen om hunne oogen te openen* (2). Dus ſpreekt Hy tot hen, en zy gaan en verkondigen. Getrouw aan hun last, prediken zy *'t Euangelie van Christus als een kracht Gods tot zaligheid* (3). Daar is niemand of hy kan van deze gezanten vernemen, welke boodſchap zy brengen. God doet deze bekendmaking door zijne bondzegelen bekend maken. Het Heilige Avondmaal moet *de dood des Heeren verkondigen tot dat Hy komt* (4). Dit Sacrament blijft met de verborgenheid die 't bevat beſtendig in 't midden van 't Christenvolk. En wanneer ons het Woord ontrukt mocht zijn, wanneer de mond van Gods dienaren zwijgen mocht, dat brood dat de gemeenſchap in Zijn lichaam, die drinkbeker die de gemeenſchap in Zijn bloed is, zouden des te krachtiger ſpreken als zy alleen zouden ſpreken, en aan elke oodmoedige en naar zaligheid hijgende ziel verkondigen, dat *het Lam*

---

(1) *Joann.* III: 16. (2) *Handel.* XXVI: 16—18.
(3) *Rom.* I: 16. (4) 1 *Cor.* XI: 26.

geslacht is (1), dat *het bloed des Nieuwen Verbonds voor velen vergoten is tot vergeving der zonden* (2).

Ja, mijne Broeders! de groote blijmaar is in de wareld verkondigd, en nooit heeft eene dier stemmen die met de verbreiding belast waren gezwegen. Eer zou de zon ophouden de aarde te verlichten, dan de verkondiging des Euangeliums de harten te troosten. Indien wy te rug zien, wy beschouwen eene wolk van getuigen die het uitgeroepen, die het verbreid hebben; indien wy op het tegenwoordige zien, wy zien eene wolk van getuigen die het uitroepen en verbreiden. Die tijding die *aan de wareld het leven geeft* (3), zal door de kerk aan alle eeuwen overgebracht worden tot dat er geen tijd meer zijn zal. Onze laatste Naneven zullen 't hooren als wy, en er zich in verblijden gelijk wy er ons thans in verblijden. Wanneer de menschen zwegen, de steenen zouden roepen (4). Den eenen dag is bevolen het den anderen te melden, en de eene nacht aan de andere (5).

Het Euangelie is verkondigd. Het is overal verkondigd. De Allerhoogste doet zijne vergeving bekend maken in alle talen, aan alle stammen, in 't midden der volken, en onder alle Natiën van den aardbodem. *Een Engel vliegt in het midden des Hemels*, zegt Joannes, *en heeft het eeuwig Euangelie om te verkondigen dengenen die op de aarde wonen* (6). — In de gewesten, reeds door Christus kerk veroverd, wordt het uitgeroepen en ieder kan 't hooren. Zegge

---

(1) *Openb.* V: 12. (2) *Matth.* XXVI: 28.
(3) *Joan.* VI: 33. (4) *Luc.* XIX: 40.
(5) *Psalm* XIX: 3. (6) *Openb.* XIV: 6.

men ons niet dat in zoo vele plaatſen het wan- of ongeloof zich daar tegen verzet. Daar is geen ongeloovige die dezen blijmaar niet kent, en 't bewijs dat hy dien kent, is dat hy dien verwacht, en verklaart daar niet aan te gelooven. En te vergeefs overlaadt Bygeloovigheid het eenvoudig Euangelie van God met haar menſchelijke pronkingen; de waarheid heeft een glans die door dezen nietigen opſchik heen blinkt. Daar is niemand die niet weet waartoe de kerk in de wareld beſtaat, en wat Christus Euangelie van de wareld eischt. — En zelfs in die verre gewesten, die de vorst der duisternis met zijn blinddoek bedekt, doet zich ook eene ſtem van verheuging hooren; de lieflijke voetſtappen der genen die het goede boodſchappen en de vrede doen hooren, zijn overal op de bergen zichtbaar (1). *Geene ſprake waar hare ſtemme niet wordt gehoord* (2). *Haar geluid is over de geheele aarde uitgegaan, en haar woorden tot aan het einde der wareld* (3). De opgang uit de Hoogte rijst over alle de bewoners des Heelals, om hunne voeten te richten op den weg des vredes (4).

't Euangelie, mijne Broeders, is waarlijk hier omlaag verkondigd. Geen koning neemt zoo veel voorzorg ter bekendmaking zijner wetten, als de Heer genomen heeft om zijn Vredewet als zijn vergevingsbeſluit algemeen te maken. Het is overal in 't gezicht, en overal hoort men 't. Men kan geene oogen hebben of ziet het, geen ooren of men hoort het. — Vrede! vrede den genen die verr' zijn, en den genen

(1) *Jeſaja* LII: 7. (2) *Pſalm* XIX: 4.
(3) *Rom.* X: 18. (4) *Luk.* I: 78—79.

die naby zijn, zegt de Heer, en Ik zal ze genezen! Verkondigt dit met de ſtemme des gejuichs, doet het hooren, brengt het uit tot aan het einde der aarde: „De Heer heeft zijnen knecht Jacob verlost" (1).

„Atheners, gy die u niet bezig houdt dan met wat nieuws te hooren" (2), gy wilt, gy begeert iets? — Welnu! ik zal u de tijding melden: dat *God den vrede maakt met den mensch, en dat over geheel de aarde het jaar van het welbehagen des Heeren uitgeroepen wordt* (3)! Zie daar 't nieuws. Daar kan voor een volk, voor een huisgezin of eenig byzonder mensch op zich-zelf ander nieuws zijn, maar dit is het *algemeene*, het *nieuws* voor alle volken, voor alle geſlachten en huisgezinnen en voor ieder mensch op zich-zelf.

Ieder mensch moet eens van zijn leven hier 't oor aan leenen. Daar moet eens een oogenblik komen dat hy wakker wordt, en zich-zelven zegt: Het is zeker, en wonderlijk is 't dat ik 't nooit heb opgemerkt; het Euangelie is my bekend gemaakt. God is in 't vleesch gekomen; en Hy geeft my den vrede. Ach! dit is my een geheele nieuwigheid, en thands de wezendlijkſte ſchat voor my!

Hoe vele zielen, mijne Broeders, die deze bekendmaking nog noodig hebben! Hoe vele bezwijkende zielen die *hongeren en dorſten naar de gerechtigheid* (4)! Daar is een geheime ſtem in elks hart die om 't Euangelie, om de verzoening met God, roept.

(1) *Jeſaja* LVII: 19. XLVIII: 20.
(2) *Handel.* XVII: 21. (3) *Jeſaja* LXI: 2.
(4) *Matth.* V: 6.

De mensch is in rouw, zoo lang hy haar niet gehoord heeft; want hy heeft eene erfenis verloren; zijn hart weet het, gevoelt het, en het Euangelie alleen geeft die weder.

Ach, welke blijdschap moet er derhalve thands niet op de aarde zijn! — 't Euangelie, de *groote blijdschap* (1) is afgekondigd. Verheugt u, gy allen die in 't eenzaam omdwaaldet; de Heer leidt u op een rechten weg om te gaan tot een stad der woning (2). Verheugt u die in de duisternis en benaauwdheden zat, de Heer verlost u uit uwe angsten, en heeft de koperen deuren gebroken en de ijzeren in stukken gehouwen (3). Verheugt u, gy die om den weg uwer overtreding om uwe ongerechtigheden geplaagd werdt; de Heer zendt Zijn woord uit en rukt u uit de kuilen!

Heer! Gy zetelt in den Hemel! ô Gy die *dood zijt geweest en in Eeuwigheid leeft* (4)! Gy regeert! *alle dingen zijn Uwen voeten onderworpen* (5), en het is op Uw last en gezag dat deze verkondiging die U Uw eigen bloed gekost heeft, geschiedt. — Wy hebben goeden moed, Gy zult haar handhaven Heer, tot den einde! Gy zult t' allen tijde, wie haar tegenstreven, verwinnen. Gy zult niet rusten, dan wanneer Gy alle heerschappy, alle macht en kracht (6) die zich tegen dat Euangelie des vredes stelt, uitgeroeid zult hebben, en *van alle de einden der aarde* alle vleesch vergaderd, *dat Uw heil zien moet* (7)!

(1) *Luc.* II: 10. (2) *Psalm* CVII: 4, 7.
(3) *Psalm* CVII: 10, 16. (4) *Openb.* I: 18.
(5) *Efez.* I: 22. (6) 1 *Cor.* XV: 24.
(7) *Jesaja* LII: 10.

Het wordt den armen verkondigd.

Doch waarom, mijne Broeders, verblijdt men zich over geheel de wareld wegens de verkondiging van het Euangelie? En, indien wy-zelven het nog niet ontfangen en aangenomen hebben, waar kan dat by toekomen?

't Is niet moeilijk, de oorzaak te ontdekken. Onze text-zelf leert het ons. *Het Euangelie wordt verkondigd;* maar een ding is ons noodzakelijk om het te hooren: *het wordt den armen verkondigd.*

Bedriegt u niet, Broeders! over de soort van armoede die het Euangelie vereischt. 't Is hier niet te doen om een tijdelijke armoê. Armoede en aardsche rijkdom zijn in het Rijk van God onverschillig, en geven of nemen niemand een voorrecht. Maar het raakt hier een armoede van 't hart. *Zalig zijn de armen van geeste* (1), zegt Jezus elders, en verklaart dus de armoede waarvan Hy spreekt. Het koomt er op aan, te erkennen, niet dat men werkelijk geene tijdelijke goederen in bezit heeft, en alles van anderen ontfangen moet, maar dat men werkelijk geen *eeuwig* goed bezit, geene vergeving, geene gerechtigheid, en dat men elders een toevlucht moet zoeken om die te verkrijgen.

Ja, mijne Broeders! het is aan de armen, dat Gods Zoon Zijn Euangelie verkondigen doet. *Hongerigen heeft Hy met goederen vervuld, en rijken heeft Hy ledig weggezonden* (2), zei Maria alreeds den Heer lofzingende. En in de gelijkenis van het groote gastmaal, dat eene toespeling van de Euangelieverkondi-

(1) *Matth.* V: 3. (2) *Luc.* I: 53.

ging is, zijn zy die jokosſen en akkers kochten het niet, welke aan den tafel aanzitten? maar het zijn de armen, de verminkten en kreupelen en blinden van de ſtraten en ſtegen der ſtad (1).

En hoe zou God de zulken rijk kunnen maken, die buiten en zonder Hem rijk meenen te zijn? Hoe zou Hy toeſtaan, dat de kleederen Zijner gerechtigheid, ſlechts een toevoegſel zijn zouden van de bezoedelde kleederen der menſchengerechtigheid? Welke eer of dank zou Hy van Zijne barmhartigheid hebben, zoo de mond die Zijne lof uitbrengt, aan Zijnen naam, dien van een ſterveling paarde? zoo Zijne vrijgekochten niet eenſtemmig erkenden: „Al wat wy hebben, is van U, Gy zijt het die 't geeft. Van Uwe genade alleen leven wy. *Gy zijt onze Alpha en onze Omega* (2); *uit U zijn wy*, *door U*, *en om U* (3)!

Maar wy-zelve, kunnen wy het verkondigde aannemen, indien wy niet arm van geest zijn? — Zoo lang wy niet gevoelen, dat wy, *weêrſpannigen*, en in opſtand tegen God zijn, wat gaat ons een tijding aan die van een verzoening gewaagt? Wy hebben geene *verzoening* noodig. — Zoo lang wy niet erkenden dat wy *ſchuldig* jegens God zijn, wat betreft ons een bekendmaking van eene *vergiffenis?* — Zoo lang wy niet ontdekten dat *de nacht der zonde ons gekluisterd houdt*, dat wy waar wy gaan, hare banden meêdragen, wat raakt ons een berigt eener bevrijding van alle ongerechtigheid? Wy hebben geene *verloſſing* noo-

(1) *Luk.* XIV: 16—24. (2) *Openb.* I: 8.
(3) *Rom.* XI: 36.

dig. Men verkondige het, men ga voort het te verkondigen, wy begrijpen het niet, wy verstaan er naauwlijks iets van, noch hooren er naar. Wie kan om genezing denken, die van geene wonden weet?

Doch neen, zult gy mogelijk zeggen, mijn lieve Broeder! daar is eene andere reden waardoor ik belet word, my aan die tijding des Euangeliums gelegen te laten zijn: Het geloof is geen zaak die zoo gemakkelijk valt; het wordt ieder één niet gegeven. Indien ik niet geloof, het is inderdaad dat ik de macht niet heb om te gelooven. — Gants niet, mijn broeder; indien gy niet gelooft, het is omdat gy niet arm zijt. Om het reddingsmiddel aan te nemen, is 't genoeg dat men zich wezendlijk de noodzakelijkheid kent; dan treft ons de wezendlijkheid van de zaak. Indien gy den werklijken toestand uwer ziel erkende, zou alle uwe zwakheid en aarzeling ophouden. Gelijk iemand die de oogen open doet en zich in een dringend gevaar ziet, met een geweld van kracht hem zelve onbekend de hulp aangrijpt, die hem toegereikt wordt; zoudt gy zonder aarzelen of bedenken de hulp aannemen, die u by die aankondiging wordt geboden; de vrede die zy dadelijk in uw ziel zou storten, zou u beter dan alle bewijsredenen overtuigen dat dit wel het hulpmiddel is, door God bepaald; en, nog door eenige twijfelingen van 't verstand gekweld wordende, zoudt gy u aan den voet van het kruis des Verlossers, die u redt, neder werpen, en *met tranen uitroepen: Ik geloof Heer, kom mijne ongelooyigheid te hulpe* (1)!

---

(1) *Marc.* IX: 24.

Maar neen, zegt gy, dat is het ook niet; indien ik dit naricht niet met drift omhelze, 't is dat ik daar niets in zie dat God waardig is. Daar is in het Euangelie *noch gedaante noch heerlijkheid, als ik 't aanzie.* 't Is veeleer in mijn oog als een ding *dat veracht is en daar men geen werk of maakt* (1). — En waarom heeft het glorierijk Euangelie van onzen Heer voor u niet die schoonheid die anderen daarin ontdekken? — Ach! ken uwe naaktheid, zoo zult gy ook den *onnaspeurlijken rijkdom van Christus* kennen (2). Zoo lang gy rijk zijt, zal het Euangelie u armoedig voorkomen; word arm en gy zult het rijk bevinden. Onze armoede geeft het zijne waarde. Ach! hoe schoon is het Euangelie, wanneer men weet dat dit alleen onze zaligheid bevat! De verloren zoon, wien in zijnen overvloed zijns vaders disch te gering was, leerde toen hy de zwijnen moest hoeden, waardeeren hetgeen hy veracht had, en zei met de bitterste droefheid: *Hoe vele huurlingen mijns vaders hebben overvloed van brood, en ik verga van honger* (3)!

Wel nu, ja! ik kan wel begrijpen dat dit nederig uiterlijke van het Euangelie eene Godlijke grootheid bevat (zegt gy nu misschien); ook is het dat juist niet, dat my daarvan afhoudt. De verstrooiingen, de bezigheden der wareld; zie daar de oorzaak! — Gy hebt gelijk, lieve Broeder! en wy mogen 't niet ontkennen; de aftrekkingen van ons leven zijn, voor meer dan één, oorzaak van verloren te gaan; onze Heer leert ons dit (4). Maar indien het besef uwer

(1) *Jesaj.* LIII: 2, 3. (2) *Efez.* III: 8.
(3) *Luc.* XV: 17. (4) *Matth.* XIII: 22.

armoede u aangreep in 't midden van al de verstrooiingen der wareld, gelooft gy dat er eene onder zou zijn die u te rug houden kon? Met welk eene verachting zoudt gy 't hoofd van die ledige schimmen afkeeren, zoo uwe ziel hongerig was naar *het ware brood dat van den Hemel gedaald is* (1)! Uwe armoede zou u naar 't kruis van Jezus Christus voeren om daar 't leven te zoeken. Ach, wat al *vuurbranden* reeds zijn dus *uit den brand gerukt* (2).

Ja, mijne Broeders! 's menschen onkunde van zijn kwaal, is hetgene 't verkondigd Euangelie meest in den weg staat; die is het geen maakt dat er voor de tegenwoordige eeuw noch vrede noch zaligheid is. Dat is het geen den aanwas en voortgang van het Rijk Gods tegenhoudt. Dat is het geen de wateren belet op het dorre en dorstige land te vloeien. Dat is de schakel, waardoor de Satan de kinderen van Adam in zijne oude ketenen sluit, wier verlossing van 't kruis afgekondigd is.

Wordt dan arm, ô mijn Broeders, om rijk te worden. Is uwe armoede zoo verborgen dat gy ze niet bemerken kunt? Hoe dikwerven hebt ge niet een ledigheid in uw ziel gevoeld! Waar is 't uur, waar de minuut, waarin gy dat hebt wat een onsterflijk wezen hebben moet? En wat is dat *ledige* anders dan *armoede*? En zoo er derhalve iets voor uw hart ontbreekt, bemerkt gy daartegen in dat hart geene neigingen, wederstrevig aan de wet van uw' Maker? En blijven die neigingen steeds buiten werking in uw gemoed? Ach! verre van de weêrspannigheden waarin

(1) *Joann.* VI: 33. (2) *Amos* IV: 11.

zy u meêgefleept hebben, te kunnen tellen, moet gy niet ontwaren dat uw leven geheel en al één opſtand tegen God is? — En waarmeê nu deze ſchuldige verkeerdheden bedekt voor het aangezicht van uwen Rechter? Zult gy toevlucht zoeken in eenige uwer werken? Welke dan zult gy toonen, dat gy niet zelf voor Zijne oogen verbergen moet? En echter deze leemten kunnen niet dus open en bloot voor Hem blijven. Verſtoken van wat goed is, overheerscht door kwaad, door u-zelven voor Gods rechterſtoel beſchuldigd, zonder iets dat u daar vrijſpreken kan! Ach! zie uwe ellendigheid aan! Springt zy u niet voor het hoofd?

Bereid, bereid dan den weg des Heeren! laat ieder heuvel vernederd worden, en alle vleesch zal de zaligheid Gods zien (1). Een vergiffenistijding koomt van den Hemel; de aarde moet voor 't minst zich daartoe bereiden. Schudt heden, mijne Broeders, alle uw trotſche inbeeldingen uit, en ziet uwe naaktheid. Gy hebt gezien en erkend dat gy *weinig waardy* voor God hebt; doet nog den moeilijken ſtap; erkent dat gy er volſtrekt geene hebt. Zoo lang gy aarzelt dien te doen, zijt gy niet waarlijk arm. Schudt uwe praalgewaden uit. Begraaft ze hier waar gy zijt, in dit kerkgebouw, om niets dan het eenvoudige kleed van Christus gerechtigheid te zoeken. Het zal u terſtond gegeven worden, want *aan de armen wordt het Euangelie verkondigd*, zegt Jezus.

En wanneer, mijne Broeders, moest het u verkondigd worden, indien niet op dezen plechtigen dag,

---

(1) *Luc.* III: 4, 5, 6.

waarin gy dit brood en dezen wijn ontfangen gaat, geheiligde teekenen van het lichaam en 't bloed dat voor onze overtredingen is geofferd! De menschengeslachten gaan voorby, en worden voor Gods gerichtszetel geroepen; maar terwijl zy derwaart gaan, wordt hun 't Euangelie verkondigd om hen te bewaren van den toekomenden toorn. Ik wil u dan ook het Euangelie verkondigen; ik wil heden, ik wil in dit uur, in uw midden, deze zelfde boodschap die de stem des Apostels eertijds te Icone en te Corinthen bekend maakte, in dit gedeelte van het erfdeel des Heeren uitroepen; gedeelte, klein (zekerlijk) en mooglijk een der kleinsten, maar in Zijne oogen des niet te minder dierbaar en kostlijk, en waarvan ik wenschte dat een groote kudde ten eenigen dage voor den throon stond. *De Heer heeft my gezalfd om een blijde boodschap te brengen den zachtmoedigen; Hy heeft my gezonden om te verbinden de gebrokenen van harte; om den gevangenen vrijheid uit te roepen, en den gebondenen opening der gevangenis; om uit te roepen het jaar van het welbehagen des Heeren* (1). Ik koom dus, mijne Broeders, na zoo veel gezanten van Christus die in alle eeuwen het Euangelie uitgeroepen hebben, in uw midden met zwakheid, maar met vrijmoedigheid en met blijdschap, het getuigenis afleggen dat my aanbevolen is. — „*Zoo lief heeft God de wareld gehad, dat Hy Zijnen eeniggeboren Zoon gegeven heeft, op dat een iegelijk die in Hem geloofft niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe* (2). *Het woord is vleesch geworden* (3). *Hy*,

(1) *Jesaj.* LXI: 1, 2. (2) *Joann.* III: 16.
(3) *Joann.* I: 14.

Christus, die zich-zelven gegeven heeft voor onze zonden (1). *Vrede! vrede den genen die verr' zijn, en den genen die naby zijn, zegt de Heer, en ik zal ze genezen* (2). *Zoo zijn wy dan gezanten van Christus wege, en wy bidden van Christus wege, laat u met God verzoenen* (3)!" Ziedaar de tijding die verkondigd wordt, en de boodschap die wy u heden over brengen. Het Euangelie dat door geheel de aarde verkondigd is, is te dezer uur tot u gekomen; de heuchlijke blijmaar is thans in deze wanden uitgeroepen. Heeft niet ieder van u dien gehoord, mijn geliefde Broeders? Ach! daar zijn er zoo velen onder u van wie het geschied is, daar zijn er zoo velen onder u aan wie God het heeft doen verkondigen! ô Gy, armen naar den geest, die dikwijls over uwe overtredingen treurt! u is het Euangelie verkondigd: aan u is 't gezegd dat de Heer alle uwe zonden vergeet, en dat Hy u in Christus zijne eeuwige genade schenkt. ô Gy die dorstende zijt, gy die vrede zoekt, het geluk, en 't in u-zelven niet vindt noch in eenig schepsel: u is 't Euangelie verkondigd; de levende bronwel des heils is u geopend: *God heeft ons het Eeuwige leven gegeven, en dit leven is in Zijnen Zoon* (4). ô Gy-zelfs, die onder de laauwen van harte behoord hebt; gy-zelfs die door de wareldsche verstrooiingen overheerscht zijt geweest; gy-zelfs die aan de begeerlijkheden van het vleesch gehoorzaamd en in de donkere toegangen der zonde gedwaald hebt: u is 't Euangelie verkondigd. Hy die gestorven is,

(1) *Gal.* I: 4. (2) *Jesaj.* LVII: 19.
(3) 2 *Cor.* V: 20. (4) 1 *Joan.* V: 11.

is ook voor uwe zielen geſtorven; Zijn bloed kan ook uwe zonden bedekken, en de vergeving die hy uit doet roepen ook u toebehooren. Rukt u ſlechts uit de banden van deze dood. *Ziet op tot Hem wien gy doorſtoken hebt* (1). Verzoent u met Hem en ontfangt van Hem een nieuw hart. — Het Euangelie is u in dit uur verkondigd, mijn Broeders: dit is eene zekerheid, en gy draagt er getuigenis van. *Het Euangelie is u verkondigd.* Ach! buiten twijfel verblijden Gods Engelen zich dat u zulk een genade is aangeboden; en welke vreugde zou er in den Hemel zijn (2), zoo een ziel op 't gehoor dezer verkondiging zich ophief en met God een eeuwig verbond maakte, met het bloed van Jezus Christus bezegeld! Het Euangelie is u verkondigd; geeft wel acht op die verkondiging. Gy kunt u voor Gods throon niet meer begeven, dan als aan wien Hy zijn Euangelie des vredes eens heeft laten verkondigen. Ach, zegge Hy u niet t' eenigen dage, u op dit uur te rug wijzende: *Ik heb u willen vergaderen, maar gy hebt niet gewild* (3)! — De Heer doet ten uwen aanzien wat het Zijne is. De Heer doet Zijne genade voor uw aanzicht verkondigen; moogt gy ze met blijdſchap aannemen! Het Euangelie is u verkondigd: moogt gy door alle eeuwigheid het uur, het oogenblik, zegenen, waar in gy 't gehoord hebt. Mogen uwe zielen behouden zijn! *AMEN!*

---

(1) *Zacharias* XII: 10. (2) *Luc.* XV: 7.
(3) *Matth.* XXIII: 37.

AANTEEKENINGEN.

I.

Bladz. 91.

Die Verlosser — in Israël aangekondigd — by de Heidenen gezocht, enz.

„Instellingen (zegt George Müller) als de Ceremoniedienst van Mozes en de eerdienst der Heidensche volken, waarin wy de voornaamste trekken van de Mozaïsche (hoezeer misvormd) weêrom vinden, kondigden Dien Genen aan, die de geestelijke behoeften der menschen volkomen bevredigd heeft en beeldden zijn verzoeningswerk voor. Zich met God te verzoenen en Hem gunstig te maken was by geheel de oudheid, het eerste doel der Godvereering. Deze begeerte had haar bron in 's menschen behoefte. En wie weet niet, welke ondraaglijke lasten niet alleen vele Heidenen, maar zelfs onverlichte Christenen zich al opgeladen hebben? — Zy namen toevlucht tot pijnen en folteringen en tot allerlei boetdoeningen van hunne uitvinding, ten einde die verzoening te *verdienen!* Dit betoont dat het een gronddenkbeeld is by het menschdom. De Goddelijke goedheid heeft volkomendlijk aan deze allergewichtigste behoefte des menschen voldaan; en dit op eene zoo geestelijke en

eenvoudige wijze dat het gemeenſte verſtand het bevatten kan. Zy heeft door Jezus *gegeven* 't geen t' allen tijde door alle voor hunne ziel bekommerde menſchen vurig begeerd en vruchteloos langs de verst uitéénloopende wegen gezocht was. Dit denkbeeld van God beandwoordde derhalve aan die behoefte, en was als eene voldoening aan dit verlangen des menschdoms. — Alle die plechtigheden en vereeringsvormen der volken ſchijnen niets dan menſchelijke uitvindingen, maar men mag ze ook eene Godlijke openbaring noemen, dewijl zy bewijzen welke ſtrekking de Schepper in 's menſchen ziel heeft gelegd." (*J. G. Müller*, *'t Geloof der Christenen.*) [Zekerlijk is het een ingeſchapen licht van den geest, eene harmonie tusſchen Schepper en ſchepſel, hoedanige er meer waar te nemen is, doch immer overneveld.]

II.

Bladz. 93.

't Euangelie is eene afkondiging van vergiffenis, enz.

Het is als men 't Christendom uit dit oogpunt beſchouwt, dat men inziet hoezeer het aan het oordeel der gezonde en verlichte Reden beandwoordt. Erskine doet dit opmerken in de volgende woorden: — „Het is iets dat ons altijd zeer opmerklijk is voorgekomen, dat grondbeginſels, die waar men ze in toepasſing op de zaken des levens als waarachtig en hoogstredelijk erkend worden, echter aanſtonds verworpen worden als met de reden en zelfs met het gezond verſtand ſtrijdig, zoodra men ze op de eeuwige belangen toepast." — Indien een ſtaatkundige ons

vroeg: „Wat is de beste wijs om een volk van weêrspannigen tot de verschuldigde gehoorzaamheid aan 't wettige gezag terug te brengen, en tot de vervulling der stille en vredige plichten des burgerlijken levens te herstellen?" Met welk een meêlijdenden glimlach zou hy ons niet aanzien, wanneer wy hem andwoordden: „De beste weg is dit volk den plicht van onderwerping voor te houden, het uit te leggen waarin deze bestaat, en den misslag en ook het gevaar te doen beseffen waar men met weêrspannig te zijn, zich schuldig aan maakt en aan bloot stelt." Zekerlijk zou de man ons te kennen geven dat wy de zaak niet verstaan en hy zou groot gelijk hebben. Maar is 't dan niet vreemd, als wy *hem* vragen, wat de beste weg is om van zondige menschen goede onderdanen van den Koning des Hemels te maken, dat hy ons waarschijnlijk tot andwoord zal geven (indien hy echter de vraag andwoord waardig acht), volkomen gelijk aan hetgeen hy zoo rechtmatig belachte. Hy zal ons zeggen: „verklaar hun hunne plichten, dring aan op de vervulling daarvan, enz." — Onderstel, dat wy nu het blad omkeeren en hem verzoeken dat hy-zelf zijne vraag beandwoorde, en het andwoord op de onze aan ons overlate, zoo zullen de twee andwoorden zich volstrekt gelijken, op de misslagen na, waardoor 't menschelijk gezag den opstand verwekt mag hebben. Hy zal andwoorden: „Alle nuttelooze oorzaak van misnoegen moet weggenomen worden, eene volkomen en onbekrompen vergiffenis afgekondigd, en voorzorgen genomen worden, die alle verdenking omtrent de oprechtheid der Regeering uit den weg ruimen; en een

volkomen welvaart, rust en veiligheid waarborgen, en ieder een bevordering naar zijn verdienste verzekeren." Dan zullen wy hem zeggen: „Laat het eerste punt daar van af (want onder Gods regeering kan geene nuttelooze oorzaak van misnoegen bestaan) en het overige is ons andwoord ook." — (*De werken van John Gambold, met eene Inleiding van Thomas Erskine.*)

III.

Bladz. 104.

Doet nog den moeilijken stap.

„In 't kort, met de menschelijke Reden (zegt Luther op den Brief aan de Galaten) is 't zoo gesteld, dat zy aan God een zondaar zou willen opdringen die met den mond zei: ik ben een zondaar, maar te gelijker tijd in zijn hart denken zou: ik ben 't niet; — die geene zonden in zich gevoelde, zich door geene zijner overtredingen liet beangstigen, maar zich beschouwen zou als in alles en overal, geheel gaaf en zuiver, rein, en gezond, en geenen Geneesmeester noodig hebbende. Indien hem dat alles toegestaan mocht worden, dan zou 's menschen Reden zonder meer tegensparteling en met groot genoegen kunnen en willen gelooven, *dat Christus zich-zelven voor onze zonden heeft overgegeven*, enz. enz.

IV.

Bladz. 105.

Christus die zich-zelven gegeven heeft voor onze zonden.

Zie hier hoe Luther de verklaring van deze plaats in zijne uitlegging van den Brief aan de Galaten aan-

vangt. Het geheele ſtuk is een der ſchoonſte die deze Hervormer geſchreven heeft. „Paulus zegt byna geen woord dat het hoofdpunt van dezen Brief niet roert: want er koomt niets uit zijn mond dan altijd en altijd op nieuw: *Christus*, *Christus*; ook vloeit de geest zoodaniger wijze over in al wat hy zegt, dat volſtrekt alles vuur en leven is. — Merk op, bid ik u, en geef zorgvuldig acht op de klaarheid, en de eigenaartigheid van elk zijner woorden. Hy zegt niet, Jezus Christus, „die van ons de werken heeft aangenomen die wy gedaan hebben;" hy zegt ook niet „die van ons de offeranden der Mozaïſche wet, die onze Eerdienst, onze Misſen, onze Kloostergeloften, onze Bedevaarten, enz. *ontfangen* en aangenomen heeft. Maar hy zegt, „*die gegeven heeft*." En wat heeft Hy gegeven? Waarlijk geen goud, geen zilver, geene varre, geen paaschlam, zelfs geenen Engel. Maar wat dan? — „*Zichzelven*." — En waarvoor gegeven? zeker voor geen Koningskroon, voor geen Koninkrijk, noch ook voor onze gerechtigheid of onze heiligheid; maar „*voor onze zonden*." Wat zijn alle deze woorden anders dan krachtige donderſlagen van den hemel, die alle ſoort van gerechtigheid en van Godvrucht die de menſchen wanen te bezitten, ter neêrſlaan? Hierom is het, dat men over deze woorden niet losjens heen moet ſtappen en als overſpringen, want het is eene wonderbaarlijke zaak, de kracht, waar zy de armen, bevreesde, en verſchrikte gemoederen meê vertroosten en verſterken.

„Vraagt men, hoe men 't dan met de zonden moet maken, en niet alleen met die van anderen, maar bovenal met onze eigene zonden, Paulus andwoordt:

zijn wy getroost, en laten wy slechts niet twijfelen dat er iemand is, die Jezus Christus heet, welke *zich-zelven voor onze zonden heeft overgegeven.* Dit zijn heerlijke, verheven, troostrijke en gewichtige woorden, die ons in de oude wet beloofd waren; namelijk, dat onze zonden niet uitgedelgd konden worden dan door de opoffering van Gods Zoon. Zie! Dat is het geschut, de donderbussen, de kanonnen de gedùchte wapenen waarmede men Rome moet bestormen, en alle soort van voorgewende Godsdienst, van afgodery, van goede werken, van verdiensten, omstorten en verpletteren. Want indien onze zonden door onze eigene werken hadden kunnen te niet gedaan worden, door onze verdiensten, onze voldoeningen; wat zou het noodzaaklijk zijn geweest dat Gods Zoon *zich-zelven* in de plaats daarvan *gaf?* Dewijl Hy zich voor onze zonden gegeven heeft, zullen wy ze niet door onze werken uitdoen. — Deze text bewijst ons derhalve met de hoogstmooglijke kracht, dat alle menschen de lijfeigen slaven en gevangen der zonde zijn, en gelijk Paulus (*Rom.* VII: 14) zegt, *onder de zonde verkocht*; en dat de zonde de machtigste, de verdelgendste, de wreedste van alle Tijrannen, en die alle menschen van dit Heelal overheerscht, noch overwonnen, noch uitgedreven kan worden, al vereenigden zich alle de schepselen met malkander, menschen en Engelen; maar eeniglijk en alleen door de matelooze kracht en macht boven alle macht, van Jezus Christus, *die zich-zelven gegeven heeft*, om haar te overwinnen."

KERKREDEN

OVER

DE DIENST VAN JEZUS CHRISTUS.

III.

DE DIENST VAN JEZUS CHRISTUS.

En de eerste kwam en zeide: Heere uw pond heeft tien ponden daar toe gewonnen. En Hy zeide tot hem: wel, gy goede dienstknecht, dewijl gy in 't minste getrouw zijt geweest, zoo heb magt over tien steden.

***Luc.* XIX: 16 en 17.**

De mensch moet dienen. Sedert dat hy de onschuld verloren heeft, heeft hy de vrijheid verloren. Hy is dienstbaar en dient werklijk, ook dan zelfs als hy zich inbeeldt de volmaakte onafhankelijkheid te genieten. Hy dient of zijne driften en zijn vooroordeelen; of de driften en vooroordeelen van anderen; of nog andere heeren. Het zij binnen of buiten ons, wy kunnen zeker zijn dat onze heeren altijd ergens zijn. Dikwijls is het gene men vrijheid noemt niets dan eene andere soort van slaverny. Iemand die vrij is te doen al wat hem behaagt, een zoon by voorbeeld, die zijns vaders huis verlaten heeft, zal juist dan misschien onder het hardste slavenjuk zijn; en voor een eenigen buiten zich, zal hy er verscheiden in zijn boezem hebben. De mensch MOET dienen. Zoudt gy derhalve 't niet met ons eens zijn, mijn Broeders, dat er alles voor hem aan gelegen is, wat meester hy

dient? Want gy weet het, *zoo Heer zoo Knecht*; dit is een algemeen zeggen. De mensch zal weldoen, als hy een goed meester heeft; maar is het een kwade meester, zoo kan men niets anders dan kwaad van hem verwachten. Onder alle meesters nu die men zich verbeelden of voorſtellen kan, is er Een wien ieder zonder eenige zwarigheid zal erkennen de beste te moeten zijn. Dat is *God*. Welken invloed moet Hy niet oefenen op al wie hem onderdanig is! En welke zegeningen moet Hy niet toedeelen! God dienen is de Hoogſte Waarheid, de Opperſte Gerechtigheid dienen, en by gevolg aan alle de bedriegende en te loor ſtellende dwingelanden ontſnappen die ons bedroeven. Ach, gelukkige dienstbaarheid, die de bevrijding van alle dienstbaarheden is. Ach, heerlijke dienst, die met den mensch de onschuld te geven, hem tevens de vrijheid geeft, de waarachtige, de eeuwige vrijheid! Ach! duizendwerf gezegende Meester! die in Zijne barmhartigheid dengene die in ſlaverny geboren was vrij maakt, en begeert dat hy als een zoon in Zijn huis zal zijn: *Gy zijt niet meer dienstknecht, maar zoon* (1)," dit is de ſtem die het Euangelie de menſchen doet hooren. — Deze is het, aan wiens heerſchappy alle andere heerſchappy plaats moet maken. Deze is de eenige Heer, de eenige meester, die den menſchen goed kan doen. En ieder mensch moet eenmaal tot hem komen. — Maar is God een Meester, tot wien wy geraken kunnen? — Ja, mijn geliefde Broeders, God heeft gewild dat de menſchen zijne dienstknechten zouden kunnen worden;

(1) *Galat.* IV: 7.

en daartoe is Hy in de perſoon van zijn geliefden Zoon in het vleesch gekomen. God is tegenwoordig mede in de reeks onzer meesters, Hy is een van die wy kiezen kunnen. Wy willen dus heden met u de *practikale* zijde dezer dienst van Jezus Christus overwegen. Wy zullen 't alleen uit dit gezichtpunt aanſchouwen, en gy zult kunnen ontwaren dat terwijl alle andere dienst den mensch buiten 't ſpoor en ten verderve leidt, deze hem nuttig op aarde en in den Hemel gelukkig maakt. Onze text ſtelt ons eenen Heer en dienstknecht voor; wy zullen eenvoudig onderzoeken:

Wat de dienstknecht, en
Wat de Heer zegt.

De woorden des dienstknechts zullen ons by de aarde bepalen, en ons leeren wat wy te doen hebben; de woorden van den Heer zullen ons in den Hemel overbrengen en leeren wat wy of te hopen of te vreezen hebben, naar dat wy de dienst waar het hier op aankoomt, omhelzen of verwerpen. ô Gy, Vader onzes Heeren Jezus Christus! geef ons den Geest der wijsheid en des verſtands! *Amen!*

I. By de overweging van het verhaal is betreffende den dienstknecht, de eerſte vraag die zich opdoet, deze: Waar vond hy de noodige middelen om den meester, dien hy gekozen had, te dienen? Aan wien behoorde het geld dat hy uitzettede? Behoorde het hem? Had hy het met zijn handenarbeid gewonnen, of voorheen van zijne ouders geërfd? — Geenzins, mijne Broeders. „*Uw pond!*" zegt hy aan zijn meester. — "*'t is het uwe, Heer!*" — Ik was een arme dienst-

knecht die geen duit bezat; maar by uw vertrek gaaft gy my een pond, en het is dit pond dat ik uitgezet heb! — Verneem dus, mijn waarde Toehoorder! waar gy van uw kant de kracht en bekwaamheid moet zoeken. Zeker niet anders dan by Jezus Christus; en het is niet dan met hetgeen Hy u opgegeven zal hebben, dat gy iets zult kunnen winnen. — Wel hoe! zult gy zeggen, heb ik zelf geene genoegzame hoedanigheden? geen doordringend verftand, geen groote werkzaamheid, en vrij meer andere volmaaktheden? — Misfchien, mijn broeder, maar het is daarmede niet dat gy voor dezen meester iets verrichten kunt. — Of liever (wy zeiden kwalijk) het pond dat Christus genade geeft, is noodzakelijk om u in ftaat te ftellen dat gy ze befteedt tot de dienst waar van wy hier fpreken. De dienstknecht der parabel had ook krachten; en echter zoo hem 't pond niet gegeven ware geweest, hy had de tien anderen niet kunnen winnen. Zoo lang de mensch de liefde Gods en der menfchen niet van Jezus Christus ontfangen heeft, is hy zichzelven de afgod wien hy dient; is hy-zelf alleen het doel van al wat hy arbeidt; en zelfs als hy met den meesten glans het belang zijner broederen vordert, doet hy niets dan voor zich. Niets hebbende, kan hy niets geven. Daar hy geen geld heeft, kan hy 't niet uitzetten. Hy moet de noodige voorfchot zoeken. — *De kennis van Jezus Christus* geeft die. Hy moet den Zoon Gods leeren kennen als den gene die *zichzelven voor hem gegeven heeft opdat Hy hem zou verlosfen van alle ongerechtigheid* (1). Hy moet met

(1) *Tit.* II: 14.

overtuiging erkennen, dat, *duur gekocht zijnde*, het van nu aan zijn plicht is *God te verheerlijken* (1). Hy moet Christus om Hem te dienen, dat gene vragen, dat Hy is komen fchenken, *een nieuw hart en een nieuwen geest* (2). Zie daar *het pond* waar de gelijkenis op doelt. Daarmede zult gy het vermogen ontfangen om wel te doen. Elk uwer woorden, uwer daden, zal dan, en niet eer, weldoen zijn, want het zal uit de liefde zijn. *Die in my blijft, en ik in hem*, zegt de Heiland-zelf, *draagt veel vrucht, want zonder my kunt gy niets doen* (3). Vraagt, bid derhalve, zoo gy nog niets ontfangen hebt. Vraag uw pond. Vrees niet Jezus u afwijst en weigert. Zijn werk als meester is uit te deelen. *Een welgeboren man*, zegt hy in onze gelijkenis, *reisde in een verr' gelegen land. En geroepen hebbende tien dienstknechten van hem, gaf hy hun tien (zilveren) ponden en zeide tot hen: Doet handeling tot dat ik (weêrom) koom.* (4). Indien hy een Pond aan den *boozen* dienstknecht gaf, hoe zou hy u met leêge handen wegzenden?

Maar hoe veel had de dienstknecht ontfangen? Groote fchatten? — groote aardfche goederen? „*Heer*, zegt hy, *zie hier uw pond!*" — *Een pond*, mijn Broeders; dit is 't geen deze *welgeboren* man, en die *een koningrijk* ging ontfangen of in bezit nemen, aan zijn dienstknecht gelaten had. — Hoe! zoo weinig! moest de dienaar zoo gering een fommetjen niet verachten? moest hy niet als de ander in verzoeking

(1) 1 *Cor.* VI, 10. (2) *Ezech.* XXXVI, 26.
(3) *Joann.* XV, 5. (4) *Luc.* XIX, 12, 13.

geraken om het in een doek weg te leggen of te begraven? — gants niet, Hy doet juist het tegendeel. Hy gaat dadelijk handel doen met zijn pond, als of hy een groote geldsom ontfangen had! Doch mooglijk, lieve Broeder, doet gy de klacht, die hy in wist te houden? Misschien ontrust ge' u over uw lot, de geringheid van 't pond beschouwende dat u toevertrouwd is? Mooglijk zegt gy: Daar zijn vele menschen wien veel gegeven is, die mogen werkzaam zijn, die mogen handel doen, die mogen God dienen! My gaat dit niet aan. — Ach, mijn waarde Toehoorder, doe op heden voordeel met uw deel, en morgen ontfangt gy een nieuwe som. *Die heeft dien zal gegeven worden en hy zal overvloedig hebben*, zegt Christus (1). En Salomo zegt: *Het pad der rechtvaardigen is gelijk een schijnend licht voortgaande en lichtende tot den vollen dag toe* (2). — Maar gy kunt niets toebrengen, zegt gy, noch tot het welzijn uwer broederen, noch tot eer van uw God. Gy bedriegt u, mijn waarde Broeder, en uw dwaling is van het hoogste gewicht. Ieder heeft in dit leven, een taak hem opgelegd, en kan die vervullen: misken gy de uwe niet. Wy zien, het is waar, in de Schrift, dat de Heer somtijds aan een dienaar tien ponden geeft, 't geen een groote som is! Maar de onze had slechts één pond ontfangen, en behartigde 't. ô Gy derhalve, (zekerlijk de talrijkste onder ons,) gy die *weinig van den Heere* ontfangen hebt, laat dat mistrouwen varen! neem een proef, neem een tweede, vrees niet te blode! Zijt gy in een bekrompen kring

(1) *Matth.* XXV, 29. (2) *Spreuk.* IV, 18.

besloten, een reden te meer om daarin te werken; want doet gy het niet, wie zal het doen? Laat uw zwakheid u moed geven, verr' van u te vertsagen; want hoe zwakker wy zijn en hoe zwakker wy ons gevoelen, hoe meer God ons bystaat; en een weinig van Gods kracht is meer dan alle de kracht van den mensch. *Als ik zwak ben, dan ben ik machtig*, zegt Paulus (1). Hy die uit niet het Heelal heeft gemaakt, kan veel doen met dat weinige, dat Hy u gegeven heeft. Zijn wijze van bestuur is het juist tegengestelde van dat der wareldsche regeeringen. Het zijn de kleinigheden waar door hy het groote uitwerkt. Eenige geringe menschen zonder afkomst, geboorte, of naam, ongeletterd, arm, en zonder 't minste vermogen, deden zich op om Zijn Ryk te gronden, en de afgoden der volkeren vielen, het Rijk der duisternisse werd om verr' geworpen, en de zaligheid der wareld gevestigd. Ach! wat zou het goede in vrij ruimer maat gedaan worden, zoo ieder het weinige deed dat in zijne macht is! 't Zijn de groote, de veel omvattende pogingen niet die den grondslag van een vasten en bestendigen welstand zullen leggen, maar het geringe en in 't oog nietige werken van ieder in den kring waarin hy geplaatst is. De sterkste stormwinden verzetten den rotssteen niet, maar druppelen waters maken hem los. Waar 't op aankoomt is niet veel of weinig te hebben, maar *getrouw te zijn*. En al waart gy de allerellendigste der menschen, getrouw kunt gy zijn in uwe ellende, en veel doen met het weinige dat uwe getrouwheid behartigt.

---

(1) 2 *Cor.* XII: 10.

Doch waaraan moeten wy dan werken? — waar werkte de dienstknecht aan? — Immers aan de dingen zijns meesters. De welgeboren man was op reis gegaan; 't was derhalve natuurlijk dat hy ze zijn' dienaren in handen ſtelde. — Zeer goed, mijne Broeders; wat is dan de Bank waar gy naar uw eigen zeggen uw pand ingeven moest, indien niet: *de dingen van Jezus Christus?* — Jezus Christus is vertrokken maar heeft u achter gelaten om zijn zaken voort te zetten. Zijn dienst moet uw dienst zijn. Woont het Eeuwige licht niet meer onder ons, ieder zijner dienaars moet daar de weêrſchijn van doen uitblinken. Ziet, mijne broeders, wat ſchoon levensontwerp! — Wat waren in der daad de dingen van Jezus Christus? — De gehoorzaamheid, de barmhartigheid; al wat tot 's menſchen welzijn of Gods verheerlijking toe kan brengen: dit een en ander moet derhalve het doel van uw leven zijn: ô De taak is zwaar voor die als Jezus de aarde *door wil gaan goed doende* (1)! Men heeft alle de ellenden onzer natuur, machtige hulp toe te brengen. En wat al ellenden! Wy moeten den hongerende ons brood meêdeelen; den armen verdrevene of bedrukten omdwalende in huis brengen; en zien wy een naakte, hem dekken (2)! men moet *het waarachtige licht dat ieder mensch verlicht* (3), uitbreiden, en bewerken dat alle en ieder in Christus *hunne wijsheid, hunne rechtvaardigheid, hunne heiligmaking, en hunne verlosſing* vinden (4). Hoe vele onwetendheid heeft men

(1) *Hand.* X: 38. (2) *Jesaj.* LVIII: 7.
(3) *Joann.* I: 9. (4) 1 *Cor.* I: 30.

te verdrijven! hoe veel krankten te genezen! hoe veel onbekend goed aan te brengen! En wie zal dit werk voortzetten, dit werk aller menſchen en aller eeuwen, dit werk van Jezus Christus, zoo 't Zijne dienstknechten niet zijn? — Ja, zegt gy, zijne dienstknechten, de dienaars van Zijn woord, maar wy niet. Gy niet? Zekerlijk erkennen wy met blijdſchap en tevens met vrees, dat deze Dienaars daar byzonder mede belast zijn, maar hoe zou eenig leerling of navolger van Christus daar ten eenenmaal van ontſlagen zijn? Het is waar, de Schrift leert ons dat Christus de eenen geſteld heeft tot Apostelen, de anderen tot Profeeten, de anderen tot Euangelisten, de anderen tot Herders en Leeraars (1). Maar behalven dit dienstampt waartoe gy niet behoort, heeft Hy een tweede dienst ingeſteld waartoe gy behoort. 't Is die dienst van te doen wat Hy heel het volk opleide, als Hy zeide: *Laat uw licht alzoo ſchijnen voor de menſchen, dat zy uw goede werken mogen zien, en uwen Vader die in den Hemel is, verheerlijken* (2). En waarlijk, hoe voortreffelijk de bediening is waarmede wy bekleed zijn, de uwe wijkt daar in geenen deel voor. — Ja, mijn waarde Broeder, erken uw post. Gy zijt dienaar, gy, dienstknecht des Heeren. Zijt gy in uwen Doop niet geheiligd geworden aan de dienst des waarachtigen en levenden Gods? Uw pond ontfangende zijt gy in werkelijke dienst geſteld. Het is niet alleen aan zijne Apostelen, het is aan al zijn discipelen van alle tijden en van alle natien, dat Jezus gezegd heeft: *Gy zijt het zout der aarde* (3);

---

(1) *Efez.* IV: 11. (2) *Matth.* V: 16. (3) *Matth.* V: 13.

Gy zijt het licht der wareld (1). Zy moeten derhalve altijd lichten in de donkerheid, altijd zuiveren en voor het bederf bewaren. Groote gewichtige dienst! groote dingen te doen! groote uitzichten waarin gy u verbonden ziet; ook is daar niets in wat gy niet zoudt kunnen doen. Jezus Christus kweet zich van zijn dienst op de openbare plaatſen en wegen. Even zoo wordt de bediening waar gy meê bekleed zijt uitgeoefend, niet in een beſloten heiligdom, maar in 't midden der wareld. Hebt ingewanden der barmhartigheid jegens allen, en gy zult gedurig en ſteeds de dienst van den Heiland plegen. De Tempels die Hy roept om te bedienen, zijn uw huisſelijk dak en de kamers en winkels zelf van uw wareldſch beroep. De Huismoeder, het Hoofd des huisgezins zullen Jezus dienstwerk in hun huis doen. Hoe meer gy met de menſchen zult zijn, hoe meer gy den Heer zult dienen.

Maar naar welke regelen neemt de dienstknecht het werk zijns meesters waar? — Zekerlijk lei hy zich toe om in alles te doen als zijn Heer gedaan had. Een zoo goede dienstknecht moest de voetſtappen van zijn heer lief hebben. Ach, mijne Broeders! wy, dienstknechten van eenen zoo goeden meester, zullen wy het voorbeeld dat Christus ons naliet, niet ten regel nemen? Welk een vreugde zal 't ons hart niet zijn, te doen als Jezus. — Jezus zocht zijne eer niet maar de eer van die Hem gezonden had (2). Laat even zoo al onze arbeid voor Jezus Christus zijn die ons zendt! Doen wy alles zijnent wil en ter zijner liefde; en omdat wy Hem een onbegrootbare ſchuld te betalen

(1) *Matth.* VI: 14. (2) *Joan.* VII: 18.

hebben. — Jezus bad Zijnen Vader, wanneer Hy doen wilde; daarna dankte Hy (1). Denken wy derhalve niet dat wy iets goeds kunnen doen zonder vooraf onzen Heer gebeden te hebben, en wanneer het volvoerd is, danken wy Hem die er alleen de oorzaak van is. — Jezus nam alle gelegenheden waar om goed te doen: Hy is te Cana en doet er Zijn eerste wonderwerk (2), Hy ontmoet een blinde en maakt hem ziende (3). Nemen wy dus ook tot een regel, niet zoo zeer buitengewone gelegenheden te zoeken, maar een waakzaam oog te houden, op die allen, welke het gewone leven ons aanbiedt; en daar zullen geen goede werken voor ons ontbreken! Doen wy altijd als Jezus gedaan heeft. Dienstknechten! neemt het leven van uwen Heer u altijd ten regel en voorschrift.

En wat was 't gevolg van den arbeid des dienstknechts? — *Uw pond heeft tien ponden daartoe gewonnen*, zegt hy. — Een enkel pond geeft er tien! Dat is duizend ten honderd, 't geen de zaken waarmeê hy zich bezig houdt, dezen dienaar opbrengen! Welk eene winst, mijne Broeders! Daar zijn zeker in de wareld niet veel voorwerpen van handel, waar zoodanig een voordeel op zit! — Zie daar wat gy verwachten moogt, indien gy u wel toelegt op het werk waar wy van spraken. Naar een rijke maat bedeelt God hier Zijn zegen. Vrees niet dat Hy karig of spaarzaam zal zijn, waar het op de verheerlijking van Zijn heiligen Naam en 't geluk Zijner schepselen aankoomt. In uw overige soorten en voorwerpen van arbeid-

(1) *Joann.* XI: 41, 42. (2) *Joann.* II.

(3) *Joann.* IX.

zaamheid is het wel ſlagen twijfelbaar; hier kan het dit niet wezen. Gy zijt *Gods medearbeiders* (1), het is aan hem den arbeid te doen gelukken. Tien voor één: dit 's de rente in de dingen zijns Koninkrijks. En wanneer u zelfs die tien ponden niet in handen mochten geraken, waan niet daarom, dat uw arbeid onnut zou zijn. De daden der dienstknechten Gods zijn zaden vol levens die of vroeger of later wortel ſchieten en vrucht dragen. *Gelijk de regen en de ſneeuw van den Hemel nederdaalt en derwaart niet wederkeert; maar de aarde doorvochtigt, en maakt dat zy voortbrenge en uitſpruite, en zaad geve den zaaier, en brood den eter; alzoo zal Zijn woord ook zijn* (2). Mogelijk wil God uw vertrouwen en lijdzaamheid oefenen met u geene vrucht te doen zien. Zaait dus, gelijk de akkerman, in 't geloof aan die onzichtbare macht, die t' eenigen dage, wat gy Hem vertrouwt zal doen opkomen. Maar uw arbeid, al ware hy ook voor anderen verloren, zou 't echter voor u niet zijn. Dit is 't geen ons de woorden van den Heer te kennen geven. Hooren wy die!

II. De dienstknecht had wel gehandeld: ook was de Heer met dat zijn gedrag zeer te vreden; en Hy beſloot tot een blijk van zijn genoegen, hem een deel van 't beſtuur over zijn Rijk te geven. *Wel gy, goede dienstknecht, ſprak hy; dewijl gy in 't minſte getrouw zijt geweest, zoo heb macht over tien ſteden.*

Van welk eene verwondering moet de dienstknecht vervuld worden, als hy deze woorden verſtond! Dit,

---

(1) 1 *Cor.* III: 9. (2) *Jeſaj.* LV: 10, 11.

zeker, is het eerste denkbeeld dat zy in onzen geest opwekken. Wel hoe! moest hy in zich-zelf uitroepen — ik, macht, ik gezag over tien steden? En waarom? — omdat ik in 't afzijn mijns heeren een pond wel heb aangelegd! — Maar niets, ô heer, niets zijt gy my daar schuldig voor! Behoor ik u niet toe? en is het mijn plicht niet my in uwe zaken te bevlijtigen? — Zal dit het niet zijn, waarde broeder, wat gy zeggen zult, en zult moeten zeggen wanneer gy de belooning ontfangt die uw heer u zal toewijzen? Welke gedachten zoudt gy van u-zelven hebben, zoo gy denkt dat God u ergens voor schuldig kon zijn! Zijt gy zijn dienstknecht niet? Behoort gy Hem niet toe, voor eerst als zijn schepsel, en, ten anderen, als door Hem gekocht? Wat kunt gy dan doen boven uwe verplichting? — En waar is, waar is dat werk dat gy doet of doen kunt, waarmeê gy de zalige Eeuwigheid meent te *verdienen?* Zoekt het schoonste vrij uit! wat is het geen gy niet zoo bevlekt zult vinden wanneer gy er van naby en by 't licht van Gods woord of den aart of de drijfvederen van beschouwt, dat gy niet bevreesd zult zijn om het aan God voor een schuld (ik zwijg van verdienste) aan te bieden; en nog wel verdienste die u de onsterfelijkheid zou verzekeren? — Neen, mijne broeders, God is u even zoo min de beloning verschuldigd, als Hy u 't pond verschuldigd was: Hy had u het eene uit genade gegeven, en het is uit genade, dat Hy u het andere geven zal. *Gy zult macht hebben over tien steden.* Ach! hoe veel meer, hoe veel dieper, zal die onverwachte gift den geloovige zijne onwaardigheid doen gevoelen, en

tevens de onbegrijpelijke rijkdommen van Christus!

Ondertusfchen, hoe verbazend het is, het is ontwijfelbaar. De Heer geeft *tien fteden* aan dengene die *tien ponden* gewonnen heeft. En zelfs is het niet dan wanneer hy de tien ponden gewonnen heeft, dat hy hem de tien fteden geeft. *Dewijl gy, om dat gy getrouw geweest zijt*, zegt de heer. „*Dewijl gy.*" Dit woord leert ons dat de wil des heeren is, dat het werk en het loon famen gaan, offchoon zy geen betrekking blijken te hebben. En dit is ook, mijne Broeders, de koninklijke wil onzes konings. Dit is een grondwet van zijn Rijk, die wy vooruit verkondigen: „De getrouwe dienaar zal bekroond worden, maar de getrouwe *alleen*. Gy zult *geoordeeld* worden *naar uw werk*, en die geenerlei voordeel zal gedaan hebben, zal met fchaamte weggezonden worden. En hoe toch! zou Jezus Christus als Hy wederkoomt na bezit van Zijn koninkryk genomen te hebben, anderen als dienstknechten die Hem welgevallig zijn aan kunnen nemen, dan die zich op goede werken toegelegd hebben? — Maar wy weten wat Jezus Christus gedurende zijn doorgang op de aarde geweest is; wy weten dat Hy *goed deed* overal waar Hy ging (1): en hoe dan zouden zy aan dien meester behagen konnen, die nooit gerust heeft van goed te doen? — Maar wy weten wat het oogmerk van Christus komst is geweest, namelijk den mensch *te herscheppen tot goede werken*, *om zich-zelven een eigen volk te reinigen*, en ons *tot kinderen Gods te maken*, *waar toe wy voorverordend waren* (2). Doch hoe

(1) *Handel.* X: 38. (2) *Efez.* II: 10. *Tit.* II: 14. *Joann.* I: 12. *Efez.* I: 5, 6.

zou hy die het doel van des Heeren eerste komst niet bereikt heeft, de heerlijkheid kunnen verkrijgen die zijn wederkomst met zich zal brengen? — Maar wy weten, aan welk blijk Jezus Christus *zijne vrienden* erkennen wil; namelijk, dat zy *doen wat hy hun gebiedt* (1); en hoe zou hy dan dien gene zijn vriend noemen, die in zijn leven het *groote gebod*, dat der liefde, vergeten zou hebben. Neen, mijne Broeders, wy zullen *daar boven* niet ontfangen, dan naar mate wy hier beneden gedaan zullen hebben. Het Christendom is by uitstek *een wet van handelen*. 't Eischt handelen, werken, doen. Gods Zoon is niet op de aarde gekomen op dat wy sluimeren en inslapen zouden; maar om zich van wijd en zijd een volk te vergaderen dat van goede werken zijn sieraad maakte!

Gy, zegt de Heer tot den goeden dienstknecht, *hebt gy macht over tien steden*. Dit is geschreven om ons te leeren hoe groot de beloning zal zijn. Want het bewind over tien steden te geven aan den dienstknecht wien men één pond ter behering vertrouwd had, is zekerlijk, veel aan hem geven die in weinig getrouw is geweest. Zoo is het ook dat Jezus ten jongsten dage geven zal; alleen zal alles op een veel grooter schaal gericht zijn. Daar zal tusschen de heerlijkheid die daar omhoog geschonken zal worden, en het pond dat hier omlaag beheerd is, even weinig vergelijking zijn, als tusschen tien steden en het pond van den dienstknecht. Zijt niet ongerust over de beloning! De Almacht die het Heelal heeft geschapen, zal eeuwig bezig zijn met ze u toe te brengen. Wat

(1) *Joann.* XV: 14.

God bereid heeft dien die Hem lief hebben is 't gene geen oog heeft gezien, en geen oor heeft gehoord (1). Christus zal alles met ons deelen. Zijne erfenis zal onze erfenis zijn; zijn koninkrijk, ons koninkrijk; zijne macht onze macht; zijne heerlijkheid onze heerlijkheid. —

Weet gy niet dat wy de Engelen zullen oordeelen (2) zegt Paulus, en Jezus doet aan die van Laödicea schrijven: *Die overwint, hem zal ik geven met my te zitten in mijnen throon* (3). Laten wy niet denken dat dergelijke uitdrukkingen geheel en al bloot figuurlijk zijn; zekerlijk zal er een Heerschappy gegeven worden aan dengene die God in de ellende des tegenwoordigen tijds verheerlijkt zal hebben. Maar geen Heerschappy, die hem eenige grootheid afzonderlijk aan zal brengen, geschikt om zijn trotsheid te verheffen. Zijn grootste eer en heerlijkheid zal altijd zijn, dienstknecht van Jezus Christus te wezen. Christus zelf zal de kostlijkste kroon des geloovigen blijven.

Maar indien de woorden van den Heer zijnen goeden dienstknecht met blijdschap vervullen moesten, welken indruk moesten zy maken op anderen, die daar tegenwoordig by mochten zijn en aanhooren! En wat moest de boze dienstknecht daarby denken? wat, de een of ander die nog niet in diens meesters dienst was? of wat, de een of ander misschien die midden in zijn arbeid was?

Wat den bozen dienstknecht betreft die in plaats

(1) 1 *Cor.* II: 9. (2) 1 *Cor.* VI: 3.
(3) *Openb.* III: 21.

van zijn pond als behoorde aan te leggen, 't in een doek gewonden en weggelegd had, en, naar de voordracht, reeds naderde om rekening te doen; hoe moet hy getroffen zijn geworden by die woorden aan zijn mededienaar te hooren: „*Dewijl gy* in het minfte getrouw zijt geweest, heb macht over tien fteden!" *Dewijl*, zegt zijn meester — hoe zal 't dan met hem gaan die niets verricht heeft? — Siddering grijpt hem (noodwendig) aan; hy is vooraf reeds ter neêrgeflagen en verpletterd; en hoort nu deze vreeslijke woorden: — „Uit uw mond zal ik u oordeelen, gy boze dienstknecht! Neemt dat pond van hem weg, en geeft het dien die de tien ponden heeft; en werpt den onnutten dienstknecht in de buiten-duisternis." Onnutte dienstknechten, wy wenden ons overzulks tot u om u ook vooruit deze woorden te doen hooren. — ô Gy, die 't geen gy ontfangen hadt, weggewikkeld, of 't in de aarde vergraven hebt, denkt aan de rekening die u zeker te doen ftaat. Boze dienstknechten! gelooft gy dan altijd zoo op uw gemak te zitten, als thands? Beeldt ge u in, dat de droom waar gy zulk behagen in fchept, altijd duren zal; en dat de fchroomlijke waarheid dat gy een Heer hebt die zich rekening van den minften penning zal vorderen, nooit aan zal breken? ô Gy-allen die traag zijt om wel te doen, denkt niet dat iets u aan de befchaming onttrekken kan die u over het hoofd hangt! Wat ook de oorzaak van uw inflapen zijn mag, een onverwacht verderf zal op u ftorten. Het zij u de goederen, de vermaken en wellustigheden des levens in uw nutteloozе ledigheid houden: Het zij gy op 't geen gy uw deugden, uw verdienften, of uwe gerechtigheid noemt, vertrou-

wende, in het denkbeeld inflaapt dat gy den Almachtige wel behaagt, in plaats van te trachten dat gy 't worden moogt door Jezus Christus te dienen en goede werken te plegen: Het zij dat gy u beroemende op hooge voorrechten en u op byzondere genadeblijken verheffende, door uw leven 't geloof verloochent dat gy met uw lippen belijdt, en terwijl gy Jezus uwen Heer noemt, u den wil zijns Vaders onttrekt: *Uit uw mond zal ik u oordeelen, gy boze dienstknecht; neemt het pond van hem weg, en geeft het aan dien die er tien heeft, want hem die heeft zal gegeven worden, maar van den gene die niet heeft, zal genomen worden ook dat hy heeft* (1).

Doch zoo zich onder die genen, waarvan de gelijkenis fpreekt, die om den koning ftonden en hem hoorden, zulke bevonden die nog niet in zijn dienst waren; welk gevoel moest het geen zy hoorden en zagen hun inboezemen? — „Om dat gy in 't minfte getrouw zijt geweest, zult gy macht hebben over tien fteden!" ó Hoe moesten zy verlangen, in dienst te treden van eenen meester, die zoo edel handelde en met zulk een grootmoedigheid loonde! En gy, mijne waarde Toehoorders, die mooglijk nog niet in de dienst van den Koning der Eeuwigheid zijt, gy die nog op de wareld, of de zonde, of u-zelven dient, verlaat deze heeren; gy zult in hun dienst niet dan wonden en builen behalen; maar zoo gy Jezus Christus dient, gy zult *tot vrucht de heiligmaking en tot genadegift het eeuwige leven hebben* (2). Ja, mijne Broeders, wy komen uwer eerzucht een nieuw voor-

---

(1) *Matth.* XXV: 29. (2) *Rom.* VI: 23.

werp aanbieden om naar te trachten; wy komen u een gezag, een ambt van gezachvoering in het koninkrijk der Hemelen aanbieden: een gezach over tien ſteden! Waarom ſlooft en woelt gy zoo angſtig om de rijkdommen der wareld, om de koninkrijken der wareld? Gy kunt verhevener waardigheden verkrijgen, en die beter aan de behoefte eener onverderfelijke ziel genoegen. Gy moogt, u aan Jezus dienst verbindende, eeuwige ſchatten en koninkrijken verkrijgen, zonder zoo veel moeite en bekommering als gy voor uwe ellendige rijkdommen en nietigen luiſter neemt. Koomt, neemt hier dienst. *Grijpt naar het eeuwige leven, tot het welke gy ook geroepen zijt; ſtrijdt den goeden ſtrijd des geloofs* (1); *en acht alle dingen ſchade* (en verlies) *te zijn, by de uitnemendheid der kennis van Christus Jezus* (2).

Misſchien eindelijk was daar eenig dienstknecht, aan wien de heer ook een pond had gegeven, maar die in 't midden zijns werks was en met vrij wat zwarigheden te worſtelen had. Met welk eenen moed moest deze op 't hooren dier woorden niet het werk weêr opnemen. — Laat het gezicht dezer beloning, ô Gy dienstknechten die in 't midden van uw dienst zijt, u dezelfde kracht en dezelfde vreugd geven! Mogelijk ontmoet gy niet weinige moeielijkheden in 't aanleggen van de ſom die ge ontfingt, mooglijk is uw dienst zwaar, en brengt gy de tien ponden niet dan in 't zweet uws aanſchijns by een; maar zie op het loon dat u wacht; dat is alle moeite wel waardig en meer dan alle mooglijke moeite.

---

(1) *Tim.* VI: 12. (2) *Filipp.* III: 8.

Daarom recht weder op de trage handen en de flappe knien (1). — Mooglijk hebt gy van elders en buiten uw arbeid, beproevingen door te ftaan; ach! gy moet ook den kelk der bitterheid drinken, die heel 't menschdom rond gaat. Hef de oogen op, ftaar op die *kroon der rechtvaardigheid, die u weggelegd is*, en *die* u de Heer, de rechtvaardige Rechter in dien dag geven zal (2); dringt in *die woningen*, die de Heer *u thands bereidt* (3); verblijd u in de hoop, geduldig in de verdrukking, volhardende in den gebede (4).

Och of de overdenking van dien dag ons allen mocht opwekken, ons een nieuw huis en nieuwe krachten geven om onzen God te dienen! Ons *ftandvastig* maken, *onbeweeglijk, altijd overvloedig zijnde in 't werk des Heeren, als wetende dat onze arbeid niet ijdel is in den Heere* (5)! — ja, mijne Broeders, 't is alleen de dienstknecht die markten en ftraten afloopt om met zijn pond tien andere ponden te winnen, die voor zijn heer toegelaten zal worden. — Mijn waarde Toehoorder, waar is uw pond? Wat hebt gy gedaan met het geen gy ontfangen hebt? — Ongelukkige, gy hebt het begraven! — ga, delf het op; verander het in omloopende munt, drijf handel, wisfel uit en in laat het niet verder met roest overdekt worden! Gy moet arbeiden; gy moet uw onderhoud winnen; gy moet het hier om laag pond voor pond, en fchelling voor fchelling verdienen! — Ja, Heer, wy weten wel, en wy bekennen voor alle en een

---

(1) *Hebr.* XII: 12. (2) 2 *Timoth.* IV: 8.
(3) *Joann.* XIV: 2. (4) *Rom.* XII: 12.
(5) 1 *Cor.* XV: 58.

iegelijk, dat niets, volſtrekt niets dan Uwe genade ons behoudt en zalig maakt; wy weten wel en bekennen voor alle en een iegelijk, dat niets dan het zuiver bloed dat langs Jezus kruis gevloten is, onze zonden kan afwasſchen! Maar wy weten ook dat wanneer wy ons in Uwe genade verblijden en reeds in Uwen ſchoot rusten mochten, Gy ons nog zoo wy niet gearbeid hadden met verontwaardiging zoudt verſtooten en openlijk zeggen: „Weg van my. Ik heb u nooit gekend. Gaat weg van my, gy werkers van ongerechtigheid!" — Heer, laat zulk een afgrijslijk lot het onze niet zijn! ſchep ons tot goede werken; neem ons in uwe dienst; geef ons getrouw te zijn! en mogen wy ten dage uwer wederkomst om alle vleesch ten oordeel te roepen, uit uwen mond hooren: „Wel, gy goede dienstknecht, gy zyt in 't weinige getrouw geweest, ik zal u over veel ſtellen: heb macht over tien ſteden. Gaat in, in de vreugde uws Heeren!" AMEN.

AANTEEKENINGEN.

I.

Bladz. 121.

Hoe zoo weinig!

[Het woord *mark*, in de Fransche Bijbelvertaling te dezer plaatse gebruikt, en waarvan onze Redenaar zich derhalve hier bedient, heeft zeer ongelijke toepassing gekregen, en zoo is 't ook met dat van *pond* by ons Hollanders, wanneer het van geld verstaan wordt. De Hamburgers voor wie deze Predikaatsie gehouden en in 't licht is gegeven, verstaan door hun *mark* de waarde van omtrent een halve daalder Hollandsch, (zoo ik my wel herinner.) Ook in Lijfland is 't een munt., en in 't Brandenburgsche rekent men desgelijks by *marken*. Anders, en in 't algemeen, is het de benaming van een gewicht, waar naar men de kostbare metalen bestemt. Doch dit alles gaat ons niet aan. Ons woord van *pond* is mede algemeen, en ten aanzien van geld nog meer dan van gewicht zeer verschillend, en juist daarom zeer wel gekozen ter vertaling van 't grieksche woord *μνᾶ* in den grondtext; gelijk Luther ook *pfund* heeft. De Atheensche *μνᾶ* of *mina*, gelijk men 't in 't Latijn zegt, hield,

naar des Schrijvers aanmerking meêbrengt, honderd *drachmen*, en de drachme maakt een half vierde deel van een Rijksdaler (wel te verſtaan een Duitſche Rijksdaler) ter waarde van zes ſchellingen Hollandsch, en dus zou die *mina*, twee en twintig en een halve gulden van onze munt, of ruim vier Dukaten, bedragen. Inderdaad nog een geringe ſom! Maar hier is zekerlijk zoo min aan de Attiſche *mina* als aan eenige andere bepaalde geldswaarde te denken, maar eene onbeſtemde ſom te verſtaan; gelijk ook in den zelfde zin by Mattheus (kap. XXV) het woord van τάλαντον voorkomt algemeen in de vertalingen overgenomen (*talent*), ſchoon Luther daar *centner* heeft; welk Griekſche woord, ſchoon oudtijds op een aanmerklijke ſom toegepast, echter toch ook in zijne eigen beteekenis ſlechts een *gewicht* aanduidt. Intusſchen de geringheid der ſom heeft Michaëlis doen gisſen (ſchoon zonder eenigen anderen grond) dat deze parabel uit het Hebreeuwsch genomen en in de Griekſche overzetting, twee Hebreeuwſche woorden met elkander verward zouden zijn, waarvan 't eene de griekſche *mina* en 't andere een *deel* beteekent, zoo dat men zou moeten verſtaan dat de man zijn goed in tienen verdeeld had, hetgeen ieder deel zekerlijk veel aanmerkelijker dan een *mina* zou maken. [Verklaring, die dan blijkbaar onderſtelt dat het Euangelie van Mattheus uit het Hebreeuwsch overgezet of uit Hebreeuwſche aanteekeningen ſaamgelapt zijn zou! — Wat is men vernuftig om den Euangelietext verdacht te maken! Niet alleen de profecyen, maar tot de gelijkenisſen toe, moesten vervalscht gerekend, wanneer 't eindelijk tot vervalsching van geheel den Goddelijken

leer des Euangeliums komen zou. En hoe velen hebben daarin met hun ware of ingebeelde geleerdheid blindelings medegewerkt, niet wetende door welken geest zy gedreven wierden! — Nog plomper is 't zeker, wanneer men in de verklaring voorgestelde schelmstukken rechtvaardigt, en dit moet er thands ook meê door, naar het schijnt; doch de maskers moeten van langzamerhand meer en meer afvallen.]

II.

Bladz. 125.

Hoe zou eenig leerling of navolger van Christus daar ten eenenmaal van ontslagen zijn?

„Wie der ware geloovigen verkondigt Christus niet? zegt Augustinus. Gelooft gy (zegt hy aan zijne gemeente) dat wy 't [Leeraars] alleen zijn, die hem verkondigen, en gy niet? Hoe koomt het dan, dat menschen (Heidenen) die wy nooit gezien, wien wy nooit gepredikt hebben, tot ons komen om Christen te worden? Zijn zy dan aan het geloof geraakt zonder dat iemand het hun aangekondigd heeft? Neen, geheel de kerk verkondigt Christus. De Hemelen die Gods heerlijkheid vertellen zijn alle de geloovigen, die zich bevlijtigen om de ongeloovigen voor God te winnen, en die het uit liefde doen. God doet door hun den schrik zijns Oordeels doorklinken; en de Ongeloovige siddert en — gelooft! Toont den menschen, wat Christus in de wareld vermocht heeft, door zelve zijne liefde te prediken en hen tot die liefde te brengen. Grijpt ze aan, houdt ze vast, geleidt en sleept meê tot Hem, wien gy kunt; verzekerd, dat gy ze tot dien gene zult doen komen die wie Hem

ziet noodwendig liefhebben moet; en bid dat Hy hen verlicht." *Enarrat.* T. 1, 96, in Neanders gedenkwaardigh. Voor 't overige, Augustinus wist al te wel uit zijne eigen ondervinding, dat al 's menfchen wegen in Gods hand zijn, om eenen ijver zonder oordeel aan te prijzen, die God vooruit loopen wil, en dikwijls even zoo zeer af te keuren kan zijn als uw koude onverfchilligheid.

III.

Bladz. 125.

Gy zijt dienaar, gy, dienstknecht des Heeren.

Dat er in de kerk geen Afzonderlijk Priesterlijk geflacht of (als men het noemt) afgezonderde *caste* is, maar dat alle Christenen wel in tegendeel geroepen zijn om *Priesters van den levenden God* te zijn (het geen natuurlijker wijze geene inbreuk op de bediening of 't ampt der Euangeliedienaren doet), dit is, als een ieder weet, een der hoofdgronden der Hervorming (1). Maar het zal misfchien niet onnut zijn te toonen, dat dit ook een grondbeginfel by de oude kerkleeraars was, omdat de Roomsch-katholijke

(1) Dus is het dat Luther zegt in zijn fchoone aanfpraak aan den Christelyken Adel van Duitschland, welke eigenlijk zijne oorlogsverklaring aan het Pausdom is. „Alle de Christenen zijn inderdaad geestelijken: daar is geen ander onderfcheid tusfchen hen, dan die uit hun amptsplichten voortvloeit. — Wy zijn door den doop allen Priesters gewijd — Leeken, Priesters, Prinfen, Bisfchoppen, wy hebben allen dien zelfden ftand, maar niet allen hetzelfde werk, enz."

kerk, met de denkbeelden van het Joodsche Priesterdom weder in zwang te brengen, hier geen besef van schijnt te hebben. Een geleerde van onzen tijd, die de Christelijke oudheden in zijne schriften herlevendigt en ons een van die welgeslaagde proeven geeft, dat de wetenschap, wijsbegeerte, en eenvoud des geloofs zeer wel te samen gaan, zegt ten dezen aanzien: „Een denkbeeld uit de H. Schrift genomen, in 't wezen des Christendoms gegrond, en waarmeê de eerste Christenen hunne roeping plachten te beteekenen, was dat van een *algemeen Priesterschap der Christenen*, of Priesterlijk geslacht waartoe alle Christenen behoorden. Het Christendom heeft de afscheiding tusschen Priesters en Leeken, Geestelijken en Wareldlijken weggenomen. Allen die in den eenigen waarachtigen Hoogenpriester Christus gelooven, zijn door Hem aan den Hemelschen Vader geheiligd. Als tot zijne broeders geworden en Priesters met Hem, door het geloof met Hem vereenigd, door Hem met den Geest der aanneming tot kinderen Gods vereenigd, heffen zy vrijmoedig het hoofd op naar 't Hemelsche heiligdom, waarin Hy hun vooruit is gegaan. Er behoeft dus geen menschlijke Priester om de menschen als kinderen aan den leiband zijner voorschriften naar dit heiligdom te geleiden, (Christus heeft hun daar den toegang naar geopend), of die Hem de Hemelsche schatten, als bewarer en uitgever daarvan, toedeelt; (allen evenzeer mogen zy die uit de hand der eeuwige Liefde zelve ontfangen); — of die hun verklare tot hoe verr' het hun vrijsta tot Gods kennis te naderen. *Allen moeten van God geleerd zijn*, *Joann.* VI: 45.

„Daar is voor allen flechts één Geest, één geloove, één Zaligmaker, die alleen *Heer*, alleen *Meester*, genoemd wil zijn, voor wien allen die Hem toebehooren zich even zeer belijden moeten zondaars te zijn, ten einde eeniglijk en onmiddelijk van Hem (en door geens menfchen tusfchenkomst) de verlosfing en heiliging te ontfangen. Het was toen de tijd niet meer dat de menfchen, naar 't goedvinden der Priesters tot hun ftomme afgoden geleid werden. Allen waren zy nu uit de voogdy voor 't belang hunner zielen, ontflagen. De Opperpriester der menschheid, wien zy nu naar den levenden God natraden, geleidde hen niet blindelings, maar gaf hun Zijn licht. — Hun geheele leven, al 't hunne moest zijner eer toegeheiligd worden. „In den naam van Jezus, zegt *Justinus de martelaar*, die in 163 zijn belijdenis met zijn dood bevestigde (gefpr. met Tryfon. 344.) zijn wy als een eenig man, alle te famen aan God den Schepper des Heelals toegeheiligd. Wy zijn het ware priesterlijke geflacht Gods, gelijk God zelf dit getuigt, wanneer Hy zegt dat aan alle plaatfe zijnen naam reukwerk zal toegebracht worden en een rein fpijs-offer (Maleachie I: 11.) Hy die geene offerande aanneemt dan van zijne priesteren. Geene gebeden of dankzeggingen dan door die des waardig zijn aangeboden, zijn waarachtige en Gode aangename offeranden, en de Christenen alleen zijn daar toe geroepen," — Alle de gerechtvaardigden hebben de priesterlijke waardigheid" zegt Irenéus die in 179 martelaar ftierf, (IV B. kap. 20) en op eene andere plaats: „De Joden heiligden hunne tienden aan God, maar die de vrijheid verkregen hebben, doen al wat zy hebben, vrij en blijmoedig tot

den dienst des Heeren ſtrekken." (IV, 34.) „Het gebed, zegt Tertulliaan, die in 192 Ouderling of priester te Karthago was (over het gebed Hoofdſt. 29,) is de geestelijke offerande welke de offerdienst van het Oude Verbond heeft vervangen. Het Euangelie leert ons wat God vordert. De tijd koomt, zegt hy, dat de ware aanbidders den Vader in Geest en Waarheid zullen aanbidden. Wy zijn de ware aanbidders en ware priesters, wy die in 't gebed Gode de geestelijke offerande opdragen die Hem toekoomt en behaagt. Het is zulk een offer, uit een godvreezend hart voortkomende, door 't geloof onderhouden, en door een onbevlekt leven onderſteund, door de liefde geheiligd, en verzeld met een reeks van goede werken, 't geen wy op het outer van God moeten opdragen, onder lofzang en psalmgejuich, en dan is er niets of wy kunnen 't verwerven. Hier mogen wy ook de ſchoone plaats van Origines aanvoeren (uit het V Boek tegen Celſus,) waarin hy de Christenen zuivert van 't verwijt dat de Heidenen hun deden van geene Tempels, beelden, of altaren gelijk de belijders van andere godsdienſten te hebben (1). Hy ziet niet dat de harten der gerechtvaardigden onze altaren zijn (zegt hy), van waar, op eene geestelijke wijze en in waarachtigheid, de offeranden tot God opklimmen, namelijk de gebeden van een rein geweten. Onze beelden in heilige offeranden geene gewrochten van kunſtenaars handen maar van 't woord van God, zijn de deugden, waardoor wij ons naar de gelijkenis vor-

(1) Verwijt, waar in eene ſchoone verantwoording van de eenvoudigheid der Hervormde eerdienst ligt.

men van den Eerstgeboren aller ſchepſelen, in wien het voorbeeld van alle wijsheid en van alle gerechtigheid is. Het heerlijkſte aller beelden, verre boven alles verheven wat ſchepſelen toonen kunnen, wordt (het is zoo) in onzen Zaligmaker gevonden, die van zich zeggen mocht: „de Vader is in My." (Joann. XIV, 10.) Maar des Scheppers beeld is ook in ieder die Hem tracht te gelijken. En in 't algemeen pogen alle de Christenen in hun harten niet al zulke altaren zonder leven en gevoel op te richten, waar men de afgoden op- en inſluit, maar zoodanige altaren als den Geest van God kunnen ontfangen." — „Vervangt my in uwe huisgezinnen, zegt Augustinus (op den LXXXVsten Psalm); onze benaming van *Episcopus* is Opziener. Laat ieder Huisvader zich van des Opzieners ampt in zijne huishouding kwijten!" — „Ik ſpreek hier (in den tempel), zegt Chrysostomus (II Thesſal. V.); gy, gy moet toch ieder in het byzonder ſpreken. *Want het moest in de kerk, als in de kinderſcholen zijn, waar eenigen der ſcholieren op hun beurt wederom onderwijs geven.* (*Neanders Gedenkw.*)

IV.

Bladz. 128.

Van welk eene verwondering moest de dienstknecht vervuld worden, enz.

De ware Christenen zijn altijd overvloedigst in goede werken, en te gelijker tijd de nederigſte menſchen geweest. Dus zei *Howard*, de vertrooster der gevangenisſen, na een leven, aan de lijdende en verlaagde menschheid toegewijd, op het einde van zijnen Ui-

terſten wil: „Ik beveel mijne onſterflijke ziel aan „de hoogſte barmhartigheid van God in Jezus Chris- „tus, die de Heer mijner Sterkte is, en die ik hoop „dat mijne zaligheid geworden is.” — En hy beval op zijn grafzerk te ſtellen: SPES MEA CHRISTUS, d. i. Christus is mijne hoop. [Doch zal niet ieder Christen dus gevoelen?]

KERKREDEN

OVER

DEN PLICHT DER HEEREN JEGENS HUNNE HUISGENOOTEN.

IV.

DEN PLICHT DER HEEREN JEGENS HUNNE HUISGENOOTEN.

Zoo iemand de zijnen, en voornamelijk zijne huisgenooten niet verzorgt, die heeft het geloove verloochend, en is erger dan een ongeloovige.

I Timoth. V: 8.

Thands meer dan ooit schijnt het dat men het kwade opmerkt waar de lagere klassen der Maatschappy van zijn aangestoken. In verscheiden landen worden er genootschappen gevormd met het oogmerk om het voor te komen of tegen te gaan. Zekerlijk vindt men in die klassen een groot aantal personen, en huishoudens zelfs die in den geloove volhardende, *matiglijk, rechtvaardiglijk, en godzalig* (1) leven. Achtenswaardig in hunne duisterheid, behooren zy tot het zout der aarde. Maar in 't algemeen gesproken, wie ontwaart niet dat weelde, onmatigheid, zucht tot vermaaknemen, omkoopbaarheid, groote en snelle schreden gedaan hebben? En dit alles is zeer licht te verklaren. Het kwaad heeft zich van boven naar beneden verspreid. De onverschilligheid en het onge-

(1) *Tit.* II: 12.

loof hebben eerst de hoogere rangen aangetast, en de lagere, als met een onzichtbare muur van afscheiding verdedigd, bleven onaangedaan. Maar nu, terwijl deze eenigzins van hunne verdooling te rug komende, ten deele het onvermogen der voorschriften of regelingen eener bloot menschelijke wijsheid beginnen te erkennen [en hoe kunnen zy er ten eenenmaal blind voor zijn!] en van de noodzakelijkheid der Godsdienstige grondbeginsels door eene jammerlijke ondervinding overtuigd worden; terwijl men daar dikwijls die dood waren ten leven bezield ziet worden, heeft de giftige smet in de lagere klassen om gegrepen, en verspreidt daar zijn verwoestingen. Deze oogsten thands wat anderen hun zoo ijverig jaren lang zaaiden. Onder de volks-klasse vindt men reeds een aantal van zoogenaamde filozofen; daar is er zelfs die tot de wonderbaarlijke hoogte van 't *materialismus* stegen, en ziel en onsterflijkheid loochenen! De stroomen van 't ongeloof die eerst in hun steigerend opbruischen wat op hoogten stond, schokten, staan thands in de laagten te vermodderen en de dood te verspreiden. De beroerte die het hoofd aangetast had, heeft zich in de lagere deelen des lichaams gezet; en te vergeefs zou het hoofd vrij zijn, het lichaam is lam en bewegingloos door de ziekte dier deelen. Het is derhalve niet zonder reden, mijne Broeders, dat deze lagere volksklasse dit uur onze aandacht zal vestigen; en wy willen heden uw zorg inroepen, op zulken, als waarop gy betrekking hebt, en die onder uw bereik zijn — op *die van uw huis* naamlijk, *uwe huisgenooten*, naar de woorden van onzen text. Wy willen u niet herinneren dat gy hun de levensbehoefte

verschaffen moet, hun een redelijk loon geven; noch u over eenige dergelijke verplichtingen onderhouden, waaraan gy (hopen wy) niet ontbreekt. Maar wy willen u van eenen hoogeren plicht spreken, dien gy mooglijk niet hebt vervuld: den plicht die het zedelijk welzijn, het eeuwig behoud uwer bedienden betreft. Het is niet zoo zeer door algemeene maatregels dat men het kwaad dat wy aanduidden, keeren kan: men moet huis aan huis beginnen. De plicht dien ik heb aan te dringen, is inzonderheid van toepassing op den kring voor welken ik spreek. Een geheel andere taal voerende dan van Paulus tot de Corinthers (1), zou ik kunnen zeggen: „Daar zijn onder „u niet vele armen, niet vele geringe lieden." Hoort os d erhalve, mijne Broeders, met belangstelling, en houdt by deze overdenking uwe gedachten bepaald en onafgetrokken; maar herinnert u tevens aan uwe huisgezinnen, en die daar toe behooren, en vergeet niet dat het *uwe* betrekking tot hen is, waarover wy spreken. Wy zullen u eerst eenige beweegredenen van den plicht aanvoeren, en vervolgens eenige richting waarnaar ge u van dien hebt te kwijten. En Gy die de Heer van heeren en dienstknechten zijt, verlicht ons door uwen Geest! AMEN.

I.

Twee zaken zijn er van een grooten invloed op den mensch. De eerste is het plichtbesef: het tweede, de overtuiging van 't nut. De kracht dezer beweegredenen was voor brave en edeldenkende harten altijd

(1) 1 *Cor.* I: 26.

onweêrstaanlijk; een van die beide moet zelfs genoeg zijn. Indien wy gelooven dat onze plicht ons tot eenige onderneming verbindt, moeten wy de hand aan het werk slaan, wanneer wy ook zelfs al het goede niet inzien dat er uit voort mag komen; en desgelijks, wanneer wy de weldadige vruchten of gevolgen bespeuren, moeten wy er ons dadelijk op toeleggen, wanneer wy zelfs naar onze byzondere of persoonlijke geplaatstheid niet meenen zouden dat het een plicht voor ons ware. Wanneer dan deze twee grondbeginsels vereenigd gaan, van welk eene uitwerking moeten zy zijn! —

Maar, mijne Broeders, 't is uit het eene zoo wel als in 't andere dat wy onze drangredenen nemen zullen. Zy bieden ons middelen van aandrang in overvloed aan; wy zullen er niet dan eenige van ter hand slaan, en wel de eerste die zich ons opdoen.

Vooreerst dan, daar het hier op den plicht aankoomt, beschouwt u-zelven als Christenen, en ziet wat uw plicht *jegens Christus* is. *Zoo iemand de zijnen, en voornamelijk zijne huisgenooten, niet verzorgt,* zegt onze text, *die heeft het geloove verloochend, en is erger dan een ongeloovige.* Ja, mijne Broeders! indien gy 't geloove in Jezus Christus hebt, moet gy dan geen gebruik maken van de gelegenheden die uw huis u verschaft om de waarheden van dat geloof te doen kennen, de vertroostingen die het bevat mede te deelen; indien gy aan anderen de weldaden van dit geloove onthoudt, vergrijpt gy u daartegen, en verraadt Christus. — Hoe! gy weet dat de wegen waarin de menschen zich bevinden wegen ter dood zijn, gy weet, *dat zy alle afgeweken zijn, dat er niemand*

is die God zoekt, dat zy den weg des vredes niet kennen (1); gy weet dat indien gy-zelf in deze wegen gebleven waart, gy u de rechtvaardige oordeelen Gods op den hals geladen hadt; dus gelooft gy: en gy zoudt niets verrichten, om die genen die onder één dak met u wonen, uit die banden des doods, uit die duisternisſen der ongerechtigheid waarvan gy de jammerlijke uitkomsten ontdekt hebt, te doen uitgaan? Ach gy zoudt dan Jezus Christus verzaakt, *gy zoudt het geloove verloochend hebben, en erger dan een ongeloovige zijn.* — Hoe! gy weet dat Christus *de weg, de waarheid, en het leven is* (2); gy weet dat Hy *de deur is* (3), dat *niemand tot den Vader komt dan door Hem* (4), dat hydie *door Hem ingaat, behouden zal worden, en ingaan en uitgaan, en weide hebben* in *overvloed* (5). Dat is uw geloof, en gy zoudt *dezen weg* niet wijzen, *deze deur* niet ontdekken aan die van uw huis, die nog omdwalen als *ſchapen die geenen herder hebben* (6). Helaas! gy zoudt dan zelve van den weg gegaan zijn, gy zoudt Jezus Christus verzaakt, *gy zoudt het geloof verloochend hebben en erger dan een ongeloovige zijn.* — Hoe! gy weet *dat er geen onderſcheid is*, dat God alle menschen tot de zaligheid in Jezus Christus geroepen heeft, dat *daarin noch dienstbare noch vrije is* (7), gelijk Paulus zegt; gy weet dat Christus *die beide in één lichaam met God verzoend heeft* (8).

---

(1) *Rom.* III: 11, 12, 17. (2) *Joann.* XIV: 6.
(3) *Joann.* X: 9. (4) *Joann.* XIV: 6.
(5) *Joann.* X: 9, 10. (6) *Matth.* IX, 36.
(7) *Gal.* III: 28. (8) *Efez.* II: 16.

Dat is uw geloof; en gy zoudt uwe bedienden dit voorrecht niet kennen doen, 't geen het Christelijke geloof hun heeft aangebracht; gy zoudt hun het deel dat zy in het Leven hebben, onthouden? Ach, gy zoudt dan Jezus Christus verzaakt, *gy zoudt het geloof verloochend hebben, en erger dan een ongeloovige zijn!*

Maar indien het uw plicht jegens uwen Heiland tot wet maakt, voor uw huisgenooten te zorgen, 't is uw plicht jegens uwe broeders in 't algemeen, die er u een niet minder heilig verband toe oplegt. Wat zijt gy uwen broederen schuldig, dan eene werklijke liefde, eene liefde die werkzaam is? Ach! hoe droevig is 't, de verflaauwing, de achteloosheid aan te zien, die ten dezen opzichte heerscht! jammerlijk maar natuurlijk gevolg der verwaarloozing van het geloof! Misschien zult gy zeggen: — wy zitten niet stil, wy hebben te meermalen aalmoezen aan de armen gegeven. Hierop zullen wy andwoorden. — Waarby koomt het toe, dat gy in uw liefdedaden juist die genen vergeet die u het naastby zijn? aan wie zijt gy vooral bewijzen van uw broederliefde schuldig, zoo 't niet is aan de genen die God onder 't zelfde dak met u heeft gesteld? — Misschien wilt ge u op eene andere wijze rechtvaardigen, en zegt: Het is waar, dat wy in het doen van goede werken ledig zijn, maar dat is inderdaad door dat de gelegenheid ons ontbreekt. — Wy zullen u met eenen verlichten Leidsman (*) andwoorden: „ wanneer gy niets buiten de muren van uw huis kunt verrichten, kunt

(*) Luther.

gy nog de handen vol hebben met goede werken. Want, ô mensch, wie zijn zy die hongeren, die dorsten, die naakt zijn, die in gevangenis zijn, die vreemd of die krank zijn, zoo 't niet die genen zijn, die binnen uw huis zijn? God heeft met ze u te geven, uw huis tot een *gasthuis*, en u daar den *waarnemer* over gesteld." — Of zult gy zeggen: wy hebben onze dienstboden niet vergeten, en wanneer wy iets weg te geven hadden, hebben wy 't by voorkeur aan hen gegeven. — Wat gegeven? — Een stuk ter kleeding, een stuk gelds? Hebt ge niets beters voor hun? Is hun ziel dan niet ontbloot, en behoeft die het kleed der gerechtigheid niet? of zoudt gy hun niet iets van dat *gezuiverd goud* kunnen geven, dat gy uit Jezus Euangelie puurt (1)? Wat is het, mijne Broeders, of het Christengeloof onder uw dak geweest zij, indien er geen Christelijke werken gehuisd hebben! Waar geene werken zijn is 't geloof dood (2) en misleiding der inbeelding.

Indien dit nu is, wat gy uwen Heiland, wat gy uwen broeder schuldig zijt, wat zal u de plicht jegens God uwen Hemelschen Vader in Jezus Christus, afeischen? Onze groote plicht jegens God is hem te gelijken: *volmaakt te zijn, gelijk Hy volmaakt is* (3). Te vergeefsch zoeken wy Hem op eene andere wijs te behagen, zoo het niet langs dezen weg is. In dezelfde geestgesteltenis zijn, te doen wat Hy doet, is onze regel. Maar wat doet God die onze Heer, onze Meester is wien wy dienen, voor ons, zijne dienst-

(1) *Openb.* III: 18. (2) *Jacobus* II: 14, 17, 26.
(3) *Matth.* V: 48.

knechten, niet? Welke zorg neemt Hy voor ons! Hoe ſtrekt zijne Voorzienigheid zich uit tot de minſte byzonderheid! Hoe *werkt* Hy (1) altijd zonder ophouden. Zijt dus voor uwe dienstknechten wat God voor u is. Laat het voornemen om God na te volgen u vooral beletten van het wezendlijke te vergeten. Geeft uw Heer, die de Heer der Hemelen en der aarde is, en in wiens huis gy u bevindt, u niet meer dan het eten en drinken? Indien de natuur groote wonderen voortbrengt om uw lichaam te voeden, heeft de genade er niet nog grootere voortgebracht en brengt zy die niet onophoudelijk voort, om uw ziel te voeden? Heeft God u Jezus Christus niet gegeven om uwe wijsheid en uwe gerechtigheid te zijn? Moet gy rondom u geene zegeningen verſpreiden, gelijk Hy er alomme verſpreidt, en in uw kleinen kring doen gelijk Hy in zijn Heelal? *Gy, heeren, weet*, en bedenkt, *dat ook gy eenen Heer hebt in de hemelen* (2)! Bedenkt het, om Hem na te volgen!

Dus is het, mijn Broeders, dat het beſef van den plicht ons machtige gronden ter overdenking verſchaft; maar dit is niet genoeg; wy willen ook uit eene tweede bron ſcheppen, en u eenige beweeggronden voorhouden, uit het beſef van het nut getrokken.

Beſchouwt dus vooreerst het nut dat er voor u-zelven, voor uw heiligmaking, uw geluk, moet ontſpruiten uit dit verzorgen van uw huis. Het is tot onzent, dat de Booze ons de gevaarlijkſte ſtrikken ſpant. Het is misſchien niet zeer moeilijk, zich bui-

(1) *Joann.* V: 17. (2) *Coloſſ.* IV: 1.

ten af dienaar van Christus te betoonen en van yver ter voordering van zijn Rijk vervuld te zijn. Doch waarlijk Christus dienaar te zijn in de naauwste innigheid, in elk oogenblik van den dag, en ten aanzien van hun, met wie men zijn geheele leven moet doorbrengen; dit is moeilijker. Indien gy uwe huisgenooten verwaarloost, zult gy u-zelven verwaarloozen; maar in tegendeel, zoo gy daar wel zorgvuldig voor zijt, het zal een vermogend middel voor u zijn tot meerder en meerder volkomenheid. En hoe zou uw leven waarlijk een Christelijk leven konnen zijn, zoo er ten aanzien van 't geloof geene éénstemmigheid in uw woning was? Hoe zal een huis een waarachtig Christelijk huis kunnen zijn, zoo de huisgenooten verstrooid van zin en van hart, kwaadsprekende zijn; of zelfs by aldien zy omtrent de godsdienst gevoelens hebben aan die van hun meester weêrstrevig? Duizend zaken zullen daar de godsdienst verstoren, de godvrucht ontrusten. Het Christelijk leven eischt eensgezindheid. Zoo gy en uw dienstboden met denzelfden geest bezield zijt, zullen dezen, verr' van u op den weg der heiligmaking te verhinderen, integendeel u te hulp komen. Één levensbeginsel bezielt heel uw huis, en vereenigt het, en de weg der zaligheid wordt u een lichte weg. „Laat de dienstknechten ook in Gods woord ervaren zijn (zegt een Oude) de deugd zal ons-zelven gemaklijker worden, zoo wy hen daartoe gevormd hebben: gelijk de stuurman het vaartuig gemaklijker bestuurt, zoo hy 't met zijn bootslieden eens is (*). En hoe dikwijls zijn de

(*) Chrysostomus.

gebeden van een getrouwen dienstknecht niet in goede reuk voor Gods throon opgeklommen! Hoe veel dienaars aan die van Eliza gelijkende, zijn middelwerktuigen in 't werk der Liefde geweest, om de eene of andere weduw van Sunem te hulp te schieten (1). Hoe veel meesters hebben van die hen dienden niet het voedsel dat vergaat, maar ook dat van 't Eeuwige leven ontfangen!

Maar zoudt ge niet gevoelig zijn voor het goede, dat voor uwe dienaren-zelven uit de door u genomen moeite, ontspruiten zal? Zeker, de kennis van God is voor allen een onwaardeerbare schat. Maar zou men niet zeggen dat zy voor hen die geroepen zijn om anderen te dienen, gants byzondere voorrechten heeft? — Zy zijn aan een heer onderworpen die slechts mensch is. Ach, wat zou het goed voor hen zijn, *den waarachtigen Heer* te vinden, Hem, die hun zijn gezag nooit op een harde wijs zal doen gevoelen! Hem, die *zachtmoedig en nederig van harte is*, *en* wiens *jok zacht*, *en* zijn *last licht is* (2). Hem die hun de overvordering en grilligheden der anderen vergoeden kan. — Zy hebben hun vrijheid niet, en hangen af van eens anders bevelen: ô hoe overdierbaar zou 't hun zijn, de *waarachtige vrijheid* te vinden; die welke 't geloof in Jezus Christus schenkt, aan dien zelfs die in slaverny is; de vrijheid van 't juk der zonde: want *dien de Zoon zal vrij gemaakt hebben, die zal waarlijk vrij zijn* (3). Ieder oogenblik worden zy geroepen om den wil van anderen te

(1) 2 *Kon.* IV. (2) *Matth.* XI: 29, 30.
(3) *Joann.* VIII: 36.

doen, en den hunnen daaraan op te offeren; hoe zouden wy dan voor hun die kennis van God niet verlangen, die den eigen wil te niet doet, die zichzelven doet verzaken, en by al wat gebeurt, met de onderwerping en vreugde des harten doet zeggen: „Heer, uw wille geschiede!" Gy ziet dus welke heerlijke voordeelen het geloof uwen dienstboden aanbiedt; en men zou byna kunnen zeggen dat het Christendom voor hun gemaakt was. En zoudt gy hun weigeren het geen God hun bestemde?

Doch, denkt gy veellicht, zouden de zorg en de moeite aan onze huisgenooten te geven geen beletsels zijn, voor die wy onzen kinderen schuldig zijn? — Wel integendeel; het is u onmooglijk uwe kinderen wel op te voeden, zoo gy uwe dienstboden veronachtzaamt, en de onwaardeerbaarste voordeelen voor al wat tot u behoort zullen voortvloeien uit hetgeen gy voor dezen doet. Hoe zult gy uwe kinderen tot de waarheid opleiden en hen op het rechte pad brengen, zoo in geheel uw huis geene zedelijke ordening is, geene zedelijkheid? indien zy van den invloed des Christendoms niet omgeven worden? Laat uw huisgenooten 't Euangelie ongehoorzaam zijn, zy zullen onophoudelijk 't werk afbreken dat gy bouwt. Hunne gesprekken, hunne bedrijven, hun hebbelijkheden zullen op de ziel uwer kinderen sterker indruk maken dan al uwe lessen en zelfs dan geheel uw voorbeeld: De natuurlijke verdorvenheid van 's menschen hart doet hem den indruk van 't booze, licht aannemen, en de vijand onzer zielen belaagt bovenal die van een kind. Ach, hoeveel zijn er, en worden er door de inboezemingen of het voorbeeld van dienst-

boden bedorven! Zoo dezen integendeel God vreezen, hoe nuttig is dit voor kinderen! Zijt des verzekerd! zy zullen de beste leermeesters zijn en die den aanmerklijkften invloed hebben, ja, mogelijk meer dan gy-zelf. — Dus roept u 't belang-zelf, dat gy in 't geen u het dierbaarst is ftelt, om u van dien grooten plicht te kwijten die Gods woord u oplegt. — En wat of hoedanig dan is die plicht? dit zullen wij u thands beandwoorden, mijne Broeders!

II.

Wy moeten u dan nu een regel van gedrag voorhouden. Dit is moeilijk. Wy zullen echter ten minfte eenige richting trachten te geven, en deze onder drie hoofden brengen, en zeggen u: zoo gy aan uw huisgenooten uw plicht wilt kwijten, gevoelt u [in uw hart] hun *gelijken;* gevoelt u hun *heeren*, gevoelt u hun *dienaars*.

Heeren, gevoelt u wel hun gelijken! Dit is 't eerst dat ik van u verge. Weest van dit beginfel doordrongen, dat gy en uw dienstboden voor God gelijk zijt, en dat uw naam op geen ander blad in Zijn boek gefchreven ftaat dan de hunne. Acht hen leden van uw huisgezin; medgezellen met u in het leven: laat zy niet meer in elk huis een afzonderlijk byhangfel zijn; maar heer en dienaar een wel verbonden geheel maken. Paulus als hy Onefimus aan zijn heer Filémon te rug zond, zei hem: *neem hem weder aan, nu voortaan, niet „als een dienstknecht" maar als een geliefden broeder; my inzonderheid* (waard), voegt hy er by, (en) *hoeveel meer dan u, beide in*

den vleesche en in den Heere (1). Voor God zijn geen meesters en geen dienstknechten. Het Christendom heeft die inbeeldingen vernietigd die in de eene klasse of rang van menschen meer waarde dan in eene andere deed stellen. Het Christendom is de wet der eenige en waarachtige gelijkheid, [die voor God, en met betrekking tot Hem.] *In Jezus Christus is noch dienstbare noch vrije* (2). Het Christendom heeft ons geleerd dat er slechts ééne waarachtige minderheid is, slechts ééne waarachtige dienstbaarheid, die der zonde. „Dien noem ik vrije en heer (zegt Chrysostomus) al moest hy ook ketens torschen, in wien ik den adel der ziel erken; en hy die met hooge waardigheden bekleed is is voor my een gering en verachtelijk mensch, wanneer hy een lage ziel heeft. Hoe vele heeren liggen in dronkenschap uitgestrekt op hun bed, terwijl die hun dienen, nuchteren by hen staan! Is er wel anders een slaaf, dan die de zonde dient?" Het Christendom heeft de slaverny weggenomen, mijne Broeders. Dit is een schandvlek te minder onder ons. Maar waartoe dient het, den naam weg te nemen, zoo het wezen bestaat? Meent gy dat eene verlagende afhankelijkheid, eene ruwe en harde afpaling, een slaafsche geest, waar in sommige huizen van die zich Christenen noemen, de onderhoorigen door gedrukt blijven, geene wezendlijke slaverny is? Inderdaad werden de slaven oudtijds op edelmoediger wijs behandeld dan ettelijke dienstboden by sommige meesters. En op wat grond zal een gedeelte des menschdoms een ander gedeelte verachten? De

(1) *Filem.* XVI. (2) *Galat.* III: 28.

ſtand die ons dient, verdient ook achting van ons. Welke ſtand of klasſe kan het best proeven geven van het geen de mensch wezendlijk verheft en vereert, naamlijk, van zich-zelven te vergeten? Het Christendom heeft de dienstknechten oneindig opgeheven door hun te leeren, dat zy niet ſlechts den menſchen, maar *den Heere* moeten dienen, en *'t geen zy doen den Heere doen* (1); en door de menigvuldige gelegenheden die zy hebben om zich deze dienst, den Heere te bewijzen, te herinneren, zijn zy mooglijk de verheerlijking der Heiligen en der Engelen naderby dan iemand anders, als welke in God te dienen beſtaat. Indien gy de groote wet der *gelijkheid in Christus* in 't hart hebt, en hen met die toegenegenheid handelt die 't Euangelie ons voorſchrijft, als broeders, als kinderen, als vrienden, zal hun hart reeds voor Christus wet zijn gewonnen, die het vonnis der ſlaverny dat de wereld uitgeſproken heeft, ophief. De lage hebbelijkheden, de ſlaafſche gevoelens in hun te ontmoeten, zullen dagelijks minder worden. De deur zal by hen geopend worden voor edeſe gevoelens. Hunne plichten zullen de zelfde zijn, maar uit verhevener en krachtiger bewegingen zullen zy ze vervullen. Tot kennis gekomen wien zy toebehooren, en hoedanige waarde dit hun geeft, zullen zy meer acht op zich-zelve en hun eeuwig welwezen ſlaan. Hun ziel zal voorbereid worden tot het ware Christendom, de echte en opperſte verlosſing. Zy zullen de godsdienst niet meer (gelijk velen doen) als een tuchtjuk aanmerken, waaraan men hen

(1) *Coloſſ.* III: 23.

onderwerpen wil, maar als een zielstreelend middel ter behoudenis. Zy zullen in de Christengemeenschap ingelijfd worden. Zegt niet, dat de staat uwer huisgenooten te zeer van zoodanig iets verwijderd is, om er aan te kunnen denken, van eenige poging te doen: want waar komt hun tegenwoordige toestand uit voort? Wie kan u verzekeren dat by eene andere handelwijze omtrent hen, de verbetering waar wy van spreken niet te weeg zal worden gebracht?

Maar het is niet genoeg u als de gelijken uwer dienaren in 't hart en voor God te erkennen, gy moet ook wezendlijk hunne *heeren*, hunne *meesters* zijn. God verhoede dat wy zelfs van verre een gelijkheid van standen, het krachtdadig beginsel van wanorde, roeren zouden. Terwijl gy u herinnert hun gelijken te zijn voor den throon van Dien Gene, die alle grootheid vernedert en slecht, moet gy u ook tevens gedragen als die hun gegeven zijn om, in de tegenwoordige wareldhuishouding en ordening, hun oversten en boven hen te zijn. Doch waaraan zullen zy deze hoogheid en dat vermogen dat gy over hun ontfangen hebt, moeten erkennen? Alleenlijk uit uw bevelen? Zal het niet veeleer zijn aan uwe zorg, uwe belangstelling in hun waarachtig welzijn, aan de weldaden die zy u zullen te danken hebben? Het wezen der meerderheid boven anderen is te geven, en niet, te ontfangen. Waarom zou iemand boven anderen geplaatst zijn, indien het niet ware om hun te meer goed te doen? Indien een boom grooter is, is het niet om te meer schaduw te geven? Indien God een koning over een volk stelt, is het om van zijne onderdanen de vrucht van hun arbeid te

trekken en naar welbehagen te genieten? Is het eenig en alleen om te bevelen, te beschikken? Is het integendeel niet om zich aan het welzijn van die hem onderworpen zijn toe te wijden? En meent gy dat het ook hiervoor niet is, dat God u over hen die u moeten dienen, gesteld heeft? Zegt niet dat dit een ander geval is; dat uw dienaars ten uwen aanzien nog meer byzondere verplichtingen hebben, dan onderdanen jegens hunnen koning; want, ware 't zoo, wat gevolg zou hier uit te trekken zijn, dan dat gy er dan ook grootere jegens hen hebben moest. Zijt derhalve *boven* hen, zijt *over* hen, zijt derhalve *heeren* en *meesters:* dat is te zeggen, gebruikt uwe meerderheid ten nutte van hun die u gehoorzamen. Gy doet voor God van deze hoedanigheden afstand, wanneer gy de daarmeê verknochte plichten niet vervult. Laten geene moeilijkheden u verhinderen, al komen zy ook van den kant der genen wier welzijn gy wilt. — Doet uw plicht en roeping. — Maar gy wilt, wy gevoelen 't, meer uitvoerig en in byzonderheden weten, wat gy in die betrekking te doen hebt, en wy wenschen u ook hieromtrent eenige inlichting te geven.

Houdt dan, voor eerst, een verstandig en waakzaam toezicht over uw huisgenooten. *De oogen des Heeren zijn op ieders wegen, en Hy ziet alle zijne treden* (1)*;* laat uwe oogen ook over alles gaan; niet dat onrustig oog dat alles weten wil, maar dat liefderijk oog dat altijd gereed is tot helpen, geleiden, bestraffen: dat oog eener moeder dat alle bewegingen

---

(1) *Job.* XXXIV: 21.

van haar kind volgt om als 't valt daar dadelijk by te zijn. Laat er niet de kleinste wanorde zijn die gy niet opmerkt en bestraft. Als uw dienstboden denken dat gy u niet met hen ophoudt, zal de zonde meer vat op hun hebben, want het oog van den Heer is den dienaar een tweede geweten! maar wanneer gy over hen 't opzicht houdt, zult gij vinden dat het oog van den rechtvaardige de gerechtigheid aanbrengt. En, mijne Broeders, staat my toe, hier, op een by ons gewigtig punt uwe aandacht als meesters te vestigen: de eenvoudigheid (naamlijk) in de kleeding. De Apostel Paulus beveelt den Christenvrouwen zich zedig te kleeden, *met schaamte en matigheid*, en zonder pracht (1). Wat dan, zoo een Christenvrouw hare huisgenooten-zelven het voorschrift des Apostels laat in den wind slaan? Gebeurt het niet al te dikwijls, dat, verre zelfs van zoodanige ongeregeldheden voor te komen, de ijdelheid van de heeren en vrouwen door den uitsporigen opschik van hun dienstboden gestreeld wordt? Stelt, Christenen, die my hoort, stelt u een regelmaat hier omtrent. Het voorbeeld dat gy geeft wordt van meerder gevolgd. Hoe veel jonge lieden zou men niet kunnen opnoemen, die in hunne kindsheid de eerste indrukken der godvrucht ontfangen hadden, die geleerd hadden Gods woord te vereeren, en in wier harten dat woord eenige goede vruchten had voortgebracht, maar die in een groote en weelderige stad gekomen, van langzamerhand dat beginsel van waarachtigen rijkdom verloren hebben, hetgeen, naar behooren onderhouden,

(1) 1 *Timoth.* II: 9.

altijd aanwas genomen zou hebben. De zucht tot opſchik is de jammerlijke begeerlijkheid waardoor hen de Booze heeft aangegrepen. Men heeft niet altijd de middelen om daaraan te voldoen, en van daar zoo veel onheils! Men richt thands hier in de ſtad (te Hamburg) eene ſtichting op, die zoo men daar tot middel van verbetering 't onderwijs in Gods woord en de geſtadige arbeidzaamheid, gebruikt, vele verdoolde zielen aan het verderf onttrekken kan. God geve zijn zegen daarover! Ook kan ik, deze ſtof aanroerende, my niet onthouden van te kennen te geven, hoe zeer het werkzame belang dat men neemt in inrichtingen beſtemd om de ellende der menſchen te verlichten, Gode welbehaaglijk is. Ik wenſche onder u dien geest van nuttig te zijn, te zien ontwikkelen, die Christenen in andere landen bezielt, en noodwendig overal op moet komen, waar het Euangelie onzes Heeren gepredikt wordt. Maar, mijne Broeders, terwijl wy zoodanige inſtellingen met genoegen en verwondering aanzien als beſtemd zijn om het kwaad te herſtellen; meent gy niet dat het, nog ruim zoo zeer, dringend is voor ons geweten, dat wy 't trachten voor te komen? Dit is 't geen gy doen zult, wanneer gy u bevlijtigt de zucht tot opſchik by uwe huisgenooten te doen verdwijnen, en hen by de eenvoudigheid te houden. Gy zult ze dus verhinderen van in dien ſtrik des duivels te vallen, waarvan de H. Schrift ons meldt. — Maar laat uwe waakzaamheid als *meesters* zich ook verder uitſtrekken! Waakt dat uw dienstboden hunne Godsdienstplichten getrouw waarnemen. Gy zijt zoo gevoelig wanneer zy vergeten wat zy ten uwen opzichte te

doen hadden, en zoudt gy 't zoo weinig achten, als zy vergeten wat zy God schuldig zijn? Is uw eerste plicht als *meesters* niet, hen den eersten en oppersten aller meesters te doen eeren? En hoe dikwijls (misschien) hebt gy integendeel uwe huisgenooten daar niet van afgetrokken? Hoe dikwijls zijn zy op den dag des Heeren niet uit het huis gehouden waar Zijne heilige Godspraken verklaard en verkondigd werden? Dringt ze integendeel aan, om geregeld ter kerk te gaan, om op voeglijke tijden het sacrament des Avondmaals te ontfangen. Maakt, dat zy tot uwent God niet vergeten. Eene der werkzaamste oorzaken van verderf zijn die stonden van ledigheid, waarin dienstboden niet anders te doen hebben dan met elkaâr over hun heeren en vrouwen of andere voorwerpen te praten, of mooglijk om godlooze en onzedelijke boeken te lezen. Zoudt gy, met zulke boeken uit uw huis te houden, die niet kunnen doen verwisselen met anderen die den zuiveren geest der Godsdienst van Jezus Christus ademen? Zoudt gy hun vooral het woord van God niet in handen kunnen geven? 's Avonds by een gekomen om het te lezen, zouden zy aanwassen in matigheid, in rechtschapenheid, in godvrucht. Dit is lichter zaak dan men denkt, en is meermalen ten uitvoer gebracht.

Eindelijk, mijne Broeders, zijt niet slechts gelijken, zijt niet slechts heeren en meesters, maar zijt ook zelve *dienaars*. Indien gy waarlijk dienaars van Jezus Christus zijt, zoo moet gy 't ook om Christus wille, van allen zijn, en zelfs van uw dienaars. Zy dienen uw lichaam, dient gy hunne ziel. *Zoo wie onder u*

zal willen groot worden, zegt Jezus, *die zij uwe dienaar* (1). Gelijk aan die godvruchtige boodschappers der blijde boodschap, die by slaven, slaven wierden, om hun te beter de ware vrijheid te kunnen aanbrengen; moet gy u geestelijker wijze, dienstknechten uwer dienstknechten maken om hen voor uwen Meester te winnen. De Zoon van God is wel dienstknecht geworden om ons te behouden; waarom dan zouden wy het niet worden om onze broeders te behouden? Men kan de zaligheid der menschen niet bewerken dan met *zich-zelven te vernietigen* als Hy (2). Gelooft ook niet, dat gy om dit doel te bereiken, u verachtlijk zoudt moeten maken; gy kunt dienaars zijn, en tevens op uw plaats blijven waar gy zijt. Christus, schoon onzer aller dienaar, is echter boven ons allen gebleven — Zijt derhalve dienaars van de zaligheid uwer dienaren: — zijt het uit liefde. Deze *heilige huislijkheid* is in den grond niet anders dan *de liefde*. Hy in wiens hart deze Christendeugd woont en heerscht, is daardoor zelfs aller dienaar. De liefde is de waarachtige kracht des Christens; door deze is het, dat hy de weêrspannigste harten onderwerpt. Geene dreigementen derhalve, geene bitterheid, geen grillige luimen! laat geheel uw gedrag jegens uw huisgenooten, geduld, medelijden, zachtheid, eenstemmigheid zijn; zy zullen zich vragen, waar dit uit voortkomt, en de oorzaak daarvan in het Euangelie vinden; en zy zullen zich-zelven aan deze wet van liefde onderwerpen die uw gedrag hun in de daad-zelve heeft doen kennen. — Zijt dienaars

(1) *Matth.* XX: 26. (2) *Filipp.* II: 7.

door uw voorbeeld. Laat ze zien dat gy het befluit hebt genomen om voor Hem te leven die eenmaal voor u geftorven is (1). Ach, hoe vele flaven in de eerfte tijden des Christendoms bekeerd geworden om dat zy zagen dat men in het huis hunner Heeren geene offeranden op de altaren der valfche godheden bracht, maar Christus den Heer diende! Laat uwe dienstboden even zoo zien, dat in uwe huizen de afgoden der wareld, die men rijkdommen, vermaken, valfche glorie, en hoogmoed noemt, niet aangebeden worden, maar dat gy met al wat in den Hemel en op de aarde is, uwe kniën buigt voor den naam van Jezus die de Heer is, tot heerlijkheid Gods des Vaders (2): dan zullen zy ook hunne afgoden verlaten, en tot God bekeerd worden, om den levenden en waarachtigen God te dienen, en zijnen Zoon Jezus dien Hy uit de dooden heeft opgewekt, uit de Hemelen te verwachten (3).

Dat en zoodanig, mijn Hoorders, is de plicht, en misfchien wel voor velen *de nieuwe* plicht, dien wy heden u roepen om te vervullen. — Heeren! denkt van dit oogenblik af aan het geen God u heeft opgelegd. Slaat uwe oogen niet zoo zeer in het rond om te zien of anderen hunne hulk wel behoorlijk ftieren, maar houdt zelve de hand aan het roer van de uwe. Dan, wanneer zoodanige pogingen meer en meer door alle meesters van dienstboden gedaan worden, kan men by de lagere klasfen der maatfchappy een verbetering hopen. — Doch de dienst-

(1) 2 *Cor.* V: 16. (2) *Filipp.* II: 10, 11.
(3) 1 *Thesf.* I: 9, 10.

boden zult gy zeggen, maken zoo klein een gedeelte daarvan uit; hoe kan men derhalve van zulke bepaalde middelen gevolgen van zoodanig een uitgeftrekt en algemeen belang wachten? — Ach, mijne Broeders, hoe kan men het goede berekenen dat er voor die klasfen in 't algemeen uit zou voortfpruiten, zoo zy allen die dienstboden zijn, tot de vreeze van God gebracht wierden? In hoe veel betrekkingen ftaan zy niet met de overigen? Zal de gene die vrouw en moeder wordt, de godvrucht waartoe zy in 't huis waar zy diende gevormd werd, niet in haar eigen meêvoeren? De dienst der gegoeden zal in plaats van een fchool van kwaad te zijn, tot een fchoole van deugd worden; en van onder het dak der welvarenden zal als uit eenen kweekhof van braafheid, gezond en rustig geboomte voortkomen dat elders een heilzame lommer verfpreidt. — En gy, Christelijke vrouwen! gy, aan wie vooral 't huisbeftier toebehoort, gy Marthaas (1), die niet meer geroepen wordt om in eigen perfoon den Heere te dienen, maar in die van uwe bedienden, tot u is 't, inzonderheid, dat wy ons wenden, eer wy deze rede befluiten. Ieder mensch hier beneden heeft eene roeping op zichzelf. Hy is amptenaar, hy is dienaar des woords, hy legt zich toe op zijn eigen beroep. En gy, meent gy er geen te hebben? Zeker, gy hebt er een, miskent het flechts niet; en gelooft niet dat gy in de algemeene toedeeling van arbeid vergeten zijt. De byzondere roeping die gy van God hebt ontfangen, is *Huismoeders* te zijn; zy is zorg en

(1) *Luc.* X: 40.

bewind over uw huisgenooten te voeren. Dit is uwe dienst. En welke is het vermogen eener Christelijke vrouw niet op huisgenooten die haar vereeren en liefhebben! Dat vermogen is meer dan alle prediking. Ach! mocht gy derhalve dien heilzamen invloed hernemen, die wy in de eerfte eeuwen des Christendoms door uw kunne geoefend zagen! Ach mocht gy voor uw huisgezin leven, meer dan voor de wareld! — En gy alle, mijn Broeders, hoedanig uw ftand, rang, of maat van gegoedheid zijn moge, bedenkt dat alles in zich-zelven zeer weinig en van nietig belang is, in vergelijking van de gelegenheid welke 't u geeft om goed te doen aan de ziel uwer bedienden. — God zij met u! AMEN.

AANTEEKENINGEN.

I.

Bladz. 150.

Met eene onzichtbare muur, enz.

[Wat van Hamburg, waar deze Kerkrede gehouden is, geweest zij, hierin kunnen wy niet treden. Doch wat ons Vaderland betreft, is het plicht, aan te merken dat de aart van onze Natie (en dus van den zoogenoemden Burgerſtand) godsdienſtig en zedelijk was, en dit van de hoogere tot de minſte of geringſte klasſe daar in. Hy ſtond ook niet bloot als de hooger ſtanden aan den invloed van Franſche ſcholen, verderfelijke en verlokkende Franſche boeken, kreeg geene Franſche, Duitſche of Zwitſerſche gouverneurs, gouvernantes en mademoiſelles, en werd niet opgevoed om te pralen met nuttelooze en verleidende begaafdheden, kennisſen, en winderige begrippen van verheffing boven hun ſtaat, maar tot vlijt, naarſtigheid, en getrouwheid in hun beroep, verstandig beſtier hunner huishouding en huisbelangen; en innige verlichte Godvrucht op Bijbelkennis gegrond was van alles de grondſlag. Meer wezendlijke nut-

tige verlichting van historiſche en ware wetenſchappelijke kennis ontmoette men, nevens de byzondere liefhebberyen die tot uitſpanning dienden, en die dikwijls kunſtenaars vormden, dan in dezen tijd. Geſtrengheid van zeden was er, en deze op de Godsdienst, geen willekeurig verſtandſtelſel gegrond, en de daaglijkſche huislijke oefening zoo wel als het vlijtig ter kerk gaan, altijd met een diepe aandacht verbonden was er algemeen. Zoo heb ik den Burgerſtand nog gekend, en deze geest was ook in de vroeger dienstboden; tusſchen wie en hun heeren en vrouwen ook meer mededeeling was; toen gelukkig in hunnen ſtaat, als ieder in den zijnen, en die, meestal, wat vroeger of later, uit het huis waar zy jaren gediend hadden, tot een huwelijk overgaande, een nederig en vergenoegd beſtaan vonden, in een kleine winkelneering die zy met hetgeen zy overgewonnen hadden opzetteden, of met handenarbeid of eenig klein amptjen, en wier kinderen vroegtijdig ter ſchool beſteld, eenig ambacht leerden, waartoe zy lust hadden, en hetgeen zy met vlijt en naauwkeurigheid oefenden. — Lang was het verderf uit den vreemde in hooger ſtanden ingekropen, eer het voorbeeld, de dagelijkſche bywoning van ongeregeldheden en afwijkingen, het gewennen aan 't hooren van nieuwe begrippen, ja niet zelden het behulpzaam moeten zijn aan onzedelijkheden op de dienstboden werkten, de godvruchtige denkbeelden verzwakten, en de beſmetting van vreemdelingen onder hen het *life below stairs* als de Engelſchen het noemen even zoo wel als de heeren en vrouwen aangreep, waarby ook niet weinig de als ingeſchapen zucht der bedienden

tot nabootſing van hun meesters, zoo wel als de achteloosheid van deze in het aannemen van ſlechte voorwerpen, waar de braven dan meê om moesten gaan, het zijne toebracht. Deze dienstboden hadden betrekkingen. Tot een lager klasſe behoorende, waren zy deze klasſen wederom tot modellen, als deelende in 't ontzag voor hen wien zy dienden, en moet men zich dan verwonderen over de verpesting die door andere omſtandigheden veldwon? En wat waren die omſtandigheden? — Het ging ieder wel, ieder paste op zijn zaken, en had lust in zijn beroep, en in het ſtil genoegen zijns huisgezins. Maar God had beſloten het Land te verderven. De afval der Amerikanen van hun Vorst en Moederland was er de aanleiding toe. Te dier gelegenheid dreef men de wanbegrippen van vrijheid uit domme Filozofen geput. De Aristocratiſche haat tegen 't Stadhouderſchap kwam op. Met de afgrijslijkſte dolheid werden er Wapengenootſchappen en weldra klubs opgericht om de volksrechten als het heeten moest te herſtellen, Magiſtraatsperſonen begunſtigden die tot zoo verr', dat zy niet ſlechts alle hunne afhangelingen daar introkken, elk hunner werklieden en leveranciers met verlies hunner bediening dreigde indien zy daar geen deel in namen; ja ſommigen zelfs gingen in de gemeenſte kroegen des avonds met het laagſte ſchuim des volks kaartſpelen, om hen daarby de beginſels in te ſcherpen van die onvervreemdbare rechten die elk ingezeten had om het land zelf te regeeren. Dit brak den Regenten in der daad kwalijk op, toen zy gewapenderhand door de vrijcorpisten afgezet, gevankelijk weggevoerd werden enz. en deed

ze omflaan; doch het groote kwaad was geworteld en bleef, totdat de geest van kroegloopen, in de gezetfte burgertjens en ambachtslieden, hun ijver en lust in hun arbeid, hun gehechtheid aan hunnen arbeid, hun beroep, hun huislijk genoegen verdreven, hun welvaart verdorven, en hun onophoudelijk lezen van allerlei flechte kouranten, fmaadfchriften, dat van den Bijbel, of een predikatieboek, en een onverzaadlijke nieuwsgierigheid, eerzucht, en onrustige zucht tot regeeren en meer zijn dan men was, de vorige rust en vernoegdheid vervangen had. Intusfchen was het verloopen der kostwinningen daarby onvermijdlijk. En hoe kon het anders, daar de Predikdienst-zelve misbruikt werd, om al zulke gruwelen te koesteren? — Verarming was 't gevolg by de lusteloosheid en verftrooiing. Nieuwe gevolgen van dat al deden alle bronnen van welvaart verdroogen; duizenden werden van beroep verftoken, de zedeloosheid, het gebruik van fterken drank, met die wapenoefeningen verbonden; de verzwakking van lichaam by geheel omgekeerde begrippen; het gemis van de eertijds gezonde en voedzame fpijzen die elk tot de minst bevoordeelde, by ons genoot; het verval van alles: een nieuw geflacht, buiten alles wat de vorige kloek, braaf, fterk, en moedig gemaakt had, opgegroeid; het verloop zelfs in den kerkleer toegelaten, en een algemeene onverfchilligheid in den Godsdienst tot beginfel van den Burgerftaat gemaakt! De Godsdienst uit het fchoolonderwijs verbannen, vervloekte hoogmoed en zelfzucht onder den naam van eerzucht tot den drijfveer van kindsheid en jeugd gemaakt! ô mijn God, hoe moeten wy Uw byzondere welda-

digheid daarin erkennen dat er nog eenig Christendom overig is! —]

II.

Bladz. 151.

Daar zijn onder u niet vele armen. enz.

[Zekerlijk, was het getal daarvan in mijn jongen tijd zeer gering; doch hoe ontallijk byna is het nog! en hoe bedrieglijk daar nevens de welvaart die nog plaats heeft, zoo gelijk zy beſtaat!]

III.

Bladz. 152.

Wanneer wy ook zelfs al het goede niet inzien enz.

[Naar de nieuwe begrippen zal dit zeker wel dwaasheid zijn, nu de mensch alles wil, alles doet, alles vermag, en by gevolg Gods zegen wat minder beteekenend is dan voorheen. Doch dit uitgeſloten, en een woordtjen nogthans over dit punt. In het *physique* (dit is men toch eens,) gaat niets verloren, maar alles werkt voort, en brengt dus voort, het zij door ontwikkeling, het zij door ontbinding. Meent gy dat dit in het zedelijke ook zoo niet is? Eene genoegzaam zeventigjarige ondervinding en opmerking heeft my ten minſte geleerd, dat er geen daad, geen woord, geen gedachte, geen beweging des harten is, die verloren gaat, en niet van gevolgen is; een gevolg dat door alle eeuwigheid voortbrengend is, 't zij ten goede, 't zij ten kwade. Hoe omzichtig moet dit ons dan maken op 't minst dat wy doen, dat wy zeggen, dat wy denken, of in 't hart voeden! En hoe moet het ons verbinden om geene gelegenheid tot weldoen, tot nuttig zijn aan ons even-

mensch 't zij met daden of woorden, te veronachtzamen. 't Zal op hen werken; is 't ook dadelijk niet blijkbaar, 't zal het voor God zijn, en misschien in het duizendste in de volgreeks van voortbrengsel uit voortbrengsel eene uitwerking oefenen, die zijne ziel, die de menschlijke maatschappy nuttig is. Dit voorzie ons verstand niet, God heeft het voorzien en bestemd, en Zijne bestemming zal niet falen. — Verr' van ons derhalve de mismoedigende uitdrukking: *Wat zal 't helpen?* Één ding zal het zeker, het zal ons geweten kwijten, ons van verandwoording bevrijden, en het overige is in Gods hand, en gaat ons niet aan. Wat ons aangaat, is onze plicht; wat ons aangaat, is wat wy doen met een goed hart, met een hart vol liefde te doen, en tot God biddend op te zien dat Hy 't zegene!]

IV.

Aldaar.

Naar onze byzondere of persoonlijke geplaatstheid.

[Deze ontslaat ons niet van onze meer algemeene plichten; dien van mensch, dien van lid eener samenleving waarin wy geplaatst zijn, dien van Christen, van dienaar des Heilands. Allen zijn wy met elkander Huisgenooten des geloofs en verbonden aan allen, om aan elkanderen byzonderlijk goed te doen.

Onze Grootouders dachten anders omtrent dit punt dan tegenwoordig stijl is. Des avonds inzonderheid riep elk huisvader zijne dienstboden zoowel als zijne kinderen tot zich in zijn binnenkamer en bad voor en met hun en gaf hun zijn zegen, alvorens ter nachtrust te gaan. En velen openden op gelijke wijze

den dag. Zoo plach, (want van het gebed voor de maaltijd, en het danken waarmeê zy besloten werd, nu meestal afgeschaft, schoon in mijnen bloei niemand dit verzuimd zou hebben, spreek ik niet), zoo plach, zeg ik, in de huisgezinnen ook onder de maaltijd die volstandig met het overluid gebed van den man des huizes of zijn oudsten zoon ingezegend werd, een Hoofdstuk des Bijbels voorgelezen te worden, waar toe byzondere lezenaars (als men 't noemde) in elke huishouding tot het *ameublement* der eetkamer behoorden, en de huisbijbels met zoogenaamde metalen dunne *kapittelstokjens*, met een ketentjen aan 't beslag vastzijnde voorzien waren, die men na gehouden lezing, ter plaatse waarby men gebleven was inleide. Het morgengebed werd op gelijke wijze in waarde gehouden waar de drokte van beroep het toeliet, maar het avondgebed was altijd algemeen. Voorbereid door 't gebed, at men met gevoel voor Gods weldaad, in de spijs, en dubbeld was de verkwikking; en de nachtrust was verkwiklijk in 't gevoel van des Hoogsten bewaking; gelijk men het daaglijksch beroep waarnam met vertrouwen op den afgebeden zegen, in trouw en rechtschapenheid van hart. Moest zoodanig een land niet bloeien, woonde Gods Geest daar niet in? — Doch men heeft zich tot den Baäl gekeerd, en die Geest is geweken en de zegen met Hem!]

V.

Bladz. 158.

Hoe veel meesters hebben van die hen dienden niet het voedsel van 't Eeuwige leven ontfangen!

Een Christinne als slavin verkocht, werd door hare Godvrucht en door haar geloof, de eerste oorzaak der bekeering van geheel het volk van Iberië (dat het tegenwoordig Georgie is). *Neanders Gedenkw.*

VI.

Aldaar.

Dat zij voor hen die geroepen zijn om anderen te dienen, gants byzondere voorrechten heeft.

Een Syrische monnik, Malchus genoemd, in de vierde eeuw levende, was door een horde van zwervende Arabieren gevangen genomen; en over zijns meesters kudden gesteld zijnde geworden, vond hy in het geloof, en hetgeen hy zich uit de H. Schrift herinnerde, al zijne troost. Hy zegt zelf daarvan: „Het was my als of ik iets van den oudvader Jacob had, ook herdacht ik aan Mozes, als beide herders hier in de woestijne geweest zijnde; ik bad gedurig, ik zong de Psalmen die ik in 't klooster geleerd had. Ik was tevreden met mijne gevangenschap, en zegende Gods wijze Voorzienigheid. Mijn meester kon geenerlei bedrog in my vinden, want ik kende de les des Apostels, dat het God-zelf is, wien men in de persoon van zijne heeren met getrouwheid moet dienen. Efez. VI. (*Hieron. In het leven van Malchus. — Neanders Gedenkw.*)

VII.

Bladz. 162.

De gelijkheid in Christus.

[En hoe bestaat die, waar geen Christendom is, maar eigen hoogmoed, eigenëer, zelfzucht, de drijfveer der daden is, en niet de liefde van Christus. Waar men onder 't afschaffen van de slaverny, den gruwlijksten dwang over lichaam en ziel oefent, en de menschen als last- of melkbeesten beschouwt en behandelt? — Natuurlijke vrucht van het leerstuk der volksoppermacht, die niets anders dan duivelheerschappy is of zijn kan, omdat zy Godsverloochening insluit en ten grond heeft.]

VIII.

Bladz. 163.

Waar koomt hun tegenwoordige toestand uit voort?

[Zeker uit niets anders dan de afwijking van God. *Hinc omnis mali labes!* Men bekeere hen van het theoretisch en practikaal Heidendom tot Christus, en alles zal behouden zijn. Want men verbeelde zich niet dat het de rijken, de vermogenden, nu de aanzienlijken zijn die het volk maken, en die men daarom tot hun zoogenaamde vertegenwoordigers aangesteld wil. Neen het is de Burgerstand in al zijne verschillende rangen. En deze is op een Godtergende wijze niet uit zich-zelven verbasterd, neen maar moedwillig en met toeleg en kunst verdorven. Hy is, als hier boven gezegd is, Godvreezend en braaf uit den aart en draagt de verdrukking der tijden, hem over het hoofd gestort. Vernieuw de waarachtige Hollander in hem, de Christen zal vernieuwd

zijn; vernieuw in Hem de Christen, hy zal op nieuw de rechtschapen, de van God gezegende Hollander worden, en dit is de weg. Kwam de besmetting van boven, als onze schrijver aanmerkte, en trof zy de onderleden; de genezing moet uit het middelpunt komen, dat het *hart* der Natie is, en dit is (Gode zij dank!) niet geheel verkankerd.]

IX.

Aldaar.

Indien God een koning over een volk stelt, enz.

[Juist; doch waar men den koning van God niet meent te ontfangen, maar zich zelven te geven, uit kracht van gewaande Volksoppermacht, is het om de uitvoerder te zijn van de besluiten door de *factie* die zich in de Staatsvergaderingen en raadplegingen, van een meerderheid meester maakte, *uit te voeren*, al is het ten spijt van God en Christelijk geweten. Dat is de *uitvoerende macht*. De wetgevende behoort dan aan de op dat oogenblik heerschende om vorst en welmeenende leden te onderdrukken. Behoefde men (zoo men verstand gebruikte) wel ondervinding om dit te leeren?]

X.

Bladz. 167.

Het woord van God niet in handen kunnen geven?

[Ik kan getuigen, dat zoo lang ik in het huis mijner ouderen geweest heb, daar altijd een welgebonden Quarto Bijbel in de keuken lag ten gebruike der dienstboden, waar men ook dikwijls gebruik van zag maken; tot hy met de toenemende dartelheid daar geheel in ongebruik bleef. En echter was men tot

onzent vrij wat in den nieuwen levenswijs. Doch dit achtte men ten minste plicht te zijn, hun tot het woord van God allen toegang te verschaffen.]

XI.

Bladz. 170.

De byzondere roeping die gy vàn God hebt ontfangen, enz.

[Maar de roeping der eeuw is dit niet meer te zijn, en in tegendeel buiten haar huis te leven in gezelschappen, enz. Ja de *liberale*, zoo 't nu heeten moet, eigenlijk en in den grond Jacobijn in grondbeginsel, te spelen, en de begaafdheden van God verkregen voor de wareld ten toon te hangen, en den waarachtigen plicht, huishouding, en ongelukkige kinderen, aan eene verfoeilijke ijdelheid op te offeren. Ook zelfs is de Huwlijksliefde tot voorwerp van spot geworden; en hoe kan het anders daar immers het Huwlijk tot een bloot Burgerlijke verbintenis verlaagd is geworden, en het denken aan God daarby erger dan belachlijk gerekend wordt. — Tot zoo verr' van God en zijne erkentenis afgeweken, wat is er dat de ontzetlijkste val van een eens van Hem zoo gezegend land kan verhoeden? Of wat kunnen welgemeende vermaningen daar in uitwerken, zoo lang de waarachtige Godsdienst door geen hooger gezag gehandhaafd en het tegenwoordig alvermogend werktuig der verderving, de drukpers, beteugeld wordt? Waarlijk

Ipsa satus, si velit, hanc non potest servare familiam;

Doch alles is voorzegd voor die oogen heeft, om

te zien en te lezen, en de hoop des waarachtigen Christens wankelt niet.]

XII.

Bladz. 171.

Dien heilzamen invloed, dien wy in de eerste Eeuwen des Christendoms door uw kunne geoefend zagen!

Zonder tot de eerste tijden des Christendoms te rug te treden, kunnen wy hier een schoon getuigenis aanhalen, dat door Bourdaloue aan de Fransche Hervormden gegeven wordt in eene Kerkrede over hetzelfde onderwerp, welke ik niet voor een van de slechtste van dien Prediker houde, en waarvan het lezen my niet onnut is geweest: — „Wat zal ik zeggen van onze *ketters*, en welke les, of liever welken grond van beschaming is het zoo langen tijd voor ons geweest, onder hen en wel, door den ijver van de heeren, dienstboden te zien van een veel geregelder leven, meer aan de oefeningen en plichten van hun geloof verknocht, vlijtiger in hun gebeden, aandachtiger in hunne kerken, dan by de Katholijken en in de kudde van Christus! — Hier zijn wy tot onze schande en tot ons oordeel getuigen van geweest." — Dit is buiten twijfel (zonder dat wy hier behoeven te vragen, waarin wy ketters zijn en van Christus kudde uitgesloten) een zeer merkwaardig getuigenis, vooral daar het uit den mond van Bourdaloue koomt, en waarschijnlijk kort na de Herroeping van het Edikt van Nantes, [en dus in de vervolging-zelve tegen de Protestanten] uitgesproken.

KERKREDEN

OVER

HET WERK DER ZALIGHEID.

V.

HET WERK DER ZALIGHEID.

> Vertrouwende dit zelve, dat Hy die in u een goed werk begonnen heeft, dat voleindigen zal tot op den dag van Jezus Christus.
>
> *Filipp.* I: 6.

Het is aan de kerk van Filippen, een ſtad in Macedonie, vermaard door de veldſlagen der Romeinen daar, gedurende hunne burgerlijke oorlogen, geleverd, dat de brief gericht is, waaruit wy onzen text nemen. Wy lezen in 't XVIᵉ Hoofdſtuk van de Handelingen der Apostelen, hoe deze gemeente door Paulus gevestigd wierd. Hy was in Azie, en Europa had nog het licht der Waarheid niet gezien. Toen (als Lucas, zijn reisgenoot, meldt,) verſcheen den Apostel in zijn droom een man uit Macedonie, als verbeelder, of vertegenwoordiger van zoo vele volken en eeuwen, en bad hem in deze woorden: „Kom over, in Macedonie en help ons." *Kom en help ons!* Wel merkwaardige woorden, die geheel Europa toen tot Azie riep, en die Azie thands op zijn beurt tot ons roept! De Apostel beſloot dat de Heer hem die boodſchap zond, en hy aarzelde niet.

Hy verliet Troas, kwam aan te Filippen, en dus was 't dat de eerste Heraut van het Euangelie des Vredes op ons Vaste land den eersten voet zettede. Hier nu was hy niet ledig. Hy gaat de stad uit, begeeft zich naar de rivier, waar men gewoon was te bidden, en verkondigt den blijmaar waarvan hy de boodschapper was, en zyn arbeid was niet te vergeefs. Lucas meldt ons van verscheiden opmerkelijke bekeeringen, en in het byzonder van die eener zekere Lydia, een purperkoopster van de stad Thyatiren, die de Apostelen hoorde, en *wier hart de Heer opende, dat zy acht name op 't gene van Paulus gesproken werd*, en de nog meer merkwaardige van den Stokbewaarder, in wiens gévangenis Paulus en Silas geworpen waren. Eene aardbeving had in 't midden der nacht den kerker in zijn grondvest verwrikt en doen schudden; en deze man die in bevende angst, meenende dat de gevangenen ontsnapt waren, zich het leven wilde benemen, maar door Paulus stem wederhouden werd, viel beide hem en Silas te voet met den uitroep: *Heeren! wat moet ik doen om zalig te worden? — Geloof in den Heere Jezus Christus, en gy zult zalig worden, gy en uw huis*, andwoordden de Godsmannen; en zy spraken tot hem het woord des Heeren, en deze Heiden *verheugde zich* weldra *met al zyn huis*, van *aan God geloovig* te zijn *geworden.* Spoedig echter had Paulus Filippi verlaten: tien jaren eens levens zoo met arbeid en lijden vervuld, waren voor hem omgegaan, en nu was hy te Rome gevangen. De gemeente van Filippen die voor den Apostel eene tedere toegenegenheid bleef bewaren en in zijne tegenheden op-

rechtelijk deel nam, had van zijnen toeftand bewust willen zijn, en ten dien einde Epafroditus, een van hare Leden, naar Rome gezonden. Epafroditus was zeer gevaarlijk krank geworden; maar God had zich zijner ontfermd (1), en Paulus had, na 's mans herftelling, befloten dien naar de hem dierbare kudde te rug te zenden met den brief waaruit onze textwoorden genomen zijn. Paulus blijft in zijne ketenen, hy verliest zijns vriends byzijn, maar verblijdt zich nogthands; hy verblijdt zich aan de getrouwe Filippers te denken, en de eerfte woorden des briefs waarvan Epafroditus brenger wordt, verftendigen ons van de oorzaak dezer blijdfchap. „Paulus en Timotheus" (zegt hy daarin), „dienstknechten van Jezus Christus, aan alle de heiligen in Christus Jezus die te „Filippen zijn, met de Opzienders en Diakenen: „Genade zij u en vrede van God onzen Vader en „den Heere Jezus Christus! — Ik dank mijnen God „zoo dikwijls als ik aan u herdenke. t' Allentijd in „alle mijne gebeden voor u allen *met blijdfchap* bid„dende over uwe deelhebbing in het Euangelie van „den eerften dag af tot nu toe: *vertrouwende daarop*, „*dat Hy die in u een goed werk begonnen heeft*, „*het voleindigen zal tot den dag van Jezus Chris„tus.*" Onderzoeken wy wat van naderby, mijne Broeders, dat werk dat voor den Apostel de oorzaak van zoodanig een blijdfchap was, het verdient dit zekerlijk wel. Wy willen u heden geene meer of min algemeene aanmerkingen voordragen, maar eenvoudig des Apostels woorden verklaren. Onmiddelijk

(1) *Filipp.* II: 27.

uit de bron-zelve puttende, zullen wy des te meer mogen verwachten dat uwe harten zich der waarheid onderwerpen zullen. Onze text bevat zeven woorden die wy ophelderen moetėn, en die ons tot een achtervolgend onderzoek zullen brengen van deze zeven punten. Vooreerst, *het werk* waarvan hier de Apostel ſpreekt. Ten 2, de plaats waar 't gewerkt wordt: *in u* (naamlijk) zegt hy. Ten 3, de hoedanigheid van dit werk: 't geen hy *goed* noemt. Ten 4, den werker aan wien hy het toeſchrijft, als 't *begonnen hebbende.* Ten 5, 's Apostels gedachte omtrent het *voleindigen.* Ten 6, de zekerheid dezer voleindiging, die hy *vertrouwt.* En ten 7, 't einde waartoe deze voleindiging zich uit zal ſtrekken, naamlijk, *tot op den dag van Jezus Christus.* Met de verklaring dezer zeven punten zullen wy ons hier in den plicht eens getrouwen Dienaars van Gods woord gekweten hebben. Moge God onze Vader, om de wille onzes Heeren Jezus Christus ons Zijn Heiligen Geest ſchenken; my, om u Zijne Godſpraken naar den waren regel en richting des Geloofs te verklaren, en u, om ze wel te bevatten! *Amen.*

Vooreerst dan, mijne Broeders, is het een *werk*, dat het onderwerp alhier uitmaakt: een werk in de Filippenzen gewrocht. Dit werk wordt in het Euangelie op verſchillende wijzen beteekend of aangeduid. Somtijds wordt het onder den naam van *berouwhebbing*, ſomtijds van *bekering*, ſomtijds ook van *wedergeboorte*, ſomtijds wel van *ſchepping van den nieuwen menſch*, ſomtijds zelfs van *heiligmaking* voorgeſteld. Edoch, welken naam het ook drage, het

is voor elk onzer het hoofdwerk. Het is hiervoor dat men de Barmhartigheid des Vaders meest danken en verheerlijken moet, wanneer men weet en bevindt dat het in ons gewerkt wordt. Het is dit wat wy 't meest van alle dingen begeeren en verlangen moeten, wanneer men weet en bevindt het nog te ontberen. Het is het groote werk, dat God van ons eischt. — Het is dat, wat Joannes de Dooper, de voorlooper van 't Nieuwe Verbond, vorderde, wanneer hy by de intrede zijner dienst opftond, en in de woesftijn van Judea, 't *Bekeert u*, uitriep: „*Bekeert u, want het Koninkrijk der Hemelen is naby gekomen* (1).” — Het is dat, wat de Apostelen, afgezanten van Christus, wanneer zy hunne dienst aldus aanvangende, aan de fchare die binnen Jeruzalem uitriep: „wat zullen wy doen?” ten andwoord gaven: „*Bekeert u*, en een ieder van u worde gedoopt in den name van Jezus Christus (2).” Het is dat, wat de opvolgers dier eerfte predikers van het Euangelie niet opgehouden hebben, eeuw in eeuw uit, te vorderen. Het Christendom was op aarde uitgedoofd, zoo dra de mond van Gods dienaren ophield dit uit te roepen. Deze vordering is de last en de plicht der Kerke gegeven. En het is nog tegenwoordig de groote eisch, dien de Dienaars des Woords onder alle tongen en natien aan een iegelijk mensch moeten doen en fteeds werklijk doen.

Doch wat is dan dit werk eigenlijk? wat is er van te melden? Hoe ontftaat het, en in welke verrichtingen is het dat het beftaat? De wegen, langs

(1) *Matth.* III: 2. (2) *Handel.* II: 38.

welke men daartoe gebracht wordt zijn verſchillend, maar het werk is niet te min altijd het zelfde.

Het werd voor Lydia gewrocht, het werd gewrocht voor den Stokbewaarder, het werd het voor alle hunne broeders en zusters in Christus. Zien wy, waarin het by hun beſtaan heeft, en wy zullen hieruit leeren, waarin het voor ons moet beſtaan.

Vooreerst hadden de Filippers aan wie Paulus het Euangelie gepredikt had, de boosheid van hun hart en de ſlechtheid van hun leven leeren erkennen. Zy hadden gezien, dat er niet eene der wetten die in hun gemoed geſchreven waren, beſtond, die zy niet op eenige wijze overtreden hadden, en dat zy dien volgende eene rechtmatige veroordeeling verdienden. Dit zijn de gevoelens die wy zich-zelven met kracht zien ontwikkelen in de ziel des ſtokbewaarders. Zijn ſlapend geweten ontwaakt op 't gezicht van het wonder ten behoeve der Apostelen gewrocht; en, door het gezicht zijner zonden gedrongen en neêrgedrukt, gevoelt hy verloren te zijn. Hy werpt zich aan de voeten van Paulus en Silas, en roept uit: „*Wat moet ik doen om zalig te worden?*" En zie daar wat het zij, het geen ook by ons het begin van het werk waar wy over ſpreken, moet wezen.

Maar, ten tweede, beſtond voor de Filippers dit werk in de zaligheid te hebben leeren kennen die Jezus Christus gewrocht heeft. Paulus had hen *het Woord des Heeren geſproken.* Hy had hun verhaald, dat de Zoon Gods mensch was geworden, dat Hy op de aarde drie en dertig jaren lang in 't Joodſche land had geleefd, om de menſchen met God te verzoenen, dat Hy een bitter lijden had uitgeſtaan, dat

Hy aan het kruis genageld, en daar aan geſtorven was, en dit voor alle menſchen, op dat geene hunner zonden hun door hunnen Rechter toegerekend zou worden maar zy 't eeuwige leven zouden mogen verkrijgen. *Geloof in den Heere Jezus Christus*, had Paulus gezegd. Alle deze geloovigen *hadden geloofd* dat deze zaken *waarlijk* geſchied waren, en ter *hunner zaligheid* geſchied, gelijk de Apostel het hun voordroeg. Zy hadden zich de vergeving der zonde die voor allen aan 't kruis verdiend is, toegepast en geeigend als 't geen hun gegeven was. En het is tot dit zelfde geloof, mijne Broeders, dat wy door het Euangelie geroepen worden. Even eens als wy zoo dikwijls de giften van menſchen ontfangen, moeten wy eenmaal de *Gaaf van God* die *het eeuwige leven* is, aannemen; die gaaf, door geen mensch verdiend, waar geen mensch uit zich-zelf toe geraken kan; maar die de Oneindige en Eeuwige Liefde behagen ſchept, *om niet* in haar ontferming aan elke verootmoedigde ziel te ſchenken, die daar met geloof en om Jezus Christus wille om ſmeekt.

En ten derde eindelijk had dit geloof in Jezus Christus het hart en het leven der Filippenzen veranderd, en hen tot nieuwe menſchen gemaakt. Zy hadden van toen af begonnen in de voetſtappen te wandelen van Hem die hen behouden had. Deze verandering en omkeering blijkt in den Stokbewaarder op eene zeer in 't oog ſtekende wijs. Deze man, die, weinige uren te voren, de voeten der Apostelen in den ſtok geſloten had, wascht nu, van liefde doordrongen, met eigen hand hunne wonden. Deze man, die zoo weinige oogenblikken te voren in wanhoop gedompeld

was, en zich-zelven het leven benemen wilde, is nu de gelukkigfte mensch; *hy verheugde zich*, zegt de Schrift. En dit moet ook voor ons in dit werk het derde en laatfte zijn. Een geheele verandering van hart en van leven. Dit is 't geen het zegel op 't werk zet. — Zie daar wat het werk zij, waar de Apostel van fpreekt!

II. Maar waar moet dat werk gefchieden? — *In u*, andwoordt Paulus. Dit is het tweede punt in onzen text, dat wy u te verklaren hebben. De profeet Ezechiel had reeds gezien, dat het werk des Christendoms een werk zijn moest, dat inwendig in den mensch zou gefchieden, en hy had daar zijne tijdgenooten van onderricht, wanneer hy hun zeide: *Ik zal u een nieuw hart geven, en zal een nieuwen geest geven in het binnenfte van u; en ik zal het fteenen hart uit uw vleesch wegnemen, en u een vleefchen hart geven* (1). Onze Heer maakt het Nicodemus bekend, als hy zegt: *Voorwaar, voorwaar zeg ik u, ten zij dat iemand wederom geboren worde, hy kan het koninkrijk Gods niet zien* (2). En de Apostelen verklaren voor ieder één, dat *in Christus Jezus noch befnijdenis eenige kracht heeft noch voorhuid, maar een nieuw fchepfel* (3). Daar is over zulks een volkomen eenftemmigheid hieromtrent tusfchen den Heer, die Hem voorgingen, en die Hem gevolgd zijn.

Daar zijn vele werken die in het Heelal gefchieden, vele die in den hemel of op de aarde, in 't Oosten of

---

(1) *Ezech.* XXXVI: 26. (2) *Joann.* III: 3.
(3) *Gal.* VI: 15.

Westen geſchieden, in uwe woningen of daar buiten, maar het is op geen van die plaatſen dat het werk gewrocht worden moet waar de Apostel van ſpreekt. Een geheel andere plaats is daarvoor beſtemd: het moet *in u* gewerkt worden, zegt hy; ja, in u-zelven.

Ja, mijne Broeders! 't is in u, het is in het diepst van uw ziel en uw geest, dat het Christendom werken moet; niets dan dit is daar genoegzaam voor. De Filozofen ſpraken toen tot het verſtand; valſche Godsdienst bepaalt zich met het uiterlijke der menschlijke daden te regelen. Maar het Christendom gaat dieper. Het wil zich van 't innigſte van uw harte meester maken om daar *alle dingen nieuw te maken* (1). *In u*, zegt de Apostel.

Dit goede werk moet *in u* geſchieden. De H. Schrift ſpreekt vooral van *twee* werken. Het eene, dat *buiten ons* gewrocht is; het andere, dat *in ons* gewrocht moet worden. Het eerſte is het werk onzer *Verlossing*, dat door Jezus Christus vervuld is in 't oogenblik als Hy ons met God Zijnen Vader verzoende aan het kruis. Het is dit werk, dat alle de Patriarchen en Profeten vooruit gezien en waarin zy zich verblijd hebben. Het is dit werk, uit krachte waarvan de Blijmaar der vergeving aan alle ſchepſel heeft mogen verkondigd worden en 't ook werklijk is. Het is dit werk dat de Hemel en de Aarde hereenigde, en eene nieuwe orde van zaken ſtichtende, het ganſche Heelal voor eeuwig met vreugde vervullen zal. Doch wy trekken daar geenerlei voordeel uit, zoo lang 't *werk* IN *ons* geen plaats heeft gekregen. Jezus Christus is

(1) *Openb.* XXI: 5.

voor ons niet op de aarde, voor ons niet aan 't kruis genageld geweest, zoo lang in ons hart geen berouw, geene heiligmaking plaats heeft genomen. De dood van Gods Zoon is tot zoo lang voor ons eene geheel vreemde gebeurtenis. Wy zijn dan nog blinden, die in 't midden van den helderften zonnefchijn, noch verlicht, noch door den geringften lichtftraal verkwikt worden!

Dit goede werk moet *in u* zijn. En de Apostel drukt deze twee woorden uit, om ons alle valsch vertrouwen te ontnemen. Ziet derhalve toe! Te vergeefs zijt gy uitwendig Christenen, te vergeefs zijt gy door den doop in de Christenkerk ingelijfd, te vergeefs zijt gy van de voornaamfte waarheden der Godsdienst onderricht, te vergeefs zijt gy aan 's Heeren tafel ontfangen en neemt gy ook dikwerven deel aan dit Heilige maal, te vergeefs zelfs zijt gy als die man uit het Euangelie noch roover, noch verkorter van anderen, noch overfpeler, — indien Christus kennisfe hare alvermogende kracht niet *in uw binnenfte* getoond heeft. Indien zy u de overtuiging van uwe ellende niet heeft gegeven, u niet van de zonde en de wareld heeft losgemaakt, en wezendlijk tot God bekeerd, zoo is al dat uitwendige van geene beteekenis, maar het wezendlijke van het Christendom, het werk waar 't op aankomt, ontbreekt u — het is niet *in u*.

Ziet toe! — Te vergeefs kent gy den Euangelieleer grondig, en kunt gy alle de waarheden die hy bevat met de grootfte gemaklijkheid beredeneeren: te vergeefs zelfs, zegt gy met den mond: *Heere, Heere!* indien het werk der wedergeboorte door het geloof

in Jezus Christus niet in uw hart uitgewerkt is, indien gy niet dagelijks uw lichaam en geest aan God tot een *levendig en heilig offer* opdraagt (1), is al 't overige bloote schijn zonder wezen, en huicheling. *Het koninkrijk Gods bestaat niet in woorden, maar in* werklijke *kracht* en werking (2); en gy moet van voren aan weder aanvangen.

III. Doch wat is het kenmerk waardoor zich dit werk onderscheidt? Dit werk is GOED, by uitstek en in den hoogsten aart, *goed*. De Apostel noemt het *een goed werk*. Ach ja! wie zou niet met hem zeggen, 't is *een goed werk?*

Het is goed, want het doet de duisternis waar wy in zijn, ophouden. Ach! wat al zaken misten wy niet, die wy nu leeren kennen! wy waren als in de wareld verloren, inderdaad niet wetende, noch van waar wy kwamen, noch waar wy heen gingen. Maar thands hebben wy geleerd wat onze tegenwoordige ellendigheid is, en tevens wat onze oorspronklijke grootheid was. Wy kenden God niet, en schreven Hem slechts eene zekere macht toe; maar thands ontdekken wy in Hem eene heiligheid waarvan wy ons geen zweemsel voorgesteld hadden, eene barmhartigheid daar wy nooit eenig vermoeden van konden opvatten. Wy hadden over ons toekomend lot niet dan zwakke en geringe denkbeelden waarin wy niet konden berusten; thands zijn de oogen van onzen geest verlicht geworden om de oneindige „grootheid" dier Hope te kennen, waartoe wy geroepen zijn (3).

---

(1) *Rom.* XII: 1. (2) 1 *Cor.* IV: 20.
(3) *Efez.* I: 18, 19.

Ach, het is een *goed* werk dat uit de duisternis in het licht overbrengt (1).

'tIs een goed werk: want het doet de verwijdering van God ophouden, waarin wy voortleefden. Zonder kennis zijnde, waren wy ook zonder gemeenſchap met God. Wy vonden geenerlei vreugd in ons te Hemwaart op te heffen, geenerlei genoegen in 't lezen van Zijn woord, geenerlei zoetheid in Zijne geboden te doen. Maar thands zij Hy gedankt! de ſcheidsmuur is afgebroken (2), Hy heeft ons levendig gemaakt met Hem (3), Hy heeft ons den Geest der aanneming tot kinderen gegeven, door welke wy roepen Abba, Vader (4). Wy zijn Zijne vrienden (5), wy zijn Zijne kinderen (6). *Ik ben vrolijker in den weg uwer getuigenisſen dan over allen rijkdom* (7). Ach! het is een goed werk dat ons uit de ballingſchap waar wy in zijn, te rug roept.

Het is een goed werk, want het maakt een einde aan de overheerſching der zonde. Daar was de eene of andere byzondere neiging, de eene of andere geliefde ondeugd in ons, waar wy niet aan weêrſtaan konden. Wy hieven ons niet op dan om weêr neder te ploffen. Ach wat al verzuchting! wat al ſtrijds! Ongelukkigen, als wy waren, wy deden niet wat wy wilden doen, maar wy deden hetgeen wy haatten en moesten verfoeien (8). Doch dank zy den alweldadigen God in onzen Heer Jezus Christus, wy

(1) 1 *Petr.* II: 9.
(2) *Efez.* II: 14.
(3) *Colosſ.* II: 13.
(4) *Rom.* VIII: 15.
(5) *Joann.* XV: 14.
(6) *Gal.* IV: 5, 6.
(7) *Psalm* CXIX: 14.
(8) *Rom.* VII: 15.

zijn verlost uit dit lichaam, uit dezen ſtaat des doods (1). God heeft op zich genomen wat wy niet vermochten. Vrijgemaakt van de zonden, zijn wy dienstknechten der gerechtigheid geworden (2). Mag men een zoodanig werk niet *goed* noemen, dat ons uit zoodanig jammer getogen heeft?

Maar hetgeen dit werk boven al *goed* maakt, is dat wy daardoor deelhebbers aan de vergeving der zonde geworden zijn. Het gewicht onzer ſchulden dat ons ter neder drukte, is onder onze voeten geworpen. Alle onze ongerechtigheden zijn in de diepte der zee geworpen (3). Wy weten 't en herhalen 't, en het is ieder oogenblik onze blijdschap: *Er is nu geen verdoemenisſe voor de genen die in Jezus Christus zijn* (4). God wil met ons niet meer afrekenen. Wy hebben de ſtraffen des Rechters niet meer te vreezen, maar de onbegrijplijke rijkdommen des Vaders te verwachten. ô Verwonderenswaardig werk! Hoe meer men u kennen leert, hoe meer men u leert liefhebben.

IV. Maar wie is er *de werker* van? Wie is 't, die dit goede werk in ons aanvangt? — De Apostel leert het ons, en dit is het vierde punt van onzen text, dat wy overwegen moeten. *Hy* (zegt Paulus) *die in u een goed werk begonnen heeft.*

Die dit goede werk der bekeering in den mensch begint, is — *God.* Paulus verklaart het, en onze Heer zelf zegt by Joannes: *Niemand kan tot my komen, ten zij dat de Vader die my gezonden heeft, hem trekke* (5). *Een iegelijk dan, die 't van den*

(1) *Rom.* VII: 24, 25. (2) *Rom.* VI: 18.
(3) *Micha* VII: 19. (4) *Rom.* VIII: 1.
(5) *Joann.* VI: 44.

Vader gehoord en geleerd heeft, *koomt tot my* (1). Het is God, wien in alles de eerste stap toebehoort. Hy is in alles de eerste en de laatste, het begin en het einde, de Alfa en de Omega (2); en Hy is ook *de Eerste*, *'t Begin*, *de Alfa onzer zaligheid*. De Heilige Geest, die de kracht is waardoor wy volmaakt zullen worden, is ook die welke in ons 't allereerste begin werkt van 't geringste af, en zelfs de minste begeerte tot de wedergeboorte werkt. *Het is God*, zegt de Apostel aan deze zelfde Christenen van Filippen: *het is God*, *die in u werkt beide het willen en het werken*, *naar Zijn welbehagen* (3).

Het is *God* en niet *wy*, die het werk der zaligheid aanvangt. Vertrouwen wy derhalve daartoe niet op ons-zelven! Uit ons-zelven zouden wy daar nooit aan beginnen. Gaan wy tot God, belegeren wy met onze gebeden den throon Zijner barmhartigheid, opdat Hy voor onzen geest zegge: *daar zij licht!* gelijk Hy het eertijds voor geheel dit Heelal deed (4). Blijven wy by Zijn woord, als de springbron ten eeuwigen leven (5), Hem smeekende dat Hy zijne wateren op den dorstige giete, en stroomen op het drooge (6).

God is het, die het werk der zaligheid aanvangt, en niet *wy*. Zijn wy overzulks oplettend op hetgeen God doet, op hetgeen Hy zegt! Hoe dikwijls misschien heeft Hy ons niet reeds geroepen! *Jeruzalem*, *Jeruzalem! Hoe menigmaal heb ik uwe kinderen byeen willen vergaderen*, *gelijkerwijze eene*

---

(1) *Joann.* VI: 45.
(2) *Openb.* I: 8, 11.
(3) *Filipp.* II: 13.
(4) 2 *Cor.* IV: 6.
(5) *Joann.* IV: 10.
(6) *Jesaj.* XLIV: 3.

henne hare kiekens byeen vergadert onder de vleugelen, en gy hebt niet gewild (1). Rampzalig hy, die geroepen wordt en niet andwoorden wil! Zegt dus niet om uwe fluimering te rechtvaardigen: Wy mogen wachten, tot God aanvangt. Zegt veel liever: Laten wy zorg dragen, dat Hy niet reeds dikwijls heeft willen aanvangen, en dat *wy*, *wy*, *'t niet gewild hebben!*

'tIs *God*, die het werk der zaligheid in ons aanvangt, *wy* niet. Welk een behoedmiddel is deze waarheid tegen den hoogmoed! Wie zal zich niet verootmoedigen, als hy tot zich-zelve zeggen moet: Indien God u niet geroepen had, gy zoudt niet gekomen zijn. *Want*, gelijk Paulus zegt aan al wie 't flechts hooren wil: *wy waren eertijds onwijs, ongehoorzaam, dwalende, menigerlei begeerlijkheden en wellusten dienende, in boosheid en nijdigheid levende, hatelijk zijnde en malkanderen hatende. Maar wanneer de goedertierenheid Gods onzes Zaligmakers, en Zijne liefde tot de menfchen verfchenen is, heeft Hy ons zalig gemaakt — na Zijne barmhartigheid* (2). Welke Heilige zal zich kunnen verhovaardigen, wanneer hy bedenkt, dat de grondflag zijner grootheid, hoe hoog hy ook rijze, altijd op de enkele genade van God berust?

God is het, die 't werk onzer zaligheid aanvangt, niet *wy*. Het is aan Hem derhalve, dat door alle eeuwigheid heen, de geloovige alle de eer daarvan geven zal. Ook deze zal zijn kroon voor den throon nederwerpen, als de vier en twintig Ouderlingen, en

(1) *Matth.* XXIII: 37. (2) *Tit.* III: 3, 4, 5.

zeggen: „Gy, Heer, zijt waardig te ontfangen de heerlijkheid, en de eer, en de macht, want Gy hebt alle dingen geschapen, en door Uwen wil zijn zy. Gy zijt het die aanvingt en voleindigde! En hy zal met hun nedervallen en aanbidden Hem die in alle eeuwigheid leeft" (1).

V. Maar *wat* zal Hy doen die begonnen heeft? mijne Broeders, Die begonnen heeft *zal voleindigen*. Die begonnen heeft, *zal voltooien*. Dit is de verzekering die ons gegeven is, en het vijfde punt van den text dat ons te verklaren staat.

De Apostel Petrus zegt in zijnen Eersten Brief: *Uwe tegenparty, de Duivel, gaat om als een briesschende leeuw, zoekende wien hy zou mogen verslinden. Wederstaat hem, vast zijnde in 't geloove* (2). Hy geeft hiermede te kennen, dat de Christen in 't werk der zaligheid zwarigheden ontmoeten zal. En inderdaad komen ons vrij wat hindernissen voor, in staat om hem in zijnen loop op te houden, *die de hand aan de ploeg heeft geslagen* (3) en zijn schreden naar *den heerlijken prijs der roeping Gods* heeft gewend, *die van boven is in Christus Jezus* (4).

De eerste hindernis die zich aan u op kan doen is de invloed der wareld. Gy hecht u niet aan de goederen die de worm en de roest verknagen, maar aan de onverderflijke goederen des Hemels. Gy zoekt niet de heerlijkheid van de wareld, maar Christus onveranderlijke heerlijkheid. Gy hebt erkend, dat al 't gene de wareld heeft en voor wezendlijk houdt,

(1) *Openb.* IV: 2.
(2) 1 *Petr.* V: 8.
(3) *Luc.* IX: 32.
(4) *Filipp.* III: 44.

ſchimmen zijn, en de hoop des Christens alleen wezendlijk. Ondertusſchen moet gy niet denken, dat gy voor altijd aan den invloed der wareld onttrokken zijt. Zy zal wel gelegenheid vinden om hare aanſpraken op u te doen gelden. Zy zal zich aan u met hare oude aantreklijkheden vertoonen, en met een masker van huichelary bedekt: „Dat zijn echter wezendlijkheden, zult gy zeggen wanneer gy hare vreugden en bezittingen ziet; — die onzichtbare dingen waar ik op hope, zie ik niet, tast ik niet, en wie blijft my borg dat zy wezendlijk zijn?" Dus is het, dat de verleiding uw gemoed aan zal grijpen. Doch vreest niet. *Wederſtaat* haar, *vastſtaande in het geloof* (1). Hy die in u 't werk begonnen heeft, zal niet toelaten dat de wareld de macht herkrijge, die zy eenmaal moest opgeven, en dat gy haar roof wordt.

Een tweede beproeving is die van het ongeloof. Het is door 't geloof, dat gy 't werk uwer zaligheid moet volmaken; de vijand uwer ziel overzulks zal dit trachten te verſtoren. „Zy zijn in zoo kleinen getale, die in Jezus Christus gelooven, zal uw wederſpannig hart zeggen; en by aldien de zaligheid door Zijn bloed waarachtig ware, zou er niet een veel grooter getal zijn die Hem aannamen?" en diergelijke redenen meer. Dit zijn de bekende listen des vijands van onze ziel, en waarvan hy nooit nalaat gebruik te maken; maar hy *is een logenaar van den beginne, en de vader der logenen*, als de Heiland by Joannes zegt (2). Gelooft hem niet, vreest niet,

(1) 1 *Petr.* V: 9. (2) *Joann.* VIII: 44.

wederstaat! Al geloofdet gy alleen, en niemand met u, aan Jezus, toch zou Hy niet minder de *Waarheid-zelve* zijn (1); en indien zelfs niemand in Hem geloofde, Hy zou 't nog niet minder zijn, en alle Zijne woorden en alle Zijne beloftenissen 't zelfde *Ja* en *Amen* blijven, gelijk de Apostel het uitdrukt (2). De waarheid van Jezus Christus hangt van geene mijmering onzer verbeelding af. Onze spotzucht, onze hoogmoed, onze lasteringen zijn onmachtig Hem een oogenblik te verwrikken. Hy *die in den Hemel woont, zal lachen; de Heer zal ze bespotten* (3). Zy die ontkennen dat Jezus in 't vleesch gekomen is (4), zullen reeds lang tot stof vermolmd zijn, eer er naauwlijks een oogenblik van Zijn heerschappy omgegaan zijn zal. Ja Heer! *de Hemelen zullen vergaan, als een dekkleed zult Gy ze samenrollen, en zy zullen veranderd worden; maar Gy zijt dezelfde en Uwe jaren zullen niet ophouden* (5).

Een derde beproeving die u schipbreuk kon doen lijden eer gy de haven bereikt hadt, zou eene bedrieglijke kalmte zijn die verwijdering van God met zich bracht. Gy zoudt het woord verzuimen te lezen en te overpeinzen; gy zoudt vergeten, wat gy Jezus Christus verschuldigd zijt; uwe gebeden zouden minder warm, meer door verstrooiing vermengd, en zeldzamer worden; gy zoudt by velerlei gelegenheden de overwinning aan de wareld laten behalen; gy zoudt tot uw eersten doodschen toestand weder

---

(1) *Joann.* XIV: 6. (2) 2 *Cor.* I: 20.
(3) *Psalm* II: 4. (4) 1 *Joann.* V: 3.
(5) *Hebr.* I: 11, 12.

toenaderen. Rampzalige ſtaat, die zoo hy voortduren moest, het werk der zaligheid wezendlijk in uw boezem vernietigen zou! Maar God die het goede werk in u begonnen heeft, zal u niet laten vergaan. Hy zal u deze woorden doen hooren: *Wekt op de gave Gods die in u is* (1). — *Ontwaakt, gy die ſlaapt* (2). Hy zal u zoeken gelijk een herder het ſchaap dat verdoold is, en in zijne kooi te rug brengen door de werking zijner Barmhartigheid (3).

Ja, Hy die dit werk begonnen heeft, *zal het voleindigen.* Hy zal ieder dag Zijn beeld in uw ziel herſtellen. Hy zal uw geloof altijd eenvoudiger en meer kinderlijk maken. Hy zal de heiligmaking in uw hart aan doen wasſen. Hy zal u een altijd vaster en zekerer hoop op de toekomende goederen ſchenken. Hy zal uwe liefde altijd werkzamer maken. *Hy zal voleindigen.*

VI. Doch wellicht zal er meer dan één oogenblik zijn, waarin gy echter door hevige vreezen wordt aangegrepen. Gelijk men in menschlijke zaken ten aanzien eener onderneming ſomtijds door een onverhoedſchen ſchrik wordt bevangen, zal het dan voor u zijn, in uwe betere en gewichtiger onderneming. Uwe ziel zal verlegen worden. „Ach, zult gy zeggen, mijn ziel zwoegt en beeft in my, en het is my of God my Zijn aangezichte verbergt (4). Zal Hy my niet verlaten? Zal Hy wel voleindigen het geen Hy begonnen heeft? Het is buiten twijfel om zoodanige ontrustingen te ſtillen, dat Paulus in onzen

---

(1) 2 *Tim.* I: 6. (2) *Efez.* V: 14.
(3) *Luc.* XV: 4, 5, 6. (4) *Jeſaj.* LIX: 2.

text het woord dat ons zesde punt uitmaakt, gebezigd heeft: *Vertrouwende.*

Vertrouwende. Dit woord bewijst dat de Apostel geenerlei twijfel had. [*Vertrouwende op dit*, *op dit zelfs*, zoo dat er geen andere grond van vertrouwen noodig is, brengt de text mede; de zekerheid eener volkomene overtuiging]. En had Paulus *geenerhande twijfel*, hoe kunt gy dien hebben? Hoe zouden uwe harten daardoor niet versterkt, niet bevestigd zijn in dat kinderlijk berusten jegens onzen Heiland, 't geen het voorrecht des geloovigen is?

Gy vreest, uwe ziel wordt verschrikt. — Maar zegt, mijne Broeders; is de genade, die God u gedaan heeft met dit werk *te beginnen*, niet nog grooter dan die van daarmeê voort te gaan? Waarom dan van den gene die u 't meerdere reeds gaf, ook het mindere niet gewacht? Waarom niet vertrouwd, dat Hy die u *in dat oogenblik* lief genoeg had om u tot Zijn Rijk te roepen, u ook *in dat ander* lief genoeg hebben zal om u niet los te laten of daaruit te laten gaan.

Doch, uwe ziel is in groot gevaar: de zonde, de wareld, dreigen haar te verderven. — Wat nood? Waarom slaat zy zich-zelve neder en siddert in uw binnenste? Waarom wacht zy niet op God die uw Verlosser is (1)? Is het de eerste maal dat gy in eenig gevaar zijt geweest en verlost geworden? Ziet te rug op uw levensloop! Beschouwt daar wat uw God al voor u gedaan heeft. Zijn de vorige verlossingen geen onderpand van toekomstige waar zy be-

(1) *Psalm* LX: 12.

noodigd zijn? — Nu eens ſprak de verdorvenheid uwer natuur op een hoogen toon: dan weder werd uw geloof hevig geſchokt, het zij door inboezemingen van den Booze: reeds waart gy tot op de grenzen van 't ongeloof genaderd, en gy wierpt u neder voor God, en riept tot Hem in 't gevoel uwer onmachtigheid: „Doe het gene ik niet machtig ben te doen!" En Hy verloste u. Hy die eens op uw ſchreiën geandwoord heeft, zou Hy daar niet andermaal op andwoorden? Zou Zijn arm dan verkort zijn? Is Hy niet meer de gene die *reeds andwoordt eer wy roepen, reeds hoort terwijl wy nog ſpreken* (1). Ach, indien wy een dagboek van al de genadebewijzen onzes Gods hielden, hoe zouden wy blozen een eenigen twijfel aan Zijne getrouwheid te hebben!

En by aldien het herdenken aan uw levensloop niet genoeg is, ſlaat uw oog in Gods woord, op dat gy leert wie de God is, op wien gy vertrouwen moet vestigen. Zie hoe Hy bedacht is om u Zijne liefde te doen kennen. Hy koomt daar telkens, Hy koomt daar onophoudelijk op te rug: daar is in onze Heilige boeken geen bladzijde die daar niet van gewaagt. Hoe dan! zoudt gy ondanks de verzekering die Hy u daar, zoo veel herhaalde malen van geeft, nog twijfelen of Hy u lief heeft? En indien het waar is, dat Hy u lief heeft, hoe kunt gy gelooven, dat Hy ondertusſchen zou kunnen toeſtaan dat gy verloren gingt?

Maar was is het werk dat in u voleindigd moet worden? Het is dat, *waarvoor Hy zijn geliefden*

(1) *Jeſaj.* LXV: 24.

zoon heeft gegeven! Meent gy dat Hy zijnen eeniggeboren Zoon in de wareld gezonden zou hebben om u te behouden, en gy echter zoudt kunnen vergaan? Wat zal Hy thands voor dit werk niet doen, daar Hy er eens zoo veel voor deed? Zekerlijk zou ik kunnen begrijpen, dat alle werk ter wareld zou kunnen mislukken, maar dit, dit zou ik altijd en zonder bedenking daarvan uitzonderen. Dit is de fluitrede des Apostels: *Die zijnen eigenen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons-allen overgegeven, hoe zal Hy ons ook met Hem niet alle dingen schenken* (1)?

Dit werk, meent gy, zou wel onvoleindigd kunnen blijven! — Ja, zoo gy het waart die 't begonnen hadt, zoo 't eenige sterveling was, wy zouden uw vrees kunnen begrijpen: want wat 's menschen hand onderneemt, hy is niet zeker van het te volvoeren. Maar denk aan Hem die hier de Werker is! Het geen deze begint, zou Hy dat niet volbrengen? — Terwijl ieder werkman zijn werk tracht te volmaken, zou *God* alleen, Hy de groote Werkman, het werk zijner handen laten steken? Zal Hem dan de wil ontbreken? Zal 't Hem aan de macht schorten? Zal Hy te vermoeid worden? Zal Zijn vermogen bezwijken? Zal het Hem vervelen? Meent gy dat de Opperste Wijsheid iets roekeloos onderneemt en zonder te weten hoe zy het voleinden zal? Wat al ongerijmdheden, mijn Broeders!

Maar, zult gy licht zeggen, wy zijn zoo gering, zoo nietig! Indien wy groote heiligen waren, moch-

---

(1) *Rom.* VIII: 32.

ten wy nog zoodanig eene hoop voeden; maar wy zijn zoo zwak, zoo klein! — Het is juist dit, mijne Broeders, wat u de meeste hoop moet fchenken. Want naar mate men God meer behoeft, is men zekerer van Hem. Het is in de *zwakken*, dat Hy Zijne almacht ten toon wil fpreiden; en in de *kleinen*, dat Hy alle Zijne grootheid wil doen uitfchitteren. „*Het zwakke der wareld*, zegt de Apostel, *heeft God uitverkoren, op dat Hy het fterke zoude befchamen. Het onedele der wareld en het verachte heeft God uitverkoren, en* (zelfs) „*het gene niets is*," *op dat Hy 't gene iets is te niet zoude maken*" (1).

En indien zoodanige overwegingen uwe vrees nog niet t' eenenmaal verdrijven mochten, zoo hoor de ftem van uw God, die u door Zijnen profeet Jeremias zegt: „*Van achter hen zal ik niet afkeeren*, maar *ik zal mijn vrees in hun herten geven, dat zy niet van my afwijken*" (2). En ook door Zijnen geliefden Zoon by Mattheus: *Alzoo is het de wil niet mijns Vaders, dat een van deze kleinen verloren ga* (3). En by Joannes: *Dit is de wil mijns Vaders die my gezonden heeft, dat al wat Hy my gegeven heeft, ik daaruit niet verlieze* (4). En in het tiende Hoofdftuk van het zelfde Euangelie: „*Ik geef hun* (mijnen fchapen) *het eeuwige leven*," *en zy zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid, en niemand zal ze uit mijne hand rukken* (5). En de Apostel van wien onze textwoorden zijn, zeker van

(1) 1 *Cor.* I: 27, 28. (2) *Jerem.* XXXII: 40.
(3) *Matth.* XVIII: 14. (4) *Joann.* VI: 39.
(5) *Joann.* X: 28.

deze genade, doet deze zegezang verſtaan, welken alle die in zijne voetſtappen treden, met hem moeten aanheffen: *Ik ben verzekerd, dat noch dood, noch leven, noch Engelen, noch Overheden, noch Machten, noch tegenwoordige noch toekomende dingen, noch hoogte, noch diepte, noch eenig ander ſchepſel, ons zal kunnen ſcheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus onzen Heere* (1).

VII. *Tot op den dag van Jezus Christus.* Dit is het zevende en laatſte punt in onzen text, en vereischt geene wijd uitloopende verklaring.

Deze dag van Jezus Christus is die der opſtanding; de dag waarop Hy de levenden en de dooden zal komen oordeelen; tot welken dag Gods Geest ons verzegeld heeft (2). Dit is de dag, die een eind aan de tegenwoordige huishouding zal maken en 't begin der eeuwige zijn.

Het is deze dag waarin alles vervuld zal worden wat nog [in deze huishouding] te vervullen ſtaat. By Christus eerſte komst is alles wat omtrent Hem voorzegd was, vervuld geworden. By Zijne tweede komst zal zich alles wat over ons lot voorzegd is, vervullen.

Op dezen dag zal Hy met Zijne hand dat zegel breken, waarmede Hy ons hier beneden geteekend zal hebben, en dat geene macht zal hebben vermocht te breken.

Hy zal komen, in Zijne rechterhand de onſterfelijkheid meêbrengende. Het geluid der laatſte bazuin zal het einde des tijds aankondigen, en al de ver-

---

(1) *Rom.* VIII: 37, 38, 39. (2) *Efez.* IV: 30.

ſtrooide krijgsknechten rondom hun Hoofd vergaderen. Geene zonde meer, geene vlammende ſchichten des Boozen, geene trouwlooze verleidingen der wareld meer, geen dood meer! Zy zijn verzwolgen. Het begonnen werk is volkomen. Het verderflijk lichaam heeft de onverderflijkheid aangedaan, het ſterfelijk lichaam de onſterflijkheid. En alle de Heilige roepen met den Apostel uit: *Dood, waar is uw prikkel? Graf, waar is uwe overwinning? de prikkel des doods is de zonde, en de kracht der zonde is de wet.* Maar GODE ZIJ DANK, DIE ONS DE OVERWINNING GAF DOOR ONZEN HEER JEZUS CHRISTUS (1)!

Ziet daar het werk, mijne Broeders, dat wy u wilden voorſtellen. Ziet daar 't werk, in Filippen gewrocht, toen de Apostel daar het Euangelie kwam verkondigen — en dat ten allen tijde op de aarde gewrocht moet worden. De woorden van Paulus verklarende, hebben wy tot u geſproken, als zijnde dit werk in u begonnen, en wy moesten dit doen om er den zin aan te geven die er de Apostel aan gaf. Het is echter klaar, dat men waar over eenig werk gehandeld wordt, twee ſoorten van menſchen onderſcheiden kunnen worden, diegenen naamlijk voor wie het begonnen is, en zy voor wie 't nog beginnen moet. Ten aanzien van dit werk nu behoort het niet aan den mensch maar alleen aan God, te weten, wie tot de eerſten of tweeden behooren mogen; ten minſte, wie diegenen zijn in wie 't *niet* begonnen is. Naauwlijks kennen wy ons eigen hart, hoe zullen wy dat onzer Broederen kennen? In hoevele zielen kan dit

(1) 1 *Cor.* XV: 52—57.

werk reeds begonnen zijn zonder dat er uiterlijk iets van blijkt! En zou 't aan den mensch toebehooren, *de harten en nieren te doorgronden?* Intusfchen deze twee foorten van menfchen beftaan er, en wy mogen, wy moeten ze zelfs onderftellen.

Dus, diegenen ons eerst voor den geest ftellende in wie 't werk der zaligheid nog niet begonnen mocht zijn, zeggen wy: Och of zy gevoelen mochten dat dit het eenige werk is, dat eene zekere uitkomst heeft, en gevolglijk, waaraan 't het verftandigst is zich toe te wijden. Moge hun *hart uit den hooge geopend worden* als dat van Lydia, *dat zy acht nemen op 't gene* het woord van God zegt! Mogen zy in dit werk datgene erkennen waartoe zy als onfterflijke fchepfels geroepen zijn, en dat hen op den throon te rug brengen zal, waar de zonde hen af heeft geftoten! *Koomt, ô gy die geld uitweegt voor hetgeen geen brood is, en uw arbeid voor het geen niet verzadigen kan. Neigt uw oor, en koomt tot my, en uw ziel zal leven, zegt de Heer* (1).

En gy, in wien God zijn goed werk begonnen heeft, gy *die vermoeid en belast zijnde*, by Christus *rust voor uwe zielen* gevonden hebt (2); gy alle, mijn geliefde Broeders; ach, ik wend my nog eenmaal tot u daar ik eindige, en zeg u: Grijpt moed. Hoe zwak uw begin ook mag zijn, grijpt gy moed! Neen, Hy die uwe lamp ontftoken heeft zal ze niet uitblusfchen, hoe flaauw ook haar flikkering is, maar Hy giet er fteeds olie in, dat zy grooter licht fpreiden moog. Grijpt moed. Maakt met ijver gebruik

(1) *Jefaj.* LV: 1—3. (2) *Matth.* XI: 28, 29.

van de krachten die u gegeven werden. Beſtrijdt de zonde; wast aan in 't geloove; bevlijtigt u der goede werken. Dit is uwe roeping. Houdt, als uwe twee krachtige wapenen, waar voor alle ſterkten neêr zullen ſtorten, het woord van God en 't gebed in den naam van J. C. vast. Houdt u nooit op, met te zeggen: „*Ik kan niet!*" Dit woord beſtaat in de taal des geloovigen niet. Wat gy niet vermoogt, *dat kan God.* Hy is thands uwe eenige kracht. Uw plicht is zonder vrees voort te gaan, aan Hem behoort het, u tot het doel te brengen. Hy zal in uw zwakheid Zijn kracht volmaken (1). — *Vrees niet, gy wormken Jacobs, gy volksken Israëls! Ik help u, ſpreekt de Heer, en uw Verloſſer is de Heilige Israëls* (2). *Ik, de Heer, heb u geroepen in gerechtigheid, en ik zal u by uwe hand grijpen, en ik zal u behoeden* (3).

HEM *nu die machtig is meer dan overvloedig te doen boven al wat wy bidden of denken, na de kracht die in ons werkt;* HEM *zij de heerlijkheid in de gemeente door Jezus Christus, in alle geſlachten tot alle eeuwigheid! Amen* (4).
AMEN.

(1) 2 *Cor.* XII: 9. (2) *Jeſaj.* XLI: 14.
(3) *Jeſaj.* XLII: 6. (4) *Efez.* III: 20, 21.

AANTEEKENINGEN.

I.

Bladz. 190.

Het is voor elk onzer het Hoofdwerk, enz.

„Deze woorden beteekenen derhalve (zegt Calvijn op *Joann.* III: 3,) dat niemand met de Kerk vereenigd, en onder de kinderen Gods gerekend mag worden, zoo hy niet vooraf (in den geest) vernieuwd is. Het is hierom, dat te dezer plaats kortelijk getoond wordt, wat het beginsel des Christendoms is. En wy leeren teffens met deze uitdrukking, dat wy ballingen uit het Rijk van God, en volstrekt vreemd aan Hem, geboren worden; en dat er zelfs tusschen Hem en ons een geduurzame klove, scheiding, en verwijdering is, tot een tweede geboorte ons verandert. Inderdaad, het vonnis is algemeen en sluit heel het menschelijk geslacht in. Ingeval Christus slechts aan één mensch alleen, of aan enkele weinig in getal gezegd had, dat zy ten Hemel niet konden geraken, ten zij zy vooraf wedergeboren wierden, wy zouden kunnen opmaken dat Hy alleen sommigen in 't byzonder bedoelde, maar Hy spreekt van allen zonder uitzondering. Want de uitdrukking die Hy bezigt,

onbepaald zijnde, heeft eene alles influitende kracht: *Tèn zij, dat iemand wederom geboren worde*, enz. Voor 't overige duidt Hy door het woord van *geboren worden* niet flechts de verbetering voor een gedeelte, maar de vernieuwing van 's menfchen geheele natuur. Waaruit volgt, dat er niets in ons is dan wat bedorven is. Want zoo de hervorming in 't geheel en in alle de deelen noodig is, zoo moet de verdorvenheid overal verfpreid zijn." (*Calvin. in Euang. fec. Joann.*)

II.

Bladz. 191.

De wegen langs welke men daartoe gebracht wordt zijn verfchillende, enz.

Neander heeft de verfchillende wegen van bekeering in de vroeger eeuwen der kerke, befchreven. Ik zal daar een of twee plaatfen uit aanhalen, die zekerlijk altijd verdienen overdacht te worden.

„Men zag Heidenen (zegt hy) gelijk aan de Farizeën van Jezus tijd, begaafd met een vrij groote befchaafdheid van geest en kundigheid, die geenerlei grove of in 't oogloopende ondeugd aan hunne verdorvenheid herinnerde, en die zich deswegens rechtvaardig waanden, aan 't Christendom als een fchandvlek te last leggen, dat het by zulken ingang en aanneming vond als door hunne zonden bekend waren. De gedachte dezer lieden wordt duidelijk voorgefteld in de volgende woorden van Celfus, vijand der Christelijke Godsdienst, en heiden van Epicurus aanhang, onder keizer Hadrianus regeering:

„ „Letten wy eens op wie het zijn, die de Christenen tot zich trekken. Is er eenige zondaar, is er

eenig ellendig verworpen schepsel, hy is 't wien hun koninkrijk Gods ontfangen wil. Zy beweren dat God den zondaar ontfangen zal, zoo hy zich wegens zijn snoodheid vernedert, maar dat Hy den rechtvaardigen niet ontfangt, wanneer hy met zijne deugden bekleed, van den aanvang af zijne oogen ten Hemel heft." Dus wordt door het voorbeeld van dezen man, de waarheid bevestigd, dat de natuurlijke mensch niet begrijpt de dingen die des Geestes Gods zijn (1 *Cor.* II: 14); dat hy met zijne spotterny niet dan zijne verblindheid ten toon stelt, en dat 's menschen eigen hart hem-zelven eene onbekende wareld is, tot Gods Woord hem den waaraehtigen staat zijner ziel ontdekt hebbe. Zekerlijk is het een Euangelieleer en een diepe waarheid die Celsus niet verstaan kon, dat de mensch zich erkennen moet zondaar te zijn, zijne, tot zoo lang ingebeelde wijsheid voor dwaasheid achten; en 't Koninkrijk Gods, waartoe de genade hem roept, ontfangen gelijk een kind, indien hy daar waarlijk ingaan wil. Zoo er iemand ware, die van den aanvang zijns levens af de wet der Heiligheid door Gods vinger in 't hart der menschen geschreven, vervuld had; *deze* zou [misschien] geenen Verlosser noodig hebben, en, als Celsus zegt, de oogen met vreugd naar God opheffen, maar zoodanig één, heilig van natuur, bestaat niet. Celsus spreekt als iemand wien 't wezen der ware heiligheid, zoo wel als de ware staat zijner ziel onbekend is. De mensch moet deze van God afgevallen natuur die de zijne thands is afsterven, eer hy tot het leven dat naar God is, geraken kan. Met reden zegt Origenes derhalve in zijn geschrift tegen Celsus (III Boek,

bl. 154 van Höſchels uitgave): „Wy verklaren 't onmogelijk, dat de mensch van den aanvang af met zijn deugd de oogen tot God heffe, want *de eerſte zaak die zich in den mensch openbaart, is het kwaad.*" Derhalve: voor dien die naar Celſus meening zijn oogen gerust tot God opheffen kan — zoo wel als voor diengene, wien de menſchen-zelve het oordeel ſpreken — is er ſlechts één eenige weg: Deze vernedering voor God, noodig voor een vervallen geest, en waardoor de mensch naar eene heiligheid zucht, dien hy niet dan uit hooger bron kan ontfangen.

Het is zoo, dat Celſus de bekeering van iemand, in de ondeugd opgegroeid en verhard, voor eene onmogelijkheid hield; want hy kende de wet des Geestes niet, die ſterker is dan de wet in 's menſchen leden (*Rom.* VII: 23); noch de macht van God die ſterker is dan de macht van het vleesch en bloed; noch de macht des Christendoms om de natuur te overwinnen en te veranderen. Ook laat hy op de aangevoerde woorden dit volgen: „Het is echter een blijkbare zaak voor een ieder, dat *niemand* diegenen die van nature geneigd zijn tot de ondeugd en daaraan gewend, t' eenenmaal veranderen kan. Niemand kan dit *door ſtraffen, en hoe veel minder nog door zachtmoedigheid of barmhartigheid; want den aart of natuur t' eenenmaal om te keeren, is iets buitengewoon moeilijk.*" — Zeker, hy heeft hier iets gezegd waarin wel een groote waarheid en diepe zin ligt, als hy aanmerkt, dat de wet, de vrees, en de ſtraffen niet dan de uiterlijke blijken waarin zich het kwade doet kennen, bedwingen kan; maar geenszins in

's menschen hart eene wezendlijke verbetering voortbrengen; en dat er niets moeilijker is dan des menschen *aart en hart* te veranderen. Maar hy bedroog zich op nieuw met de meening, dat alleen zekere menschen in wie de afgodische eigenliefde zich door buitengewone ondeugden doet blijken, natuurlijk tot de zonde geneigd waren en dienvolgende eene verandering van natuur behoefden; dewijl het beginsel der zonde (die eigenliefde), in welke plooien en schuilhoeken van 't hart of onder welke glans zy zich ook verberge, elk en een ieder der menschen beheerscht, tot dat zy voor de macht van de Godlijke liefde moet wijken. Hy bedroog zich met aan de Godlijke barmhartigheid te betwisten, dat zy datgene vermocht, wat geen straffen en in 't algemeen geene kracht uit kon werken, die niet de allerinnigste drijfveeren van onze natuur doordringt. Het Christendom gaf eene gants andere kennis van 's menschen natuur, dan die Celsus had. Het bracht zekerlijk alle menschen tot erkentenis dat hunne natuur, oorspronkelijk met God verbonden, gevallen en aan de overheersching der zonde onderworpen was; maar het deed hen tevens een macht van God kennen, die deze natuur veranderen kan en haar een nieuw leven schenken, hoedanig ook de toestand zij, waar de mensch zich in vindt. Het is op 't gevoel, dat de mensch van zijne eigen ellende moet hebben, dat het Christendom de verheffing tot de hoogste heerlijkheid grondde. Het verplichtte allen even zeer, zich als zondaars te erkennen, en gaf allen zonder onderscheid, hoe neêrgedrukt ook onder de zondenlast, mits zy slechts met ootmoedigheid het geschenk der genade ontfingen, het heerlijke voorrecht

van uit God geboren te zijn (1 *Joann.* V: 1), van kinderen Gods te zijn (*Joann.* I: 12); der Godlijke natuur deelachtig te worden (2 *Petr.* I: 4); en een Godlijk geslacht te zijn.

Cypriaan, een der achtbaarste Euangelieleeraren, in het Heidendom opgevoed en in 258 als martelaar gestorven; hy die voor zijne bekeering over de onmooglijkheid van zoodanig eene verandering als Celsus dacht, maar zijne eigen natuur slechts beter gekend schijnt te hebben, spreekt dus van de ondervinding die hy zelfs gehad had (*Ep. ad Donat. I.*) „*Leer wat men ondervinden moet eer men 't onderwijzen kan.*" Wanneer ik nog in de duisternis, in een diepe nacht lag; wanneer ik door de golven der wareld her- en derwaart geslagen, omdwaalde en mijne onzekere en waggelende schreden naar het bloote geval bestierde; onkundig van mijn eigen leven, vreemd aan de waarheid en 't licht; beschouwde ik 't als eene gants harde en moeilijke zaak, dat iemand op nieuw geboren wierd, 't geen hy eerst geweest was afleide, en (hoezeer zijne menschelijke natuur de zelfde bleef) in ziel en gevoelens een nieuw mensch wierd. Hoe (zeide ik), is zoodanig eene verandering mooglijk? Hoe kan de mensch op éénmaal afleggen, wat hem uit kracht zijner natuurlijke bewerktuiging aangeboren, of door eene lange gewoonte tot zijne natuur geworden is? Hoe zal hy spaarzaam leeren te zijn, die aan rijke gastereeringen gewend is? Hoe zal hy zich vernederen om een gemeen kleed te dragen, die gewoon is in 't purper en goud uit te blinken? Iemand, altijd met een stoet van lieden die hem hun hof maken, omringd, zal het tot een straf rekenen, alleen

te zijn. Zal de mensch niet altijd en met den zelfden betooverenden trek door den wijn geprikkeld, door den hoogmoed opgeblazen, door den toorn in vuur gezet, door de eerzucht verlokt, door de wellust meêgesleept worden? Dus sprak ik toen tot my-zelven. Want verstrikt in een menigte dwalingen van mijn jeugd waarvan ik niet dacht bevrijd te kunnen worden, diende ik de ondeugden waar ik meê besmet was; en aan verbetering wanhopende, huldigde ik mijne kwade neigingen als of zy tot mijne natuur behoord hadden. Maar wanneer door het bad der wedergeboorte (*Tit.* III: 5) de verdorvenheid van mijn vorige leven weggenomen was, en het licht van omhoog in een hart met Gode verzoend en gezuiverd, en met vreugde vervuld, schijnen mocht (2 *Cor.* IV: 6); wanneer de wedergeboorte door de kracht van den Geest uit den Hemel een nieuw mensch van my gemaakt had; toen werd het geen my te voren zoo ongeloofbaar was voorgekomen, op eene wonderbaarlijke wijze tot zekerheid; het geen my toegesloten geweest was, opende zich; ik zag helder waar ik te voren niet dan donkerheid had gezien; 't geen ik voor onmooglijk gehouden had, bleek my mooglijk te zijn, zoo, dat ik erkennen moest dat mijn vorige leven (het geen naar het vleesch geboren, der zonde gediend had,) een aardsch leven was, maar dat het leven, nu door den Heiligen Geest in my begonnen, een leven is dat van God koomt."

Celsus had het Christendom met recht kunnen beschuldigen, indien het de ondeugende menschen tot zich getrokken had door den valschen schijn van eenigerhande tooverachtige verzoeningen voor de zonden,

onafhankelijk van zedelijke gesteltenis des harten, en hem dus eene valsche verzekering had gegeven, gelijk het geval met de Heidensche priesters was, die aan het benaauwd geweten, het verkrijgen van zoodanige schuldzuivering door middel van uiterlijke plechtigheden beloofden. Maar dat menschen aan wie men scheen te moeten wanhopen, door het Christendom verbeterd waren geworden; dit was niet dan een sterker bewijs van de Godlijke macht die er door werkte. Op deze ondervinding mocht Origenes zich met volle recht beroepen. „Indien wy dezen leer, wien Celsus *onzinnig* noemt, als met eene tooverkracht werken zien; indien wy zien, hoe deze leer eene menigte menschen, van de teugelloosste uitsporigheid tot een ordendlijk leven (1); van den gruwel der ongerechtigheid tot de goedheid der weldadigheid over doet gaan, en van de lafhartigheid tot zoodanig een zielkracht, dat zy om der Godsdienst wille de dood verachten; hoe kunnen wy dan de kracht van dezen leer niet met diepe verwondering aanzien?" — Wat waren de algemeene woorden van Celsus, by de levende voorbeelden die de Christenen by konden brengen? —

„Ondertusschen was het niet altijd by de zulken die ongeregeld geleefd hadden, dat het Christendom den meesten opgang maakte, want velen wilden den weg van berouwhebbing niet inslaan, en haatten een leer die de booze werken, waarvan zy niet af wilden staan, veroordeelde." (*Neander*, *Gedenkwaardigh.*)

---

(1) Het zelfde getuigenis dat wy hierboven door Wilberforce zagen geven.

Toevoeging over het woord *misschien* in de aanteekening bladz. 216.

[Dit *misschien* heb ik hier tusschen gevoegd, op dat onberadenen die zich-zelven gaarne bedriegen, zelfs geen oogenblik aan zulk eene onderstelling mochten blijven hangen. Wie toch zoude zulk één zijn? — Kind van Adam, na den val ontfangen en geboren, moet hy noodwendig 't verderf in neigingen van 't gemoed zoo wel als 't verval van vermogens in geest en lichaam gevoelen, en dus in het zedelijke als in alles feilbaar niet slechts, maar feilende zijn. Doch gesteld, deze verdorven neigingen waren hem niet uit zijne ouderen medegedeeld, wat dan nog? Dan zal hy nog in de oudvaderlijke erfschuld deelen, en voor deze strafbaar zijn, en den Verzoener even als Adam noodig hebben, want wat is het kind dan ontwikkeling uit den vader, en dus één met hem voor de hooger beschouwing, welke alleen waarheid is. Hy zou dus om van 's levens eerste ademtocht onstraflijk te zijn een geheel schepsel nieuwlings uit Gods hand gemaakt moeten zijn, en dat overzulks niets met het tegenwoordig bestaande, 't zij in geestlijk of lichaamlijk gemeen had, zelfs onze openbaring niet. — Wat kan ons dan zoodanig een wezen aangaan, en zoo ware deze dan zekerlijk in den oorspronkelijken staat van Adam, voor den val en 't verderf, ter redding waaruit de Verzoener beloofd werd. Maar dan was dat wezen geen mensch met ons: en op ons of iemand onzer toegepast is het een tegenspraak met zich-zelve. 't Is een *rond vierkant*. Bedenke men dit wel! B.]

III.

Bladz. 193.

Aan elke verootmoedigde ziel te ſchenken, die daar met geloof en om Jezus Christus wille om ſmeekt.

„Hy heeft geſproken: Dit middel dat Hy gekozen heeft om zijne rechtvaardigheid en barmhartigheid te vereenigen, is de offerande aan 't kruis, door den grooten Middelaar, Zijnen eeniggeborenen Zoon, opgedragen. De voorwaarde waaraan de genade verknocht is, is het toevluchtnemen tot dezen edelmoedigen Verlosſer: en zy beſtaat in 't *geloof*. Sla het Euangelie open, gy zult er op elke bladzijde zien, dat de mensch niet door de verdienſte zijner werken gerechtvaardigd wordt, maar door het geloof. Gerechtvaardigd, niet gelijk menſchelijke gerechtsſtoelen rechtvaardigen of vrijſpreken, maar gelijk het de Opperſte Goedheid betaamt te rechtvaardigen. De mensch wordt niet onſchuldig verklaard, maar hy wordt in de voorrechten der onſchuld herſteld. Hy moet in 't gevoel dat hy in zich-zelven geen middel ter behoudenis heeft, de oogen met vertrouwen op Hem ſlaan, die voor de kinderen van Adam den dood ondergaat. —"

Zie daar het eenige middel ter zaligheid. De Heilige Schrift ſpreekt alleruitdrukkelijkst op dit punt.

Ik eindig hier deze Aanteekeningen. Het heeft my eenig genoegen gegeven, de namen daarin by een te ſtellen ván mannen, in zoo vele opzichten zoo verſchillend, maar allen *één* in de waarheid. Moge deze

zelfde waarheid, die door alle eeuwen heen de kracht en het leven der kerk geweest is, haar in onze dagen altijd blijven bezielen! En houden wy vast, wat overal, wat altijd, wat van allen geloofd is!

TENEAMUS QUOD UBIQUE, QUOD SEMPER, QUOD AB OMNIBUS CREDITUM EST!
Vincentius Lerin. in Commonit.

REDEVOERINGEN.

REDEVOERINGEN

DES

HEILIGEN OUDVADERS

CHRYSOSTOMUS,

uit het Grieksch overgebracht

DOOR

Mr. Willem Bilderdijk.

Breda,
BY F. P. STERK.

1832.

De onsterflijke Dichter heeft deze mijne uitgave zijner uit 't Grieksch *overgebrachte Redevoeringen des Heiligen Oudvaders* Chrysostomus *niet voltooid mogen zien; Hy had 't voornemen, nog een enkel woord dit Bundeltjen vooraf te doen gaan, doch »in bloot ongevoel en wanbesef wegkwijnende" (dus drukte Hy 't my uit), »moet ik ook dat aan Uw vriendschap en bestuur opdragen." Ik bevredig dan by deze 's Grijsaarst my dierbaren wensch, door te melden, dat de laatst in deze verzameling voorkomende Kerklijke Redevoering mede opgenomen is in het* 8e. *deel van de oude* Mnemosyne (1820), *en, offchoon*

niet in den boekhandel zijnde, toch afzonderlijk, ten genoege van 's Dichters vrienden, is uitgegeven. Ik acht het plicht, hier den Hoogleeraar Tijdeman, *Uitgever van bedoelde* Mnemosyne, *openlijk dank te zeggen voor dat Zijn Hoog-Geleerde my daarenboven, en als ten overvloede, by gelegenheid der ons onvergeetbare ter aardebestelling van 't groote Lijk, wèl geliefde te rechtigen tot de opneming dier Rede in deze verzameling, die alsnu* volledig *bevat, wat onze nooit te overtreffen Geleerde van den Griekschen Kerkvader Zijnen Landgenooten heeft geleverd.*

Breda,
den 24. van Louwmaand, 1832.

JAN-J. F. WAP.

CHRYSOSTOMUS,

OVER NOODLOT EN VOORZIENIGHEID.

I.

EERSTE REDEVOERING.

OVER DE VOORZIENIGHEID.

Met vele beroeringen is ons leven bezwaard en de tegenwoordige toeſtand met onrust vervuld, maar mijne Geliefden, dit is het beklaaglijke niet; maar wel, dat wy, deze beroeringen en die onrust kunnende veranderen of zonder zielskwelling dragen, noch het een noch het ander behartigen te doen, maar den gantſchen tijd in beklag en wrevel doorbrengen; daar de een over armoede, de ander over ziekte jammert; deze zich over last van zorgen in 't voorſtaan van zijn huis, en dees over de opvoeding van kinderen, gene over kinderloosheid bezwaart: en (zie de overmaat onzer dwaasheid!) allen treuren wy even zeer over het ja en neen, het hebben en niet hebben. Indien echter de natuur der dingen by ons de oorzaak van 't beklag ware, zoo mochten, zoo zouden wy ons niet even zeer over het tegenſtrijdige bezwaren: maar zoo armoede een kwaad en ondraaglijk ware, zoo moest die in rijkdom en overvloed leeft gants niet jammeren; en indien kinderloosheid een onheil waar, moest

hy die op eene vruchtbare echtkoets mag roemen, blijde en vergenoegd zijn. Desgelijks, zoo 't bewind voeren aan 't hoofd des Staats en 't bekleed zijn met eerampten, en velen onder zich te hebben, iets wenſchelijks ware of wat men mocht najagen, zoo moest een ſtil en ampteloos leven te ſchuwen zijn, en van alle menſchen gehaat worden. Doch daar wy en rijken en armen even zeer te onvrede zien, (en zelfs den rijke boven den arme,) den gezaghebber, als die het gezag onderworpen is, en den vader van vele kinderen als den kinderlooze, zoo moeten wy de oorzaak in de zaken niet ſtellen, maar in hen, die ze niet naar behooren tot hun geluk weten aan te wenden en zich zelven van ongenoegen te ontheffen. Want de ontroering der ziel is niet uit het ongeval, maar uit onszelven en onze opvatting. Indien wy 't derhalve wel opvatten, zoo zullen we, al ontſtonden er duizend onweders, altoos in kalmte havenen; en indien we, in tegendeel, 't kwalijk opvatten, ſchoon ook alles voor den wind gaat, zullen wy 't niets beter hebben dan ſchipbreukelingen. Dit is ook in 't lichaamlijke te zien. Want die een ſterk lichaam heeft, zal ſchoon hy met duizenden van ongeregeldheden der lucht heeft te worſtelen, niet alleen niets daarvan lijden, maar zelfs door de oefening en 't gewoon worden aan het ſlechte weêr een toewas van kracht verkrijgen; terwijl hy die een zwak en te teder geſtel heeft, zelfs ook dan als hy 't beste weder geniet, geen baat daarby vindt, daar zijne eigene zwakte ook door de beste luchtgeſteltenis lijdt. Hetzelfde zien we in de ſpijzen. Want wanneer wy een ſterk en vast lichaamsgeſtel

hebben, zal ons alles wat wy genieten, hoe hard en bezwarend ook ter verdouwing, in gezonde ſappen overgaan, en de natuurlijke verteering 't ongezonde van 't voedſel overwinnen; maar wanneer de maag en ingewand zijn toon verloren heeft en verzwakt is, zal wat er ook inkoomt, zal ook de bestvoedende ſpijs in de ſlechtſte veranderen en verderven, daar die ongeſteltenis ze ontaarden doet. Even zoo moeten wy, wanneer we de wanſchiklijkheden zien, 't niet aan God toeſchrijven! mijne Geliefsden! Want dit is geen heelmiddel voor de wond vinden, maar wonde op wonde hoopen.

Ook moeten wy 's warelds beheering aan geene Duivelen toeſchrijven, noch hetgeen wy zien voorvallen zonder de Voorzienigheid wanen te gebeuren, en dus wat gebeure eene dwingelandy van een Noodlot tegen Gods Voorzienigheid opwerpen om die uit te ſluiten. Want dit alles is godslasterlijk, en inderdaad is er geen verwarring en ordenloosheid in de dingen, maar in onze beſchouwing en redekaveling, die ſchoon zy duizendwerf het genot van de orde heeſt, zoo lang zy de onordering en verwarring in haarzelve niet te recht brengt, van die orde der dingen geen genot hebben kan, maar als een ontſtoken oog dat op het helderſte van den middag duiſternis meent te zien, het een voor het ander aanziet, en geen ſtraal van licht beſpeurt, terwijl het, gezond zijnde, ook hetgeen verward ſchijnt, zeer wel ziet, maar bedorven, en al bracht ge 't in den hemel-zelven, ook daar-zelfs alles vol wanorde en verwarring zou meenen te ontwaren. En dat het dus is, daarvan zal

ik u vele oude en nieuwe voorbeelden brengen. Hoe velen dragen de armoede met genoegen, en laten niet af Gode deswegens te danken! Hoe velen die rijkdom en weelde genieten, danken niet, maar lasteren den Heer! Hoe velen die niets hards te lijden hebben, beſchuldigen de algemeene Voorbeſchikking! Hoe velen die den gantſchen tijd in banden en kluiſters doorleven, dragen dit jammer vergenoegder dan die hun leven in rust en gemak doorbrengen! Ziet gy dus niet, dat de geſteltenis der ziel, en dat de eigen redeneering de oorzaak van 't een en het ander is, en niet de aart der zaak zelve? Zoo dat er, indien wy over onze eigen denkbeelden wacht hielden, geene ontroering, geene wanorde beſtaan zou, ja niets ſchrikbaars, ſchoon ook een vloed heviger dan de Euripus alles wat dit ons leven raakt op en neêr wentelde. Waarom toch (zegt het my) dankt Paulus? Immers behoort hy tot die het godzaligst leven, en t'allen tijd zich der deugd bevlijtigende, zulk een leed nooit beproefden. Niemand onder de zon was rechtvaardiger dan hy, en geen der ſtervelingen ſints er menſchen geweest zijn, leed moeilijker bezwaren. Maar ziende velen in boosheid en ondeugd levende en gelukkig en in het genot van rijkdom en overvloed, dankt hy God en vermaant anderen dit ook te doen. Ziet op hem, en wanneer gy den booze in weelde, wanneer gy hem trotsch en fier, wanneer gy hem zijne vijanden ziet verpletteren, en zich op zijn wederſtreveren wreken; wanneer gy hem aan geen leed of ſchade onderworpen ziet; maar het geld hem van alle kant

toeſtroomen, en alle hem vleien en ſtreelen, u-zelven daartegen in al het uiterſte leed; en omzet van huichelaars en verraders, listen, en lagen; denk dan niet dat gy onder de van God verlatenen zijt, maar zie op Paulus die in dit uw lot deel heeft; verhef uw hart en vertroost uwen geest; op dat gy niet in moedeloosheid of wanhoop vervalt. Den Godgeliefde en Godgehate moet ge niet naar voor- of tegenſpoed ſchatten. Ziet ge iemand die wel en rechtſchapen leeft, onbekommerd en de Godvrucht in 't oog houdende, acht dien gelukkig, ſchoon hy ook met duizend ketenen overladen is, altijd de gevangenis tot verblijf heeft, ten dienst van onwaardigen ſlaven moet en gebrek en honger lijdt, ja in de mijngroeve zwoegt, en het ergſte verduurt. Want die is gelukkig, al worden hem de oogen uitgegroefd, al wordt hy verbrand, en al wordt hy van lid tot lid, ja van ſtuk tot ſtuk verſcheurd en vernield. Ziet ge integendeel iemand in dartelheid en ondeugd en gruwelen leven, die veel eer en aanzien geniet, ja, een Koningszetel beſtijgt en den diadeem om het hoofd windt, in het purper gedoscht en geheel de wareld beheerſchende, zoo beſchrei en acht hem rampzalig. Want niets is er rampzaliger dan een dus geſtelde ziel, ſchoon hy zich ook geheel de wareld onderworpen ziet. Wat toch baat het, van ſchatten over te vloeien, als men allerarmst aan deugd is? En wat winst is er in, dat men aan zoo velen gebiedt, als men zich-zelven en zijne eigene driſten niet overmag? Zien wy integendeel een lijdend en in koortſen verſmachtend lijf, door leemte of uitteering of andere

ongeneesbare ziekte bevangen, beſchreien wy hem ſchoon hy ook de allerſchatrijkſte mensch is; en wel des te meer naar mate de mensch rijker gegoed is. Want het ſmartgevoel is te ſcherper, by den overvloed. Immers die van het genot door armoê verſtoken is, berust in zijnen armoedigen ſtaat en getroost zich des; maar die in 't bezit van den overvloed is en dus meeſter om zich wat hy wenscht te verſchaffen, en in het genot door de krankheid verhinderd wordt, dien valt dit vrij bitterer. Hoe zou het dan ongepast kunnen zijn, als wy iemand door een lichaamskrankte bevangen zien, hem te bejammeren, ſchoon hy rijk gegoed moge zijn, maar ten aanzien van de ziel ongeſteld is. Ten aanzien van de ziel, zeg ik, het ſchatbaarſte boven alles; maar tevens hem gelukkig te roemen wegens een handvol geld, of tijdelijk aanzien, of eenig ding dat na 't leven hier blijven moet, of ook zelfs in dit leven zijn bezitter verlaat?

Laat (bidde ik) dit ons niet tot oorzaak van ontroering of onrust zijn. Velen beſchuldigen God deswegens, of ſluiten daarom de wareld buiten zijne Voorzienigheid uit. Wisten zy, dat in 't tegenwoordige leven niets goeds is, dan de ware deugd-alleen, geen rijkdom, geen ſchatten, geen gezondheid, geen heerſchappy of gezag, of iets anders hoegenaamd; en dat ook in dit leven niets kwaad is, dan de boosheid-alleen en de ondeugd en verkeerdheid van ziel, doch geen armoede of ziekte of ſmaad of laster te ondergaan, of wat men verſchrikkelijk acht, zy zouden een andere taal voeren, hun

leven niet verbitteren, gelijk zy nu doen, en die genen niet gelukkig achten, die zy bejammeren moesten, noch rampzalig die men gelukkig moet roemen, maar gants anders van de menschen gevoelen, dan thands. Want iemand om dik- en welgevleeschtheid, of een ruimen disch, of een goede nachtrust gelukkig te oordeelen, is niets anders dan hem onder de redenlooze beesten te rangschikken, wier geluk daar in bestaande is. Doch ja ook in dezen is dat een kwaad. Want immers zijn vele ezels en paarden door een leven in werkeloosheid en vratigheid omgekomen. Doch is dit zoodanigen schepselen die voor geen ander goed vatbaar zijn dan een dik en vet lichaam, nadeelig, hoe zouden wy dit in menschen, wier gantsche voortreflijkheid in de verhevenheid der ziel bestaat, tot een deugd stellen, zonder ons des voor den hemel en de ons in geest verwante Engelen te schamen? Schaamt gy u zelfs niet voor den aart en de vorm van uw lichaam? Want dit heeft God ons niet als den redenloozen dieren gebootst, maar zoo als het voegde en geschikt was om eene redelijke en onsterflijke ziel ten dienst te zijn. Daarom heeft Hy allen onredelijken dieren de oogen benedenwaarts ziende gemaakt; maar heeft Hy ze u niet als ware 't in een torenburcht, in 't rijzige hoofd gesteld? Is dit niet, om dat zy niets met den hemel te doen hebben, en om u te leeren dat het u van den beginne af door God tot natuur- en plicht-wet is gegeven, niets met de aarde gemeen te hebben, en u niet aan het aardsche te hechten? Laten wy derhalve onze hooge en aangeboren bestem-

ming niet verloochenen, noch tot de laagheid der redenlooze schepselen neêrzinken, op dat Hy van ons niet zegge: »De mensch die in waarde is en verstand heeft, wordt gelijk de beesten die vergaan." †

Want by weeldrige wellust, en rijkdom, en glorie, en de hier aanwezige dingen zijn aandeel van geluk te beperken, is het werk niet van menschen die hun eigen adeldom kennen, maar van die lastdieren, paarden en ezels zijn. Doch het zij verre van ons, zulken hier in deze heilige plaats en geestelijke schole en Godvereerende vergadering te onderstellen. Daartoe immers genieten wy dagelijks het gehoor van het Goddelijk woord, opdat wy met onze prediking als met een snoeimes de verwilderde uitspruitsels van wangevoelens afsnijdende, goede vruchtboomen worden en rijpe vruchten in de hemelsche schuren dragen, tot glorie van onzer aller Heer, den hovenier onzer Zielen, en ons-zelven 't eeuwige leven ('t geen ons-allen moge te beurt vallen!) verkrijgen door de genade en liefde onzes Heeren J. C. met wien en den Vader en den H. Geest, eer en kracht en glorie zij tot in de eeuwen der eeuwen! Amen.

---

† Psalm XLVIII: 12.

CHRYSOSTOMUS,

OVER NOODLOT EN VOORZIENIGHEID.

II.

TWEEDE REDEVOERING.

»Wie vader of moeder vloekt, zal den dood ſter-»ven", zegt de Wet in het Oude Verbond, †) wanneer er nog geen verfijning van de hoogſte ſtaats- of regeerkunst beſtond, maar kinderlijke lesſen of bevelen, maar melk, maar kinderen onderwijs, maar flaauw en ſchemerend lamplicht, maar voorbeeld en voorſchaduwing als een bloote opleiding tot de Godskennis plaats had, en wat dan moeten wy in dezen onzen leeftijd, den tijd der genade, dien der waarheid en vervulling van Gods beloftenis, van die genen zeggen, die by een zoodanige kennisſe, hun ouders niet ſlechts, maar den God van al wat beſtaat vloeken en lasteren? Wat ſtraffe hebben zulken te wachten? Welk een wraak zal verſchriklijk genoeg kunnen zijn naar de maat hunner boosheid? Welk een vuurſtroom, welk eene eeuwige worm, welk eene duiſternis, welke ketenen, welke tandknerſing, welk gejammer? Alle pijningen, die er zijn of zijn zullen, zijn te gering voor eene tot zoo verr' in boosheid vervallene ziel. Maar daar zijn velerlei en ver-

†) Exod. XXI: 17. Matt. XV: 4.

ſchcidenerhande Godlasteringen, die ik u heden verklaren en voorſtellen moet, opdat wy daar niet willig in vallen, of iemand die ons waard en dierbaar is (hy zij vriend of vijand) in laten wegzinken. Geene toch, ja niet ééne zonde is ſnooder, geene ſtaat met deze gelijk, maar het is een toevoegſel van jammer, verwart en vermengt alles, en heeft eene onlijdelijke en onverzoenbare kaſtijding te wachten. — Wie zijn het die den Algoede en Almachtige lasteren? Die, tegen de wijsheid zijner Voorzienigheid, de ongeregeldheid en dwang van een Noodlot oprichten. Geen wonder is 't wel, dat ongeloovigen en die hout en ſteenen aangapen en dienen, aan deze ziekte krank zijn; maar dat zy die van een zulke dwaling en afgodsdienst vrij zijn geworden en verwaardigd werden God te kennen, den eenigen en waarachtigen God, als hy een te rug keerende ebbe in zulk eenen maalſtroom, in zulk een denkbeeld, in zulk eene onzinnigheid ſtorten, dit is allervreeslijkst, en wezendlijk tranen en bejammering waardig. Wanneer zy die Christus zeggen te aanbidden, en met de openbaring van zóo groote verborgenheden verwaardigd werden, aan de onuitſpreeklijke leerſtukken en die wijsheid die ons uit den Hemel is overgebracht, deel verkregen, na zoodanig een voorrecht van God te ontvangen, zich-zelven vrijwillig in 't verderf ſtorten, en uit de hun door Gods genade verleende vrijheid onzinnig in de zwaarſte ſlaverny afwerpende, de willekeurigſte dwinglandy die er ooit beſtond of denkbaar is, aannemen, en de kracht dier genen die zich der deugd bevlijtigen trachten te verlam-

men. Even als in den oorlog wakkere ſtrijders, die hun leven voor 't vaderland veil hebben, zich door eenen vijand die hen op geene andere wijze deeren of van hunne trouw aan hun Vorst aftrekken, of vertſagen, noch door eenige middelen overwinnen kan, laten omkoopen en overreden, dat zy zonder reden en buiten noodzake zoo veel arbeids op zich nemen; hen langs dezen weg doet verſlappen en krachteloos maakt, hunnen ijver neêrſlaat en uitdooft, om ze dus buiten wederſtand bloot en wapenloos in ketenen weg te mogen ſleepen. — Zoo deed ook de Booze. — Wanneer hy het grootſte deel der wareld door Gods genade de dwaling der Heidenen zag belachen, en met gantſche ziel en hart tot het woord der Waarheid toe treden, en hieruit vele deugd en braafheid, met verachting der ſnoodheid, ontſtaan; zoo had hy het hart niet om openlyk of met duidelyke woorden te zeggen: Valt af van Christus! maar wel, belacht zijnen leer, 't zijn ſlechts fabelen en dolingen, het is ſlechts boosheid en onmenschlijkheid, duldt ze niet! Want hy weet, dat men langs dezen weg zijne dwinglandy eer zal verlaten en hem meer leeren haten; daarom bragt hy geen regtſtreekſche beſchuldiging voort, maar van ter zijde zaait hy het giftige onkruid van godlooze leerſtellingen, als ware 't het geloof daarlatende, maar het in der daad met wortel en al uitrukkende, en den gantſchen leer der waarheid verdelgende, en by die hy overreed menigvuldige lastering tegen God uitſtortende. Daartoe is dit verdelgend venijn en die doodelijke giftmengſels van lot en lot-

geval toebereid, om 't geen ik daar zeide, onbemerkt in te voeren; om ons geloof ijdel te maken, en den menſchen een ſnood gevoelen van God in te boezemen. En dus deed hy ook in den beginne by Adam, met God als een nijdigaart en boosaartige te betichten. Want wat deed hy anders toen hy zeide: God wist dat u de oogen zullen open gaan: Hy wist dat gy als Goden zult zijn, Hy benijdde u, Hy misgunde u grooter eer. Want ſchoon hy deze zelfde woorden niet gebruikte, hy gaf hun dit door het geen hy zeide te verstaan. En zie zijne ſnoodheid! Gods bevel omſtootende, en zeggende dat zy groote voordeelen zouden gewinnen met de ongehoorzaamheid, naamlyk: het openen van hunne oogen en Gode gelijk te zijn, met de daaraan verknochte kennis, zoo voegde hy daar geen ſcheldwoord by tegen God, opdat hy niet ſchynen zou als een vijand van Hem te ſpreken, maar vertoonde zich als een raadsman en vriend, om zijne aandrijving te aannemelijker te maken. Hy wilde met zijne woorden niet anders uitwerken, dan den afval van God onzen Schepper. God is afgunſtig en nijdig, Hy misgunt ons het grootſte goed: dit zeide hy niet met duidelijke woorden. Want hem Gode vijandig bemerkende, zouden zy van hem geweken zijn. Dit overzulks nalatende tot hen te zeggen, dreef hy hen tot dit verderflijk beſluit, Op gelijke wijze zegt hy thands niet, verloochent Christus, als of de Godlijke geboden te veroordeelen waren, wetende dat hy liegen en niet geloofd worden zou, maar veinst hy arglistiglijk ons daarby te laten blijven en met de waar-

heid in te ſtemmen, maar weet op eene andere wijs de onwetenden uit die eeuwige erfenis te verdringen. Even als of men een wettig en vrijgeboren, maar eenvoudig en argeloos kind niet by den arm uit zijns vaders huis zet, maar tot dat gene verleidt, waardoor hy willig of onwillig al zijn ouderlijk goed verliest. Want het kan niet anders, of die aan een Noodlot hecht kan den Hemel niet beuren, ja kan hel noch helſche ſtraffe ontvlieden, daar hy aanneemt en verkondigt, het geen aan Gods eigen leer wederstreeft. God zegt*: » Indien gy willig zijt en hoort, zoo zult gy het goede des lands » eten; maar indien gy weigert en wederspannig zijt » zoo zult gy van 't zwaard gegeten worden. Want » de mond des Heeren heeft het gesproken." Gy ziet, wat God zegt en hoedanige wet Hy stelt; hoor nu wat het Noodlot zegge en hoe tegenstrijdige kluiſters het oplegge, en leer hoe het eerſte de taal van Gods geest is, het laatſte daartegen van 't Booze en verſlindende rooſdier. God zegt: zoo gy gewillig zijt, en zoo gy niet wilt; ons meeſter makende van goed en kwaad te doen en het in onze keur ſtellende. Maar wat zegt de Booze? Dat wy het Noodlot niet kunnen ontvlieden, al willen wy 't. God zegt: Indien gy wilt zult gy 't goede der aarde genieten; het Noodlot daar tegen: Al willen wy, dit willen baat ons niet, zoo 't ons niet gegeven is. God zegt: Indien gy naar mijn woorden niet hooren wilt, zal u 't zwaard verteeren; het Noodlot daartegen: Ook ſchoon wy niet willen, zoo het ons gegeven is, zul-

* Jesaia I, 20.

len wy alle behouden worden. Zegt dit het Noodlot niet? Wat dan is er klarer en blijkbarer dan deze strijdigheid? Wat, duidelyker dan deze wederspraak en die oorlog, dien de schaamtlooze leermeesters der boosheid, de duivelen tegen het Goddelijk woord voeren? Maar, gelijk ik reeds zeide, dat de duivelen, en menschen die duivelen zijn (de Heidenen zeg ik), dit aannemen, is in het geheel niet te verwonderen; doch dat gy die het onderwijs in den Godlyken leer der behoudenisse geniet, dezen leer veracht en tot zulke redenlooze en zielverderflyke gevoelens afdoolt, dit is allerhardst. Want wat heb ik te oordeelen die buiten zijn? * Tot u voer ik het woord, die leden van Christus zijt, kinderen der Kerke, die in uws vaders huis opgevoed, in den Hemelschen leer onderwezen, met zoo groot een voorrecht verwaardigd zijt. Deswegens zucht, deswegens schrei en treure ik. Want beschreienswaardig is 't waarlijk, wanneer iemand in overtredingen valt die geen deernis verdienen; en welk eene deernis (zegt het my) is er te wachten, wanneer God een oordeel velt en de duivelen tegenspreken, en hun woord by Gods huisgenooten aanneemlyker wordt geacht dan het Zijne? Wy voegen hier nu geen betoog van redenen by, maar zullen toch de onbeschaamheid aantoonen van zulke die het tegendeel aannemen. God zegt §: »Ik heb u het vuur en het water voor»gesteld, het leven en de dood; strek uw hand uit »tot wat van beide gy wilt." De duivel (daartegen) zegt: Het hangt van u niet af, de hand uit te

* 1 Kor. V, 12. § Eccles. (Jez. Sirach) XV, 17.

ſtrekken, maar het is een nooddwang, die u dit doen doet. En dit acht gy geloofwaardiger en denkt niet wat eindeloos onderſcheid daar is tusschen God en den duivel; gy onderzoekt het onderſcheid even min tusſchen den tweederlei raad, en hoe de een heilzaam zij en ten goede roept, de ander duivelsch en tot boosheid en ondeugd wekt. Gy neemt niet in aanmerking, welke u van God koomt, en welke van den duivel: — dat de eerſte u zoodaniger wijze lief heeft, dat Hy zijnen eeniggeboren Zoon voor u gaf, het kostelijkſte dat de Vader had, en u nog zoo bemint, dat Hy u door zijne gezanten tot uwe zaligheid aanmaant en alles doet. En dat, in het tegendeel, de ander u zoodaniger wijze gehaat heeft en nog blijft haten, dat hy u met alle mogelijke middelen en van alle kanten beſtrijdt, en niet alleenlijk niets goeds toebrengt, maar ook 't geen gy van God erlangde tracht af te nemen. God ſtelde alles in het werk om u den Engelen gelijk te maken; de Duivel vernederde u tot beneden 't langs de aarde kruipend gedierte, en bracht u tot vereering en aanbidding van die. God trekt u op naar den hemel en tot alle glorie; de Booze benijdt u de eer u van den hemel geſchonken, en rust niet, voor dat hy er u uitgeſmeten heeft. En ſchoon gy (daartegen) ook zijnen leer niet recht inzien kunt, hoe zeer die ook klaarder dan de zon zij voor die niet te ſtomp van begrip is, zoo hebben Gods geboden blijkbaar een kracht van zaligheid, en de zijne van boosheid en jammer. Maar ofſchoon gy dit ook niet kunt inzien, leert echter van die u raad geven het heilzame en

behoudende, en het verderflyke te onderſcheiden. Immers, gelijk het in onderzoeken niet ongepast is, den raad van anderen in te nemen, zoo dat wanneer de Geneesmeeſter iemand eenige ſpijs of drank geeft, hy daar niet nieuwsgierig by navorscht, maar het als gezondmakend aanneemt, doch in tegendeel, wanneer een kwakzalver toedient, zonder veel onderzoeks als iets ſchadelijks en verderflijks afwijst; waarom zal men niet even zoo, als het God betreft, handelen? Want naar mate er grooter onderſcheid tusſchen God en den Duivel is, dan tusſchen een geneesmeeſter en vergiſtiger, dan men of met woorden uitdrukken, of met het verſtand bevatten kan; hoe zou het, daar er in de ſpijze die men ons voorzet, minder verſchil is, niet van de uiterſte dwaasheid zijn, niet zorgvuldig te onderzoeken, maar het aanzien van perſonen voor allerlei leer aan te nemen; terwijl men (in tegendeel) midden in zulk eene menigte van raadgeveren verſtand noodig heeft om te leeren wat heilzaam, en wat ſchadelijk zij? Laten wy (dit vermaan ik u) niet redenloozer dan de redenlooze dieren zijn, maar terug ſpringen en geen gehoor leenen: Want kwade ſamenſprekingen bederven goede zeden, en die zich bedriegen laten, moet men niet wanen verſchoond te zullen worden. Want waarom, indien gy een plaats met de pest beſmet ziet, ontziet gy u daar op te houden, ſchoon honderd redenen u naar derwaart lokken, en ſtelt ge uw gezondheid boven die alle; terwijl gy nochtans die vol van verpestende redenen en geſprekken, welke 't lichaam niet ſlechts beſchadigen, maar veel

meer de ziel verderven en flechter maken, niet ontvliedt? — Hoor, zegt zekere Wijze, vertoef niet, vlied heen, zonder uitftel, en ducht voor het minfte verwijl. En dit zeggen wy, niet als of wy de kracht van derzulker meeningen vreesden, maar om dat wy voor uwe zwakheid bekommerd zijn. Want ons, die in het Geloof gegrondvest zijn, dunken zy door Gods genade nietiger dan fpinnewebben, fchoon zy ons duizendmalen door de ooren zuizen, en moeten zy des te belachlijker voorkomen als onzinnig en verftandeloos zijnde: maar wy zijn beducht voor ulieder zwakte. Ik zeg dit niet tegens allen, maar tegen de daaraan onderhevig zijnde, dewijl Paulus, die alles bezat, en niet flechts den leer, maar ook de redetwist tegen de ongeloovigen aan zijn leerling Timotheus onderwijzende, de ijdele gefprekken maakt te vermijden. Kortftondig is de tijd van ons leven, kort het wegjen ter zaligheid. Indien wy derhalve den korten tijd zelfs, die ons gegeven is om iets nuttigs te leeren, tot overtollige en dwaze en fchadelijke leeringen verliezen, welken anderen zullen wy vinden, om ons het noodige en dringendfte te leeren? Ook zoo dit tijdsbeftek lang ware, moeften wy 't tot het geen nuttig is, aanwenden: doch daar het zoo klein en zoo kort is, hoe kan het anders dan de uiterfte onzinnigheid zijn, de kortheid daarvan tot het geen voor onze ziel verderflijk is, te beftedeen? — Wat hebben wy heelmiddelen nodig? Wachten we ons voor kwetfuren; verliezen wy geenen tijd met wonden te geneezen die wy van anderen ontfangen, halen wy de gezondheid uit de God-

lijke ſchriften! En indien iemand iets anders koomt verkondigen, ſtoppen we onze ooren, wijken we van hem af en toeven wy niet! Ook als er een ſamenzweering tegen den Vorst wordt gemaakt, wachten we ons in die vergadering deel te hebben, om door de deelhebbing in dat gezelſchap eenigzins gevaar te loopen. Wanneer er iets tegen God geſproken, of eenig bedenken tegen Hem geuit wordt, zoudt gy u dan niet onttrekken? zoudt gy de godslasterlijke taal niet haten, den godloozen mond niet verfoeijen? Of hoe zoudt gy met vrijmoedigheid God kunnen bidden, deel hebbende in de lastering tegen Hem? Verre zij het van daar! — Dit zegge ik niet tegen die hier tegenwoordig zijn, maar veeleer tot hen. Want ſchoon gy des niet ſchuldig zijt, indien gy er weet die aan deze kwaal krank zijn, bevlijtigt u, by hen door deze en andere woorden meer het kwaad met den wortel uit te roeijen, en geſchiede dit door de vrienden en heiligen Gods! Want daartoe is onze taal niet zoo vermogend als hun gebed en vermaning. Mogen wy-allen en wie tot de volheid der Kerke behooren, van dit jammer bevrijd, met vrijmoedigheid voor den rechterſtoel onzes Heilands ſtaan, wien de eer zij! Amen.

CHRYSOSTOMUS,

OVER NOODLOT EN VOORZIENIGHEID.

III.

DERDE REDEVOERING.

Ik weet dat ik onlangs voor Uwe Liefde over 't Noodlot eene rede hield, maar niets verhindert, dat we ons heden op 't zelfde onderwerp mogen oefenen. Niet dat de kwaal waar wy meê ſtrijden, in zich-zelve zoo ſterk zij, maar uwe lichtzinnigheid is onuitſpreeklijk, die zelfs 't geringſte leed tot een groote en gewichtige krankheid maakt; daar het uit den aart der zake zelfs den blinde zichtbaar en klaar is, dat er voor geloovigen geene uitvoerige rede noch onderrichting behoeft, om dit leed te ontwijken. Want gelijk aan hem die in dit ons land woont, en onder onze wet leeft, niet telkens op nieuw beduid behoeft te worden, dat hy de ſtaatsgeſteltenis der Perzen niet in moet voeren, zoo is het ook hiermede. Want in 't ſtuk der zonden zijn wel punten die onderwijs vereiſchen, maar ook zulke die in zich-zelven zoo klaar en zoo blijkbaar zijn dat zy zelfs geene redeneeringen behoeven, maar door de enkele ſtraf en de vrees die zy inboezemt, bedwongen worden. Gelijk 't met het verbod van doodſlaan, van ſtelen en overſpel is. Daarom heeft

de wetgever daar geen leerſtellig betoog van gegeven, dat in onze ooren klinkt en het als een kwaad afſchildert, (want dat ligt in ons verſtand-zelf beſloten,) maar alleenlijk verboden *: Gy zult niet doodſlaan, gy zult geen overſpel bedrijven. Daartegen, wanneer hy van de onbarmhartigheid jegens weduwen, weezen en vreemdelingen van de ſchending der trouw omtrent een ter bewaring toevertrouwd pand, handelt; heeft hy daar een beweegrede bijgevoegd: » DAAROM zult gy den vreemde» ling liefhebben, want gy zijt vreemdelingen ge» weest in Egyptenland." Want gy zult gedenken, » dat gy een dienstknecht in Egypten geweest zijt." Zoo zegt God desgelijks: » Gedenkt des Sabbathdaags dat gy dien heiligt," en brengt daar de reden van by. Dus is het verwerpen van een Noodlot geen bevel dat bewijs van redeneering vereischt, maar behoort onder de baarblijkelijkheden. Want even gelijk het door zich-zelven blijkbaar is, dat moord en overſpel doen kwaad en ongeoorloofd is, zoo is het ook blijkbaar dat een Noodlot aan te kleven dit even zeer is. Immers, dat ſommigen daaraan gelooven, moet u niet doen wanen dat dit onverboden of geoorloofd zij. Want ook doodſlagen geſchieden er, en roof, en overſpel, door niet weinigen, ſchoon de Wet ze verbiedt. En dat ook een aangeboren drift zoo wel als opzetlijke moord by de wet der Heidenen verboden is, blijkt uit de uitvlucht des overſpelers, die in rechte beſchuldigd, de ſchuld op zijn lotſtar ſchoof, zeggende: Ik wilde wel zedelijk

* DEUT. X, 19, en V, 14. EXOD. XX, 10, en XXI, 13.

leven, maar mijn geboorteſtar dreef my. Moet zulk een man zwarer geſtraft worden om zijne inroepen van eene belachlijke verſchooning? of moet hy vrijgeſteld worden? — In geenen deele! Maar volgens de voorſtanders van 't Noodlot zou hy 't gewonnen hebben. Want geſchiedt alles door kracht van 't geboortelot en niet door onzen wil, zoo kan er geen bekwamer verdediging zijn. Maar is integendeel de wil ſterker en vermogender dan 't geboortelot, zoo is er geen geboortelot. — En indien ook iemand duizend dingen onderneemt, en achter noodwendig vervuld worden moet wat voorbeſtemd is, zoo wordt er vruchteloos ſtraf geoefend en verſchooning geweigerd; en niemand ook zal zijn verandwoording of verſchooning aannemen, maar elk die voor ijdele praatjens en beuzelary houden. Vele overheden, als tegen iemand geweld of onrecht gepleegd wordt en dit tot verdediging des beſchuldigden ſtrekt, (of liever, als geen misdaad te rekenen is,) zijn dan wegens onrechtvaardigen moord te ſtraffen, maar uitvoerders der doodvonnisſen die aan den doodſlag handdadig zijn, zal niemand vervolgen of voor het gerecht ſleepen, dewijl hun de nooddwang en 't gezag van den magiſtraat met de gehoorzaamheid dien verſchuldigd, verandwoordt. Indien men toch dien gene verſchoont, die door een mensch, zijnen medeburger, gedwongen wordt, zal dan die aan 't lot gehoorzaamt niet nog veel te verſchoonen zijn, waaraan hy zich niet onttrekken kan? Immers (als men voorgeeft) de heerſchappy van dit zoo volſtrekt onweêrſtandelijk, dat ſchoon men zich naar een woeſte-

ny, of op zee, of waar 't zijn mocht begaf, zijn geweld niet te ontvlieden is. Hoe zal het dan niet ongerijmd zijn, dat die door de overmacht van Barbaren gedwongen wordt de grootste verschooning vinde, ja zelfs niet aansprakelijk gesteld; maar die van een veel sterker macht (als men 't noemt) wordt genoodzaakt, gestraft worde, en hem geen woord ter verdediging toegelaten. Niemand toch, die zijn Noodlot ter zijner verschooning voorwerpt, weert daarmeê de straf des vergrijps van zich af; geen misdadige voor het Gerecht, geen dienstbode by zijn heer, geen schoolknaap by zijn onderwijzer, geen ambachtsleerjongen by zijn meester. Hoe dan wil men het Noodlot voorwenden en op dit en zijne onverstandelijkheid onze schuld leggen. Dus doende, maken zy in der daad en in hun eigen geweten, zich wijs dat het een bloot fabeltjen is. Maar wanneer zy in zware zonden vallen, stellen zy 't zich wederom anders voor, om de straf die op hun ligt, te ontduiken, even als of zy zich die niet verzwaarden. Want het is nog minder zwaar te zondigen, dan onbeschaamd na de zonde ons eigen kwaad op God-zelven te werpen. Dit is het snoodste van alle zonde. Want dit verwekt de duivel om ons niet slechts laauw en traag voor het goede en ten kwade vaardig te maken, en alles aan God te wijten, maar ook onder schijn van verdediging, tot godslastering te drijven, en Hem te beschuldigen en den haat voor onze eigen boosheid op die er geen schuld aan heeft af te werpen. En indien onder de menschen iemand iets zoodanig bestond, (immers) zou die-alleen

genoeg zijn om hem ter ſtraffe* te doemen. Want die eenen ander valſchelijk beticht, wordt ſchoon hy (anders) geen kwaad bedreef, als pleger van 't zelve kwaad geſtraft. Zie derhalve welk een kwaad de duivel door dezen leer van het noodlot invoere! de verachting van alles uit, wat goed in hem kan genaamd worden, hoezeer anderzins wel gewillig om zich des te bevlijtigen, wanneer hy hem eens overreedt dat er niets, dat ons overkomt boos is. Want als iemand overreed is, dat overſpel, doodſlag, en huisbraak doen, geene misdaad is, zal hy daarbij niet rusten, maar, als op een hellende vlakte, zonder vooruitzien afglijdende, de lastering der ook anderen tot (goddelijke) Voorzienigheid meêſleepen gelijk hy-zelf is. En wat kan afgrijslijker zijn? Wijken zy derhalve af, mijn geliefden, ontvlieden wy van zulk eenen gruwel! Wezendlijk is de dood in die pot, en al wie ſlechts 't minſte van die verderflijke gevoelens aanneemt, moet noodwendig den dood ſterven; ten zij hy terug vliede, en tot den zuiveren en gezonden leer wederkeere. Laten wy derhalve naderhand niet vergeefs ons-zelven beſchreien, wanneer de ons voorbeſtemde tijd van berouw verſtreken is, en laten wy die aan deze ziekte krank liggen, niet langer meeſter zullen zijn, berouw hebben en over ons-zelven bekommerd zijn, ons zelven in zuiveren welſtand bewaren, en den krankliggenden de hand reiken. Want indien wy den genen die krank naar het lichaam zijn eene dergelijke zorg en oplettendheid betoonen, wat moeten wy hem niet

* II. Kon. V, 40.

doen die in krankte der ziel ligt? Wat zullen wy niet onderſtaan om den broeder, ons in verknochtheid van lidmaatſchap beſtaande, om hem, die een deel des kerkelijken lichaams is, te genezen? Laten wy dus alles voor hem doen, honden en wolven van hem afdrijven, en het niet genoeg achten, ons eigen zelven te willen behouden. Want gelijk er gezegd is *: »Indien gy een dief ziet, zoo loopt gy met »hem, en uw deel is met de overſpeelders;" zoo laten wy dit ook toepasſen, wanneer wy een onzer broederen met woorden of ook met fluiſteren hooren zondigen. De Kerk is het huis des Heeren, de kostbare vaten zijn daarin de geloovigen. Wanneer ge derhalve iemand van buiten haar ziet, die het een of ander van deze vaten trachte weg te rooven, ook ſchoon ge zelf niet weg te rukken zijt; en niet, als gevaar loopende zoo gy 't aanziet; met de krachtigſte woorden daar tegen waarſchouwt, zoo maakt gy u ſchuldig aan zijne ziel, den dief ziende inbreken, en 't hem niet, 't zij dan zelf, 't zij door anderen beletten-de. Niet, dat ik dit zegge, om dat u dit gevaar volkomen over 't hoofd hangt, maar om u vast te doen ſtaan, en zoo wel op het heil van anderen als dat van u-zelven bedacht te doen zijn: want dus zult gy de beloofde goederen des heils kunnen verkrijgen door de onverdienbre genade van Christus, wien roem en eer zij door alle eeuwen der eeuwen! Amen.

---

* Ps. L, 18.

CHRYSOSTOMUS,

OVER NOODLOT EN VOORZIENIGHEID.

IV.

VIERDE REDEVOERING.

»De zelfde dingen aan u te ſchrijven, is my niet »verdrietig, en het is u zeker." * Indien Paulus by zijne leerlingen een geſtadig onderwijs noodig had, Paulus, die onder de genade des H. Geest onderwees, die de vijanden met gezag aangreep, en alle kwalen wegnam; Paulus de ontzachbare, dien ieder hoorde als eenen Engel uit den hemel gedaald, ja (beter gezegd) als den Heiland-zelven! indien zoodanig een man noodig had telkens hetzelfde te zeggen, te meer is het dus met ons die der melding onwaardig zijn. Zekerlijk is 't u heilzaam dikwijls hetzelfde te hooren, en niet alleen 'tzelfde, maar ook 'tzelfde van dezelfde voorwerpen. Laat het overzulks niemand verdrieten, noch geloove hy dat men hem lastig valle, indien wy hem weder op nieuw over 'tzelfde onderhouden! Indien men vertrouwen mocht, dat gy 't eens gehoord hebbende de wangeſteldheid der ziel zoudt afleggen, dan zelfs zouden wy nog niet mogen nalaten, hetzelfde nog voor u te herhalen. Indien het zelfs te verwachten ware, dat gy met het

* Filipp. III: 1

eens te hooren de krankte der ziel zoudt afleggen, zoude men nog geenzins mogen afstaan, maar wy zouden u nog over 'tzelfde behooren te onderhouden, om u eene vaste en bestendige gezondheid te verschaffen, en u voor de wederinstorting in de moeilijk te overwinnen verkeerdheden te behoeden. Maar daar wy vermoeden mogen, dat er by onze hoorders nog eenige overblijfsels zijn van het kwaad, is eene aanhoudende vermaning daaromtrent noodig en redelijk. Heden is 't noodig te melden, hoe wy dit ontgaan mogen. En hoe dan is het te ontgaan? Vooreerst, door de gebeden, en den omgang met God; ten andere, door godvruchtige overdenkingen. Want indien gy aan den eenen kant het tegenwoordige, aan den anderen kant het toekomende aanschouwt, en over 't eene en 't andere een recht oordeel velt, zal dit kwaad u op geenerlei wijze treffen. Wanneer gy derhalve iemand buiten verdienste verrijkt ziet, zult gy hem niet gelukkig achten, niet na willen streven, noch de godlijke Voorzienigheid wraken, noch de tegenwoordige bedeeling aan een bloot toeval toeschrijven, om dat zoodanig een onverdiende schatten bezit. Gedenk slechts aan Lazarus en den Rijken man: hoe deze tot den hoogsten top van welvaart en weelde verheven werd, wreed en onbarmhartig, ja onmenschlijk zijnde, ja onmenschlijker dan zijn honden. Dezen toch hadden deernis met den arme en bevlijtigden zich zijne zweeren te lekken, maar de rijke deelde hem geene kruimelen meê. Bedenk dus hoe de een tot het toppunt van welvaart geklommen was, de ander, wezendlijk gelukkig; dees tot het uiterste

van jammer verviel, en zelfs het noodigfte voedfel ontberend, met honger en krankte worftelde, en minder dan 't benoodigde had, de ander zelfs geen maat kende. En echter was die behoeftige niet onvergenoegd, noch morde hy; hem ontfnapte geen onbetamelijk woord, hy befchuldigde God niet van onrecht, noch wraakte zijne Voorzienigheid. Hy fchreef die aan geen noodlot toe, hy zeide noch tot zich-zelven, in zijn eigen hart, noch tot andere in hoorbare woorden: »Ik die geen zonderling kwaad gedaan heb, draag zulk een leed, en lij de uiterfte ftraf, word van honger en gruwzame ziekte verteerd, en verga dus van lid tot lid. Deze man daartegen is rijk, voedt en mest zich met de ellende van anderen, en fpot in zijn dronkenfchap met mijne jammeren. En dezen onmensch, dezen onmeedogenden en verfteenden wreedaart maakt onze God meefter van zoo veel rijkdoms? my daartegen, die Hem zelfs met het minfte woord niet beleedigde, liet Hy in zulke ellenden neêrgeftort. Hoe is dit met zijn rechtvaardig oordeel overéén te brengen, hoe met zijne Voorzienigheid, met zijne zorg en toezicht over ons beftaanbaar?" Niets van dit alles zei of dacht hy. — Hoe kan, hoe mag het dan zijn dat, terwijl de genen die jammeren lijden den Heer zoo in alles loven en danken, gy daartegen die met geen onheil te worftelen hebt, God over dat gene lastert, waarvoor anderen danken? De pijn- of noodlijdende zoo hy ook een hevig en moeilijk woord zegt, wordt, fchoon niet zoo fterk als een ander, nechtans verfchoonbaar gerekend; maar die buiten zware rampen

is en over andere zaken zijn eigen ziel verderft, hoe is die verschooning of meêlijden waardig wanneer hy God over datgene lastert, waarvoor de lijdende dankt en niet aflaat Hem te loven? Wanneer gy den rechtvaardige lijden ziet denk dan aan dit voorbeeld; want rechtvaardiger dan dezen man kunt gy my in deze dagen niet aanvoeren. Dit toch blijkt uit zijn geduld, en het blijkt uit zijn beloning. Want hy werd met de eerste plaats der ruste by den aartsvader Abrahem vereerd; en gy zult my geen grooter ellende of dieper verachting kunnen noemen dan die hy had uitgestaan, wanneer hy zelfs geene afgevallen tafelkruimelen mocht verkrijgen. Wat toch is er wreeder dan iemand in zoodanig een jammer voorby te gaan? de naam van boosheid-zelve voegt er niet aan. En wat was er overdadiger dan de tafel des rijken, en de pracht en weelde van zijn gewaad? Wederom, als gy de opperste rechtvaardigheid beschouwt, wat was er godvruchtiger dan de ziel die dat leed, en het uiterste jammer geduldig droeg? Want wat is er jammerlijker dan honger en eene dus ongeneeslijke ziekte? Wat verschooning (zeg my dit) zult gy vinden, zoo gy jegens anderen hard zijt? Niet alles bestaat in het tegenwoordige leven alleen. Wacht op 't einde, en zie dan wat het loon van ieders leven zij. Ontzet u niet eer het loon daar is, eer de kroonen uitgedeeld worden. Dan, als gy beide in 't gericht zult zien gaan en hun vonnis ontfangen, vel dan zelf het oordeel over elk van hun. Hoe velen nu die de wegen onveilig maken, die de muren doorgraven, die de koffers der bewoneren opbreken, die de huwlijkskoets van anderen

belagen, die door doodlijke gifbekers moorden! Zullen wy dit den rechter wijten? gants niet! Indien hy hen van zyn rechtſtoel vrij wegzond, en de beleedigden mishandelde, den beleediger vereerde, en beloond en bekroond wegzond, zoo ware hy te beſchuldigen en de uiterſte beſtraffing waardig. Doch daar zy nog aan 't gerecht niet zijn overgeleverd en de tijd des oordeels daar nog niet is, zijt gy 't die dien moet vooruitloopen en hun 't vonnis vellen? — Maar, zegt men, reeds hier behoorden de wandadigen geſtraft te worden. — Overdenk uw eigen reeds afgeloopen leven, ô mensch; keer in uw eigen geweten, en gy zult van meening veranderen, en de lankmoedigheid des menschlievenden Gods eeren en prijzen. Want indien ieder over zijne begane zonden te recht geſteld wierd, zoo ware geheel ons menschlijk geſlacht lang verdelgd geworden. Wie toch kan op een rein harte roemen? Wie kan zeggen, »ik heb mijn harte gezuiverd, ik ben rein van »mijn zonde?" * Indien gy u over Gods lankmoedigheid bezwaart, beredeneer uwe eigen gepleegde daden naauwkeurig, en gy zult Hem voor zijne dulding dankzeggen, en over Zijne lijdzaamheid verbaasd ſtaan. Ontroerd en weggerukt zult gy met verbazing vervuld worden, dat deze en gene buiten alle verdienſte rijk wordt en grooten aanhang en afhangelingen heeft. Hoort gy den Pſalmist niet zeggen: »Vreest niet wanneer een man rijk wordt; want hy »zal in zijn ſterven niet met al medenemen, en zijn

* Spreuk. XX: 9.

»eer zal hem niet nadalen." * Hoort gy den Profeet niet met luider ſtemme uitroepen: »Alle vleesch is »gras, en al zijn roem als een bloem des velds?" † Ziet gy de oprechte waarheid van het getuigenis der Profeten niet? Ziet gy de ondervinding en de uitkomst hun zeggen niet bevestigen: als hy ſterft, zal hy niets met zich nemen? Hoor Job hetzelfde zeggen: »Naakt ben ik uit mijns moeders lichaam ge»komen, naakt zal ik daarhenen wederkeeren; maar »het ſterven zal my niet alles ontnemen" §. Hoor Paulus, die dezelfde wijsheid verkondt: »Want wy »hebben niets in de wareld gebracht, (en) het is open»baar, dat wy ook niets daaruit (meê) kunnen dra»gen." †† Maar gy roemt dengene als gelukkig, die niets van hier meênemen kan van 't geen hem daar helpen mocht om in den oordeelsdag te beſtaan. En zeg my wat ander uiterſte van ellende en jammer kan er beſtaan, dan dat wie in vele weelde geleefd heeft, van hier ga en in de diepſte verachting verzinke? Gy, wanneer gy iemand in zulk eene welvaart en hoogheid ziet wandelen, wijd en zijd in den vreemde vele eer genietende, en met tafelvrienden en huichlaars omſtuwd, maar als hy in zijn vaderland terug keert, niets van dat alles meer heeft, maar naakt en behoeftiger en verachter dan een bedelaar is; zult gy dien dan benijdbaar achten, of niet veeleer als des te beklaaglijker aanzien? Doe even zoo ten aanzien des rijken. Doch daar zijn er, die, wanneer wy deze reden van wijsheidsliefde ophalen, als zwijnen en bokken aan den buik gebonden, en aan

* Pſ. XLVIIII: 17. † Jes. XL: 6. § Job I: 21. †† I. Tim. VI: 7.

't tegenwoordige verslaafd, niet gelooven dat er na den tegenwoordigen reistocht, iets meer te verwachten zij. Anderen verwachten wel eene toekomst; maar stellen het tegenwoordige boven het toekomende. Tot hen derhalve die niets meer na het tegenwoordige gelooven, maar dat onze ziel hiermeė ophoudt, en als onverandwoordelijk geene rekenschap heeft te geven, zou het even vruchtloos ja belachlijk zijn het woord te wenden, als tegen razenden en uitzinnigen. Want wanneer iemand by lichten dag twijfelt of het wel dag is, en alles wat klaar en erkend is, weêrspreekt, is er geen mooglijkheid of gelegenheid hem door reden te overtuigen en tot besef van de waarheid te brengen. Echter uit liefde t' uwaart en uwentwil zullen wy ook dezen bestrijden, zoo ver' Gods genade 't ons geve te doen. — Wat zegt gy, ò mensch; waant gy dat er geen hier namaals is? Want dit moet gy noodzakelijk onderstellen, gelijk de duivel den eens van het pad der waarheid afgewekene steeds aan een voortgang en opklimming van snooder gevoelens overgeeft. Want zie! hy begint met schaamte en zuiverheid, billijkheid, en andere deugden te leeren verwaarloozen; hy doet een slecht leven leiden, een slecht geweten omdragen, en onze wanbedrijven aan anderen te last leggen, in plaatse van van de boosheid af te zien. Dit toch doet men dan niet; maar men verzint een snood leerstelsel, dat in zichzelf van duizend boosheden krielt, naamlijk, een NOODLOT. En wanneer men van de nietigheid daarvan overreed, en gedwongen wordt tot erkentenis dat het tegenwoordige slechts nietigheid is, verwerpt

men ook het toekomende en roeit ook het leerſtuk der Opſtanding uit. Wanneer wy hen dan ook hierin weêrlegd hebben, vallen zy in een ander lasterlijk ſtelſel. — Intusſchen laten wy dit waar wy meê bezig zijn, afhandelen. — Is er, ô mensch, na dezen geen namaals, en beweert gy dit? De Heidenen, die zoo raaskallen, hebben echter de waarheid van dit leerſtuk nooit tegengeſproken; en indien gy hen volgt, moet gy eenig leven hierna, en een te geven rekenſchap, en een oordeel in 't onderaardſche, en loon en kastijdingen, aannemen; en indien gy de Jooden raadpleegt, of de Ketters, of wat mensch het ook zij, hy zal dit leerſtuk als waarachtig vereeren; en ofſchoon men in anderen verſchille, allen komen hierin overeen en beweeren dat daar een oordeel te wachten is. Maar gy wilt dit van niemand aannemen en werpt u onbeſchaamdelijk in de dwaling. Derhalve, om hen die nog wijs zijn, behoort gy daarover in onderhoud te treden. Want die aanneemt dat er geen namaals is, die moet noodwendig ook 't aanwezen van een God ontkennen. Ziet gy niet, als ik gezegd heb, dat altijd de ſlechtere begrippen de plaats van de betere komen innemen: want zoo er een God is, zo is Hy rechtvaardig, en is Hy rechtvaardig zoo vergeldt Hy ieder naar verdienſte; en is er geen hier namaals, hoe zal ieder naar verdienſte beloond, hoe naar eisch geſtraft worden? Let hier op! velen zijn hier, buiten verdienſte, gelijk zy-zelven gaarne erkennen zullen, gelukkig en worden geëerd; anderen (daartegen) die recht en wel leven, zijn rampſpoedig. Indien er nu in 't geheel geen namaals is, zal

ieder loon naar verdienste ontfangen? »Want zeker»lijk daar is een beloning." * En geeft God die niet, zoo is hy (naar uwe meening) niet rechtvaardig. En is God niet rechtvaardig, zoo is Hy ook God niet. Maar keere deze lastering op het hoofd van die ons tot dit zeggen noodzaken, te rug! Gy ziet op welke godslastering zulk een taal neêrkomt. Echter roept alles luidkeels dat er een God is, en dus ook, dat hy rechtvaardig is. Maar is Hy rechtvaardig, zoo meet Hy ieder naar verdienste toe; en doet Hy dit, zoo moet er een mogelijkheid en gelegenheid zijn dat dit geschiede, en dat er recht gedaan en het goede erkend worde. Zijn wy nuchteren, mijne geliefden; sommigen hebben de kennisse Gods niet, maar zijn wy nuchteren en waken wy. Gy zondigde? zondig niet meer! Gy zondigde? onthoud u daarvan! Gy zondigde? val niet andermaal, niet op nieuw, in de zonde! maar wy knopen dubbele en driedubbele zonden aan een, en laden de vracht zulker wanstellingen op onze zielen. Gy zondigde? Erken den barmhartigen, den goeden, den genezenden, den meêdogenden, den verzoenbaren, den menschlievenden en zich tot ons aflatenden God. Hebt ge niet gehoord, dat die duizend talenten verbrast en al zijns Heeren goed verteerd en verkwist, en zich tot dat uiterste gebracht had om zelfs zijne vrouw en kinderen te verkoopen, toen hy slechts schreiende zijnen heer te voet viel de vergiffenis en kwijtschelding van al zijne schuld verkreeg? Of zegt gy, dat diezelfde daarna in de hand der pijnders werd overgeleverd: al wie

* Spreuk. XXIII: 18.

de geschiedenis kent, weet dat dit een nieuw bewijs van meêdogendheid is. Want uit mededogen voor hem ontsloeg hem zijn heer, en uit mededogen voor een ander wierp hy hem daar in. Gelijk hy in 't een hielp en vergaf, zoo hielp hy ook in het ander. Het een om te leeren niet wreed of onmenschlijk te zijn, het ander om van geweld en onmenschlijkheid te bevrijden. Ziet, mijne geliefden, zeer gepast koomt my onder het spreken de gedachten te binnen, hoe niet alleen de begeerlijkheid en de roovery, maar ook de onbarmhartigheid ons ter helle leidt. Immers deze man werd niet aan de pijnders overgegeven omdat hy geroofd had, maar omdat hy onbarmhartig het zijne weêrom vorderde; want er wordt gezegd, dat de ander het hem schuldig was. Doch schoon ook deze 't hem schuldig was, dezelfde schuld zijt gy ook schuldig, en ter wederzijde moet hetzelfde recht gelden. Daarom schold hy u kwijt, om u zijne menschlievendheid te doen blijken, om ze tot navolger van uws Heeren zachtmoedigheid en milddadigheid te maken. En, na de weldaad niet beter geworden, wendt hy andere middelen tot uw verbetering aan; de kastijding naamlijk en het strafgevoel, hetgeen ook eene weldaad is. Hy geeft u aan de pijnders over, om u, als de beste Heelmeester, van de zielenkwaal te genezen. Een zacht middel baatte u niet, het mes en het vuur is daartoe noodig. Niet dat Hy die duizend talenten kwijtscheldt, wreed en hard is; maar Hy wacht dat hem de uitkomst der zaken by u verandwoorden zal, gelyk Hy gewoon is, in de zelfbewustheid zijner eigen rechtvaardigheid. Na zich al-

dus jegens u gekweten te hebben, doet hy met u als met Sodom. Niet dadelijk, niet terſtond, regende Hy vuur, noch verdelgde de ſteden. En hoe dus? — »Het geroep van Sodom en Gomorra is groot," † zegt Hy niet ſlechts, maar zorglijk voegt Hy er by: »Ik »zal afgaan en 't bezien." En hierby liet Hy het niet, maar Hy zond de Engelen tot onderzoek en bewijs van de gruwelijke ſnoodheid der ſtad, op dat niemand de onbeſchaamdheid zou kunnen hebben van God te lasteren dat Hy die onherbergzame, die onmenſchlijken, die als zonder wet levende en alle recht of gerechtigheid verloochenende, en alle Natuurwetten omkeerende en van alle ſnoodheid vervulde woeſtaarts, verdelgen moest. Wat haalt er by zulk eene menschlievendheid en genadigheid. En echter wanneer wy ſtraffen, achten wy 't dikwerf niet waardig daar reden van te geven. Maar Hy zelf als Hy u niet vooraf geleerd, niet vooraf overtuigd heeft, niet vooraf u met eigen ſtem de bekentenis heeft doen geven, dat hy u rechtmatig kastijdt, ſtraft niet die 't reeds lang verdienden, of is gereed om telkens reden te geven en met u in 't gericht te treden, en weigert dit niet. Gy ziet dat de Profeeten hier vol van zijn. Overal doorwroeten zy Gods oordeelen jegens de menſchen en dikwijls die-zelven, die de bedrijvers van ongerechtigheid veroordeelen; dikwijls de juistheid zijner oordeelen toonende, en hy weigert niet zelfs den tegenſtrever en wat ongevoeligst of zonder kennis is, by zijne oordeelen te roepen, gelijk wy niet doen, dan wanneer wy op billij-

† Gen. XVIII: 20.

ke vrienden vertrouwen. »Hoort gy bergen de twist »des Heeren, mitsgaders gy fondamenten der aarde, »want de Heer zal zich met Israël in 't recht bege- »ven." † En wederom: »Hoort, gy hemelen en neemt »ter ooren, gy aarde; want de Heer ſpreekt." § Ja zelfs, de ſchuldigen-zelven: »Mijn volk, wat heb ik »u gedaan, of, waarin u verongelijkt?" En by Jeremias: »Wat voor onrecht hebben uwe vaders aan my »gevonden?" †† En dit doet Hy niet alleen ten opzichte van geheele ſteden en volken, maar ook by een eenig man. Met David treedt Hy in geſchil, en aan Jonas, die weigerig is tegen de Niniviten te prediken, verdedigt zich God door den wonderboom. »Gy »verſchoont den wonderboom, en zou ik die stad niet »verſchoonen?" * En met veel zulke voorbeelden zult gy de H. Schrift vervuld vinden. Indien wy dan dit weten, laten wy voor Hem in 't ſtof nedervallen; aanbidden, bewonderen, dienen en eeren wy Hem, zoo veel wy kunnen, want genoeg kunnen wy 't niet. Laten wy 't tegenwoordige leven in acht nemen, en houden wy vast, dat God regeert en zijne Voorzienigheid alles beſtuurt; en dan zullen wy na deze onze vreemdelingſchap de beloofde goederen verkrijgen: hetgene ons-allen gebeuren moge door de genade onzes Heeren J. Christus, wien eer en roem zij tot in de eeuwigheid der eeuwen! Amen.

---

† Micha VI: 2. § Jes. I: 2. †† Jerem. XXXVII: 18, II: 5. * Jon. IV: 10.

CHRYSOSTOMUS,

OVER NOODLOT EN VOORZIENIGHEID,

V.

VIJFDE REDEVOERING.

Daar is, mijne geliefden, geen ftelling zoo wezendlijk fnood en verderflijk, ja zoo vol van het ongeneeslijkst verderf, als de leer of inbeelding van een Noodlot of geboorteftar. Want behalven dat hy een godlasterlijk en godonteerend gevoelen in de ziel der bedrogenen ftort, en hen van den Allerhoogfte meeningen doet opvatten, die men van geen duivelen of geeften zou mogen voeden, zoo doet hy geheel ons leven in geftadige angst en beroering vervlieten; en al wat naar den waarachtigen leer en rechtzinnigheid van God en de natuur ook door de Profeten en heilige mannen wordt opgemerkt, ftort en keert hy om en brengt overtollige dwaasheden voort, en doet even 'tzelfde als of men een krank en geneesmiddelen behoevend lichaam aanmaande om, daar er Artzen zijn die de beste kruideryen toebereiden, daar geenerlei gebruik van te maken en zich niet van de ziekte te ontflaan, maar in zorgloosheid en onverfchilligheid voor zich-zelven het jammerlijkst verderf af te wachten. Want zegt niet dat Lot: Laat niemand eenig geneesmiddel voorfchrijven, niemand eens anders raad

innemen? Vergeefsch zijn de wetten en gerechten; vruchteloos bedreigingen en vermaningen; vruchteloos is de vrees voor ſtraf; vruchteloos eer en beloning, en allerlei prijzen voor die weldoen. Of gy u bevlijtigt, wat baat het u; of gy alles verwaarloost, wat nadeel is er by? Laat een kind ſchool en lesſen verzuimen, de man op geen wet achten, en naar raad of nutte vermaning luiſteren. Wat kan de arbeid uit werken? Als een ongeballast ſchip zonder ſtuur- of bootslieden in de ſlingering van een onweêr, zoo wordt hy geſchokt die het roer des verſtands overgeeſt. Wilt gy (dit vraag ik u) dat we ons alles laten welgevallen, en niets tot het behoud onzes levens verrichten? — Dat wy voor een oogenblik het gevaar uwer ziel daarlaten, en ſlechts van het tegenwoordige leven ſpreken! Zullen wy ons aan een zoogenaamd Noodlot onderwerpen, en onze onderhoorigen wanneer zy misdoen niet beſtraffen, maar ze in dartelheid laten bederven; zullen wy geen booswicht te recht ſtellen, en geen wetten in acht nemen? Ik wenschte dat dit voor een korten tijd zijn kon, opdat gy dien verderderflyken en verwoeſtenden leer alles kwaads, met de daad in mocht zien. Want is het een volſtrekte noodzakelijkheid en nooddwang dat wat het Lot bepaald heeſt geschiede, 't zij wy arbeiden of ſluimeren, zoo heeft geen landman zijne osſen voor den ploeg te ſpannen, geen voren door den akker te trekken, geen zaad uit te ſtrooien, geen bekwaam jaargetijde in acht te nemen, geen vorst of plasregen te verduren, noch zijnen arbeid naar het jaargetij' in te richten; geen zeisſen te ſcherpen,

noch koren te maaien, geene airen te dorſchen; zoo moet hy niet planten noch planten beſproeien en zuiveren; zoo moet hy alle vlijt en bezorging van den landbouw geheel en al varen laten, en met de handen over elkaâr zitten, dutten en ſluimeren, omdat door het onveranderlijk Lot alles toch voorbepaald en in de groote wet der dingen verweven is, en zijn oogst zal hem van zelfs t'huis komen. Maar indien de Schikgodin haar weefſpil omkeert, al werkt hy voor duizend, hy zal eindeloos zwoegen en zweeten zonder eenigen baat. Waarom vermaant gy lieden dan niet tot een zoodanig ſtilzitten, indien ge inderdaad aan een Noodlot gelooft? Waarom vermaant gy daar niet toe, opdat gy met der daad het goede van dat Noodlot moogt ondervinden? Wilt gy my toonen wat waarlijk door de Noodzakelijkheid bepaald is, zoo laat den landbouw na, neem de zeevaart weg, verwerp en verwoest alle wetenſchap des levens, laat er geen huisbouw of akker-verzorging, geen metaalbewerking, geen wevery, geenerlei kunst tot ons leven dienſtig, meer zijn, en gy zult duidelijk zien wat winst u het Noodlot aanbrenge; gy zult dat Noodlot gevoelen, en zijn onverzettelijke dwang beproeven. Maar wat ſpreek ik van kunſten, die geheel ons leven in zich ſluiten! Laten de kunſten beſtaan, en geene van die weggenomen worden! Laat alles in zijn aangenomen ordening blijven, maar ſlechts niemand voor zich en zijn huisgezin zorgen; en elk zijne gantſche huishouding aan het Lot opdragen; hy zal dra de hulp van dat Noodlot bevinden, wanneer hy

tot opbrengst der gemeene inkomſten gedwongen, gepijnigd en gegeeſeld wordt, en, als hy ze niet kan voldoen, te vergeefs zijn toevlucht ter ontſchuldiging by het Noodlot zoekt. Tot hoe verre zijn wy kinderen in het verſtand! Tot hoe verre drijven wy onzen waanzin voort? En hoe lang erkennen wy den God niet, die alles beheerscht! Zoo 't het Noodlot is dat ons goede en ſnoode menſchen maakt, waarom ſpilt ge uwe lesſen en vermaningen aan een kind? Alles is dan onnut en te vergeefs. Zoo het rijken en armen maakt, zendt het niet ter ſchool, onderſteun het niet met geld, doe volſtrekt niets om zijn welzijn te bevorderen, maar laat hem geheel over aan 't Noodlot. Doch dit durft gy niet. Dus vertrouwt gy 't niet in het kleine, maar geeft er in 't groote geloof aan. Indien er wezendlijk een Noodlot beſtaat, laat het kind vrij met booswichten omgaan, en met ſnoodaarts tot ſnoodaart worden; 't is in allengevalle zijn lot en beſtemming, en zal u moeite beſparen: want wezendlijk, zeggen zy, wezendlijk is er een Noodlot. Waarom zult gy dan u-zelven en eenen ander moeite aandoen. En wat ſpreek ik van kinderen, daar ge zelfs ten opzichte van uw ſlaven en huurlingen anders handelt, maar hen dreigt en vrees inboezemt en op allerlei wijze alles in 't werk ſtelt, om ze u tot brave dienaars te maken, zonder dit van 't Noodlot af te wachten. Immers is het hun ſchuld niet, by aldien zy misdoen, maar van de geboorteſtar die hen meêſleept of drijft. Of waarom prijst gy hen zoo zy braaf zijn? Want die braafheid is niet uit hen, maar uit hun geboortelot. Of liever niemand

is boos en ondeugend, of braaf en deugdzaam. Want die niets van zich-zelven doet, maar uit een dwang die van buiten hem komt, is noch het een noch het ander. Waarom dan prijzen wy iemand? Waarom verachten of beschuldigen wy hem? Waarom verfoeiën of vloeken wy den een? Waarom zegenen wy den ander? Ziet gy in welke onredelijkheid de leer van het Noodlot ons stort? — Niemand is verstandig, niemand ongebonden, niemand gierig of zelfzuchtig, niemand rechtvaardig of billijk. Deugd en ondeugd wordt weggenomen, en vruchtloos werden wy met het tegenwoordige leven belast; of liever, niet vruchtloos, maar tot ons onheil. Hoe dan is de meening niet ongerijmd te rekenen, van onder den dwang der noodzakelijkheid van 't geboortelot ten kwade te liggen, en toch door denzelfden dwang de uiterste straf daarvoor onderworpen te zijn, daar wy veeleer te bejammeren en te beklagen zouden wezen, dat wy gehaat en gestraft worden in plaats van eer te genieten? Want die door hooger macht overweldigd wordt, verdiende veeleer geacht te worden, dan gestraft; en wy, wy worden verongelijkt en daarvoor gestraft. Wat is er onredelijker dan, daar wy gedwongen en lijdelijk ten kwade gedreven worden, daarom straf te moeten ondergaan? Zoo worden wy tevens dat kwaad en de wraak daarvan onderworpen. 't Is het Noodlot dat den moordenaar maakt, en hy verbeurt het leven om dat hy daaraan gehoorzamen moet. Wat verderflijker leer kan er ooit zijn? Het is als of men iemand in een diepen kuil stortte, en hem dan in het vallen aangreep

en daarom ſtrafte. Of even als of men iemand aan eene barbaarſche meeſteresſe ter pijniging met onnoemelijke foltering overgaf, en hem na deze overgave om deze zijne gevangenſchap ſtrafte. Kan er (ik durf het vragen) iets redenloozer beſtaan, dan dit; of iets jammerlijker? Indien dit zoo is, en allerlei vijanden en die tegen elkander oorlog voeren hunne vijanden en beſtrijderen weten te vergeven, wanneer zy hun onwillig en gedwongen het grootſte leed doen; maar het Noodlot aan die het, willig of onwillig en gedwongen, gehoorzamen geen verſchooning overlaat, maar (in tegendeel) voor 't gene waar toe het hen dwong, ten ſtraff' voert; wat modderpoel, wat doolhof, wat maalſtroom of wervelwind kan zulk een verwarring gelijken? Was eene ſoort van ongerechtigheid niet genoeg voor my, dat ik zonder iets te misdoen, in de misdaad geworpen worde, terwijl een ander zonder eenige rechtvaardig- of braafheid goed en braaf is, en daarom geëerd wordt? Is dit onrecht op zich-zelf niet genoeg, dat ik ſlechtweg en zonder reden boos gemaakt ben en een ander braaf: moest er nog een tweede bijkomen, dat ook met geen menschlijk beſef van rechtvaardigheid overeen is te brengen. Wy menſchen toch zijn zoo zachtaartig en week, dat wy het vrijwillige van het ongewillige onderſcheiden; maar deze de menſchen vervolgende Wraakgodes en booze Helduivel mengt alles in één. Indien er dan geen God is die in dat alles voorziet, zoo wederlegt het zich door zich-zelfs, dewijl het niet mooglyk is dat in zoodanig eene ſchoone regelmatige ſchikking geen voor-verordening zijn

zou. Immers indien er geen God is hoe zou alles te famen beftaan kunnen? En zoo er een is, hoe ziet Hy dit voorby? Of is Hy 't, die het dus ingefteld heeft, wat afgrijslijkheid van Godslastering! Of zoo Hy 't ons niet ingefteld heeft en voorby ziet, zoo befchuldigt ge Hem niet minder. Ziet gy hoe de Duivel van alle kant in de engte gedreven wordt, wanneer hy de menfchen aandrijft om tegen God te raaskallen? Wilt gy my doen gelooven, wijsmaken, dat gy waarlijk aan een Noodlot gelooft en dat dit waarlijk geloofbaar is? Befchuldig dan geene u ongetrouwe en overfpelige vrouw, en zwel niet van fpijt, noch fleep haar verleider voor den rechter. Wanneer gy een huismuur ziet ondergraven; grijp den dader niet aan, en vorder hem niet ten ftraff'. Immers hy deed het naar uw zeggen niet willig, maar gedwongen. Verwaarloos al 't uwe, want u moet gebeuren wat het Noodlot u beftemde. Werp al uw geld in het water; geef geenerlei acht op uw huis en huishouding of wat daarbuiten u aangaat; niets zal door uwe zorgloosheid of die van uw Noodlot eenigzins lijden. Maar niets van dit alles durft gy, omdat gy inderdaad wel overtuigd zijt dat gy (in 't harte) den leer van een Noodlot verwerpt. Waarom dan werpt gy dien voor, als 't uw wanbedrijf raakt? Ziet gy niet dat die leer nergens anders door ingevoerd wordt, dan door traagheid van geest en gezindheid om den veelvuldigen arbeid die de deugd met zich brengt, van uw hals te fchudden? Zoo er een geboortelot is, is er geen oordeel: zoo er een geboortelot is, is er geen geloof; zoo er een geboortelot is, is er geen God, geen goed en geen

kwaad. Zoo er een geboortelot is, is het al te vergeefs, alles om niet, wat wy doen of lijden. Zoo is er geen lof en geen fchande, zoo is er geen fchaamte of eerbaarheid, zoo zijn er geen wetten, geen rechtbanken. — Van waar of waarom (zult gy vragen) is deze mensch rijk, die andere arm? Zekerlijk, indien wy ook de redenen daarvan niet inzagen, behoorden wy in onze onwetendheid daaromtrent te berusten, maar geen fnood en verderflijk gevoelen aan te nemen: want beter is betaamlijk onwetend te zijn dan kwalijk te weten; en het eerfte is dan onwraakbaar, het andere onverfchoonlijk. Maar het is ons door de Godlijke goedheid toch gebleken waarom de een rijk, de ander arm is. Want of men is rijk door vaderlijke erfenis, of door koophandel en dergelijke; of door anderen te berooven of te beftelen, of door een goed huwelijk (zoo 't heet), of door landbouw of kunstoefening, of iets dergelijks; en er zijn vele wegen om zich te verrijken, zoo goede als kwade. En even zoo is 't met de armoede. Of door verongelijking van die iemand het zijne onthouden, of door lastering, of door verkwisting, of zwelgzucht, of luiheid, of door beftolen te worden, of door onachtzaamheid, of op eenige andere wijze. Want er zijn vele wegen om arm te worden. Doch waarom (dus vraagt men) ftroomen dien of genen, die hoeren en boeven, en vleiers, en tafelfchuimers onderhoudt, anderen benadeelt, en zulk een liefdeloos en ongebonden leven leidt, de rijkdommen toe als ware 't uit eene overvloeiende bron? Waarom daar tegen bekoomt een' ander, die billijkheid, en matigheid, en rechtvaardigheid en de overige

deugden bezit, zelfs het benoodigde voedfel niet? Waarom is de een braaf, en verkoos hy den moeilijken weg der deugd, waarom floeg de ander den ongebonden weg der boosheid in? Waarom dan is de booze rijk, en lijdt de brave gebrek? — Opdat deze in lijdzaamheid te dulden en te verduren, grooter kroon ontfange, en de ander daartegen, indien hy zich niet bekeere en verbetere en zijnen Heer erkenne, grooter ftraffe en kastijding. Want het uitftel door God gegeven bezwaart hen die in boosheid volharden, te meer; en de overvloed wordt hun die ze misbruiken, tot een toewas van fchuld. En op gelijke wijs worden de rampen en benaauwdheid der braven eene vermeerdering van bekrooning ook fchoon zy by wijlen eens vallen. Daar is derhalve eene maat van verfchooning, en alle overtredingen worden niet even zwaar geoordeeld in den rijke en in den behoeftige; maar vinden in den een meerder verfchooning dan in den ander. Namelijk: zij er een dief en een trotsaart, een rijke of arme; de een heeft eenige, fchoon flaauwe, echter eenige, verfchooning in den drang zijner behoefte; de ander geenerlei aanneemlijke verdeging. Zoo dat de arme zoo veel hy minder in dit leven is, in het toekomende ten aanzien van zijn werken vooruit heeft boven den rijke, en deze ftrafbarer is. Acht derhalve niet, dat de arme zich te beklagen heeft, of de rijke meer bevoorrecht is. Even ééns als ten aanzien van vreugde en bezoekingen; die hier fmartlijden, worden hier gezuiverd en zullen hier namaals minder ftraf lijden, naar mate zy hier meerder leed hebben doorgeftaan. Zoo is het ook ten aanzien van

'tgoede. Die hier eer en luister genieten en hier in de boosheid volharden, dien is deze eer als een voertuig ter straffe. Gy moogt dus zien, hoe God den bozen die eer en luister verwijt. »Ik heb U uws Heeren huis gegeven." * En wederom aan de Priesters des tijds van Eli: »Ik heb hen uit alle stammen my »tot Priesters verkoren." † »Ik heb uit uwe zonen »tot Profeten verwekt, en uit uwe jongelingen tot »geheiligden (Nazireën)" §. En Hy haalt alles op wat in de woestijn geschied is. Daarom wanneer gy den rijke onrechtvaardig, nijdig of gierig ziet, beklaag hem ten hoogste, dat hy rijk zijnde dùs handelt, want hy zal er zwarer om gestraft worden. En als gy een arme en behoeftige zich der rechtvaardigheid ziet bevlijtigen, acht hem des te hooger om dat hy dit in zijne armoede doet. — Overdenkt en betracht gy dit vlijtig, zoo zult gy u nooit over 'tgeen er gebeurt, ontroeren; noch wanneer gy op het toekomende ziet, en het tegenwoordige als niets acht, maar uw hoop onverwrikt op het eerste stelt, en u-zelven van 't laatste vervreemdt. Mogen wy door de genade onzes Heeren al wat goed is verkrijgen! Amen.

---

* II. Sam. XII: 8. † I. Sam. II: 28. § Amos II: 11 en verder.

CHRYSOSTOMUS,

OVER NOODLOT EN VOORZIENIGHEID,

VI.

ZESDE REDEVOERING.

»Laat ons eten en drinken want morgen zullen »wy ſterven;" * dit zeiden in den tijd der Profeeten, velen onder de Joden; en dat zulken onder hen dit zeiden, »wier buik hun God was en wier heerlijk-»heid in hun ſchande beſtond," † is niet te verwonderen. Doch dat er na de Genade en de verachting der tegenwoordige wareld, en na zoo vele volmaking en ſcherpte des oordeels heden ten dage nog zulken zijn, die ofſchoon zy dit met woorden niet zeggen, hetzelfde echter door daden luidruchtig uitſchreeuwen, hoe zeer is dit te beſchuldigen! Want daar zijn er, daar zijn er wezendlijk, die zich daartoe in dit leven gebracht wanen, opdat zy in weelderigheid zich den buik verkrachten en opſcheuren en 't lichaam vetmesten mochten om den grafwormen een lekker aas te bereiden. En och of dit het eenige ſchrikbare waar', dat zy vruchteloos, en om niet, en tegen betaamlijkheid, het tegenwoordige, 't aardſche, verſlinden, hoe zeer dit ook niet ſchuldeloos en onberispelijk is. Want wanneer men 't geen ons God tot lichaams on-

* Jesaias XXII: 13. † Filipp. III: 19.

derhoud gaf en wat tot onderſteuning van behoeftigen ſtrekken moest in dartelheid, overdaad, en weelderig misbruik verteert, zoo zal van die recht ſnoode verkwisting rekenſchap moeten gegeven worden, en hetgeen van de vijf talenten, de twee, en het eene gezegd is, ook van den ons verleenden rijkdom en van al het overige te verſtaan zijn. Gelijk ik derhalve zei, 'tgeen wy nutteloos en zonder vrucht verſlinden, zal niet rekenſchapvordering zijn; maar daar zal bovendien nog een ander oordeel overgaan. Want die in weelde leeft en zich in den drank te buiten gaat, tafelſchuimers onderhoudt, en van vleesch vreten en wijnzuipen barst, moet (of hy wille of niet) dikwijls zondigen, zoo aan de tafel-zelve, als wanneer hy daar van opgeſtaan is. Want gelijk een vaartuig, als er meer dan het naar zijn kaliber voeren kan in wordt geladen, door de zwaarte van zijn vracht ten gronde zinkt, zoo moet ook de ziel en de natuur onzes lichaams, meer dan het behoorlijk voedſel ontfangende, daaronder bezwijken, en dat overwicht van het ingeladene niet verdragende, in den oceaan des verderfs verzwolgen worden, en ſtuurman en ſcheepsvolk en vracht al te ſamen doen verdrinken. Gelijk dus op een zoo geſteld zeeſchip, geen kalmte der zee, geen bekwaamheid des ſtuurmans, geen menigte van matrozen, geen welgeſteldheid van treil en zeilen, geen gunſtig jaargety, noch iets hoegenaamd, het dus noodlijdend vaartuig behouden kan, zoo is het ook met den weelderigen rijkaart: geen kracht van reden, geen les of vermaning, geen ſchaamte, geen raad of voorſtelling, geen vrees voor 't toekomende, noch ver-

wijt van 't tegenwoordige, noch iets hoegenaamd, is in ſtaat de aldus in doodsnood drijvende ziel te behouden; de onmatigheid is ſterker dan dit alles, en ſleept dus den aan deze ziekte krankliggende willens en wetens in den afgrond door eene onredbare ſchipbreuk. En niet ſlechts voor de toekomst en de dáár af te leggen verandwoording, maar ook voor het tegenwoordige leven wordt zoo iemand tot alles onbekwaam en onnut, maar voor ieder belachlijk zoo in eigen zaken als in ampten of bedieningen. Wanneer er iets verricht moet worden, hoe dringend ook, is er geen vooruitzicht, geen beſtuur, by hem te vinden, maar hy is voor zijn vijanden gemakkelijk naar de hand te zetten, en voor zijne vrienden en nabeſtaanden van geenerlei dienst of nut. In gevaren, en ongelegenheden licht bezwijkende, en in kalmte en ſchoon weder onverdraaglijk, is hy in moeilijkheden door zijne drift en oploopendheid by alle voorvallen onbruikbaar. Want dan (by ongelegenheden, zeg ik,) overmeeſtert hem vrees en lafhartigheid en matelooze benaauwdheid en redenloosheid; en dan wederom maakt ſtoutheid, en verlegenheid, onbeſchaamdheid en drift, trotsheid, en gebluf, hem nog onhandelbarer en onbekwamer dan te voren. Want by wie 't dus geſteld is, is niet ſlechts het lichaam week, zwak, en ongeſpierd, en vol walglijke uitwaſeming, maar hunne ziel is nog veel afzichtelijker dan dat door wellust en weelde verdorven lichaamsgeſtel. Immers het lichaam ſtort niet ſlechts de natuurlijke uitwerpſelen uit, maar nog veel andere en door allerlei wegen. Oogen,

neus en mond van uit de inwendige dampen overvloeiende en bezwaard zijnde, worden met ſcherpe en bedorven vochten vervuld, en de zelfſtandigheidzelve van 'tvleesch wordt voos, als tot een poel, met onreinigheid vervuld, tevens onnut en ſtinkende. Want de aarde-zelve, wanneer zy door zulk eene overmaat van vocht overſtelpt is, verliest hare eigenaartige en natuurlijke warmte, en teelkracht. Vandaar is 't, dat zy met hevige en ongeneeslijke ziekten bevangen worden, die in weeldrigheid leven; als bevingen, tering, verſtoppingen en duizelingen, en handen voeteuvel, en vele andere kwalen, waar de geneeskundigen van gewagen. Dus, ſchoon er ook geen Hel, noch ſtraf, noch eeuwige verdoemenis van wegens God, noch ook eenige menſchelijke veroordeeling, noch eenige aangelegenheid van geldmiddelen, noch duizenden van andere kwellingen die uit weeldrigheid ſpruiten, en dit de eenige zwarigheid ware, zou dit alles op zich-zelf niet genoeg zijn, om alle en een iegelijk af te keeren? Niets beters toch dan deze verdervende middelen verwekken deze gedekte tafelen, of liever (om der waarheid hulde te doen) nog veel erger. Want andere vergiften rukken hem die ze gebruikt, dadelijk weg en brengen hem zonder ſmarte ter dood, zoo dat hy in 'tſterven de dood niet gevoelt. Maar deze brengen een leven te weeg, dat aan wie 't leven lief heeft, nog duizendmaal zwarer valt. Niet ſlechts toch zeg ik, maken zy 't leven allerpijnlijkst; niet ſlechts jammerlijk, maar ook ſchandelijk en beſpottelijk. Alle andere ziekten toch mogen maar deernis verwekken, ſmartelijk zijn; doch

die uit brasfery en dronkenfchap voortkomen, laten niet toe, dat die ze aanziet meêlijden hebben met die er van aangegrepen wordt; maar de overmaat-zelve van het leed moge deernis wekken, doch de aart en oorzaak der ziekte verbittert dien die ze kent. Want men gevoelt een beweging, tusfchen medelijden en affchrik in, en die geene erbarming is. Want deze laat ons de oorzaak diens lijders niet toe, om dat zy geen pijn lijden uit den natuurlijken aart des lichaams voortfpruitende, als anderen, noch ook door den moedwil of beraming van menfchen, maar zich die vrijwillig op den hals haalden, met zich in dien afgrond van rampen te ftorten. Met hun is derhalve zoo weinig deernis, als met die zich zelven een ftrop om den hals binden, of zich moedwillig van een fteilte, of in 't midden der zwaarden werpen, zoo zy zelfs niet nog minder meêlijden verdienen. Want dezen doen het uit hoofde van laster, of afperfing van geldboete, of uit vrees voor mishandelingen, of inzichte om zich uit grooter rampen te redden, en nemen hun toevlucht tot de dood als tot eene veilige vrijplaats, of als by een aandruifchenden ftorm tot een geruste haven heenfpoedende. Maar zy hebben niets van dit alles aan te voeren, daar zy zich aan duizend geweldige dooden, erger dan het leven, overgeven. Hier komt derhalve te pas wat een Wijze zegt: »Wie zal »zich ontfermen over een bezweerder, die van een »flang gebeten is, en over allen die tot de wilde die»ren naderen." * Want weelde en wellust is een wild dier, vijandig en wreed; en geen fchorpioen of flang

* Jes. Syrach, XII: 13.

die zich in ons ingewand drong, verwoest en verflindt zoo, als de op wellust azende begeerte alles verteert en verderft. Want deze leggen 't niet verder toe dan op ons lichaam. Maar zy, waar ze zich zetelt verteert en verderft met het lichaam tevens de ziel. Daarom (om tot verstandigen te spreken) laten wy haar ontvlieden! — Heeft zy iets nuttigs in zich? Laten wy dat zeggen niet dulden, nemen wy 't nimmer aan! Zoo het waar is wat men zegt, en het op 't verderf van alles aankoomt, en zy allerbeklaaglijkst is, geeft acht dan op de behoudenis van uw eigen lichaam, en het welzijn uwer ziel. Ik zeg dit niet om u tot bekrompenheid van voedsel aan te drijven, zoo gy dit zelfs niet verkiest; snijden wy slechts 't overtollige af! Welke verschooning hebben wy, dat, terwijl anderen zelfs het benoodigde ontberen, schoon zy 't mochten genieten, wy over het noodige uitstappen? Laat de maat onzer spijze zijn, wat niet schaadt, wat den honger stilt zonder leed te doen, en laten wy niets verders verlangen. Of liever, indien ik iets zeggen mag dat verwonderen zal, en de algemeene opvatting te buiten gaat, maar niet te min waarachtig is: zoo wy ook het genoegen in spijs en drank zoeken, wy zullen 't veeleer in een matig genot dan in overdaad vinden. Hoor, hoe zeer deze wellust grooter en overvloediger zij dan de andere! die toch kan niet ten einde toe voortduren, en vindt eindelijk geene soort van spijze meer die haar vlijt; maar deze kan ook met het strijdige bestaan. — Wie is het, die ons dit leert? Hy die meest van alle menschen het genot van alles had. »Een verzadigde ziel (zegt hy) vertreedt het

»honigzeem; maar eene hongerige ziele is het bitter, »zoet." † Gy ziet hoe ligtlijk de laatste met weinig, en al wat slechts voedsel is, te verzadigen zij, de eerste in 't geheel niet. Want zoo wy den honigzeem-zelfs niet zoet vinden, wat anders kan ons dan zoet zijn? Als het allerzoetste ons niet smaken kan, wat kan ons smaken? Zoo wy derhalve naar gunst trachten, hierin moet zy gezocht worden. Is het derhalve de uiterste dwaasheid niet, een' smakelijken, en gezondheid met al wat goed is bevattenden, en van God gezegenden disch te schuwen, en eenen anderen aan te richten die met duizend onheilen vervuld, en onsmakelijk, en ongegrond is, en (wat het aller zwaarste is) Gods gramschap ons op den hals haalt? Want indien »de Weduwe die hare wellust volgt, levendig gestorven is," * wat moeten wy van mannen zeggen? Indien in het Oude Verbond dit met vele scherpte en nadruk afgekondigd wordt, en de Profeet met groote ernst en hevigheid tegen hen uitvaart, die op lekkernyen azen, offschoon hy niet zeer uitgezochte of kostbare gerichten ten voorbeelde noemt; daar hy zegt: »Die de lammeren van de kudde eten en »de kalveren uit het midden van den mest-stal; die »(doorgezegen) wijn uit schalen drinken en zich zalven »met de voortreflijkste olie; die daar liggen op elpen»beenen tafelbedsteden en weelderig zijn op hunne »donzen matrassen." § Indien men, zeg ik, dit verwijt verdiende, wanneer alles nog in den vleesche bestond en het Hemelsche nog niet opgeklaard was, by de

† Spreuke XXVII: 7. * 1 Tim. V: 10. § Amos VI: 14.

kinderopvoeding der Jooden, wat zullen wy dan in dezen tijd zeggen by de tegenwoordige weekheid van nu tegenwoordig? Wat, zoo het eeten van geitenbokjens en zoogkalveren als een week en te kostlijk leven bestraft wordt, wat zullen wy dan zeggen van die de diepten der zee en de uiterſten der aarde doorwroeten om zich van alle kanten allerlei ſoorten van vogels en visſchen voor hun disch op te vangen? Zoo het drinken van doorgezegen wijn te beſtraffen is, wat moet men dan oordeelen van die uit verre landen door den oceaan om wijn ſtreven, en hemel en aarde bewegen om toch alle ſoorten van de vrucht des wijnſtoks te kunnen uitproeven, en inzwelgen, even als of het een ſtrafwaardige misdaad ware en onder de ſnoodſte te rekenen, zoo men niet allerlei wijn door de keel goot? Zoo 't gebruik van yvoren tafelbedden te beſchuldigen is, hoe dan zijn zy die dezen met zilver overtrekken (en niet ſlechts tafelbedden of ſtoelen, maar zelfs voetbanken, potten en kannen, ja nachtpotten,) te verſchoonen? — Wat konden zy toen (het zij veel of weinig!) op deze beſchuldigingen andwoorden? Ik voeg er nog, als het ſnoodſte, by, dat men dit ten koste van het geluk van medemenſchen vergaârt; hoe zeer de Profeet dit niet uitdrukte maar alleen de weelde beſchuldigde. Doch wanneer daar een nog gruwelijker ſchuld bykoomt, wie kan hen die dit doen aan de uiterſte ſtraf ontrukken? Welke Noach zal hier als voorſpraak en verbidder tusſchen beide komen? Welke Job? Welke Daniël? Niemand: — Daar is er geen — maar tegen hen mag gezegd worden: »Dezen zijn een rook in mijn neu-

»ze, een vier den gantfchen dag brandende." † Moet men niet met recht, vraag ik in 't rond, in de hoogfte gramfchap en toorn ontbranden en losbarften wanneer een ander zelfs het noodige voedfel ontbreken moet, en gy, ijdel en nutteloos, nutteloos en bloot tot vertooning uw huisraad met zilver beflaat? Want ook dit zal u geenerlei nut doen; maar in tegendeel ten kwade keeren. Gy wordt er niet door verheerlijkt, maar als vrek en fchraper en wat fnoodst is vermaard. Want welk een nijd, welk eene afgunst, welk een haat; welk een algemeenen afkeer verwekt het u! Ik roer de Godslasteringen niet aan, die zoodanige rijkdommen ontftaan doen, hoewel dit het gewichtigst van al is. Een matige en niet opzichtelijke disch daar tegen is door geen Profect veroordeeld, door God niet gewraakt, en van niemand benijd of belasterd; en dien het vuur niet beftraffen zal, maar die by God goedkeuring verdient, van de Engelen met deelneming toegejuicht, van de menfchen geprezen wordt, en den Hemel niet uitfluit; zoodanig een disch hebben de Engelen gedeeld. Daar is de Heiland mede aangezeten, maar niet aan die rijke en prachtvolle tafels. Zoo waren die der Profeten; zoo, die der Apostelen; zoo die der rechtvaardigen. Maar die der tyrannen, en van die op aarde zich door boosheid verrijkten, met zang en fpeeltuigen, danfen en mommeryen, en al wat verderfelyk is; deze zijn die van roovers, tooveraars, en graffchenders. Wanneer gy zoodanig een

† Jes. LXV: 5. Naar de Griekfche vertaling by Chryfostomus: *„mijn „gramfchap zal branden als een vuurrook."*

gastmaal aanrecht, wijken de Engelen te rug, en wordt God verbitterd, maar de Vorst der duivelen verheugt er zich in. Dan, wenden in haat, nijd, en afkeer niet flechts vijanden zich af, maar ook die vrienden en welmeenenden fchijnen, meer door nijd verbeten dan in 't genot deelende. Doch wanneer men in tegendeel een matige en zedige maaltijd zonder weelderigheid of pralery aanricht, zy zal met goedwilligheid van vrienden genoten worden en by God, Engel en Mensch aangenaam zijn; ja de Eeniggeborene zal daarby aanzitten. Want gelijk Hy allen hoogmoed en opgeblazenheid haat, zoo bemint Hy den nederige en is dien altijd naby en overdekt en befchermt hem fteeds: en waar Christus is, is niets meer of anders te wenfchen.

Dit derhalve wetende, mijne Geliefden, laten wy 't eerfte vlieden, het laatfte zoeken en daarin volharden, op dat wy beide, het tegenwoordige en het toekomende goed, mogen verkrijgen door de genade en liefde onzes Heeren Jezus Christus, met wien aan den Vader en den H. Geest eer en lof zij, nu en altijd en door der eeuwen eeuwigheid! Amen.

KERKELIJKE REDEVOERING
VAN
DEN OUDVADER
CHRYSOSTOMUS,
OVER 'T ZELFONDERZOEK.

Uit het oorſpronkelijk Grieksch.

KERKELIJKE REDEVOERING.

OVER HET ZELFONDERZOEK.

Genoeg is er, vertrouw ik, bestraft, genoeg om het hart te treffen, 't gemoed te verwonden; doch verzworene builen moeten niet slechts geopend, maar ook verbonden. Vermaning en troost moeten te famen gaan. En dit is hetgeen Paulus wil als hy zegt: » Wederlegt, bestraft, vermaant in alle »lankmoedigheid en leere."* Die altijd bestraft verhardt zijne hoorders, en die flechts vermaant, maakt hen achteloos, daar zy de last der gedurige eenzelvigheid niet verdragen, maar spoedig ontwijken; en 't is hierom dat geen te eenvormige wijze van voorstellen dienstig is. Wy zullen derhalve op heden de scherpere voordracht met een zachter gemoedelijker taal afwisselen, en 't smartelijke der bestraffingen als met eene balsemende rede overdruppelen, wanneer we u aan die vermaningen flechts herinnerd hebben. Wy stelden u Paulus Wet van deelneming in de Bondzegelen voor, waartoe alle die in de ver-

* II. Tim. IV: 3.

borgenheden zijn ingewijd, medeverplicht zijn. Deze wet was (want waarom zouden wy ze hier niet herhalen?): *Beproeve de mensch zich-zelven, en ete alzoo van het brood en drinke van den drinkbeker.* † Wie in de verborgenheden ingewijd is, verſtaat wat wy zeggen, en wat hier het brood en wat ook de beker is. Want die *onwaardiglijk eet en drinkt is*, zegt hy, *schuldig aan 't bloed en lichaam des Heeren.* Deze wet hebben wy u voorgedragen en den zin daarvan uitgelegd. Wy hebben u verklaard, wat het zij, ſchuldig te zijn aan het lichaam en bloed des Heeren: dat dit dezelfde ſtraffe meêbrengt, die zy welke Christus gekruist hebben ondergaan zullen. Want gelijk deze beulen (zegt het) zijns bloeds ſchuldig zijn, zoo zijn 't ook die genen die onwaardig deel nemen aan de Bondzegels, dat is, hy zal aan dat bloed en lichaam zich medehanddadig maken. 't Mocht schijnen dat dit zeer by vergrooting gezegd, en de bedreiging onlijdelijk ware, maar wy hebben ook voorgedragen, hoe dit uit het voorbeeld moet volgen. Want gelijk het zij iemand (dus zegt hy) het koninklijk purper verscheurt, het-zij hy 't met ſlijk bewerpt, hy beleedigt en ſmaadt het even zeer. En even zoo doen zy, die het lichaam des Heeren bezoedelen door het met onzuiver gemoed te ontfangen, zijn koningsgewaad ſmaadheid aan. Hebben Jooden 't aan 't kruishout verſcheurd, hy beſmet het die 't met een onzuivere ziel ontfangt, en ſchoon het verſchillende daden zijn, eenerlei is de ſmaad. Dit heeft velen in 't hart getroffen, dit velen ont-

† I. Kor. XI: 28.

rust, en hun het geweten ontroerd, en niet slechts hoorders van 't woord, maar ook inzonderheid my, die tot u spreke. De leer toch gaat ons allen gelijkelijk aan, de wonden zijn ons-allen gemeen; en daarom moet ik er dezelfde hulpmiddelen op toepassen. Dit is het gewrocht van de godlijke menschlievendheid, dat, die spreekt en die 't hooren aan dezelfde wet onderhoorig zijn, diezelfden aart en natuur gemeen hebben, en evenzeer der overtredinge schuldig. En waarom? opdat hy met gematigdheid straffe, opdat hy met den zondigende medegevoele, opdat hy, zijner eigene zwakheid niet ongedachtig, geen onbehoorlijke wraak oefene. Daarom heeft God ook geen Engelen uit den Hemel gezonden, der menschelijke natuur tot leermeesters gesteld, opdat zy ons niet wegens hunne voortreffelijker natuur en onbekendheid met 's menschen zwakte, met een te gestrenge bestraffing bezwaarden; maar Hy heeft ons sterflijke menschen tot leermeesters en priesters of voorstanders gegeven; menschen, der zwakheid onderhevig, om daardoor zelfs, dat en spreker en hoorders beide der bestraffing onderworpen zijn, den spreker eenen breidel in den mond te leggen, dat hy zijne medegenooten niet bovenmate hard valle of tuchtige. En dat dit eene waarheid is, leert ons Paulus-zelf, daar hy deze wet stelt, en er deze reden van geeft, dus sprekende: » Alle Hoogepriester uit de menschen genomen, wordt » gesteld voor de menschen, die behoorlijk medelij» den kan hebben met de onwetenden en dwalen» den." * En waarom dit? » Overmits hy ook zelf

* Hebr. V: 2.

» met zwakheid omvangen is." Gy ziet, dat de zwakheid de grondslag des medelijdens is, en de gemeenschap van aart in het uitvallen op die men bestraft, geene overmatigheid toelaat, hoe krachtig men ook ijvere. En dit zegge ik daarom, opdat gy niet roemt, als zuiver zijnde van zonden, dus ook van de last der bestraffing vrij te moeten zijn, waarmeê gy my zwaarder leed toe zoudt brengen. Want ik gevoele eerst de smart dewyl ik-zelf der zonde onderhevig ben. Allen toch zijn wy berispelijk, en niemand mag zich op zuiverheid des harten beroemen. 't Is dus niet uit praalzucht met wijsheid by anderer verkeerdheid, noch uit eenigen menschenhaat, maar uit eene innig deelnemende zielsbekommering, dat ik deze beschuldiging uite. Zy toch, die de lichaamlijke kwalen genezen, gevoelen niet zelve de wonde, maar hy die het heelmes ondergaat, is 't alleen die de pijn van de wonde beproeft. Edoch 't is gants anders met die zielen genezen, indien ik my niet bedriege, met anderen naar my-zelven te schatten. Ik (ten minste) ben de eerste die lijdt, als ik andren bestraffe Ja wy lijden zoo niet wanneer wy van andren bestraft worden, als wanneer wy anderen over zonden beschuldigen moeten, waar aan wy-zelven onderhevig zijn. Dadelijk toch bestraft het geweten den bestraffer; en dat hy die een gezag voert, zich bewust is in dezelfde zonden als zijne leerlingen te vallen, en dezelfde bestraffingen noodig heeft, grieft hem met zwarer pijn.

En hierover klaag ik nu niet zonder reden. Doch daar velen, de last van 't gezegde niet verdragende,

met onwil en wrevel vertrekken, en ons beschuldigen dat wy hen van de gemeenschap der Heilige tafel verdrijven, verplicht my dit te verklaren, dat ik hen daar niet van afdrijve, maar veeleer naar toe trekke; niet van afschrikke of verjage, maar veeleer door de bestraffingen heendringe. Want de vrees voor de bedreigde wraak op 't geweten der zondaren als vuur op het wasch vallende, ontbindt en versmelt onze zondigheid op den duur, zuivert ons geweten, en brengt meer vertrouwen te weeg; en uit dit vertrouwen ontstaat meerder moed en lust naar een gedurig deelhebben aan de onuitspreeklijke en ontzachlijke verborgenheden. En, gelijk hy die bittere geneesmiddelen aan maagzieken geeft, en de kwade slijmen en sappen uitdrijft, de neêrgeslagen eetlust weêr opwekt, om vervolgens de begeerte naar 't dienstige voedsel te herstellen, zoo doet hy die bittere woorden spreekt, het harte van kwade bedenkingen reinigt, en het zware pak der zonden afschudt, het geweten weêr ademhalen, en bereidt ons tot de zalige lust van het lichaam des Heeren te smaken. Men moet overzulks zich over 't gezegde niet bezwaren, maar het erkennen en met blijmoedigheid toestemmen. En zijn er eenige zwakkeren die deze onze verandwoording niet aannemen, ik zal hun zeggen, dat ik u geene wet van my-zelven uitlegge, maar een schrift, die uit den hemel neêrdaalde, voorleze, en het dus noodwendig is dat die aan deze bediening gelooft, of alles vrijmoedig uite, wat zy in zich heeft dat er nuttig, maar niet al wat zijn' hoorderen immer zoet is, verkieze of uitzoeke;

ja, zonder den afkeer van hun te ontzien, of zijn eigen zoo wel als hun zaligheid te verraden, door zulk een ontijdig behagen. Want en hem die hier ſpreekt, en hun die hem hooren, tevens, is het hooggevaarlijk iets van de Goddelijke wet en verordening te verheelen. Want als ſchuldig aan doodſlag worden zulke Leeraars geoordeeld, die Gods zoo ontzachlijke rechten niet zonder verbloeming verklaren. Ten getuige hiervan zal ik u Paulus wederom aanvoeren. Want daarom neem ik telkens, en over alles, mijn toevlucht tot dien heiligen verheerlijkte, om dat zijne woorden hoogstnuttige, ja Godlijke uitſpraken zijn. Want het is Paulus niet daar hy ſpreekt, maar Christus die Paulus hart vervult en beweegt: door Hem toch zegt hy al wat hy zegt. En wat zegt nu Paulus? De bewoners van Efezen geroepen hebbende en zijn laatste volksrede tot hen houdende, wanneer hy hen ſtond te verlaten, vermaande hy hunne voorſtanders en opzienders, dat zy die hun 't nuttige niet voorhielden, even zoo zeer als die 't bloed der hoorderen vergoten, zich ſtrafbaar en der wrake onderworpen ſtelden: »Ik ben rein »van ulieder bloed, van het bloed van u-allen," zegt hy. »Want ik heb niets achtergehouden, dat ik u »niet zou verkondigd hebben al den raad Gods." Dus, zoo hy achtergehouden en zich onttrokken had dien geheel en al te verkondigen, hy ware niet vrij van hun bloed geweest, maar als een doodſlager geoordeeld geworden, en zekerlijk te recht. Want de doodſlager neemt het lichaam ſlechts weg, maar die ter genade predikt, en zijne hoorders traag en

ſlap maakt, verderft de ziel. De eerſte brengt hen wel dadelijk ter dood, maar deze levert ze over aan de eeuwige ſtraffe en wraak. — Doch zegt Paulus dit-alleen? — Geenzins, maar vóór Paulus reeds geeft God te kennen door den Profeet, dus ſprekende: Ik heb u ten wacht geſteld over 't huis Israëls. — Wat is 't, ten wacht? — Een Wacht wordt genoemd, die op eene hoogte geplaatst by het in de vlakte gelegerde krijgsvolk, van daar op de op handen zijnde vijanden uitziet, en van daar hunne aantocht den beneden liggenden waarſchouwt om zich in ſlagorde te ſtellen, om niet onverhoeds overvallen te worden, en zoo in een deerlijke ſlachting om te komen. Dewijl wy dus velen der ons overvallende rampen op dezen benedengrond niet vooruit zien, zoo heeft Gods genade zijne heilige Profeten als wachters op de hoogte des vooruitzichts verordend, om den aanrukkenden toorn Gods van verre vooruit aan te kondigen, op dat we ons-zelven door berouw verzoenende en onze gevallen ziel (uit den afval) oprichtende, de van Gode aanſnellende ſtraffe in tijds afweeren. Daarom zegt Hy: Ik heb u ten wachter gegeven aan 't huis Israëls, opdat gy voor 't naderend onheil zoudt waarſchouwen, als de legerwacht de oorlogslieden. En geen geringe ſtraf ſtelt Hy op 't verzuim van Gods toorn aan te kondigen. En ach! hoedanig eene? De zielen die verderven, zegt Hy, zal ik van uwe hand afeiſchen. Wie derhalve is zoo wreed en onmenschlijk, wie zoo onmeêdogend, dat hy den gene, die van Gods wege ſpreekt en, zoo hy ſtilzwijgt, zijne hooge gramſchap en wraak moet

verwachten, het zwijgen zal opleggen; daar dit zwijgen aan ons die ſpreken moeten 't verderf zou toebrengen, (genoegzaam toch leert ons dit de Profeet en de Apostel) en u-zelven desgelijks die het aanhoort.

Want zoo ik door te zwijgen de zonden verberge, zoo zal ieder te recht verontwaardigd zijn en my billijk beſchuldigen dat ik zwijg. En zoo wy nu ook zwijgen, 't is niet te min alzins noodig dat de wandaden openbaar worden, en waartoe mijn ſtilzwijgen dan! Dan immers baat het in 't minst niet, en de uitkomst is nadeel. Doch zoo ik nu ſpreke zoo drijve ik u tot berouw en inkeer; zoo ik zwijge, zullen wy noch onze wanbedrijven vergeten, noch er berouw over hebben. Eens echter zullen wy ze inzien en naakt en vierkant voor oogen hebben en vruchteloos en ijdel betreuren.

Dewijl het derhalve nooddwang is, dat we, hetzij daar, hetzij hier, onze misdrijven bezuren, zoo is 't beter, hier, en dáár niet. — En waar uit blijkt ons dit? — Uit de woorden der Profeeten, uit de Euangeliebladen. De Profeet immers zegt: »In de dood »is uwer geene gedachtenis; wie zal u loven in 't »graf?" Niet dat wy dáár onze zonden niet zullen erkennen, maar dat dit vruchteloos zijn zal. Ook de Heiland leert ons dit door een voorbeeld. Lazarus was zeker arm man, zegt Hy, overal met zweeren bedekt, en aan eene ongeneeslijke ziekte krank; en een ander, rijk gegoed, deelde deez behoeftige zelfs geen kruimtjen meê. En wat is 't noodig deze gelijkenis geheel door te gaan? Want gy weet de geheele geſchiedenis, de zelfzucht van den rijke, hoe

hy den arme niets van zijn overdaad gaf; des anderen nooddruft en hongersnood, waar hy gedurig meê worſtelde. Maar dat alles hier op aarde! Doch als ieders lot op aarde voleindigd was, ziet de rijke dien bedelaar in Abrahams ſchoot. En wat zegt hy? Vader Abraham! zend hem, dat hy met zijn vinger eenige lafenis op mijn tong druppele, dat mijne ſmart eenigzins verpooze! — Ziet gy de vergelding? Hy had hem geen kruimtjen medegedeeld, hy verkrijgt nu geen druppel waters. » Met wat mate gy meet, » zal u gemeten worden."* Wat zegt nu Abraham? » Kind! gedenk, dat gy uw goed ontfangen hebt in » uw leven, en Lazarus 't kwade, en nu wordt hy » vertroost, en gy lijdt ſmarte."† Maar, waar het hier op aankoomt, is dat zy wegens hunne zonden gepijnigd worden en bekeerd en verbeterd, door de ſtraffen der helle, en zy niets gewinnen door 't geen hun de vuurvlam ervaren doet. » Vader, (zegt hy,) » zend hem ten mijnen huize aan mijne broeders, dat » hy hun dit betuige, op dat zy ook niet komen in » deze plaatſe der pijniging." Daar hy-zelf de weldaad ontberen moet, tracht hy ze voor anderen te verkrijgen. Ziet gy hoe wreed hy te voren was, hoe menschlievend hy naderhand wierd? Levende ging hy den voor zijne oogen op den grond liggenden Lazarus voorby; nu is hy voor zyne afwezige bloedverwanten bezorgd. En toen in overvloed zijnde, werd hy, door 't aanſchouwen-zelf, tot geen deernis bewogen; maar nu in zijn ſmartelijken en onverbidbaren nood is hy over zijne maagſchap bekommerd, en ſmeekt

* Marc. VI: 24. † Luc. XVI: 25.

hun dit te doen weten. Ziet gy hoe menschlievend en tederhartig en mededogend hy geworden is? Hoe dus! Heeft eenig berouw hem week gemaakt? Heeft de wroeging hem eeniger mate gebaat? Geenzins. Het berouw is ontijdig; het tooneel is gesloopt, de schouwplaats weggenomen, daar is geen vertooning meêr. Daarom vermane ik, en smeek en bid u, hier waar het tijd is, over uwe zonden te jammeren en te schreien. Verscheure ons hier deze taal, en laat ons daar ginds de vretende worm niet verknagen! Brande ons hier deze vermaning op 't hart, op dat ons het vuur der Helle daar niet blakere! Hun die hier treuren, zal de vertroosting daar volgen. Die hier in de wellust leven en dartelen, en van hunne zonden geen gevoel hebben, moeten daar treuren en jammeren en tandknersen. Dit zijn mijne woorden niet, maar het is de taal van Hem, die ons dan zal oordeelen. »Zalig zijn die treuren, want zy zullen »vertroost worden." Wee u die lacht, want gy zult »weenen!" † Hoe veel beter derhalve is 't tijdelijke smart en benaauwdheid met de eeuwige goederen en een nimmer eindende vreugde te verwisselen, dan, dit kort en tijdelijk leven al lachende doorgebracht te hebben, om ten nooit eindigenden jammerstaat over te gaan! Maar gy schaamt u en bloost, uwe zonden te belijden, vooral zoo gy die voor een mensch uiten en openbaar maken moet? Des behoort ge u niet te schamen. Beschamend is het te zondigen; niet, te bekennen dat men gezondigd heeft. Maar het is geenzins noodzaaklijk die voor getuigen te be-

* Matth. V: 4.

lijden. Herinnere men zich die voor zijn eigen geweten, en onderzoeke dit, en zij het een heimelijk oordeel! Laat God alleen uw verootmoedigende erkentenis zien, die God, die de zonde niet beschaamt, maar de zonde door de schuldbelijdenis uitwischt! Maar ook dus schuwt gy 't en aarzelt? — Ik weet zelf, dat het geweten de herinnering van eigen wandaden ontziet. Want indien wy slechts tot een vertegenwoordiging onzer wanbedrijven overgaan, zoo springt de gedachte als een ongetemd en breidelloos ros terug. Maar gy, hou ze vast, teugel ze, strook ze met de hand, maak ze gedwee, overreed ze, dat zoo zy nu niet erkent, zy daar schuld zal moeten belijden, waar zwarer kastijding, waar grooter schandaal zal zijn. Hier is het een te rechtstelling buiten getuigen, en gy zelf oordeelt u die misdaan hebt; doch daar, midden op het tooneel des Godgantschen aardrijks, zal alles openbaar worden, indien wy 't niet voorkomen door het hier uit te wisschen. Gy schaamt u, 't bekennen van zonden; schaamt u, zonden te plegen. Wanneer wy het zondige doen, vermeten wy 't ons roekloos en onbeschaamd. Maar als men ze bekennen moet, dan schamen wy ons en aarzelen, daar wy het gereedelijk en gretig moesten doen. Want schande of beschamend is het niet, zonde te wraken, maar recht en deugdelijk. Indien dit niet recht en deugdelijk ware, zoo zou God daar geen loon aan verknocht hebben, want dat de bekentenis haar loon in zich heeft, toont de Schrift: » Belijd uwe ongerechtigheden, opdat gy gerechtvaar-

»digd wordt!" * Wie zal zich iets fchamen, waardoor hy rechtvaardig wordt? Wie, zonden te erkennen, om van de zonden bevrijd te worden? Want die belijdenis wordt niet gevorderd ter ftrafoefening. Niet ter ftrafvordering, neen, maar tot vergeving.

Want by de uitwendige rechtbanken wordt de bekentenis wel van de ftraf gevolgd. Daarom zegt de Pfalmist, dit ontziende, dat iemand de ftraf na 't bekennen vrezende, de zonden ontkennen mocht: Belijdt ze aan den Heer want Hy is goed, want zijne barmhartigheid ftrekt zich in de eeuwigheid uit. Ook is Hy niet onwetend van uwe zonden zoo gy ze ook niet belijdt. En wat dan toch baat het u, indien gy ze niet belydt? immers gy kunt voor Hem niet verborgen zijn, en zoo gy ze ook verheelt, Hy ziet ze. Erkent gy ze daartegen, Hy zal ze vergeten. »Ik, »ik ben het die uwe overtredingen uitdelg, om mij»nent wille, en ik gedenke aan uw zonden niet."† Ziet, hoort gy 't? Ik gedenk ze dan niet, zegt hy. Zoo groot is zijne menfchenliefde. Maar gy, gedenk ze en herdenk ze om den grond tot uw zelfverbetering te leggen. Paulus dit verstaan hebbende, herdacht en overpeinsde-zelf op den duur zijne zonden die God niet gedacht, aldus fprekende: »Ik ben niet »waardig een Apostel genaamd te worden, om dat ik »de gemeente Gods vervolgd heb." En dit is een »getrouw woord, dat Christus Jezus in de wareld »gekomen is om zondaars zalig te maken, van wel-

* Jes. XLIII: 26. By de onzen in een fchijnbaar ftrijdigen zin: *Laat ons famen richten, vertelt gy uwe redenen, op dat gy moogt gerechtvaardigd worden.* † Jez. XLIII: 25.

»ken ik de voornaamſte ben." § Hy zegt niet: Van welken ik de voornaamſte *was*, maar BEN. By God waren die zonden vergeven en uitgewischt, maar het aandenken aan die vergevene zonden was by Paulus-zelven niet verdwenen. 't Geen de Heer weggenomen had, dit bracht hy zelf aan het licht. Het zeggen des Profeets hebt gy gehoord: »Ik gedenk uwer »zonden niet;"* gedenk gy ze. God noemt hem een uitverkoren vat, hy-zelf noemt zich den voornaamſte, den grootſte der zondaren. Indien hy de hem vergevene zonden niet vergat, bedenk hoe hy Gods weldaden in geheugenis hield! En wat zeg ik, dat het aandenken aan zonden niet beſchamend is? De herinnering van eenig weldoen luiſtert ons niet zoo op, als die onzer zonden. Veeleer ſiert en luiſtert ons de gedachtenis van goede bedrijven niet ſlechts niet op, maar zy beschaamt en veroordeelt ons. De geheugenis onzer zonden in tegendeel vervult ons met groote troost en rechtvaardigt ons. — Wie zegt dit? — de Farizeër, en de Tollenaar. De laatſte immers, zijne zonden bekennende, ging heen gerechtvaardigd: de ander, zijne goede daden roemende, vertrok beneden den Tollenaar geſteld. Ziet gy hoe ſchadelijk de zelfherinnering aan goede bedrijven zij; en hoe heilzaam daartegen het niet vergeten van zijne overtredingen? En wel te recht! Want die zijne goede daden herdenkt, wordt door een dwaas vertrouwen weggeſleept, ziet op andere menschen uit de hoogte, als de Farizeër; want hy zou, tot zulk eenen eigen-

§ 1 Kor. XV: 9. 1 Tim. I: 15. * Jes. XLIII: 25.

roem niet gekomen zijn en gezegd hebben: »Ik ben »niet als de andere menſchen," § had hy niet aan zijn vasten en tienden gedacht. De herinnering der zonden in tegendeel ſlaat den moed neder, brengt nederigheid te weeg en verkrijgt door de nederigheid Gods welbehagen. Hoort dienvolgende hoe de Heiland beveelt onze goede werken in vergetelheid te ſtellen. »Als gy zult gedaan hebben al het gene u »bevolen is, zoo zegt: wy zijn onnutte dienstknech»ten." † Zeg gy dat ge een onnutte dienaar zijt, ik make u niet onnut. Wanneer gy uw eigen ſlechtheid erkent, maak ik u luiſterrijk en kroone u.— Ziet gy door hoeveel ons het nut van het aandenken onzer zonden en het nadeel van dat onzer goede bedrijven bewezen wordt; en hoe ook daar tegen 't vergeten der zondige daden beſtraft: maar het niet in aandenken houden van wat wy goeds doen wordt aangedrongen. Wilt ge nog van elders leeren, dat de beste daad is, zijne zonden voor oogen te houden, zoo hooren wy Job. Want gelijk op meer, roemde hy op zijne erkentenis van zonden. »Zoo ik, gelijk Adam »mijne overtredingen bedekt hebbe, door eigenliefde »mijne misdaad verbergende! enz." * De zin die in deze woorden ligt, is: de menigte mijner medezondaren heeft my nooit beſchaamd gemaakt. Want wat baat het by de menſchen miskend te worden, daar de Rechter alles weet? Of wat ſchaadt het dat hun wat wy gepleegd hebben bekend is, indien Hy ons van het oordeel bevrijden wil? Schoon ook allen ons oordeelen, als de rechter ons vrijſpeekt, beducht ik

§ Luc. XVIII: 11. † Luc. XVII: 10. * Job, XXXI: 33.

hun oordeel niet. En schoon anderen my roemen en ontzien, zoo hy my veroordeelt, heeft hun aller beoordeeling geen baat voor my. Op hem moet ik altijd zien, en dat gene doen ten aanzien van zonde, wat wy doen ten aanzien van geldschulden. Terstond als wy 's morgens uit het bedde oprijzen, eer wy tot uiterlyke openbare of huislyke bezigheid overgaan, vragen wy onzen dienstbode rekenschap af van zijne uitgaven, om te zien wat verkeerd of te onrecht en wat behoorlijk besteed, en ook wat er overig is. En zien wy dat dit te weinig is, we overleggen hoe dat te vermeerderen, om niet roekloos tot gebrek te vervallen. Doen wy dit zelfde ten aanzien van ons gedrag. Gaan wy met ons geweten te rade en geven wy ons rekenschap van onze woorden, van onze daden, van onze gedachten. Onderzoeken wy wat nuttig is uitgegeven, wat onnut en schadelijk; welk gesprek kwalijk besteed is, tot laster, tot wanbetamen, tot smaad; welke gedachte ons oog tot ontucht verlokt heeft; welk overleg wy het zij met hand, of met tong, of met de oogen-zelve ten onzen nadeele beraamd hebben; en bevlijtigen wy ons van ontijdige of nutlooze uitgaven af te staan, en voor 't eens gespilde andere inkomsten op te leggen; voor ijdel gesproken woorden, gebeden; voor dartele vertooningen, aalmoezen en spijsonthouding. Want zoo wy ontijdig verteeren, niets wegleggen, niets goeds voor ons opzamelen, zullen wy ten laatste in armoê vervallen en ons-zelven in de eeuwige straffe des vuurs storten. Maar van onze gelden plegen wy vroeg in den morgen de rekening op te maken; doch laten wy wegens onze daden,

na den maaltijd en zelfs na den avond, te bed liggende, waar ons niemand ſtoort, van al 't geen wy 's daags deden en zeiden, ons-zelven onderzoeken; en vinden we iets gezondigd te hebben, drukken wy 't op ons hart en geweten, en beſtraffen we ons-zelven ten einde wy ons niet verſtouten, om ons in denzelfden afgrondspoel te drijven, gedachtig aan de ontfangen kastijding van 's avonds.

Want dat deze tijd bekwaamst is tot deze afrekening moogt gy van den Profeet hooren, daar hy zegt: »Spreek in uw hart op uw leger, en treffe 't u." * By den dag zijn wy geen meeſter te doen zoo wy willen. Vrienden bezoeken ons, huisgenooten verwilderen ons, een vrouw bedroeft en een kind verſtoort ons, en eene drokte van huislijke en beroepszaken dringt ons van rondomme, ja wy kunnen niet weten in wat onrust we gebracht worden. Maar des avonds van dit alles bevrijd en weêr onze eigen meeſter geworden, en ſtilte genietende, mogen wy op ons bedde de vierſchaar ſpannen, om Gods barmhartigheid dus te gewinnen. Indien wy dag aan dag zondigen en onze ziel verwonden zonder 't te gevoelen; zoo zullen wy, even als die geſtadig verwond worden en dit veronachtzamen, zich-zelven en koortſen en (zelfs) eene onlijdbare dood op den hals halen, ons door die zoo gedurige ongevoeligheid een onvermijdelijke ſtraf verwekken. Ik weet dat dit gezegde lastig is, maar daar ligt een groot voordeel in. Wy hebben een erbarmenden Heer, die ſlechts de aanleiding zoekt aan te grijpen en dadelijk al zijne menschlievendheid te bewijzen. Want

* Ps. IV: 5.

indien wy zondigende en ongeftraft niet verergerden, hy zou ons de ftraf kwijtfchelden. Doch dit weet Hy zeker, dat de ftraffeloosheid ons niet minder dan de zonden-zelve zou fchaden. Daarom legt Hy de ftaffe op, niet als wraak vorderende voor 't gezondigde, maar tot verbetering in 't vervolg. En om u te toonen hoe waar dit zij, hoort wat Hy tot Mozes zegt: »Ik heb dit Volk gezien, en zie, het is een »hardnekkig volk; laat my nu toe (verbid niet) dat »mijn toorn tegen hen ontfteke en hen verteere." † *Laat my nu toe,* zegt Hy; niet dat Mozes Hem wederhield; want die had niets tot Hem gefproken, maar ftond zwijgende voor Hem; doch om aanleiding te geven tot voorbede voor hun. Want fchoon zy ftrafwaardig misdreven hadden, ja onverbidlijk, zoo wilde Hy hen toch niet ftraffen maar menschlievendheid toonen; doch dit maakte hen hardnekkiger; en Hy wrocht het een met het ander in verband, met hun geen ftraf op te leggen en ze door de ftraffeloosheid niet moedwilliger te doen worden, daar zy verftonden dat zy niet om hun deugd, verdienfte, of onfchuld, maar om Mozes voorfpraak den toorn des Heeren ontvloden. 't Zelfde doen wy niet zelden, als wy huisgenooten, die iets ftrafwaardigs bedreven, geen ftraf willende aandoen en echter niet van de vreeze der ftraf bevrijden, goede vrienden bevelen hen uit onze handen te rukken, om hun een blijvenden fchrik in te ftorten en ze onze flagen te doen ontvluchten. Dus is ook wat God doet. En dat dit waar is, blijkt uit zijne eigene woorden.

† II. Mozes. XXXII: 9,10.

Laat my toe, zegt Hy, en *dat mijn toorn ontſteke.* Maar wanneer men ons, als wy ſtraffen willen, weêrhoudt, vergrimmen wy. Hy daartegen zegt: laat my toe dat ik toorne. 't Is op dat men leere, dat gramſchap geen hartstocht by God is, maar de ons aangedane ſtraf dus oneigenlijk genoemd wordt. Wanneer gy derhalve Mozes hoort zeggen: »Nu dan, »indien Gy hun deze zonde vergeven zult, vergeef »ze!" † Zoo verwonder u over den Heer eer dan over den Dienaar, dat Hy-zelf hem de aanleiding tot die voorſpraak gegeven heeft. En 't is hier niet alleen dat Hy dus deed, maar ook tot Jeremia en tot Ezechiël zegt Hy 't zelfde. »Gaat om door de wijken van Jeruzalem en ziet toe, en verneemt, en »zoekt op hare ſtraten of gy iemand vindt, of er »een is die recht doet, die waarheid zoekt, zoo zal »ik hun genadig zijn."* Gy ziet de goedertierenheid! Vroomheid van één zal velen te baat komen, zelfs velen bozen; en zoo in de boosheid der velen, ſlechts één rechtvaardige onder de menigte des volks is, hy zal niet mede weggerukt worden. Één enkel mensch die plichtmatig leeft zal een gantsch Volk aan Gods toorn ontrukken mogen. Een geheele verdorven ſtad daartegen zal Hem den plichtgetrouwe in de volks-ſtraffe niet kunnen doen meêſleepen en meê verdelgen; en dit blijkt in Noach. Immers daar heel het menschdom verging, is hy-alleen behouden geworden: en 't zelfde blijkt ook uit Mozes. Immers vermocht hy-alleen geheel het Volk den ondergang te verbidden. Maar ik heb nog een ander en grooter blijk van Gods

† II. Mozes. XXXII: 32. * Jerem. V: 1.

genadige menschenliefde te melden. Wanneer Hy geen levende menschen ten voorspraak vond, die voor de zondaars verbidden konden of durfden, nam Hy toevlucht tot de gestorvenen, en verklaarde om dezen de zonden te vergeven, gelijk dit Ezechiel meldt. »Ik zal deze stad beschermen om my-zelven en om mijns »knechts Davids wille," † die reeds gestorven was. Dit derhalve wetende, dat God alles beweegt en in 't werk stelt, om ons van straffe en kastijding te bevrijden, zoo laten wy Hem vele gelegenheden trachten te geven, onze zonden bekennende, berouw hebbende, weenende, biddende, allen wrok en toorn jegens onze vijanden afleggende, onzer naasten armoede ondersteunende, in den gebede waakzaam zijnde, nederigheid bewijzende, en ons onze zonden gedurig voor oogen stellende. Want het is niet genoeg, te zeggen, dat wy zondaars zijn, maar wy moeten elke onzer zonden afzonderlijk en op zich-zelfs nadenken. Het vuur in de doornen vallende verteert ze lichtelijk, en dus zal het gestadig overdenken en overzicht by zich-zelven van 't misdrevene, dit niet moeilyk te niet doen en uitdelgen. God die de overtredingen voor by wil zien, de ongerechtigheid wegneemt, bevrijde ons van zonden en verwaardige ons met het Ryk der Hemelen, door de genade en liefde onzes Heeren Jezus Christus, door wien en met wien den Vader eer en roem zij, tevens met den Heiligen Geest, nu en altijd, en in de eeuwen der eeuwen. Amen.

---

† II Kon. XIX: 34.

CHRYSOSTOMUS,

TEGEN DE

JOODEN EN HEIDENEN.

VAN CHRISTUS GODHEID.

TEGEN DE JOODEN EN HEIDENEN.

VAN CHRISTUS GODHEID.

Daar velen, het moge by den een' uit een aangeboren traagheid of onverſchilligheid, het zij uit te groote gehechtheid der wereldſche zaken waaraan zy zich overgeven, of wel door gebrek aan genoegzame kennis, van lange redevoeringen wars en afkeerig zijn, heb ik 't noodig geacht, de lastigheid van te groote uitvoerigheid af te ſnijden, ten einde door kortheid de verveling voor te komen, en de aandacht der zulke tot een genegen gehoor op te wekken. Ik zal mijn vertoog derhalve met geene taal- of redekunſtenaryen opſmukken, maar mijne woorden zoodanig inrichten, dat zy ook den geringſten van ſtand, als knechts en dienstmaagden, behoeftigen weduwen, ambachts- en ſcheepsgezellen en landbouwers, licht te verſtaan zijn; ik zal in alles de wijdloopigheid, zoo veel doenlijk is, ſchuwen, en de te verkondigen onderwijzing, zoo veel ik mag, bekorten; en langs dezen weg de lust van ſlaperige toehoorers trachten op te wekken, om gemaklijk en zonder in-

ſpanning den inhoud te bevatten, en in 't geheugen te bewaren, en daar nut van te trekken. Doch ik zal vooraf met de Heidenen ſtrijd moeten voeren. Want wanneer een Heiden zegt: Hoe of waardoor blijkt de Godheid van Christus? Zoo moet dit vooraf vastgegrond worden, als waar uit al het overige volgt. Hiervan zullen wy het bewijs niet uit den Hemel halen, noch uit iets van gelijken aart. Want wanneer ik zeg, dat Hy den Hemel, dat Hy de Aarde, dat Hy de Zee geſchapen heeft, de ongeloovige zal dit niet toeſtaan. Zoo ik zeg, dat Hy dooden opwekte, blinden genas, duivelen uitdreef, Hy zal ook dit verwerpen. Zoo ik zeg, dat Hy het Koninkrijk der Hemelen en onuitſprekelijke zaligheden beloofd heeft; zoo ik van de opſtanding ſpreek, hy zal het niet alleen niet aannemen, maar zelfs belachen. Hoe zal ik hem dan overtuigen, vooral zoo Hy onbelezen is? Hoe anders dan door 't geen van hem-zelven zoo wel als van my als zeker erkend wordt? Namelijk: Dat Hy 't Christendom ingeſteld heeft; want dit zal geen tegenſpreker ontkennen, dat Hy door de geheele wareld kerken geſticht heeft. Hieruit zullen wy 't bewijs van zijn macht nemen, en zijne waarachtige Godheid betoogen. Wy zullen hem doen opmerken, dat het geen werk van een bloot mensch is, zoo groot eene wareld met land en zee in zoo korten tijd rond te gaan, en tot zoo groote dingen te roepen; en wel, by de daartoe ongeſchiktſte en weêrſtrevigſte zeden, gewoonten, en begrippen, en vooral by zulk een verſlaafdzijn der menſchen aan de grootſte boosheid. En echter heeft Hy de kracht gehad om geheel het mensch-

dom van dat alles vrij te maken, de Romeinen niet alleen, maar de Perzen, en tevens ook allerlei Barbaren. En dit heeft Hy door geene wapenen te weeg gebracht, noch door ſchatten, niet met legers aan te voeren of oorlogen te verwekken, maar met eerst elf arme, eenvoudige, goede, ongeleerde, behoeftige, weërlooze menſchen, die zelfs geene ſchoenen aan de voeten, en naauwelijks een kleed aan het lijf hadden. En wat, zeg ik, ſtelde Hy in? Kon Hy zoo vele menſchen en volksgeſlachten, niet ſlechts van de toen levende maar ook toekomſtige overtuigen, en tot wijsheid, tot verlating van alle voorouderlyke wetten overhalen, hunne ſints zoo langen tijd gewortelde vooroordeelen en zeden ten wortel toe uitroeien, en hun anderen daar tegen inplanten, en hen van hunne gemaklijke tot zijne geſtrenge en moeilijke levensregels doen overgaan? Ja, kon Hy dit doen onder de tegendruiſching en wederſtand van allen, en zich het verachtlijke onderwerpen, en den beſchamendſten kruisdood? Want dit zullen de Jooden-zelven niet tegenſpreken, dat Hy van de Jooden gekruist is, en duizenden ſmaadheden van hun geleden heeft, en dat Hy zich dag aan dag prediken doet. En het geen 't wonderbaarlijkſte is, hier niet alleen, maar ook by de Perzen, hoezeer ook Hem nog vijandig. Want ook by die heeft Hy nog ſcharen van martelaren. En zelfs de wreedaartigſte wolven onder hen, zijn door 't aannemen der prediking de tamſte en zachtmoedigſte ſchapen geworden, en namen den leer der onſterflijkheid en der wederopſtanding en der onuitſpreeklijke zaligheid aan.

Niet slechts in de steden, maar ook in de woesteny moogt gy dit aanschouwen. In dorpen en gehuchten, op eilanden, in havens en aan stranden. En geen onwetenden slechts, geen volksbestuurders, maar zelfs die zich den Vorsten-turban ombinden, zijn welhaast aan 't geloof in den Gekruiste onderworpen. En dat dit alles niet by geval geschied is; maar ingevolge de voorspellingen van voor een ontzachlijken tijd, zal ik u dadelijk trachten aan te toonen. En op dat u mijn woord te minder verdacht zij, ben ik verplicht, de boeken der Jooden, die Hem gekruist hebben, in 't midden te brengen, en de getuigenissen wegens Hem uit de by hen bewaard wordende schriften ook nogmaals onder de oogen der ongeloovigen te doorloopen. — Immers, dat God mensch zou worden, God zijnde, zegt eerst Jeremias. »Deze is onze God, en geen »ander is tegen Hem te achten. Hy heeft al den weg »der Wetenschap gevonden, en heeft die gegeven aan »Jacob zijnen knecht, en aan Isrel die van Hem be»mind is geweest. Daarna is Hy op aarde gezien en »heeft onder de menschen verkeerd." † Ziet gy hoe Hy alles in korte woorden te kennen geeft, en dat Hy God zijnde, mensch is geworden, en met de menschen verkeerd heeft en dat Hy-zelf de oude Wet heeft gegeven? Want Hy heeft al den weg der kennisse gevonden, en aan Jacob zijn' knecht, en aan Isrel dien Hy beminde, gegeven. — Hier mede leert Hy ons, dat Hy ook vóór den tijd der vleeschwording, alles zelf bestierd, en alles zelf verricht heeft in de wetgeving, in de voorbeschikking, in de verzorging,

† Baruch III: 36, 37.

in de beweldadiging. Een andere Profeet wederom leert, dat Hy niet alleen mensch zal zijn, maar uit eene maagd geboren worden. Hoor, hoe hy spreekt! Ziet, eene maagd zal zwanger worden, en zal een zoon baren, en gy zult zijnen naam noemen Emmanuël, d. i. overzet zijnde, *God met ons*. Daarna, om te toonen, dat Hy niet in schijn of denkbeeldig, maar waarlijk en in der daad, mensch zal zijn, voegt hy daar by: »Room en honig zal hy eten" (Want de gewoonte was de jonggeborenen daarmede te laven), »tot dat hy weet te verwerpen het kwade en ver- »kiezen het goede." † — En dat dit kind geen bloot mensch, noch uit de maagd-alleen zij, maar dat hy uit Davids huis afstamme, hoor hoe Jezaïa dit voorspelle. Figuurlijk en onder verbloemde woorden en uitdrukkingen zegt hy 't niet te min stellig en duidelijk. »Daar zal een rijsjen voortkomen uit den af- »gehouwen tronk van Isaï, en een scheut uit zijne »wortelen zal vrucht voortbrengen, en op hem zal »de Geest des Heeren rusten, de Geest der Wijs- »heid en des Verstands, de Geest des Raads en der »Sterkte, de Geest der Sterkte en der Vreeze des »Heeren." * Want deze Jesse (of Isaï) was de vader van David, en was van dezen stam en hy moest niet alleen uit dezen stam, maar uit het huis van Jesse voortkomen, gelijk hy zegt: daar zal een rijsjen voortkomen uit den wortel van Jesse. * Niet dat hy uit den wortel slechts maar uit het huis van Jesse voort zou komen, uit zijn Koningschap. En dat hy niet

† Jes. VII: 14. * Jes. XI: 1.

van een (bloot) rijsjen of uitſpruitſel ſpreekt, blijkt uit het volgende. Want zeggende een rijsjen, voegt Hy er by: »En op hem zal de Geest der Wijsheid »en der Kennisſe rusten." Niemand toch zoo hy niet moedwillig verſtandeloos is, zal zeggen dat de genade des Geeſtes op een hout moest komen, maar, blijkbaar, op dit ſmetteloze heiligdom. Daarom zegt hy niet dat de Geest daarop komen, maar rusten zal; om dat Hy gekomen, daarop blijven zal, en niet te rug keeren. 't Geen Joannes de Evangelist verklaart door de woorden: Ik zag den Geest op hem nederdalende en blijvende, als eene duif. Ook gingen zy de Joodſche meening niet voorby, die Mattheus aanduidt als hy zegt: »Ik heb den Geest zien nederda»len uit den Hemel gelijk eene duive en Hy bleef op »hem." † Ook verzwegen zy 't gevoelen der Jooden niet dat zy bevonden aan den geborene. Want Mattheus zegt: »De Koning Herodes nu, dit gehoord »hebbende, werd ontroerd, en geheel Jeruzalem met »hem." § Hoor ook Jezaïa, hoe hy dit vooruit gemeld heeft, zeggende: »Een kind is ons geboren, »een zoon is ons gegeven, en de heerſchappy is op »zijne ſchouder, en men noemt zijnen naam, Won»derlijk; Raad, Sterke God, Vredevorst, Vader der »toekomſtige Eeuwigheid." * Dat dit van geen bloot mensch gezegd kan worden, is blijkbaar ook aan die genen die 't ſterkst trachten tegen te ſpreken. Want met den naam van *ſterken God* of Vredevorst werd van eeuwigheid af geen mensch beteekend, want zijner vrede, zegt het Woord, is geen einde. En dit

† Joann. I: 33. § Matth. II: 3, 3. * Jes. IX: 5.

blijkt uit den aart der dingen, over de gantſche aarde, de gantſche zee, en al het bewoonbare, en 't onbewoonde, bergen en dalen en heuvelen, van dien dag af dat hy, de Gezalfde, die komen zou, ten hemel zullende opvaren gezegd heeft: »Mijne vrede geef ik »u, niet gelijk de wareld die geeft, geef ik ze u." † — Waarom ſprak Christus aldus? Om dat de heilwensch der menſchen licht verdwijnt, en vele wisſelvalligheden onderhevig is. Maar de zijne in tegendeel vast en onverwrikbaar ſtaande blijft, als eeuwig onſterfelijk, en zonder eind, ſchoon duizenden van oorlogen van alle kant tegen druiſchen, en duizenden raadſlagen daaglijks daar tegen ontworpen worden. Maar het woord van hem die alles uitvoert, zal ook dit, als alles, bevestigen.

En niet ſlechts zijne menschwording, maar ook de wijze hoe hy komen zal, is voorzegd Want, daar hy met geene uitſchieting van donders en bliksemen, geene aardſchudding of hemelſchokken, ja, geenerlei beroeringen komen moest, maar zonder geruchtmaking en in ſtilte, in eens timmermanswoning, een nederig en en onaangezien huisjen, geboren worden, zoo heeft David ook dit niet verzwegen, als hy ſchreef: »Hy zal afdalen als de regen op het nagras," * beteekenende daarmede ſtilte en rust. En dit niet alleen, maar ook zijn zachtmoedige en lieſlijke omgang met alle menſchen wordt door een ander Profeet uitgedrukt, als hy zegt: Want daar Hy gehoond, beſpogen, geſmaad, en mishandeld, gegeesſeld, ten laatſte

† Jes. IX: 7. * Pſalm. LXXII: 6.

ook gekruisd werd, heeft Hy zich tegen geen' van die daders verzet, maar alles zachtmoedig en gelaten verdragen; zoo ſmaadheden, moedwil, en woede, en razende geweldenary van dat volk, en dit alles ziende, zei Hy: »Het gekrookte riet zal Hy niet verbreken, en »de rookende vlaschwiek niet uitblusſchen, — tot dat »hy het recht op de aarde zal hebben beſteld, en de »Volken zullen op hem hopen." § Wederom elders wordt de plaats gemeld waar Hy geboren zou worden: »En gy, Bethlehem Efrata, gy zijt niet de min»ſte onder de aanzienlijkſte van Juda. Want uit U »zal de heerſcher voortkomen, die mijn volk Israël »weiden zal, en wiens uitgangen van ouds, van de »dagen der eeuwigheid zijn." † Dit duidt en zijne Godheid, en zijne menscheid aan. Want het zeggen: zijn uitgangen zijn van ouds, van de dagen der eeuwigheid, geeft zijn beſtaan van voor de eeuwen te kennen; en de uitdrukking, die mijn volk Israël weiden zal, toont zijne geboorte naar den vleeſche. — Zien we hier ook nog eene uitſchitterende voorſpelling! Niet alleen dat Hy (geboren) zal worden, zegt de Profeet, maar ook dat de plaats beroemd en uitſtekend zal worden, hoe zeer klein en onaanzienlijk zijnde. »Gy zijt gants niet de minſte onder de aanzienlijkſte »van Juda," zegt hy. Geheel de wareld toch vloeide nu ſamen om 't Bethlehem te bezoeken waar de jonggeborene gebed lag, en om hem alleen. Eene andere plaats wederom verkondigt ook den tijd waarin Hy geboren zou worden, aldus luidende: »De ſcepter zal van Ju»da niet wijken, noch de Wetgever van tusſchen zijne

† Jez. XLII: 3. § Micha. V: 2.

»Voeten (of liever van uit zijne heup,), tot dat Hy »kome, die bestemd is. Hy de verwachting der vol»ken. Hy bindt zijn jongen Ezel aan den Wijnstok, »en het veulen zijner Ezelinne aan de kronkeltakken. »Hy wascht zijn kleed in den wijn, en zijn mantel in »druivenbloed. Zijne oogen vonkelen meer dan wijn, »en zijne tanden zijn blanker dan melk." † Zie ook 't heerlijke dezer voorspelling! Want zy is toen vervuld, als de Joodsche Vorsten ontbraken en zy onder den scepter der Romeinen bukten. En dus werd ook de Profecy vervuld, dat de scepter van Juda niet wijken zou, noch de Wetgevende Vorst uit dien stam, tot de Silo zou komen, die Christus is. Zoodra deze geboren was, geschiedde deze eerste beschrijving onder 't bewind der Romeinen, die hen onder 't juk gebracht hadden. Maar nog meer wordt door dit zeggen aangeduid, *hy, de verwachting der volken.* Want verschenen zijnde heeft hy alle volken tot zich getrokken. — Herodes, hem pas geboren zijnde vervolgende, zou alle de kinderen aldaar ombrengen. En ook dit hadden de Profeeten niet verzwegen, maar het lange tijden te voren gespeld. »Daar is eene stem in »Rama gehoord, eene klachte, een zeer bitter geween. »Rachel weent over hare kinderen; zy weigert zich »te laten troosten over hare kinderen, om dat zy niet »(meer) zijn." § Uit Egypten moest Hy terug keeren, en dit voorzeiden zy in deze woorden: »Ik heb »mijnen zoon uit Egypten geroepen." * Maar Hy moest ook in aanzienlijke plaatsen komen, dadelijk wonderen doen en onderwijzen; en ook dit is voorspeld.

† GEN. XLIX: 10. § JEREM. XXXI: 15. * HOS. XI: 1.

Men hoore flechts Jezaïa, daar hy, van Zebulon en Naftali fprekende, zich dus uitlaat: »Het volk dat »in de duifternis wandelt, zal een groot licht zien, »en over de genen die wonen in 't land van de fcha»duw des doods, zal een licht opgaan!" † waardoor zijne komst in die plaatfen, zijnen leer, en de kennis, hun door zijne wonderwerken gefchonken, beteekend wordt. Vervolgens meer andere wonderdaden verhalende en aantoonende hoe Hy kreupelen heelde, hoe Hy blinden genas, hoe Hy ftommen de fpraak gaf, vervolgt de Profeet: »Dan zullen de oogen der »blinden geopend worden, en de ooren der doven zul»len hooren;" en, wat verder: »Dan zal hy huppelen »als een hinkend hert, en de fpraak der ftamelen»den zal luid en helder zijn;" het geen nooit gefchied is dan by zijne komst. Ook eenige byzondere teekenen worden vermeld. Hy is Jerufalem ingegaan, en de nog zogende kinderen, die nog het gebruik hunner leden niet hadden, zongen hem heilige liederen toe, zeggende: »Hozanna in 't hoogfte der »Hemelen!" »Gezegend Hy die koomt in den naam »des Heeren!" * — Dit had de Profeet lang te voren voorfpeld, zeggende: Uit den mond der kinderen en »der zuigelingen hebt gy (uwe) mogendheid doen op»fteigeren, om uwe tegenftrevers te verpletten." § Ziet, hoe de Natuur met zich-zelve in ftrijd, haren Schepper uitriep, en de onnoozele en nog onbefpraakte kindsheid de prediking der Apostelen aannam!

Dat Hy ook fomwijlen in onderhoud met de Jooden, veelal om hunne onerkentlijkheid in duiftere woorden

† Jes. IX: 1. * Matth. XXI: 9. § Pf. VIII: 3.

en als ware 't in raadſels en voorbeelden ſprak, is al mede te voren geſpeld. »Ik zal mijnen mond op»doen met (raadſel-) ſpreuken, ik zal verborgenhe»den uitſtorten van ouds her." † Ook heeft de Profeet zijne wijsheid in 't prediken eeuwen te voren voorſpeld, als hy zeide: »Genade is uitgeſtort op uwe »lippen." * En een andere Profeet: »Ziet, mijn »knecht zal verſtandelyk handelen, en zal verhoogd »en verheven, ja zeer hoog worden." § Zoo heeft ook de zelfde, de groote daden en teekenen zijner komst als in 't kort vermeldende, gezegd: »De »geest des Heeren is op my, om dat de Heer my »gezalfd heeft om een blijde boodſchap te brengen »den zachtmoedigen; Hy heeft my gezonden om te »verbinden de gebrokenen van harte, om den gevan»genen vrijheid uit te roepen, en den blinden ope»ning van 't gezicht." † En daar de Jooden hunnen weldoener zoo roekloos en vruchloos weêrſtreven zouden, hoezeer hem in 't minſte noch meeſte kunnende beſchuldigen, was ook dit vooraf verkondigd. Men hoore ſlechts Davids voorſpelling, daar hy zegt: »Mijn ziel heeft gewoond by den genen die de vrede »haten; ik ben vreedzaam, maar als ik ſpreke, be»oorlogen zy my te onrecht." § Op een Ezel gezeten reed hy Jeruſalem in, en ook dit was lang te voren aangekondigd door Zacharias, daar hy al dus ſprak: »Verheug u zeer, gy dochter Zions, juich, »gy dochter Jeruſalems; zie uw Koning zal (tot) u »komen, zachtmoedig, en rijdende op een ezel, een

† Pſ. LXXVIII: 2. * Pſ. XLIV: 3. § Jes. LII: 13. † Jes. LXI: 1.
§ Pſ. CXXI: 6.

»ongerept veulen." § Hy wierp de verkoopers van duiven en de wisſelaars uit; en dit deed Hy uit ijver voor Gods tempel en tevens ter betooning dat Hy niet weêrſtrevig aan God, maar met den Vader eenſtemmig was. Want daardoor herſtelde Hy dat gebouw van misbruikt te worden tot een marktplaats. En ook dit is niet onvoorbeduid gelaten, maar tevens met het oogmerk waarmeê Hy dit pleegde, door dezen voorſpeld, daar hy zegt: »De ijver van uw »huis heeft my verteerd."* Wat kan duidelijker zijn? Hy moest verraderlijk overgeleverd worden, en die met Hem aan tafel zat moest de pleger van dit verraad zijn. Zie hoe de zelfde Profeet dit voorzegd heeft, met de woorden: »Die mijn brood »at, heeft de verzenen tegen my opgeheven;" † en beſchouw de overeenſtemming met den Euangelist: »Die »de hand met my in de ſchotel in doopt, die zal my »verraden." § Niet alleen zou de verrader hem ſlechts verraden, maar zijn kostelijk bloed verkoopen; en ook dit verzwijgt de Profeet niet, maar vermeldt hunne ſchandelijke overleggingen en onderhandelingen: »Wat wilt gy my geven, en ik zal hem u overle»veren?" — »Dertig zilveren penningen." — † Hierop ſlaat ook het geen de Pſalmist zegt: »ô God mijns »lofs; zwijg Gy niet: want de mond des Godloozen, »en de mond des bedrogs zijn tegen my opengedaan." * De verrader-zelf wederom, nadenkende wat hy beſtaan had, wierp het geld tegen den grond en nam zijne toevlucht tot de ſtrop, bracht zich om, en maak-

§ Zach. IX: 9. * Pſ. 69, 10. † Pſ. 41, 10. § Matth. XXVI: 23. † Matth. XXVI: 15. * Pſ. CIX: 1, 2.

te zijne wederhelft weduwe, zijne kinderen weezen, en zijn huis woest. Zie hoe dit treurſpel ook bij den Profeet voorgeſteld wordt,* als hy zegt: »Dat »zijn kinderen weezen worden, en zijn wijf weduwe, »en dat zijne kinderen omzwerven en bedelen," enz. † Naderhand werd in zijne plaats Matthias apostel; en dit ook was voorſpeld in de woorden: »Een ander »neme zijn Opzieners ampt." — § Als Jezus nu gewillig verraden en overgeleverd was, vergaderde de Raad, vol van ongerechtigheid, uit Jooden en Heidenen; en ook dit zien wy voorzegd van den Profeet: »Waarom woeden de Heidenen en bedenken de vol- »ken ijdelheid?" * En niet alleen was dit voorſpeld, maar ook zijn ſtilzwijgen by de velerlei geſprekken en beſchuldigingen, voorzegt Jezaïa duidelijk: »Als een lam werd Hy ter ſlachting geleid, en als een »ſchaap dat ſtom is voor het aangezicht zijns ſcheer- »ders, even zoo deed Hy zijnen mond niet op." † Waarna de boosheid van het oordeel aangeduid wordt in de woorden: »In zijne vernedering is zijne veroordee- »ling weggenomen," dat is: Niemand heeft naar rechtvaardigheid over hem geoordeeld. Voorts meldt deze Profeet de reden van zijne ſlachting. Dat Hy (namelijk) niet om eigen vergrijp geleden heeft wat Hy leed, (want Hy was onſtraffelijk en onberispelijk,) maar om de verdorvenheid der wareld overgeleverd is, dit een en ander is aangeduid door de woorden: »Om dat Hij geen onrecht gedaan heeft, noch be- »drog in zijn mond geweest is;" * waar meê de reden

† Pſ. CIX: 9, 10. § Pſ. CIX: 8 Handel. I: 20. * Pſ. II: 1. Handel. IV: 25. † Jes. LIII: 7. * Jes. LIII: 9.

of oorzaak van zijn ombrengen uitgedrukt wordt. En nog eene oorzaak of reden wordt hier bygevoegd: »Hy is om onze overtredingen verwond, om onze on- »gerechtigheden verbrijzeld." § Ook niet alleen de oorzaak zijner flachting, maar ook het gewin ons uit die flachting aan 't kruis verkregen, wordt ons aangetoond en voorzegd in de woorden: »Wy dwaalden »alle als fchapen; wy keerden ons een ieder naar zij- »nen weg; de ftraffe die ons den vrede aanbrengt, »was op Hem, en door zijne ftriemen is ons genezing »geworden." * Vervolgens verklaart deze Profeet ook de ftraf, die de Jooden voor dit hun vermeten over zou komen. † »Ik zal de godloozen voor zijne be- »graving, en de rijken voor zijnen dood overgeven." Wederom zegt David, (na gezegd te hebben: »Laat »ons hun juk verbreken" of »hunne banden verfcheu- »ren,) die in den Hemel woont, zal ze befpotten:" en »dan zal Hy tot hen fpreken in zijnen toorn, en »in zijne grimmigheid zal Hy ze verfchrikken." * Waardoor hy hun verftrooien over den geheelen aardbodem beteekent, gelijk Christus die ook uitdrukte waar Hy zeide: »Die niet gewild hebben dat ik »over hen Koning zou zijn, brengt ze hier en flaat ze »dood." † Ook waar zy van zijne dood fpreken, gaan zy de wijze van die met geen ftilzwijgen voorby: maar David heeft die aangeduid, als hy zegt: »Zy »hebben mijne handen en mijne voeten doorgraven." * Ook verzwijgt hy niet wat daarby omging: »Zy dee- »len mijne kleederen onder hen, en werpen 't lot over

§ Jes. LIII: 5. * Jes. LIII: 6. † Jes. LIII: 9: naar des Oudvaders lezing of verftand van den text. * Pf. II: 3 — † Luc. XIX: 27. * Pf. XXII: 17, 19.

»mijn gewaad." § Voorts, dat Hy begraven zou worden heeft Hy in deze woorden verklaard: »Ik ben »gerekend met de genen die in den kuil nederdalen, — »afgezonderd onder de dooden." † — En, daar Hy weder opſtaan zou, zie hoe Hy dit voorverkondigt: »Gy zult mijne ziel in de helle niet verlaten: gy zult »niet toelaten, dat uw Heilige verderving zie;" het geen Jezaïa dus op eene andere wijs uitdrukt: »Als »zijne ziel zich tot een ſchuldoffer geſteld zal hebben, »zal Hy zaad zien: Hy zal de dagen verlengen, en »'t welbehagen des Heeren zal door zijne hand ge»lukkelijk voortgaan. Om den arbeid zijner ziele »zal Hy het zien en verzadigd worden: door zijne »kennisſe zal mijn knecht, de rechtvaardige, velen »rechtvaardig maken, want Hy zal hunne ongerech»tigheden dragen." § — Dat zijne dood de voldoening voor de ſchulden der menſchen geweest is, dit ook heeft hy aangetoond door de woorden: »dat Hy ve»ler zonden gedragen heeft;" door dat Hy de menſchen van de duivelen bevrijd, en »den roof der machtigen »verdeeld heeft."* Dat Hy dit door zijn dood verricht, is ook niet verzwegen, maar gemeld: »Om »dat Hy zijne ziele uitgeſtort heeft in den dood." † Dat Hy over geheel de wareld heerſchen moest is desgelijks blijkbaar uit de woorden: »Ik zal hem het »deel geven der velen." Eindelijk, dat Hy na zijne nederdaling ter Helle, alles beroerde en met angst en verwarring vervulde en de zetel van 's boozen macht afbrak, ook dit is niet onvermeld gelaten; maar David

§ Pſ. LXXXVIII: 5, 6. † Pſ. XVI: 10. § Jes. LIII· 10. * Jes. LIII: 11 en 12. †

zegt; »Heft uwe hoofden op, gy poorten, en verheft »u, gy eeuwige deuren; op dat de Koning der eere »inga."§ en Jesaïa; »De koperen deuren zal ik ver»breken, en de ijzeren grendelen zal ik in stukken »slaan; en ik zal u geven de schattten die in de dui»sternissen zijn, en de verborgen rijkdommen;" * dus den afgrond benoemende. Want schoon de afgrond zijnde, bewaarde die toch de heilige zielen en kostlijke vaten, naamlijk Abraham, Izaak en Jacob. Daarom zegt Hy *schatten*, en daarom tevens *duisternissen*, om dat de Zon der gerechtigheid daar nog niet geschenen, noch de opstanding verkondigd had. Dat Hy, opgestaan zijnde, niet met de Engelen verblijf houden zou, noch ook met de (hoogere) Aartsengelen, noch met eenige andere dienstbare hoogere krachten, maar op den Koninklijken throon zitten; hoor wederom wat David zegt; »De Heer heeft gezegd tot »mijnen Heer, zit aan mijne rechterhand, tot dat ik »uwe vijanden zal gesteld hebben tot een voetbank »uwer voeten."† — Naderhand zou Hy zijne Apostelen zenden, en dit voorzeide Jesaïa; »Hoe lieflijk »zijn op de bergen de voeten des genen die het goede »boodschapt, die den vrede doet hooren."§ — Zie hoe de Profeet dat deel des lichaams, de voeten, prijst; die hen rondvoerden! — Voorts zegt David, de kracht hunner (prediking) verheffende; »De Heer gaf te »spreken: de boodschappers der goede tijdinge waren »in groote macht." * Want het was niet door wapenbeweging, door geldspilling, of lichaamlijke sterkte,

§ Ps. XXIV: 7. * Jes. XLV: 2. † Ps. CX: 1. § Jes. LII: 7. * Ps. LXVII: 12.

of legerkrachten of iets dergelijks, dat dit gefchiedde, maar door 't enkele Woord, 't woord dat groote kracht heeft, en het betoon van teekenen. Want den Gekruiste predikende, en wonderteekenen werkende, bemachtigden zy geheel de wareld. Daarom wordt gezegd; »De Heer zal de woorden den verkondi»gers van het Euangelie in den mond geven met »groote kracht;" daarmeê de wonderwerken beteekenende. Want eene onuitfpreeklijke kracht was het, die den visfcher en tollenaar en tentenmaker door 't bevel-alleen de geftorvenen deéd opwekken, de duivelen uitdrijven, de dood verjagen, den wijsgeeren den mond ftoppen, den redenaren tot zwijgen brengen, koningen en landbeftuurders overwinnen, Grieken en ongrieken en alle geflachten beheerfchen. Met recht derhalve noemt hy 't dus. Want dat alles wrochten zy uit door dat woord, en met die groote kracht maakten zy de dooden tot levenden, de zondaars tot rechtvaardigen, de blinden tot zienden, en dreven de kwalen der natuur en de krankheden der zielen uit. Voorts is 't kennelijk van waar hun die kracht ontftond; namelyk, van den Heiligen Geest. »Zy worden vervuld met den H. Geest," † zegt de text, en mannen en vrouwen profeteerden even zeer. Tongen als van vuur zetteden zich op ieder van hun, en dit had Joël te voren van omhoog vooraf gefpeld, zeggende; »'t Zal gefchieden, dat ik mijnen Geest »zal uitgieten over alle vleesch, en uwe Zonen en Doch»teren zullen profeteeren, en uwe Oudere zullen »droomen droomen, en uwe Jongelingen gezichten

† Handel. II: 4, 17.

»zien. Ja, ook over de Dienstknechten en Dienstmaag-»den zal ik in die dagen mijnen Geest uitgieten, — »eer dat die groote en vreeslijke dag des Heeren »komt."§ Door dien grooten en vreeslijken dag tevens die der uitſtorting des Geest, en van de toekomende voleinding beteekenende. En deze zelfde Profeet verkondigt de zaligheid door het geloof vooruit; »En het zal geſchieden, dat al wie den naam des »Heeren zal aanroepen, behouden zal worden." *

Overal in de wareld zendt Hy boden en herauten, en niemand is er die zijne prediking niet hoort. En ook dit is vooraf aangekondigd. Men zie Davids voorſpellend getuigenis; »Geene ſpraak noch geene woor-»den zijn er, waar hare ſtemme niet wordt gehoord. »Haar richtſnoer gaat uit over de gantſche aarde, en »haar redenen aan het einde der wareld." † Vervolgens toonende dat zy met gezag predikten en de koninklijke kroonen overmochten, zegt Hy wederom op eene andere plaats; »Gy zult ze tot vorſten zetten »over de gantſche aarde." * Dat Petrus en Paulus grooter waren dan de koningen en beheerſchers der volken, toonen de zaken. Want de wetten der Koningen zijn by hun leven afgeſchaft, maar die dezer Visſchers zijn ook na hun dood gevestigd en onverwrikt gebleven; en dit, ſchoon duivelen, en onheuchlijke gewoonte, en boosheid, en weelde, en duizend andere tegenwerkingen daar tegen aan druischten. En om te toonen dat hunne ingeſtelde beheerſching aan allen geliefd en begeerlijk zoude zijn, voegt hy daarby; »Daarom zullen u de Volken loven eeuwig en

§ Joël II: 28, 31. * Joël II: 32. † Pſ. XIX: 4, 5. * Pſ. XLV: 17.

»altoos;" † dat is: dank toebrengen en loven, dat gy hun zoodanige voorſtanders gegeven hebt. — Dat ook de prediking alomme de overhand verkregen heeft, is desgelijks voorbeteekend. Zie David dit vooruit wetende, wanneer hy zegt; »Eisch van my en ik zal »de Heidenen geven tot uw erfdeel, en de einden »der aarde tot uwe bezitting." * Wederom zegt ook een ander Profeet dit op eene andere plaats: »De »aarde zal vol zijn van de kennisſe des Heeren, gelijk »de wateren den bodem der zee bedekken." § Zie ook de gemaklijkheid der gehoorzaamheid: »Zy zul»len niet meer een iegelijk zijn naaſte, en een iege»lijk zijnen broeder leeren, zeggende: kent den Hee»re. Want zy zullen my alle kennen, van hunnen »kleinſten af, tot hun grootſte." † De onverbreekbaarheid der Kerke toone Jeſaïa: »Het zal geſchieden »in het laatſte der dagen, dat de berg des huizes van »den Heere zal vast geſteld zijn op den top der bergen, »en dat hy zal verheven worden boven de heuvelen, »en tot denzelven zullen alle Heidenen toevloeien." * En dat zy niet ſlechts vast en onverwrikbaar zal zijn, maar ook vele vrede aan de aarde zal toebrengen, en dat alsdan vele Veelheerſchingen en Alleenheerſchingen vervallen zullen en weggenomen worden, en er eeneeenige heerſchappy over allen geſteld en hy meeſtal in vrede zal zijn, niet als bevorens. Want oudtijds voerden alle handwerkslieden en alle geleerden de wapenen en ſtonden in de legerſpits; maar na Christus verſchijning in 't vleesch, is dat alles ontbonden ge-

† Pſ. XLV: 18. * Pſ. II: 8. § Jes. XI: 9. † Jer. XXXI: 34. * Jes. II: 2.

worden, en het voeren der wapenen aan een afzonderlijk gedeelte verbleven, 't geen een Profeet te kennen geeft als hy zegt: »Zy zullen hunne zwaarden ſlaan »tot ſpaden en hunne ſpiesſen tot ſikkelen. Het eene »volk zal tegen het andere volk geen zwaard ophef»fen, noch zy zullen geen oorlog meer leeren." † Want te voren wapenden zy zich alle; maar nu zullen zy die kunst vergeten zijn; of liever de meeſten zullen ze nooit beproefd hebben; en zoo er nog eenigen zijn, weinigen en ſlechts enkelen, en niet velen; daar er bevorens by alle volken duizenden opſchuddingen en beroeringen waren. Vervolgens gaat hy voort te toonen waaruit de Kerk te ſtichten zij. Daar niet ſlechts goede beſchaaſde en zachtmoedige menſchen, maar ook woestaarts en onmenſchen, en die wolven en leeuwen en wilde ſtieren gelijk waren, met hen by een gegaderd en te ſamen tot eene Kerk moeſten worden, zoo wordt ook de verſcheidenheid van die kudde by den Profeet te kennen gegeven, daar hy zegt: »De wolf zal met het lam verkeeren," § waarmeê hy de eenvoudigheid van de levenswijs der Vorſten beteekent; want dat dit niet van wilde dieren gezegd is, is zeker, of laat de Jood eens verklaren wanneer het geſchied zij. Nooit toch heeft de wolf met het lam geweid, en indien het al gebeurde, wat zou dit het menschlijk geſlacht kunnen baten? Maar het wordt gezegd van de woeſte zeden der menſchen, van de Scythen, de Thraciërs, de Mauritanen, de Indianen, de Sauromaten en Perzen. En dat alle die volken onder één en het zelfde juk ge-

† Jes. II: 4. § Jes. XI: 6.

bracht zullen worden heeft een ander Profect voorverkondigd, daar hy zegt: »Dan zal ik tot de volken een »reine ſprake wenden, op dat zy alle den naam des »Heeren aanroepen, op dat zy Hem dienen met een »eenparigen ſchouder." † Niet meer, zegt Hy, te Jeruſalem-alleen, maar alomme op de aarde; want niet meer zal bevolen worden Jeruſalem te bezoeken, maar ieder zal in zijn woonplaatſe die eerdienst verrichten.

Dat de Jooden uitgeworpen zullen worden, ook dit wordt niet verzwegen. »Wie is er onder u, die de »deuren toeſluit, en het vuur op mijn altaar niet »aanſteekt om niet? »Ik heb geen lust aan u, zegt »de Heer der heirſcharen, en het ſpijsoffer is my van »uwe hand niet aangenaam." § Wie verder Hem de eerdienst bewijzen zouden, is dus voorzegd; »Maar »van den opgang der zon tot haren ondergang zal »mijn naam groot zijn onder de Heidenen, en aan al»le plaatſe zal mijnen naam reukwerk toegebracht »worden en een rein offer." * Ziet gy hoe Hy de verhevenheid dier eerdienst te kennen geeft, hoe de voortreflijkheid en verandering? En dat zy niet in de plaats maar in de wijze, en in geen damp of rook, maar in eene andere wijs van vereering beſtaan zal? — En hoe konden de Apostelen (zegt men) alle die volken tot zich overhalen? Zy, die geene taal dan die der Jooden machtig waren! Hoe overreedden zy den Scijt, den Indiër, en den Sauromaat, en den Thraciër? — 't Was dat zy van den Geest der genade de gaaf der talen ontfingen. En dit voor zoo veel de

† Zefanja III: 9. § Maleachi I: 10. * Aldaar 11.

Heidenen betreft; en, wat Israël aangaat, de gaaf der welſprekendheid. En dat dit zelfs de Jooden niet over zou halen, heeft de Profeet aangewezen: »Ik »zal door lieden van andere talen, en door andere »lippen tot dit volk ſpreken, en ook alzoo zullen »zy my niet hooren, zegt de Heere." § Wat kan klaarder dan dit zijn? De Jooden zouden ongeloovig wezen, de Heidenen toevallen; en dit is voorverkondigd. Hoor Jeſaïa die dit openbaart, daar hy zegt: »Ik ben gevonden van die niet naar my vraagden; »ik ben gevonden van de genen die my niet zochten; »het volk dat naar mijn naam niet genoemd was, heb »ik gezegd: ziet, hier ben ik." † En daar tegen, van Israël: »Ik heb mijne handen uitgebreid den gant»ſchen dag tot een wederſtrevig volk." § En wederom: »Hy is als een rijsjen voor Zijn aangezicht op»geſchoten, en als een wortel uit een dorre aarde." * En wederom: »Wie heeft *onze Prediking* geloofd? »en aan wien is de arm des Heeren geopenbaard?" † Hy zegt niet: *onze leering*, daarmeê betoonende dat zy niets uit zich-zelven geſproken hebben, maar aangekondigd wat zy van God hoorden. Dat onze leer boven den hunnen, en veel hooger, te achten is, heeft ook Mozes te kennen gegeven, daar hy zegt: »Ik zal »u-lieden tot jaloersheid verwekken door het gene »geen volk is; door een onverſtandig volk zal ik u tot »toorne verwekken;" § door de woorden *geen volk* de vorige geringheid van 't volk te kennen gevende; want het was om zijn verregaande ſlechtheid, om zijn

§ I. Kor. XIV: 21, ziende op Jes. XXVIII: 11. † Jes. LXV: 1.
§ Jes. XXIII: 9. † Jes. LIII., § Rom. X: 19. V. Mozes XXXII: 21.

dwaasheid, om zijn onverſtand als geen volk te achten. Maar door het geloof is het dus veranderd, dat zy van boven de geëerdſten geëerd verdienden te worden. Dat dit de Jooden prikkelen moest om daardoor beter te worden, is hier blijkbaar uit: »Ik zal »u-lieden tot jaloersheid verwekken door hetgene geen »volk is." Het is als of Hy zeide: ik zal hen zoo beweldadigen, dat gy tot naijver koomt en getroffen wordt. Dit heeft hen dan ook beter gemaakt. Want die de zee zich hadden zien verdeelen, de rotſen ſplijten, de lucht veranderen, en, na 't aanſchouwen van zoodanige wonderen, niet te min hunne kinderen aan den Baal offerden, en zich den Belfegor toewijdden en velerlei tooveryen pleegden, dezen zijn, na dat wy, Christenen, ontſtonden, en een beter gedrag dan het hunne betoonden, door naijver ontſtoken, beter geworden en tot inkeer gekomen, zoo dat zy (het geen noch vermaningen van Profeeten, noch de wonderwerken van dezen op hen vermochten) zich ſtraks, uit ijverzucht, daarvan onthielden. Niemand hunner toch ſlacht zijne kinderen thands, of buigt zich voor afgoden, of aanbidt kalveren meer. De vereering der maagdelijke kuischheid had onder de oude Wet by henzelfs geen naam; maar, daar zy in 't Nieuwe Verbond uitblinken moest, zoo zien wy hoe David die verbreidde, daar hy van haar zegt: »De maagden »zullen ingaan in 'sKonings Paleis." † Doch ook heeft hy niet nagelaten de Kerkhoofden te vermelden: »Ik »zal uwe Vorſten in vrede ſtellen, zegt hy, en uwe »opzienders in gerechtigheid." §

† Pſ. XLV: 16. § Jes. LX: 17.

Hy zou van het menschdom rekenſchap komen vorderen en onder anderen van de Jooden. En dit wordt zoo van David voorzegd, als van Maleachi, welke laatſte dus ſpreekt: »Hy zal zijn als het vuur eens »goudſmits en als zeep des vollers, en Hy zal ze »doorlouteren als goud, en hy zal zitten, louterende »en het zilver reinigende, — en Hy zal de kinderen »Levi reinigen als goud en als zilver." * Waarmeê Paulus overeen komt, daar hy zegt: »De dag zal het »verklaren, dewijl het door vuur ontdekt wordt; en »hoedanig eens iegelijks werk is, zal het vuur beproe»ven." † David zegt: »Onze God zal komen, en zal »niet zwijgen (of vertoeven); een vuur voor zijn aan»gezicht zal verteeren;" § waardoor hy zijne tweede komst uitdrukt, want de eerſte was met groote zachtmoedigheid; doch de tweede zal dus niet zijn, maar vol angst en verſchrikking met vooruitſtrevende Engelen, daar zijne verſchijning als een blikſem alles vervullen zal. »Want gelijk de blikſem uitgaat van »het Ooſten," (zegt de Heiland) »en ſchijnt tot het »Westen, alzoo zal ook de toekomst des Zoons des Menſchen zijn," * waarmede de luiſter verklaard wordt, die Hem aankondigen zal. David dit voorſpellende zegt; »Onze God zal komen en niet zwijgen (of zich »verborgen houden)." † En om zijn Oordeel te beteekenen, vervolgt hy dus: »Een vuur zal uitgaan »voor zijn aangezicht en verteeren, en rondom hem ſtormen en onweders." Hy ſpreekt dus van zijnen rechterſtoel, en nu van zijn heerlijkheid: »Hy zal

* Maleachi III. 2, 3. † 1. Kor. III. 13. § Pſ. L. 3. * Matth. XXV. 27. † Pſ. L: 3, enz., enz., enz.

»roepen tot den Hemel van boven, en tot de aarde, »ten einde zijn volk te onderfcheiden;" Door de aarde het menschdom verftaande, en daar onder, de Jooden; want dezen bedoelt Hy, zeggende; »Vergadert my mijne gunstgenooten, die mijn verbond »vieren met offerande;" en »de Hemelen verkondigen »zijne gerechtigheid: want God-zelf is Rechter." Hy zou de dienst der offeranden wegnemen en afzetten, en deze onze eerdienst invoeren. Hoor, hoe zy van deze voorzegd is! — »Gy hebt geen lust gehad aan flacht- »en fpijsoffer; Gy hebt my de ooren doorboord;" † of naar Paulus: »Maar Gy hebt my het lichaam toe- »bereid;" § gelijk Hy ook elders zeide; »Het volk: dat »ik niet kende, heeft my gediend, zoo haast als hun »oor van my hoorde, hebben zy my gehoorzaamd." * Dat is, niet aanziende de tusfchenliggende zeën, de brokken rots, maar hoorende mijne Apostelen. En wederom: »Gy hebt my het lichaam toebereid;" § na 't welk Hy dadelijk volgen laat: »Toen zeide ik: zie, ik ko- »me; in de rolle des boeks is van my gefchreven." Twee zaken worden hier aangeduid, namelijk: Dat Hy komen zou, en dat Hy dan komen zou als de offeranden verworpen zouden worden, hetgeen gefchied is, als de Joodfche heerfchappy tot de Romeinen overging. Ook vinden wy mede dat Baruch dus van zijne komst gefproken heeft: »Op de aarde is Hy »gezien, en Hy heeft met de menfchen verkeerd." † Mozes zegt ook: »Eenen Profeet uit het midden van »u, uit uwe broederen, als my zal u de Heer, uw

† Pf. XL: 7. Hebr. X: 5. § Pf. XL: 8. * Pf. XVIII: 45. § Pf. XL: 8.
† Baruch III: 38.

»God, verwekken; naar Hem zult gy hooren." »En »het zal geschieden, de man die niet hooren zal naar »mijne woorden, die Hy in mijnen name zal spreken, »van dien zal ik het zoeken." § Gy ziet dat dit op niemand slaat, dan op Hem-alleen. Want er zijn vele Profeeten opgestaan, en naar geenen van die hebben zy gehoord, maar geen om wien zy iets geleden hebben. Doch om hunne ongehoorzaamheid aan Hem zijn de Jooden zwervende en omdoolende, overal vluchtig, zonder eigen woonplaats, en vreemdelingen. Want zie, van huisburgerschap en vaderlijke wetten en gebruiken uitgesloten, leven zy in oneer, verachting, schande en verdrukking. 't Geen zy van Vespasiaan en Titus geleden hebben, is niet uit te drukken; zoo verre ging dat treurspel alle jammer te boven, en het woord der voorzegging is daarin volkomen vervuld geworden, dat »al wie dien Profeet »niet hooren zou, verwoest zou worden." † Dat Hy allen zou opwekken, openbaart ook Jesaïa, daar hy zegt: »Uwe dooden zullen leven; — zy zullen opstaan. »Waakt op en juicht, gy die in het stof woont; want »uw daauw zal zijn als een daauw der moeskruiden »(ter herstelling)." En dit niet alleen; maar dat ook na het kruis, na de ondergane slachting hun Staat luisterrijker zou zijn; (en) dat na de opstanding de prediking uitgebreid zou worden. Want na dat Hy gebonden en door een Discipel verraden en overgeleverd, bespogen en bespot, gegeesfeld, gekruist en (voor zoo veel in hun macht was) met geen graf verwaardigd, en zijn gewaad onder de Krijgsknechten verdeeld

§ V Moz. XVIII: 15, 19. † Jes. XXVI: 19.

werd; ook dat Hy onder voorwendſel van naar de Heerſchappy te ſtaan, als ſchuldig aan oproer en als Godslasteraar, het leven verloor. (Want dus riep men:) »Een iegelijk die zich Koning maakt, weder»ſpreekt den Keizer;" † en »ziet, nu hebt gy zijne »Godslastering gehoord!" § Nadat, zeg ik, dit alles gebeuren moest, zegt Hy om den toehoorer op te wekken, en tot troost en vertrouwen voor te bereiden, zoo vermaant Hy deswegens niet te vreezen of verſchrikt te worden. Want die gegeesſelde, die gekruiſte, die van de moordenaars en ſtruikroovers beſchimpte, die onder voorgeven van Godslastering ter dood gebrachte, die zal na zijne voleinding, en na zijne opſtanding, ontegenzeglijk de hoogſte en volmaaktſte vereering genieten. En dit is geſchied ingevolge 't geen lang te voren voorzegd was door den Profeet, als hy zëide: »Want het zal geſchieden, dat de Heidenen naar den »wortel Izaï, die ſtaan zal tot een baniere der volken, »zullen vragen, en zijne rust zal heerlijk zijn;"† als wilde hy zeggen: de wijze van zijn ſterven zelf is heerlijker dan een Konings- of Keizers-kroon; want de Keizers en Koningen leggen hun kroon af, en nemen het kruis aan ten teekenbeeld van zijn dood. In 't purper blinkt het kruis, op de kroon ſchittert het kruis, en alom op aarde, by de gebeden, op de wapenen, op de tafel des Heeren ſtraalt het uit boven zonnelicht. »En zijn dood zal in eer zijn!"

Doch dit is geen menſchelijk werk, maar wel het tegendeel. Want by 't leven der benoemden bloeie hun eerbewijs, na hun dood vergaat het. En dit

† Joann. XIX: 7 en 12. § Matth. XXVI: 65. † Jes. XI: 10.

is zoo, niet alleenlijk met rijken, noch met overheden, maar 't blijkt ook in den Keizer-zelven. Ook hunne Wetten worden afgefchaft en hunne beelden weggenomen, hunne gedachtenis flijt uit, hun waan geraakt in vergetelheid, en hunne aanhangers in verachting. Die hunne wapenen voerden, die met een wenk volken, fteden, en landen omkeerden, die het recht van leven en dood oefenden; alles even zeer vergaat, hoe geacht ook te voren; doch met het Chriftendom is 't het tegendeel. Want bevorens was het kruis eene fmaadheid. Judas verried, Petrus verloochende, de andere Apostelen vloden; Hy-zelf werd alleen gelaten onder zijne vijanden, en aangegrepen en gevangen genomen, terwijl het aantal van die geloofden, terug weken. Maar wanneer Hy geflacht en geftorven was (op dat men verftaan mocht, dat Hy, de gekruiste, niet bloot mensch was) werd alles luifterrijker en blinkerder en veel verhevener. Voor de kruifiging kon hy-zelf die aan het Hoofd der Apostelen ftond, geene bedreiging van een deurwachtfter weêrftaan, maar zei, na zoo groot eene inwijding als hy ontfangen had, dat hy Jezus niet kende. Na de kruifiging in tegendeel doorreisde hy de wareld. Van toen af zijn er duizenden getuigen geflacht, die liever den dood kozen dan dat gene te zeggen wat hy, die voorganger der Apostelen was, uit vrees voor die dienstmaagd gezegd had. Sints prediken wy door alle gewesten, fteden, en woeftenyen (bewoond en onbewoond,) den Gekruiste. Koningen en Krijgsbevelhebbers, en Prinfen, en Regeerders, flaven en vrijen, onwetenden en geleerden, en wijzen en bar-

baren, allen; volken en geslachten, en allerlei soorten van menschen, met één woord, geheel deze aarde, zoo verre de zon haar beschijnt, heeft de aanbidding zijns Naams doordrongen; zoo dat men verstaan mag wat het zegge: »In zijne eer zal de rust zijn." En de plaats die zijn lijk ontfangen heeft, hoezeer klein en bekrompen, is geëerd boven duizend Koningspaleizen, en boven de Koningen-zelve die ze bewonen. »In zijne eer zal de rust zijn." En, 't geen wonderbaar is, dit in Hem niet alleen, maar ook in zijne leerlingen heeft dit plaats gevonden. Want zy die gejaagd en omgedreven waren, veracht en in banden, zy die duizenden jammeren leden, zijn na hun dood meer dan Koningen geacht. En hoe dat in 't werk gegaan zij, is hier uit te zien. In de al overheerschende stad Rome liepen, alles daarlatende, de Keizers en Konsuls en Krijgshoofden naar de grafsteden der Visschers en Tentemakers, en in Konstantinusstad, niet naby de Apostelen, maar aan den drempelzelven, wilden zy, die kroonen droegen, hunne lichamen begraven hebben; en zijn dus de Vorsten tot deurwachters der Apostelen geworden, en hebben zy zich dit in den dood niet geschaamd, maar tot eer gerekend, zy-zelven en ook hunne afkomelingen. »In zijne eer zal de rust zijn." — Dan zult gy de grootheid dier eer zien, wanneer gy 't vonnis des doods zult verstaan, des laatsten doods, de schandelijkste van alle doodstraffen. Want op deze soort van dood alleen lag de vloek; namelijk: van ouds werden sommige

NB. In 't portaal van de kerk der H. H. Apostelen zijn de Keizers na Konstantijn begraven.

misdadigen verbrand, fommigen gefteenigd, anderen op andere wijze van 't leven beroofd; maar die gekruist werd of aan 't hout gehangen, had niet flechts deze afgrijslijke vervloeking te verwachten dat hy dus geftraft, maar ook dat hy vervloekt wierd. »Want »een opgehangene is Gode een vloek."† Niet te min is die vloekspraak, de uitdrukking van de uiterfte wraak, nu begeerlijk en wenschlijk geworden. Geene Konings-kroon toch verfiert het hoofd zoo zeer, als het Kruis, dat heerlijker is dan geheel de wareld; en 't gene voorheen aan ieder ten affchrik en gruwel was, is nu thands overal en om ftrijd derwijze ten eerteeken geworden, dat men het alomme vindt, by Vorften en onderdanen, by mannen en vrouwen en maagden, by gehuwden en ongehuwden, by vrijen en onvrijen. Allen toch voeren dit teeken op het aanzienlijkfte gedeelte des lichaams en dragen het dagelijks op het voorhoofd, als op een verhevene kolom ten toon gefteld. Dit blinkt op den heiligen Disch, dit by de ordening van het Priefterfchap, dit by het Lichaam des Heeren in het H. Avondmaal. Dit mag men overal zien vieren, in de huizen, op de markten, in de kluizenaarshutten, op de wegen, op bergen en heuvelen, op bronnen en fonteinen, op fchepen in zee, op eilanden, in de bedkamers, op de kleederen, de wapenen, de tafels, de gouden en zilveren drinkvaten, in de parelfnoeren, op de muren en fchilderyen, op de lichamen der kranken, zelfs der dieren, by de duivelbezweeringen, in oorlog en vrede, by dag en by nacht, in vreugdefeeften, in de

† Mos. XXI: 23. Gal. III: 13.

geftrenge zelf-kastijdingen der boetelingen. Zoo wordt die wondergave om ftrijd, die onuitfpreeklijke genade, geëerd. Niemand fchaamt zich des, in 't bedenken, dat 't het teeken van een vervloekte dood is' maar allen verfieren wy ons daarmede boven kroonen en huldfels en duizenden van parelfnoeren. Dus wordt het niet alleenlijk niet gefchuwd, maar zelfs van ieder geliefd, gezocht, en geëerd, en praalt en fchittert alom in de wanden der huizen, in de gewelven en zolderingen, in de boeken, in de fteden, in 't bewoonde en onbewoonde. Gaarne derhalve zou ik den Heiden vragen, waardoor dat teeken van vloek en verdoemenis aan elk eenen zoo waard en zoo dierbaar zij, indien niet de kracht des Gekruiften ongelijkbaar is?

Indien gy dit alles niet acht, en u nog niet fchaamt tegen de waarheid aan te druifchen en in 't licht blind wilt zijn, welaan! zoo zal ik u door een ander bewijs aantoonen, wat dit inheeft. — En hoe? — De rechtsgeftoelten hebben velerlei foorten van lijf- en doodftraffen. Het ftrafhout, de riemen of banden, de nagels, het lood, waarmeê zy het lijf verfcheuren of pijnigen en de leden uitrekken. Wie zou deze op zich halen? Wie zou in dit werk de hand der beulen aan willen roeren, of ze naby treden om dit te zien? Zullen niet de meeften daar afgrijzen, een affchuw, van hebben, en zulk een gezicht ontvlieden? Zoodanig was oudtijds het Kruis, ja, nog veel afgrijslijker. Want, als ik gezegd heb, 't was geen doodalleen, maar vervloekingsteeken. Van waar dan, vraag ik, is het thands zoo gezocht, zoo overbegeerlijk, zoo

boven alles eerwaardig? Waarom dat hout, waarop het Heilige lichaam vastgenageld werd en gestorven is, voor ieder zoo aantreklijk, en wordt een splinter daarvan, in goud gevat, door mannen en vrouwen tot sieraad aan de hals gehangen? offschoon dit hout het teeken en zinnebeeld van verdoemenis was. Hy toch die alles doet en alles verandert, die de wareld uit zulk eene boosheid overbracht, en de aarde tot hemel maakte, deze heeft ook deze schandelijkste en smadelijkste aller doodstraffen boven de hemelen verheven. Welk alles de Profeet voorzien heeft, waar hy zegt; »En zijn rust zal eere zijn." Want dit teeken des doods (ik zal niet ophouden het dus by aanhoudendheid te noemen) is velen tot een bewijs van zegen en tot een muur van zekerheid en behoudenis geworden, den duivel ter doodwond, den boozen geesten ten breidel, en den weêrstrevigen machten ten muilprang. Dit heeft de dood weggenomen, dit de ijzeren poorten der helle verbrijzeld, de stalen slagboomen verbroken, de krijgsburcht des satans geslecht, de zenuwen der zonde verlamd, de geheele onder 't oordeel liggende wareld aan de verdoemenisse ontrukt, en de van God op onze natuur gelegde straffe opgeheven. — Wat zeg ik! Het gene geen zich splijtende zee, geen gescheurde rots, geen veranderde lucht, geen mannen gedurende veertig jaren onder zoo vele duizenden verdeeld, geene Wet-aankondiging of alle andere wonderteekenen, in de woestijne en in Palestina gewrocht, in staat waren geweest uit te werken, dit vermocht het Kruis, en niet by één-éénig volk, maar over de gantsche wa-

reld. Het Kruis (zeg ik), dat teeken van vervloeking, aan heel 't menſchdom verfoeilijk, voor een ieder afgrijslijk, voor allen boven alles ſchuwbaar en ſchandelijk, had de kracht om na de dood des Gekruisten alles onweêrſtanelijk tot ſtand te brengen. — En dit niet alleen, maar ook hetgeen volgde toont die kracht aan. De wareld, ledig van deugd, en niets beter geſteld dan een woeſte grond, ja waarvan niets te verwachten was, werd daardoor dadelijk tot een paradijs en vruchtbare moeder van alles goeds gemaakt. En dit was vooraf door den Profeet bekend gemaakt, waar hy zegt: »Zing vrolijk, gy onvruchtbare die niet »gebaard hebt; maak geſchal met vrolijk gezang en »juich, — want de kinderen der eenzamen zijn meer »dan de kinderen der getrouwden."† Dat Hy met haar dus te maken, haar een Wet gaf, veel beter dan de vorige, dit ook verzwegen de Profeeten niet. Zie hoe hunne voorſpelling luidt: »De dagen komen, dat »ik met den huize Israëls en met den huize Juda »een nieuw verbond zal maken; niet naar het ver»bond dat ik met hunne Vaderen gemaakt heb ten »dage als ik hunne hand aangreep om hen uit Egyp»tenland uit te voeren, welk verbond zy vérnietigd »hebben hoewel ik ze getrouwd hadde. Maar dit is »het verbond, dat ik na die dagen met den huize Is»raëls maken zal. — Ik zal mijne Wet in hun bin»nenſte geven en zal die in hun harte ſchrijven." § En vervolgens de algemeene verandering en den leer der gewilligheid verklarénde, zegt Hy: »Zy zullen »niet meer, een iegelijk zijnen naaſte en een iegelijk

† Jes. LIV: 1. § Jer. XXXI: 13—33.

»zijnen broeder leeren, zeggende: Kent den Heere; »want zy zullen my alle kennen van hunnen kleinste »af tot den grootste toe." † — Dat Hy by zijne komst de zonden vergeven zou, heeft de Profeet insgelijks voorverkondigd daar hy zegt: »Want ik zal hunne »ongerechtigheid vergeven, en hunne zonden niet »meer gedenken." § Wat kan duidelijker zijn? de roeping der Heidenen, de voortreffelijkheid der nieuwe boven de oude wet, de gemaklijkheid van den toegang, de genade der geloovigen, en de genade door den doop te verkrijgen, wordt door deze voorzeggingen te kennen gegeven.

Ook dat hy, die dat verricht heeft, naderhand zelf als rechter verschijnen zal moogt gy voorverkondigd zien en is door de profeeten niet voorbygegaan; eenigen van wie hem in dezelfde gestalte gezien hebben waarin hy verschijnen zou, anderen hem door woorden voorverkondigende. — Daniël in 't midden der Babiloniërs, zag Hem op de wolken. Hooren wy de woorden dezes Profeets! »In den nacht zag ik gezichten, »en zie, daar kwam een op de wolken des hemels »als eens menschenzoon, en Hy kwam tot den oude »van dagen, en zy deden Hem voor denzelven nade»ren. En Hem werd gegeven heerschappye, en eere, »en het koninkrijk, dat Hem alle volkeren, natiën, »en tongen eeren zouden." † — En het oordeel (door Hem te houden) vermeldt hy dus: »Dit zag ik tot »dat er thronen gezet werden, het gerichte zette zich »en de boeken werden geopend," § en »een vurige »rivier vloeide en ging van voor Hem uit; duizend-

† Jer. XXXI: 34. § Aldaar 34. † Dan. VII· 13. § Aldaar 9, 10.

»maal duizenden dienden Hem, en tienduizendmaal »tienduizenden ftonden voor Hem." † Doch dit niet alleen, maar ook toonen zy de eer welke de regtvaardigen zullen genieten. »Maar de Heiligen der »hooge plaatfen (of des Allerhoogften) zullen dat ko»ninkrijk ontfangen." Dat dit gericht door vuur zal gefchieden, verklaart Malachias in deze woorden: »De dag zijner toekomst zal zijn als het vuur eens »goudfmits, en als zeep des vollers." § Dus ziet gy de naauwkeurigheid der profeeten, hoe zij al wat gebeuren zal vooraf verkondigd hebben. Hoe derhalve vermeet gy u nog ongeloovig te zijn, daar gy zoovele bewijzen van zijne kracht hebt ontfangen, zoo vele woorden van voorzegging van zulk eenen tijd; en daar gy de zaken overeenkomftig die woorden gebeuren ziet, en dat niet met al daarvan vervalt? En dat dit geene verzierfels van ons zijn, getuigen zy die de boeken 't eerst ontfingen en ze nu nog bewaren, en onze vijanden zijn, en afkomelingen van die Hem gekruist hebben, en ze nu nog in waarde houden. — En hoe gelooven zy dan niet, zegt men, daar zy de boeken hebben? — Om de zelfde reden waarom dat zy, toen zy de wonderdaden zagen, niet geloofden. Maar dit is den gene niet te wijten die niet geloofd wordt, maar hun, die op den middag blind zijn. Want deze wareld heeft Hy in het midden geplaatst, als een zangtuig van alle kanten ftemmen uitgevende om zijn kunstenaar uit te roepen; en toch zijn er menfchen die alles voor bloote werktuigen verklaren, of het geen men ziet zonder begin achten,

† Dan, VII: 18 en 27, § Malach, III: 2.

of het beſtuur en de inrichting daarvan aan goede of kwade geeſten, of wel, aan het Geval, aan een noodlot, aan zelfswording, of aan den ſterrenloop, toeſchrijven. Doch dit is niet aan den Schepper te wijten, maar hun, die midden in zoo veel geneesmiddelen toch in de jammerlijkſte ziekten liggen. Want gelijk die gezond van ziel is, wel ziet en daartoe geene menigte van hulpmiddelen behoeft, zoo blijft zy ook wanneer zy redeloos en gevoelloos is, alhoewel zy duizenden van te recht wijzers heeft, door hartstocht verwikkeld en verſchrikt zijnde, blind. Dit zult gy niet ſlechts in dit ſtuk, maar in alles zien gebeuren. Hoe velen toch zijn er, die zonder de Wetten geleerd of beoefend te hebben, een zeer wettig of betamelijk leven leiden! Anderen daartegen, van de eerſte jeugd af tot den hoogſten ouderdom in Wet en Recht opgevoed, houden niet op Recht en Wetten te ſchenden. Dus ging het ook toe by de Ouden. Immers de Jooden zijn door duizenden teekenen en mirakelen niet verbeterd; de Niniviten daartegen door eene eenige ſtem bekeerd geworden ter aflegging hunner boosheid, en dit kan men ook zien in geen welgeaarte of uitſtekende mannen. Welk een onderwijs heeft Judas niet gehad, en echter is hy verrader geworden. Welk vermaan genoot de gekruiſte moordenaar. En echter op 't kruis bekende hy Hem en predikte zijn rijk. Velt derhalve geen oordeel naar de meening van verdorven menſchen; maar naar de waarheid der zaken, over hen die welwillende zijn. De Jooden geloofden niet, en die uit de Heidenen geloofden, en dit ook is niet onbetuigd gela-

ten, maar Jeſaïas roept in voorzegging uit; »Wie »heeft onze prediking geloofd, en aan wien is de »arm des Heeren geopenbaard?" † — en wederom; »Ik ben gevonden van die naar my niet vraagden; »ik ben gevonden van de genen die my niet zochten." § By zijne aankomst-zelve geloofden de Chananeeſche en de Samaritaanſche vrouw; maar de Prieſters en Oudſten ſtreden en raadſlaagden tegen Hem, en verdreven en belaagden en wierpen uit de Synagogen die in Hem geloofden. Laat dit u derhalve niet in verwarring brengen. Van veel zulke voorbeelden is onze levensloop vol, zoo wel in onzen, als vroeger tijd. Met dat al hebben uit de velen Jooden, ſchoon niet alle, zoo wel toen ten tijde als tegenwoordig geloofd, en indien niet allen, dit is niet vreemd of te verwonderen; want dit brengt de dwaasheid, de onredelijkheid, dit een door driſten overweldigd gemoed mede. — Edoch na dat wy de voorzeggingen der Profeeten Hem betreffende, zoo veel eeuwen vooruit aangekondigd vonden, welaan! laten wy nu ook die welke tot zijne omwandeling op aarde en onder de menſchen betrekkelijk zijn, aanvoeren, op dat gy ook hiervan de kracht moogt gevoelen. Wanneer Hy naamlijk op aarde was, en het heil zoo der alstoen beſtaande menſchen, als van die naderhand beſtaan zouden ontfangen, te weeg bracht, ging Hy daarin op verſcheidenerlei wijze te werk. Hy deed wonderen, en voorzeide wat lange tijden daarna gebeurden moest. Door het gene toen voorviel beves-

† Jes. LIII: 1. § Jes. LV: 1.

tigde Hy aan zijn Hoorders de waarheid van 't geen lang daarna zijn zou, betoonende ook uit de uitkomst zijner voorzeggingen de geloofwaardigheid zijner mirakelen, en op dit dubbel bewijs het geloof aan zijn Rijk vestigende.

Want zijne voorzeggingen waren tweederlei, en deels 't tegenwoordige leven aangaande, deels tot na de voleinding betrekkelijk; en de eene ſtemde met de andere te ſamen en bevestigde die ten overvloedigſte. Als b. v. (want het geen duiſter is, wil ik trachten duidelijker te maken): Twaalf Discipelen volgden Hem; wat de Kerk ware, wist niemand in naam noch wezen, want de Synagoge der Jooden bloeide nog. Wat nu zeide en verkondde Hy, terwijl daar genoegzaam geheel de wareld in Godloosheid lag? »Op deze Petra zal ik mijne Gemeente bouwen, en »de poorten der Helle zullen dezelve niet overweldi»gen." † Onderzoek dit woord zoo veel en op wat wijze gy wilt, en gy zuldt u de waarheid daarvan in het oog zien ſtralen. Dit toch is daar niet alleen wonderbaarlijk in, dat Hy haar gebouwd heeft over geheel de wareld, maar ook, dat Hy ze onverwinlijk gemaakt heeft, en onverwinlijk onder zoo vele overſtelpende bekrijgingen. Want dat zeggen: *de poorten der Helle zullen haar niet overweldigen,* beteekent gevaren, ter verdelging ſtrekkende. Ziet ge de waarheid der voorzegging? Ziet gy de kracht der vervulling? Ziet gy de woorden ſchitteren in de daad; in de onweerſtaanlyke macht die alles zonder moeite te weegbrengt? Weinig zijn de woorden: »Ik zal

† Matth. XVI. 18.

»mijne Gemeente bouwen," maar waarby men ſtil moet ſtaan en die men in 't hart overwegen moet, met daarby te bedenken wat het in hebbe, geheel de aarde zoo verre de zon haar beſchijnt, in korten tijd met zoodanige Kerkgemeenten te vervullen, zoo vele volken te bekeeren, zoo veel menſchenſtammen te overtuigen, om hun vaderlijke zeden en gebruiken los te laten, hunne ingewortelde gewoonten uit te roeien, de heerſchappy der wellust, de kracht der ondeugd als ſtof af te ſchudden, en tempelen en altaren, en beelden, en heiligdommen, en gruwelfeeſten, en onreine offeranden als een bloote rookwalm te doen verdwijnen, en overal heilige Kerken op te rechten, in 't Romeinſche rijk, by de Perzen, de Schyten, in Moorenland en in Indiën! — wat zeg ik? ja tot buiten onze wareld; — want ook de Britſche eilanden der zee buiten af liggende en in 't harte des Oceaans, hebben de kracht van het Woord gevoeld; want ook daar zijn kerken en altaren opgerecht. Dat woord dat Hy toen uitſprak, is in aller zielen uit geſchoten en ligt in aller monden, en geheel de aarde (om dus te ſpreken) is van de doornen die haar vervulden, gezuiverd, en een reine akker geworden en heeft het zaad der Godvrucht ontſangen. Groot derhalve inderdaad, groot, ja de grootheid-zelve van alles overtreffende, en godlijke macht blijkt daarin en blinkt er in uit, dat, zonder eenige volks-beroering te maken en in ſtille vrede zonder tegenworſteling zoodanig eene wareld in zoo korten tijd, van zulk eenen zoo lang verouderden gruwel heeft kunnen

verlost worden, en tot eene andere vele moeilijker levenswijze overgebracht. Want niet alleen ftreden de zeden en geheele levenswijze daar tegen, maar ook de wellust (de geneuchte des levens) ftond in den weg, de twee machtigfte en meest dwingende beletfels. Want wat federt veel jaren door Ouders en Grootouders en vroegere voorgeflachten, door Wijsgeeren en Redenaren ingeplant was, dat werden zy overgehaald te verwerpen, en, wat nog het moeilijkfte was, eene nieuwe zede (en geheel ftrijdige denkwijze) aan te nemen, die veel bezwaren en hardheden in had. Immers zy hield af van den wellust en weelde, en dreef tot onthouding en vasten: zy dreef af van de hebzucht, en dreef tot armoede: zy dreef af van de dartelheid en voerde tot matigheid: zy deed gramfchap en toornigheid fchuwen, en dreef tot zachtmoedigheid: zy verbande den haat en den nijd, en eischte goedwilligheid: zy deed den breeden en bewandelden weg fchuwen, en voerde op het fmalle en naauwe en fteile pad ook zelfs wie op den breeden opgevoed waren. Want zy nam geene andere menfchen van buiten deze wareld of van andere zeden aan; maar die zelfden die reeds daarin verdorven en als tot modder verweekt waren; dezen gebood zy den engen en fteilen en harden en fcherpen weg op te ftreven, en met genoegen. En wie waren 't die zy daartoe overhaalde? Geen twee of drie, geen twintig-, geen honderdtal, maar allen byna die onder den Hemel woonden. En waardoor haalde zy hen over? Door elf ongeleerde, arme, en onwetende menfchen, zonder welfprekendheid, zonder naam of aanzien,

van geflacht of afkomst zoo wel als van middelen ontbloot, zonder lichaamskracht, taalkennis, of andere kundigheden die hen konden aanbevelen; maar Visfchers, Tentmakers, en van verfchillende fpraak. Ja niet eens der taal hunner hoorderen machtig, maar flechts een voor elk vreemde taal fprekende die van alle andere verfchilde, het Hebreeuwsch naamlijk. Ja dezen waren 't, door wie Hy deze Kerk bouwde die zich van het eene einde der aarde tot het andere heeft uitgebreid. En niet dit alleen is het wonderbare, maar dat deze onkundige, ongeleerde, arme en weinige, onaanzienlijke en verachte lieden, die tevens vreemd van taal waren, de te recht brenging der geheele wareld terhand nemende, welke zy last hadden tot veel moeilijker dingen te brengen, dit niet in vrede uitvoerden, maar onder duizende beftrijdingen, van alle kanten tegen hen opgewekt. Want by volk aan volk, en in ftad aan ftad — wat zeg ik, volk en ftad! ja, van huis tot huis werden hun overal duizenden van vijandelijkheden aangedaan. Want de ingang-vindende leer, den Zoon dikwijls van den Vader, de Schoondochter van de Schoonmoeder, en den Broeder van den Broeder, zoo wel als den Knecht van den Heer, den Onderdaan van den Gebieder, den Man van de Vrouw en de Vrouw van den Man, en den Vader van zijn Kinderen verdeelende, daar niet allen te gelijk overtuigd werden, verwekte dagelijkfche verwijderingen, gedurige vijandfchappen en oorlogen, haalde hun duizende dooden op den hals, en veroorzaakte dat zy, als algemeene vijanden en beftrijders veraffchuwd wierden. En dus

werden zy alomme verdreven van Koningen, Overheden, en gemeen, vrijen en onvrijen, ſteden en wijken. En niet alleen zy, maar (het geen nog harder was,) de nog nieuwelingen in 't geloof die zy onderwezen. Want een gemeene oorlog werd tegen leerlingen en leeraars gevoerd, daar men die leer met de Wetten der Vorſten, de zeden, en vaderlijke gebruiken, ſtrijdig hield, om dat zy de afgoden leerde ſchuwen en de altaren verachten, welke hunne Vaders en Voorvaders t' allen tijde vereerd hadden; van hunne verfoeilijke leerſtellingen af te ſtaan, hunne feeſten te beſpotten en hunne heiligdommen en wijdingen, die hun hooglijk ontzachtbaar en vreeslijk ſchenen, en waarvoor zy hun leven gegeven en afgeſtaan zouden hebben, te ſmaden; maar in tegendeel in den uit Maria geboornen te gelooven, die voor den rechterſtoel des Landsvoogds geſleurd, beſpuwd, en na 't ondergaan van ontelbaren hoon en leed, een gruwzamen dood leed, en begraven wederom opſtond. En, 't gene hoogstwonderbaar is, wiens lijden allen bekend en openbaar was, zijn geesſelen, zijn kinbakſlagen, zijn ſmaadlijke beſpuwing in 't aangezicht, zijne verwondingen, zijn kruis, zijne veelvuldige beſpotting, en het gantſche ſpel voor aller oogen met Hem gehouden, zijne als eene gunst verkregen begraving, en niet zijne Opſtanding. Want aan de zijne alleen vertoonde Hy zich opgeſtaan. Niet te min geloofde men die dit getuigden, en dus werd de Kerk geſticht. En hoe of op wat wijze? Door de kracht van die dit gebood. Want Hy-zelf bereidde den weg, Hy-zelf alle zwarigheden gemaklijk makende. Want indien

geene Godlijke macht dit beſchikt hadde, het zou geen begin of aanvang genomen hebben, want hoe zou dit mooglijk geweest zijn? maar Hy die gezegd had, *daar zij hemel,* en het was er, en *worde de aarde gegrondvest* en zy ſtond daar, en *dat de zon zij,* en zy vlamde aan 't firmament; ja die alles door zijn woord gewrocht heeft, die heeft ook deze Kerken geplant; en dat woord, *ik zal mijne gemeente bouwen,* heeft alles uitgewerkt. Want dat zijn Gods woorden, goddelijke werkingen en werken tevens. Wonderwerken en boven begrip. Want gelijk Hy zeide: »Dat de aarde uitſchiete grasſcheutjens, kruid zaad zaaiende!" † en alles van zelfs een paradijs en weide was en heel de aarde terſtond gehoorzaamheid aan het bevel door de duizenden uitſpruitſels van planten betoonde, zoo zei Hy ook nu: »Ik zal mijne Gemeente bouwen," en het geſchiedde dadelijk en zonder moeite. En in wederwil der daar tegen gewapende dwingelanden, en oorlog voerende Krijgers, en woedende ontſtokene volken, zoo wel als van tegendruiſchende zeden en gewoonten, redenaren, ſofisten, en geleerden, en ongeleerden, vorſten en overheden, heeft het Woord als een allerhevigst vuur de doornen verteerd, de akkers gezuiverd, en het woord der prediking alomme gezaaid. En terwijl zy die geloofden hier en elders in gevangenisſen woonden, in ballingſchap zwierven, van hun goederen ontbloot, ja van 't leven beroofd wierden, en in ſtukken gehouwen, in de vlammen geworpen, in den vloed verdronken, en allerlei ſtraf ondergingen, geſmaad en veracht en verjaagd en verdreven,

† I Mozes, I: 11.

en alomme als algemeene Vijanden vervolgd, kwamen er anderen in menigte toe, en werden niet flechts door dat lijden 't geen zy aanzagen, niet trager om te gelooven, maar moediger en gereeder om die fchoone jacht van vervolging mede ten prooi te worden. En dus werden zy ook als by netten vol opgevischt, niet onwillig of door geweld of overmacht, maar vrijwillig toeloopende, en dankende hen die ze daarin dreven. En ftroomen van bloed van de reeds geloovenden ziende vloeien, werden zy warmer voor het geloof en moediger. En terwijl niet de leerlingen alleen, maar ook de leeraren hier gekluifterd, daar verdreven, elders gegeesfeld wierden en duizende van andere jammeren ondergingen, werden de onderwezenen al fteeds meer en ijveriger. Hiervan roept Paulus uit: »Zoo dat het meerderdeel der broederen in den Heere »door mijne banden vertrouwen gekregen hebbende, »overvloedelijker 't woord onbevreesd durven fpre»ken." † En elders: »Want gy, broeders, zijt na»volgers geworden der gemeenten Gods die in Judea »zijn, in Christus Jezus; dewijl ook gy-zelven gele»den hebt van uwe eigen medeburgers, gelijk zy van »de Jooden, die ook gedood hebben den Heer Jezus, »en hunne eigen Profeeten, — en ons verhinderen te »fpreken tot de Heidenen, dat zy zalig mochten wor»den." § Ook aan anderen fchrijvende, fpreekt hy dus: »Gedenkt der vorige dagen, in welke na dat »gy verlicht zijt geweest, gy veel ftrijd des lijdens »hebt verdragen, — wetende dat gy in u-zelven een »beter en blijvend goed in de hemelen hebt."* Ziet

† Filipp. I: 14. § 1 Thess. II: 14—16. * Hebr. X: 32, 34.

gy de grootheid der kracht van die dit werkte? Want niet alleen bezweken zy niet die dit leden, niet alleen jammerden zy daar niet over; maar zy verblijdden zich, zy juichten, zy zongen. En dit zegt hy van hun die de berooving van hunne goederen met blijdſchap ondergingen; en van de Leeraren zegt Lucas in 't boek der Handelingen »dat zy henen gingen van »het aangezicht des Raads, verblijd zijnde, dat zy »waardig geacht waren geweest, om 's Heilands naams »wille ſmaadheid te lijden." † Ook zegt Paulus van zich-zelven: »Ik verblijde my in mijn lijden voor u »en vervul in mijn vleesch de overblijfſels der verdruk»kingen van Christus voor zijn lichaam, 't welk is de »Gemeente." § En wat verwondert gy u, dat hy zich verblijdde in dat lijden, daar hy den dood zullende ondergaan, niet alleenlijk verblijd was, maar ook de Discipelen tot gemeenſchap der vreugde noodigde, die hy in overvloed van verheuging der ziel beproefde, dus ſprekende. — En wat is het (ô Paulus), waarom gy met zulk eene vreugde vervuld zijt? — »Ik worde nu tot een drankoffer geofferd, en de tijd »mijner ontbinding is aanſtaande." *

Dus ſtichteden, dus bouwden zij dan de Kerk over de geheele wareld, offchoon niemand eenigen muur in ſtaat is op te rechten met ſteenen en kalk, zoo hy verdreven en belet wordt. Zy echter bouwden overal op de aarde zoo vele kerken, onder het dooden, binden en kluiſteren, vervolgen en verdrijven, verbannen, geesſelen, vermoorden en ſlachten, verbranden en verdrinken, te ſamen met hun, die zy onder-

† Handel. V: 41. § Kolosſ. I: 24. * II Tim. IV: 6.

wezen. En zy bouwden niet met ſteenen, maar met zielen en harten, het geen veel moeilijker is dan met ſteenen. Want het is hetzelfde niet, een muur ſamen te zetten, en een ziel die zoo veel tijden lang onder de razerny der Duivelen medegeſleept is geweest, tot omkeering te brengen, zoo dat zy van die dolheid affta en tot zulk eene zuiver verſtand gerake. Echter vermochten dit die ongekleede en ongeſchoeide zwervers, die in een enkel rokjen geheel de wareld omwandelden. Want zy hadden tot medeſtander de kracht van Hem, die gezegd heeft: »Op deze rotsſteen zal ik mijne Gemeente bouwen, »en de poorten der Helle zullen haar niet overwel»digen." † Tel eens op, hoe veel Dwingelanden van toen af zich tegen haar toegerust hebben; hoe velen allerzwaarſte vervolgingen verwekt; hoe zy eerst den gantſchen tijd vervolgd is geweest, toen het geloof nieuwgeplant en der menſchen denkbeelden nog zwak waren. Heidenen waren de Keizers Auguſtus, Tiberius, Cajus, Nero, Veſpaſianus, Titus, en na hem alle tot de tijden van den zaligen Konſtantijn; en die offchoon de een heviger, de ander met minder geweld, beſtreden toch allen de Kerk. Indien ook eenigen hunner zachter ſchenen te zijn, dat zelfs, dat zy openbaar in de godloosheid leefden, was een grond van vervolging, daar anderen om hem te vleien, zich van 't beſtrijden der Kerke bedienden. Doch evenwel zijn alle die raadſlagen en ſlinkſche wegen, lichter dan een ſpinneweb verbroken, ſneller dan rook verdwenen, en ſpoediger dan een ſtof-

† Matth. XVI: 18.

wolk voorbij gegaan. Want, met het geen zy beraadslaagden bewerkten zy eene groote schaar van bloedgetuigen, en lieten der Kerk zulke schatten, zulke zuilen en burchten na, en zijn niet slechts door hun leven, maar ook door hun dood ten grondslag voor de nakomelingschap geworden. Hier zien wy de kracht der Voorzegging in: »De poorten der »Hel zullen haar niet overweldigen." Uit dit gebeurde mogen wy in de toekomst gelooven dat niets haar te machtig zal zijn. Immers indien toen zy uit weinigen bestond, toen zy een nieuwigheid scheen, toen de leer versch opgekomen was, toen zoo vele oorlogen, zoo vele van allen kant ontstoken aangrepen, bestrijdingen, niets tegen haar vermochten, niets uitwerkten; veel meer zal 't zoo zijn, nu zy geheel de aarde en alle plaatsen met bergen, bosschen, en heuvelen, ja zelfs de zee en alle volken onder de zon, ingenomen heeft, en het ongeloof slechts by nog weinigen voortkruipt, en tempels, altaren, en beelden des afgodendoms weggenomen zijn, met feesten en offers en offerstank, en wijdingen, en wierook en reukwerk en feestredenen. Hoe toch zou zoodanige en zoo groot eene zaak na zulke beletselen een dusdanig gevolg, zoo schitterend en der waarheid zoo zeer getuigenis gevende, gehad hebben, indien er geen Godlijke en onweêrstaanlijke kracht ware by Hem, die dit voorzegd en uitgevoerd heeft. Niemand zeker zal dit tegenspreken, dan die moedwillig razend en buiten zijn natuurlijk verstand is. En niet alleen deze, maar ook andere voorzeggingen verkondigen zijne onwederstaanlijke macht. Want Hy voor-

ſpelde het toekomende naar alle waarheid en tot den einde toe, en het is onmooglijk dat iets van zijne woorden op de aarde valle, maar veeleer zal aarde en hemel verdwijnen dan iets van zijne voorzeggingen valsch bevonden zal worden; 't geen Hy ook voor de uitkomst der zaken gemeld heeft, dus duidelijk van zijne woorden betuigende: »De hemel en aarde »zullen voorbygaan, maar mijne woorden zullen niet »voorbygaan." † En met het hoogſte recht: want het zijn geen woorden, maar Godſpraken, die 't geen zy verkondigen, ſcheppen. Dus heeft Hy de wareld geſchapen, dus de aarde, dus de zee, dus de zon, dus de chooren der Engelen, dus de overige onzichtbare machten. En dit bevestigt de Profeet met de woorden: »Als Hy het beval, zoo werden zy ge»ſchapen; Hy heeft ze een bevel gegeven, dat geen »van hun zal overtreden." § Het geen hy van de al geheele ſchepping zegt, zoo wel van de opperſte als lagere, de gevoelende als verſtandelijke, de lichaamlijke als onlichaamlijke. Hy betoonde derhalve (als ik zeide) met deze voorſpelling van de Kerk, de alles overtreffende kracht zijner waarheid, voorzienigheid, goedheid en zorge.

Welaan dan! Laten wy nog eene andere voorſpelling ter hand nemen, die klarer dan de zon, en ſchitterender dan heur ſtralen is, en voor aller oogen bloot liggende, zich, zoo wel als de vorige, tot alle toekomende geſlachten uitſtrekt. Want dus is 't met de meeſte zijner voorzeggingen: zy worden binnen geen korten tijd omperkt, en met geen en-

† MATTH. XXIV: 35. § Pſ. CXLVIII: 5.

kel geflacht befloten, maar zullen aan alle menfchen die zijn of nog zijn zullen, en nageflacht na nageflacht tot de voleindiging toe, de kracht zijner waarheid betoogen, even zoo wel als de vorig gemelde. Want van den dag af dat zy uitgefproken werden, tot de voleinding der wareld, ftaat zy vast en onbeweeglijk, in kracht, bloei, en luifter; dagelijks verfterkt en uitgebreid, en aan allen die van dien dag af tot de komst des Heeren beftaan zullen, meer en meerder bekrachtigd om er meerdere vrucht en onuitfpreeklijke baat uit te trekken. Want die vóór ons, en die vóór hen, en die nog vóór deze, de kracht daarvan gekend hebben en haar met oorlogen, gevaren, opftanden, ftormen, en onweders, zagen beftoken, zagen haar nooit overdolven, nooit te onder gebracht, nooit overwonnen, nooit uitgebluscht of gefmoord, maar (integendeel) bloeien en toenemen, en tot hooger oprijzen. En die voorzegging die ik nu aanvoeren zal, ftrekt om haar kracht en de waarheid van het gezegde te toonen. — En wat zegt zy? — Wanneer Hy eens in den Joodfchen tempel ging, toen in bloei ftaande en aan allen kant van goud en fchoonheid en grootheid der bouwkunst fchitterende, en verrijkt met alles wat de kunst zoo wel als de ftof bybrengen kon, en als zijne Discipelen dit met verbazing aanfchouwden, wat zei Hy toen? — »Ziet gy niet »alle deze dingen? Voorwaar, zeg ik, hier zal niet »een fteen op den anderen gelaten worden, die niet »afgebroken zal worden." † Verklarende hier mede de volkomen vernieling, omkeering en verwoefting,

† Matth. XXIV: 2.

die nu te Jerusalem plaats heeft. Want alle die heerlijk schoone werken der bouwkunst zijn verwoest. Hier ziet ge zyne onuitspreeklijke macht, beide in het sterken en verheffen van die hem eeren, en het verpletten, vernielen, en uitroeien van zijne beleedigers. Want nergens was een zoodanige tempel; het zij zoo beroemd, het zij zoo vermaard door zijn eerdienst. Want de Jooden alom over de aarde, en tot 'swarelds eindpalen verspreid, trokken van ouds derwaart, en brachten gaven, en offeranden, en eerstelingen, en allerlei geschenken, en versierden den tempel met de schatten der wareld. En alle buitenlandsche Jooden vloeiden derwaart, en de plaats was hoogvermaard tot de uitersten de wareld toe. Maar één woord van Christus heeft dit alles doen vergaan en verdwijnen, en even als een stofjen verstuiven. En waar het niet allen Jooden, zelfs niet allen den Priesteren, maar alleen den Hoogepriester naar 't lot geoorloofd was in te gaan, en dit slechts eenmaal in 't jaar, met zijn tabbaart, kroonen, en tulband, en ander geheiligd gewaad; daar mogen thands hoeren, gesnedenen en schandjongens en wat slechtst en schandelijkst is optreden en niemand verbiedt het. Want dat woord heeft alles vernietigd en vernield. En zoo veel bleef er van den Tempel over, als toonen mocht waar de Tempel was. Bedenk dus welke kracht het had! Zy die zoo vermogend waren, dat zy Volken en Koningen overwonnen en zonder bloedstorting oorlogen beslisten, en duizend nieuwe en wonderbare zegeteekenen stichteden, hebben tot heden niet eenen tempel na dezen kunnen bouwen, en dit schoon er ook

zoo groote koningen waren die hun te hulp kwamen, en zoo groot eene menigte over heel de wareld verſpreid en zoo groote ſchatten hun ter hand ſtonden. Het geen Hy gebouwd heeft, heeft niemand afgebroken, het geen Hy afbrak, zal niemand opbouwen. Hy heeft de Kerk geſticht, en niemand zal haar ooit ſloopen: Hy heeft den tempel geſlecht, en niemand vermag dien weêr op te rechten. En dit in zoo langdurigen tijd, en ſchoon zy daar alle vlijt toe aanwendeden. Want dit was toegelaten, op dat men niet zou kunnen zeggen, dat het doenlijk geweest ware, zoo men 't beproefd hadde. Zy hebben 't derhalve ondernomen, maar niet konnen doen. Want by onzen leeftijd heeft een Keizer die allen in ongodvruchtigheid te bovenging, daartoe macht gegeven en medegearbeid, en men heeft het werk aangevangen, en niet in 't geringſte kunnen voortzetten, maar een vuur uit de grondſlagen opgeborſten heeft hen allen verdreven. Dat zy 't gewild hebben, daarvan is een blijk, dat tot nu toe de fundamenten bloot liggen; op dat Gy zien moogt dat zy wel begonnen hebben te delven, maar niet hebben kunnen bouwen, daar Chriſtus verbod 't hun belettede. Want offchoon die tempel reeds lang verwoest was, is hy na zeventig jaren tijdverloops terſtond opgerecht en kostelijker dan de eerſte. En dit zeiden en voorſpelden de Profeeten éer het gebeurde. Nu zijn er meer dan vierhonderd jaren verloopen, en geene gedachte, geene hoop of verwachting is er, dat hy ooit weêr in ſtand gerake. En wat toch zou 't beletten, zoo geene Godlijke macht dit tegendruischte? Is er geen overvloed

van geld by hen? Bezit de Patriarch die van alomme van ieder ſchattingen inzamelt, geene onnoemelijke ſchatten? is 't geen ſtout en ondernemend volk? niet vermetel, niet ſtrijdbaar, niet oproerig, niet krijgszuchtig? niet talrijk in Palestina? niet talrijk in Fenicie? niet overal talrijk? Hoe dan zouden zy niet machtig zijn eenen tempel op te rechten; en dit, daar zy hunne Godsdienst overal belet, en de Joodſche zeden afgeſchaft, en offeranden en outergaven en andere dergelijke plichten der Wet weggenomen zien? Want immers mogen zy geen altaar oprichten, geen offerand plegen, geen eerſteling, geen ſchaap, geen reukwerk opdragen, geen wet voorlezen, geen feestvieren, noch iets dergelijks buiten hun omperkingen.

Daartegen, wanneer zy in 't land van Babel waren, en van hunne vijanden gedwongen werden om pſalmen te zingen, gehoorzaamden zy niet, noch voldeder daaraan, hoe zeer zy gevangenen en ſlaven, en onder harde en booze meeſters waren. Maar offchoon van Vaderland en Vrijheid vervallen, en in gevaar zelfs van 't leven, en als met ſtrikken in de handen hunner overheerſchers gebonden, wanneer men hen vergde het tempellied te zingen, ſpraken zy dus: »Aan de rivieren van Babel, daar zaten wy, en wy »weenden als wy gedachten aan Sion, — als aldaar »die ons gevangen hielden de woorden eens lieds van »ons begeerden. — Hoe zouden wy een lied des Hee»ren zingen in een vreemd land?"† En men kan niet zeggen dat zy by gebrek van ſpeeltuigen niet zongen; want zy verklaren de reden: »Hoe zouden wy een

† Pſ. CXXXVII: 1, 3, 4.

lied des Heeren zingen in een vreemd land?" § Zy hadden ſpeeltuigen by zich. »Aan de wilgen, »(zeggen zy) hebben wy onze ſpeeltuigen opgehan- »gen." * Maar zy mochten ook geene vasten vieren, het geen de Profeet uitdrukt met de woorden: »Toen »gy vastedet en rouwklaagdet — nu ſeventig jaren, »hebt gy my, my eenigzins gevast?" En dat zy niet offeren noch Gode plengen mochten, melden de drie jongelingen: »Wy hebben te dezer tijd noch »Vorst, noch voorganger, noch brandoffer, noch »ſlachtoffer, noch ſpijsoffer, noch reukoffer, noch »plaatſe om van onze vrucht voor u te offeren, en »genade te vinden." † Zy zeiden niet, daar is geen Prieſter, want Prieſters waren daar; maar op dat men wete dat alles ſlechts op de plaats aankwam, en de geheele Wetgeving daaraan hing, zeiden zy: »Wy »hebben ook geene plaatſe om te offeren." En, wat ſpreek ik van offeren; zy mochten zelfs de Wet niet lezen, 't geen een ander Profeet hun verwijt, daar hy zegt: »Buiten hebben zy de Wet gelezen, en »de belijdenis uitgeroepen." § Geen Paſcha, geen Pinxterfeest, geen Loofhuttenfeest, niets dergelijks konden zy vieren. Maar echter wetende, dat zy van dit alles uitgeſloten waren, door de verwoeſting der plaatſe, en zoo zy 't ter hand ſloegen de Wet overtreden zouden en daarvoor geſtraft worden, konden zy geen oord, waar 't hun geoorloofd was dit volgens de Wet te doen, oprechten of vestigen. Want de kracht van Chriſtus die zijne Kerk ſtichtte, verwoes-

§ Ald. 2. * ZACHAR. VII: 5: † DANIEL III: 38, in 't Aanhangsel.
§ AMOS IV: 5. (naar een Grieksche overzetting.)

tede ook dit. En dit voorzeide de Profeet, dat Christus verſchijnen en dit uitwerken zou, ſchoon na de gevangenis. Hoor wat hy zegt! »Wie is er onder »u, die de deuren toeſluit, en gy ſteekt niet »om niet het vuur aan, op mijn altaar. Ik »heb geen lust aan u; — maar van den opgang der »zon tot haren ondergang zal mijn naam groot zijn »onder de Heidenen, en aan alle plaatſe zal mijnen »naam reukwerk toegebracht worden en een rein »ſpijsoffer." † Ziet gy hoe blijkbaar Hy het Jodendom uitgeworpen heeft, en het algemeen uitblinken en uitbreiden des Christendoms over heel de wareld aangeduid? En de wijze van eerdienst heeft een ander Profeet in deze woorden uitgedrukt: »En zy »zullen Hem aanbidden ieder ter zijner eigen plaat-»ſe, en Hem dienen met een eenparige ſchouder."§ En een ander wederom: »De Jonkvrouwe Israëls is »gevallen, zy zal niet weder opſtaan."* Doch Daniel vermeldt dit alles openlijk en duidelijk: dat (namelijk) alles weggenomen zal worden, zoo offerande als wijding, en zalving. Maar wanneer wy tegen de Jooden ſpreken, zullen wy dit klaarder en uitvoeriger verklaren, en intusſchen op onzen weg voortgaan om de wederſpreking der onzinnige Heidenen te recht te wijzen. Ik ſprak u niet van opwekking van dooden, noch van reiniging van melaatſchen, op dat gy niet zeggen moogt, dat zijn valschheden, verzierſels, fabels, of, wie heeft het gezien? wie heeft er van gehoord? die 't gezien en bygewoond hebben, zijn de zelfden die Jezus zagen kruisſen, en mishandelen.

† Malеachi I: 10 en 11. § Zeph. III: 9. * Amos V: 2.

Waarom dan zult gy ze in het een geloofwaardig houden, in 't ander hun zeggen verwerpen, als niet gebeurd? Immers hadden zy dit ten behoeve of tot eer van hun meester geschreven en daar zonder grond of waarheid meê gepronkt, zoo zouden zy dat bedroevende verzwegen hebben, dat by zoo velen voor schandelijk en onteerende ging. Doch daar zy de waarheid van het eene betuigen, ten sterkste blijven zy op dit laatste staan, en verhalen alles op het naauwkeurigst en uitvoerigst, zonder klein of groot over te slaan; ja zy gingen veel van zijne teekenen en wonderdaden voorby, doch ten aanzien van zijn lijden en wat schandelijk gehouden werd, blijven zy op alles van stuk tot stuk staan, en allen verhalen dat stiptelijk. Doch ik zal u niets daarvan aanvoeren (niets, zeg ik, van zijne wonderen en teekenen), om ten overvloede en daar 't niet vereischt wordt, alle onbeschaamde tongen aan band te leggen, het geen nu blijkt, het geen nu voor alle oogen bloot ligt, het geen nu meer dan zonneklaar is, het geen alomme over de geheele wareld verspreid is, 't geen de geheele wareld vervult en alle aardsche en menschelijke natuur te boven gaat, en alleen van God is, dit heb ik in 't midden gebracht. — Wat zegt ge? Heeft Hy geen dooden opgewekt? Kunt ge niet even zoo wel zeggen, dat er geene kerken, geene kerkgemeenten zijn? Of, dat zy niet vervolgd zijn? Dat zy niet bestand zijn gebleven en overwonnen hebben? Immers gelijk men niet zeggen kan dat er geene zon is, zoo is het ook hier meê. — Wat? Ziet gy de verwoesting des Joodschen tempels niet voor de oogen der gantsche

wareld open en bloot liggen? — Waarom bedenkt gy niet by u-zelven: Indien er geen God ware, en geen Sterke God, hoe zouden die Hem aanbidden dus vermeerderd en vertalrijkt en uitgebreid zijn, en die hem gekruist en mishandeld hebben daartegen, zóó vernederd (en als verſmolten) dat zy geheel hun Volksbeſtaan verloren hebben, en zwervend en vluchtend omdwalen, en geen tijd het een en het ander eenigzins veranderd heeft? Echter hebben zy (zy, Jooden,) tegen de Romeinſche heerſchappy oorlog gevoerd en wapenen gedragen, en dit langen tijd uitgehouden, ja ſoms tegen haar opgemocht, en daden verricht waar geen Keizers tegen op mochten. Zoo groot was hun macht. En echter die tegen zulke Wareldvorſten geoorloogd en legers aangevoerd hebben, en zoodanig eene menigte van wapenen en krijgsmacht bezaten en duizenden met hunne Veldoverſten afſloegen, waren niet machtig eenen Tempel weêr op te richten. Zy hebben in vele ſteden vergaderplaatſen gebouwd, maar de plaats die de hoofdzetel van hunnen Staat was, waarvan heel die ſtaat en hun Godsdienst afhing, ja, waar heel het Joodendom mede ſamenhing, dien alleen hadden zy geen macht, te herwinnen.

REDEVOERING

OVER

EUTROPIUS.

[*De gesnedene,* EUTROPIUS, *had zich weten meester te maken van het geheel vertrouwen van* ARCADIUS, *den eersten afzonderlijken Keizer van het Oostersch Keizerrijk. Hy had hiervan het schromelijkste misbruik gemaakt door geweldenary en schraapzucht. Inzonderheid mede beleedigde hy de Geestelijkheid, door aan de kerken het recht van Vrijplaats, dat er in dien tijd algemeen aan toegekend werd, gewelddadig te betwisten. Eindelijk kwam hy ten val; en de verbolgenheid des Keizers, ontwaakt naar de mate zijner vorige zwakheid, en tevens de lang bedwongen haat des volks, dreigden hem den dood. Hy nam zijne toevlucht in de hoofdkerk van Constantinopolen; en de edelmoedige Bisschop* JOANNES, *om zijne welsprekendheid bygenaamd* Guldenmond (Chrysostomus), *maakte geene zwarigheid, hem de bescherming der gewijde plaats, die voor dat oogenblik het leven des ellendigen redde, te verleenen. Doch het Hof en het graauw dreigden hem van daar ter dood te sleepen; en inmiddels moest de gewone godsdienst in de kerk gehouden worden. Van deze omstandigheid maakt de Kerkvader gebruik in deze treffende redevoering. Zy behoort tot het jaar* 399. — *Men kan nazien de* Algem. Historie, *D.* XIV. *bl.* 162—168.

REDEVOERING.

OVER EUTROPIUS.

Ten allen tijde, maar thands inzonderheid mag men uitroepen: IJdelheid der ijdelheden! alles is ijdelheid!

Waar is nu de glansrijke omhang van het Konzulſchap? waar zijn de blinkende fakkelen; waar de daverende reien, en feeſten, en opene tafels? waar de festonnen en kranſen? waar het gedruisch van geheel de ſtad, met de vleiende toejuichingen in de ſchouwſpelen en renbanen?

Dat alles is voorbygegaan; de wind heeft met bruiſchenden adem de bladeren afgeſtroopt, en toont ons den boom naakt en uitgeſchud en tot aan zijn wortel geknakt.

Want zoodanig was de aangreep der ſtormbui, dat zy den ſtam tot den wortel dacht uit te rukken en de vezels van 't hout als uit een ſchudde.

Waar zijn nu de ſchijnvrienden; waar de gasteryen en vreugdemalen? Of waar zijn de zwermen van banketteerders, met den (geheel den dag door)

ingeſchonken wijn, en al de verſcheidenheid van de kunst der paſteibakkeren waar de ſmaak door gevleid en de gulzigheid aangezet wordt? Waar die Prieſters of ſlaven der grootheid, die den machtige ſteeds naar de oogen zien en in al wat zy ſpreken of doen, zijn gunst, zijn dank, zijn genoegen bejagen?

Al dit was een droom en nachtgezicht, en 't verdween met den doorbraak des daglichts. 't Waren bloemen der Lente; en met het voorbygaan der Lente verdorden zy. 't Was een ſchaduw, die voorby zweefde; een damp die verwaasſemde; waterbellen die barſteden; ſpinrach, dat weggevaagd werd. En wy mogen er daarom de in den Geest geſprokene woorden op toepasſen: IJdelheid der ijdelheden! alles is ijdelheid!

Deze ſpreuk toch, mijne Hoorders! moet op onze muren, en in onze tapijtwerken; moet op onze marktplaatſen, en in onze huizen; op kamer en gallerydeuren; en vooral, in eens ieders gemoed geſchreven ſtaan en ten allen tijden van ons bedacht worden. En, dewijl het bedrieglijk voorkomen der dingen, en de nabootſing op dit aardſche tooneel by zoo velen voor waarheid gaat, behoorden wy haar elken dag, en over de maaltijd, en in gezelſchap, en, waar wy elkander ontmoeten, aan onzen naaſten te erinneren; en van hem te hooren en aan te nemen, dat het alles ijdelheid der ijdelheden, alles ijdelheid is.

Gaf ik u niet ſteeds te kennen, EUTROPIUS, dat Rijkdom een vluchtig ding is, een ſlaaf die zijn' meeſter ontloopt? Gy kost daar niet in berusten. Zeide ik niet ſteeds, dat hy een ondankbare dienstbode

is? Gy weigerde er uw toeftemming aan. — Zie daar de ondervinding, door de zaak-zelve bewezen, dat hy niet alleen een weglooper, een ondankbare, maar een moordenaar is. Hy is het, (de Rijkdom,) hy is het, die oorzaak, die bewerker is, dat gy heden fiddert en vreest.

Zeide ik u niet, toen gy my fmaadde, om dat ik u waarheden zei: dat ik u meer beminde, dan al die u vleiden; dat die u beftraften, u liever hadden, dan die u te wil waren? Voegde ik daar niet by, dat de kneuzende flag van een vriend oprechter was dan de ftrokende omhelzing eens vijands? Ach! hadt gy die kneuzingen toen van my aangenomen, deze verraderlijke omarmingen hadden u de dood niet voortgebracht. Mijne kneuzingen werkten heil; hunne liefkozingen hebben eene onheelbare krankte gewrocht.

Waar zijn nu de wijnfchenkers; waar zijn zy, die op de ftraten, waar gy henen tradt, ruimte maakten; en die alomme ontallijke lof van u fpraken? Zy zijn verloopen. Zy verzaakten uw vriendfchap, en trachtten zich het behoud en de veiligheid uit uw doodsangst te woekeren.

Maar anders doen wy: wy vallen u niet af, fchoon gy ons verftiet; in den val dien gy deedt, redden en befchermen wy u.

De van u beoorloogde Kerk opent u haren fchoot en ontfangt u, terwijl de door u begunftigde en bevoorrechte Schouwtooneelen, om wie gy telken reize op ons vergramde, u uitftoten en der dood overgeven.

Nooit hielden wy op, te zeggen: Waarom handelt ge dus? Gy ftort uwe woede uit tegen 't Chriften-

zer met geweld van hier wilde rukken, en hy tot het Heilig Altaar vlood, zoo was zijn gelaat (en nog is het dus) als van een geſtorvene. Zijn tanden ſtieten tegens een, 't gantſche lichaam trilde en ſidderde hem; zijn ſtem ſtokte, en zijn tong ſlingerde; en geheel zijn gedaante was of de ziel-zelve in hem verſtijfd ware.

En dit zeg ik, niet om hem verwijt aan te doen, of, in 't ongeluk, hem te beſchimpen; maar om u, mijne Toehoorders! om uw gemoed te vermurwen, en als met geweldige koorden tot mededoogen te trekken; en van u te verkrijgen, dat gy u te vreden houdt met de ſtraf die hy nu reeds geleden heeft.

Want daar zijn er onder ons (ja niet weinigen!) derwijze ontmenscht, dat zy 't ons ook misduiden, dat wy hem binnen de altaarbalie ontfingen; en het is hunne gevoelloosheid, die ik by dit mijn verhaal tracht week te maken, met het lijden van dees ongelukkigen dus ten toon te voeren.

Waarover, mijn Geliefde, ai zeg het my; waarover betoont ge u te onvrede? — »Om dat (zegt gy) »in de Kerk zijne toevlucht vindt, die haar ſteeds »vijandig beſtreed en vervolgde."

Juist hier om voornamelijk, moest men Gode dank en eer geven, dat Hy dezen beſtrijder der Kerk in zulk eenen nood liet ſtorten, als hem hare macht en zachtmoedigheid moest doen kennen. Hare macht, door het ondergaan van zoodanig eene verandering, na zijne tegen haar gevoerde oorlogen: hare zachtmoedigheid, door (na die beſtrijding en in wederwil van het geen hy haar aangedaan heeft) haar het ſchild

vóor hem te zien uitſtrekken, hem onder haar vleugelen nemen, en in volle veiligheid ſtellen, haren ſchoot voor hem openende met eene innige liefde, zonder eenigzins te gedenken aan 'tgene vooraf ging.

Dit toch is luiſterrijker dan alle eerteekenen. Dit, een doorluchtige zegepraal. Dit verſtomt Grieken; en dit maakt Jooden beſchaamd. Dit toont haar aanminnig gelaat, dat zy na haren vijand krijgsgevangen te hebben gemaakt, hem ontziet, en, terwijl elk hem in zijne verlatenheid afwijst, alleen als een tedere moeder onder haar mantel verbergt, 's Keizers toorn wederſtaat en geen woede des volks, geenen redeloozen haat van zijne vijanden, toegeeft. Dit is het ſieraad van 't Altaar!

Welk ſieraad! zegt men licht. Een misdadige, een gierigaart, een roofzuchtige! dat die het altaar aanrake! Wacht u van zulk eene taal te voeren. Ook een zondaresſe omhelsde 's Heilands voeten; zy, hoogst beſmet en onzuiver: en dit rekende Jezus haar niet tot een misdaad, maar tot wonderbare lof en verdienſtelijkheid. — De onzuivere beſmette' den zuivere niet, maar de zuivere en vleklooze maakte de ſmetvolle zondaresſe door die aanraking zuiver.

O, gedenk geene beleedigingen, gy die mensch zijt! Wy zijn dienaars van Hem, die gekruist werd, en uitriep: *Vergeef het hun, want zy weten niet wat zy doen.*

Maar, zegt men, hy heeft met zijne Wetten en Plakaten daartegen, zich-zelven de toevlucht tot de Kerk voor het hoofd geſloten en toegemuurd. Helaas! hy heeft met de daad-zelve geleerd wat hy

deed, en was de eerste die de Wet, welke hy gaf, door het geen hy verrichtte, van kracht beroofde. En, een fchouwfpel voor de wareld geworden, roept hy (zwijgende) allen toe: *Doet dat niet, opdat u dit niet overkome.*

Het ongeluk maakte hem leeraar eener zoo gewichtige en dierbare waarheid, en het altaar fchiet een hellen luifter uit, waarvan het ontzachlijke thands inzonderheid hier uit blijkt, dat het den leeuw in banden heeft. Is het in eens Vorften beeldtenis een fieraad, op een zetel geplaatst te zijn met den purperen mantel onthangen, en met de diadeem om het hoofd gefnoerd; 't is geen minder, als onder zijn voet de overwonnelingen met op den rug gebondene handen en nedergebogene hoofden in 't ftof liggen.

En dat hy geen woordenkunst ter misleiding aanwendde, hier van zijt gy-zelven getuigen door uw haaftigen toeloop. Welk een fchouwfpel toch, welk eene talrijke byeenkomst!

Zoo veel volks ik ooit op het heilige Paaschfeest vergaderd zag, zoo veel befchouw ik thands hier; maar deze alle heeft hy, zwijgende, by een geroepen: en de zaak-zelve klonk uit met een luider ftem, dan de ftem van een krijgstrompet. De maagden zijn uit hare kameren, de vrouwen uit hare huishoudens, en de mannen uit de ledig gewordene markten en ftraten by een gevloeid, om de menfchelijke natuur ter toets te zien brengen, de wisfelvalligheid der wareldfche zaken ontbloten, en het valsch geblankette gelaat van den welvaart, dat nog gisteren en eergisteren zoo aanlokkelijk zag (want dus

is de welvaart, die uit de begeerlijkheden spruit! affchuwelijker dan eenige verrimpelde best) zich als met een fpons de befmeerfels en verwen te zien afwisfchen.

Ja, zoo groot is de kracht van dit ongeval. Een luisfterrijk en doorluchtig man doet het hier den allerrampzaligfte blijken.

Indien hier een rijke intreedt, veel zal hy gewinnen. Want daar hy den geene, die geheel de wareld deed daveren, van zulk eene hoogte ziet neêrgeworpen, van angst en van fiddering verkrimpen, en, zonder banden, om deze kolom als met nagels geklonken, terwijl hem de vrees als een keten klemt; zijn opgeblazenheid zal neêrzijgen, zijn hoogmoed zich buigen; en, bedenkende, wat men ten aanzien der menschlijke zaken bedenken moet, zal hy niet vertrekken, dan na door de zaak-zelve geleerd te hebben, wat de Schrift met woorden zegt. (Naamlijk:) »Alle vleesch is gras, en alle menfchen- »eer als een grasbloem. Het gras verdort en de »bloem valt af." Gelijk ook: »Als gras zullen zy »haast verdorren, en als moeskruiden zullen zy haast »afvallen." »Want als een rook zijn zijne dagen;" en dergelijke.

Een arme daartegen, hier ingetreden en deze vertooning aanfchouwende, zal zich om 't gebrek niet veracht nog rampzalig fchatten; maar hy zal het der armoede dank weten, dat zy hem een veilige fchuilplaats en ftormlooze haven, en vasten ringmuur verftrekt. En dikwijls zal hy wenfchen veel liever te blijven wat hy is, dan voor eene korte ftond alles te

bezitten, ten koste, op het laatst, van zijn eigen bloed.

Gy ziet, hoe voor rijken en armen, kleinen en grooten, ſlaven en vrijen, uit dit toevlucht-nemen van hem tot het altaar, geen kleen gewin is ontſtaan. Gy ziet, hoe ieder in dit ſchouwſpel artſenyen ontfangt en genezen naar huis keert.

Mocht ik uwe harten vermurwen, uwen wrevel uitdrijven? en den gloed uwer onmenschlijkheid bluſſchen? Zijt gy tot medelijden bewogen? Mijn hart zegt my, ja, en uw-aller gelaat bewijst het my in uw ſtroomende tranen.

Dewijl dan de rots by u tot een molligen grond en weeke kleiaard geworden is, zoo laten wy de vrucht der barmhartigheid voortbrengen, den ruigen air van het medelijden voor 's warelds oogen doen golven, en den Keizer te voet vallen! Of liever, ſmeeken wy den menschlievenden God, 's Keizers gramſchap te breken, en zijn hart week te maken, om ons een volkomen gunst te bewijzen. *

Reeds van den dag af, dat hy herwaart henen vlood, is er geene kleine verandering gebeurd. Als de Keizer vernam, dat hy in deze Vrijplaats toevlucht genomen had en het leger optoog, en, om het door hem gepleegde verbitterd, hem ter dood vorderde, hield de Vorst eene uitvoerige rede tot bedwang van der Krijgslieden woede, en vorderde, dat zy niet alleen op het geen hy misdeed, maar ook op

* Namelijk: door niet alleen het recht der Kerke als Vrijplaats van Eutropius te erkennen, maar hem ook Genade te verleenen.

het geen hy braafs bedreven mocht hebben, acht zouden nemen; met betuiging, dat hy hem des zijnen dank erkende, terwijl hy hem 't andere, als een mensch zijnde (en feilbaar) vergaf. — En, wanneer zy op nieuw, op het wraaknemen van 's Keizers beleedigde Hoogheid aandrongen, al fchreeuwende, ftampvoetende, moordbrakende, en de heirfpietfen drillende; wederhield hy zijn vriendelijke oogen niet meer van ftroomende tranen, herinnerde hen aan de heiligheid des Altaars, waar zich de misdadige onder verfcholen had, en fuste op deze wijs hun verwoedheid.

Doen wy derhalve het onze hiertoe.

Want, welke genade zoudt gy u waardig maken, indien, daar de Keizer, als Keizer gehoond, en beleedigd, dit leed niet ter harte neemt, gy, die niets dergelijks ondergingt, zoodanig een toorne deedt blijken? Hoe zoudt gy, na dit fchouwtooneel, 't heilige brood aanraken, of het gebed durven uitfpreken, waarin wy bevolen worden te zeggen: »Vergeef ons »onze fchulden, gelijk ook wy onzen fchuldenaren »vergeven," indien ge op uw fchuldenaar wraak eischtet?

Hy heeft u grootlijks verongelijkt en beleedigd? Ook wy wederfpreken het niet. — Maar het is thands geen tijd van vergelding of oordeel, maar van barmhartigheid: (geen tijd) van rekenfchap-vordering, maar van menschlievendheid! (geen tijd) van te rechtftelling, maar van kwijtfchelding; (geen tijd) van vonnis en ftrafoefening, maar van deernis en genadebewijs.

Laat niemand derhalve ontfteken of wrevelig worden, maar bidden wy den weldadigen God, hem tijd van leven te fchenken, en uit de bedreigde dood te verlosfen, dat hy zijne wandaden moge afleggen; en vervoegen wy ons in 't gemeen by den Keizer, om hem voor de Kerk, voor 't Altaar, af te fmeeken, dat hy aan de Heilige Tafel het leven van éénen man wil vergunnen.

Wanneer wy dit doen, wy zullen den Keizer-zelven niet onwelkom zijn, en God zal ons voor den Keizer eer geven, en onze menschlievendheid geen vergelding onthouden.

Want gelijk Hy den wreede en onmenschlijke haat, en een afkeer van een zoodanige heeft, zoo neemt Hy den barmhartige en zachtmoedige aan, en bemint hem. En (indien zoodanig een, rechtvaardig is), Hy vlecht hem te blinkender kronen; of (zoo hy een zondaar is), Hy ziet zijne zonden voorby, ter vergelding der deernis, aan eenen medediensknecht bewezen.

Want, zegt hy »ik wil barmhartigheid, en geene offerande". — En alom in de (heilige) Schrift, ziet gy Hem altijd het zelfde vorderen, en hieraan de uitwisfching der zonde verknochten.

Dus mogen wy derhalve den Allerhoogfte ons genadig maken. Dus, onze wandadigheden boeten. Dus, 't Christendom eer doen. Dus, zal ons de Keizer, de teêrhartige Keizer, lof geven, gelijk ik reeds zeide, en geheel het volk zal ons toejuichen. Ja, de einden der wareld zullen de menschlievendheid en zachtmoedigheid dezer ftad met verwonde-

ring aanzien, en al wie over 's aardrijks uitgebreidheid het gebeurde verneemt, zal ons roemen.

Om derhalve zoo veel goeds te genieten, vallen wy neêr op het aangezicht, ſmeeken wy, bidden wy, en rukken wy den gevangene, den vluchtling, den ſmeekende, uit den nood, op dat wy-zelven het toekomende goed mogen verkrijgen, door de genade en menſchenliefde van onzen Heer Jezus Christus, aan wien de heerlijkheid en de kracht, nu, altijd, en in alle eeuwigheid, zij en blijve! Amen.

